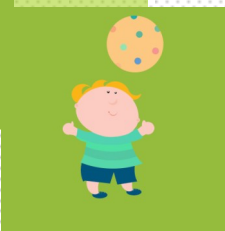
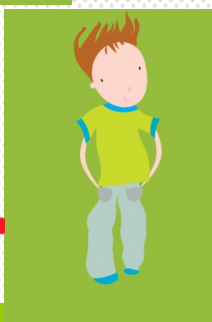

REPUBLIKA HRVATSKA

IZVJEŠĆE O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

2010.

Zagreb, ožujak 2011.

„... da sam ja na Vašem mjestu jasno i glasno bih vikala na sav glas DA U HRVATSKOJ IMA DJECE KOJA NIKADA NISU IŠLA NA KOŠARKAŠKU UTAKMICU

Vikala bih da ima djece koja ne mogu otići na rođendan, a da se poklon ne kupi na ček ili se uđe u još dublji minus!

Vikala bih da ima djece kojima očevi (ili majke-svejedno) ne žele pomoći u životu zbog vlastita egoizma!

NA SAV GLAS BIH VIKALA DA IMA PAMETNE DJECE KOJA NE OSTVARE SVOJE SNOVE (mislim na školovanje i posao) samo zato što im nema tko pomoći u tome!

I još bih vikala, ali glasnije da me čuju do Afrike djeci koja su i tamo željna svega, vikala bih – niste sami, ima nas još iako živimo u naprednoj zemlji gdje ima i vode i hrane i obuču i odjeću – kako za koga...”

Iz pisma djeteta upućenog pravobraniteljici za djecu

SADRŽAJ

1	UVOD.....	5
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE.....	7
2.1	OSOBNOSTNA PRAVA	8
2.1.1	Statusna prava djece	8
2.1.2	Pravo na očuvanje osobnosti	10
2.1.3	Pravo na privatnost	10
2.1.4	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	13
2.1.4.1	Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb	15
2.1.4.2	Uzdržavanje	16
2.1.4.3	Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	19
2.1.5	Pravo na zaštitu od nasilja.....	25
2.1.5.1	Nasilje u obitelji	26
2.1.5.2	Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	31
2.1.5.3	Nasilje u institucijama.....	35
2.1.5.4	Ostalo nasilje	36
2.1.6	Udomiteljstvo i deinstitucionalizacija.....	40
2.2	PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE	43
2.3	OBRAZOVNA PRAVA	44
2.3.1	Dostupnost odgoja i obrazovanja.....	45
2.3.2	Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti.....	47
2.3.3	Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji odgoja i obrazovanja	49
2.3.4	Prava djece u kriznim situacijama	52
2.3.5	Odnos roditelja i djelatnika odgojno – obrazovnih ustanova.....	52
2.3.6	Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s drugim institucijama	54
2.3.7	Primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju.....	54
2.4	ZDRAVSTVENA PRAVA	59
2.5	SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA.....	65
2.5.1	Socijalna prava	65
2.5.1.1	Rodiljne i roditeljske potpore	66
2.5.1.2	Djeca i siromaštvo.....	67
2.5.2	Ekonomska prava	69
2.5.2.1	Primjeren životni standard	69
2.5.2.2	Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova	70
2.5.2.3	Zaštita djece od neprimjerenog oglašavanja	74
2.5.2.4	Raspolaganje djetetovom imovinom	76
2.5.3	Dobrobit djeteta i radni status roditelja.....	78
2.6	KULturna PRAVA	79
2.7	PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA.....	81
2.7.1	Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku	82
2.7.1.1	Obveza svjedočenja i saslušanje djeteta.....	82
2.7.1.2	Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	84
2.7.2	Zaštita prava djece počinitelja kaznenih i prekršajnih djela.....	86
2.8	SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE	90
2.8.1	Stradanje u prometu	91
2.8.2	Stradanja na igralištima i u igraonicama	92
2.8.3	Štetni utjecaji iz okoliša	94

2.8.4	Zaštita djece od nepogoda i opasnosti.....	95
2.9	DISKRIMINACIJA	96
2.10	OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST	98
3	PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE	100
3.1	Uvažavanje mišljenja djeteta i pravo na sudjelovanje.....	100
3.2	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	105
3.3	Prava djece s poremećajima u ponašanju.....	109
3.4	Briga za mentalno zdravlje djece	114
3.5	Zaštita djece od ovisnosti.....	118
3.6	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	121
3.7	Pravosuđe prilagođeno djeci.....	122
3.8	Zaštita djece koja se bave športom	124
3.9	Djeca na otocima	128
3.10	Lokalna zajednica u zaštiti prava djece	131
3.11	Mediji i zaštita prava i interesa djece	137
3.12	Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine	144
3.13	Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.	145
3.14	Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava 2008.-2011. godine.....	147
3.15	Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima	148
4	UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA	149
4.1	Pravosuđe	149
4.2	Nasilje	151
4.3	Zaštita djece s poremećajima u ponašanju	152
4.4	Obrazovanje	152
4.5	Zdravstvo	155
4.6	Obiteljskoppravna zaštita	157
4.7	Mediji.....	158
4.8	Imovinski interesi djece	159
4.9	Ostalo	159
5	SUDJELOVANJA U IZRADI PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU PROPISA	160
5.1	Ustavne promjene	160
5.2	Obiteljskoppravna zaštita	161
5.3	Pravosudna zaštita	162
5.4	Obrazovanje	164
5.5	Ostalo	166

6	OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA.....	169
6.1	Ustanove socijalne skrbi	169
6.2	Ustanove za žrtve obiteljskog nasilja	176
6.3	Odgojno-obrazovne ustanove	177
6.4	Zdravstvene ustanove.....	180
6.5	Kaznene ustanove	182
7	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE.....	183
7.1	Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji pravobraniteljice za djecu	183
7.2	Izdavački projekti	184
7.3	Izlaganja i sudjelovanja	185
7.4	Objavljeni tekstovi.....	189
7.5	Suradnja s institucijama, strukovnim udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	191
8	SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM.....	193
9	MEĐUNARODNA SURADNJA	196
9.1	Suradnja s međunarodnim organizacijama.....	196
9.2	Bilateralna suradnja.....	199
9.3	Sudjelovanja na međunarodnim skupovima.....	200
10	RAD REGIONALNIH UREDA	202
10.1	Ured u Osijeku	202
10.2	Ured u Rijeci	205
10.3	Ured u Splitu	208
11	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU.....	212
11.1	Ustroj	212
11.2	Financijsko poslovanje.....	214
12	ZAKLJUČAK.....	216
13	LEGENDA.....	219

1 UVOD

Briga za dobrobit djece temeljna je dužnost pojedinaca, institucija i cijelog društva, a ona podrazumijeva i podršku roditeljstvu te obitelji u cjelini. Ta briga mora biti trajna, kvalitetna i učinkovita i ne smije ovisiti o gospodarskim ili političkim promjenama. Stoga moramo upozoriti da sadašnje stanje, u kojem samo neka djeca svu potrebnu podršku dobiju na vrijeme, neka je dobiju sa zakašnjenjem, a neka je uopće ne dobiju, predstavlja oblik zanemarivanja dječjih potreba od strane institucija, ali i društva u cjelini.

Sukladno članku 18. Zakona o pravobranitelju za djecu dužnost je pravobranitelja za djecu jednom godišnje, Hrvatskom saboru podnijeti izvješće o svom radu.

Izvješće o radu Pravobranitelja za djecu za 2009. godinu prihvaćeno je jednoglasno sa 109 glasova, a prethodno su o njemu raspravu proveli: Odbor za obitelj, mladež i šport; Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te Odbor za ravnopravnost spolova.

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu u 2010. godini prikaz je rada Ureda i podataka o stupnju poštovanja odnosno ugroženosti i kršenja dječjih prava u Hrvatskoj, a način izrade i prikaz podataka u najvećem dijelu slijedi metodologiju koja je korištena u dosadašnjim izvješćima. Prvi dio sadržava podatke i informacije o povredama pojedinačnih prava djece, dok se u drugom nalaze opće inicijative Ureda, mahom proistekle iz pojedinačnih povreda prava djece, te prijedlozi za poboljšanje sustava zaštite djece općenito. Razlika u ovogodišnjem prikazu je u tome što su, neki tekstovi iz III. poglavlja, radi cjelovitijeg zahvaćanja, sada integrirani u poglavlje pojedinačnih prava. Promijenili smo i način izvješćivanja o djeci s teškoćama u razvoju. Naime, suvremeni je trend u stvaranju politika i djelovanju institucija da pitanja osoba s invaliditetom, odnosno djece s teškoćama u razvoju, moraju biti uključena u redovne društvene akcije i planove. Stoga smo primijenili metodologiju koja slijedi taj trend te, ne izdvajajući u posebno poglavlje pitanja i aktivnosti vezane uz djecu s teškoćama u razvoju, kroz sva područja ukazali na stanje njihovih prava.

Zbog opširnosti Izvješća, u tekstu koristimo akronime i kratice, objašnjene u legendi na stranici 218.

U izvješću se navode oni podaci iz očitovanja nadležnih institucija koji su u Uredu zaprimljeni do 22. ožujka 2011.

Iako smo svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, radi lakše čitljivosti, riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća, podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

U 2010. godini otvoreno je **2409 novih predmeta**, od kojih su **1059 bile prijave povreda pojedinačnih prava djece, a 1350 opće inicijative Ureda**. Pojedinačnim povredama prava djece u 2010. obuhvaćeno je 1761 dijete. Pored 1059 novih prijava, postupali smo i u 402 prenesena predmeta iz ranijih godina, što znači da smo sveukupno postupali u 1461 pojedinačnom predmetu.

I ove smo se godine bavili različitim područjima dječjeg života, a prednost smo, kao i prije davali povredama njihovih pojedinačnih prava iz kojih su, gotovo u pravilu, proizišle opće inicijative. Otvorili smo i brojne nove teme te suradnju s mnogim tijelima i institucijama, jer su nam to nalagale prilike u kojima smo živjeli 2010. godine, ali i naše opredjeljenje za intenzivnijim uključivanjem djece i mladih u procese izrade važnih dokumenata (zakona, strategija) i odlučivanja o pitanjima koja ih se tiču. Svakako valja istaknuti intenzivnu suradnju s lokalnom zajednicom u brojnim zajedničkim temama, poput zaštite djece tijekom poplava, koje su protekle godine pogodile neka područja Republike Hrvatske, te dostupnosti predškolskog odgoja i cijena dječjih vrtića. Lokalnu zajednicu propitivali smo i o pripremljenosti djece za slučaj različitih kriznih situacija kao što su potres, poplava i druge opasnosti.

Puno pažnje posvetili smo radu s djecom i mladima te jačanju njihove uloge i povećanju vidljivosti u društvu općenito. Za većinu je odraslih ideja da se donose odluke koje će utjecati na njihov život, a da ih se pri tome ništa ne pita, u potpunosti neprihvatljiva. No, na tu činjenicu zaboravljamo kad je riječ o djeci i mladima i kada se donose odluke o njihovim životima. Dječje sudjelovanje u svim temama koje ih se tiču mora biti izraženije, jače, djeca moraju biti prisutnija u društvu, a promjena stavova prema dječjem sudjelovanju odražava se i u radu našeg Ureda. Kroz stalno savjetničko tijelo pravobraniteljice, Mrežu mladih savjetnika - MMS, kontinuirano komuniciramo s djecom, propitujemo i slušamo njihova mišljenja i stavove, a oni sudjeluju u procesu donošenja odluka u našem radu.

Moramo posebno spomenuti dva područja koja su po broju prijava i ove godine bila najzastupljenija u našem radu. To su obiteljski odnosi i nasilje nad djecom i među djecom. Zajednička roditeljska skrb, neometani susreti i druženja djece s drugim roditeljem, odgovorno roditeljstvo i niz drugih sadržaja gdje se podrazumijeva roditeljska suradnja i potpora djeci, i dalje ostaju samo konvencijska načela za mnogu djecu čiji roditelji prolaze proces razvoda braka. I pored brojnih ukazivanja na nužnost davanja prednosti najboljem interesu djeteta, nažalost, mnogi od roditelja u sukobu to zaboravljaju, a nadležna tijela nedovoljno prepoznaju ili nemaju učinkovite mjere protiv njihovih štetnih postupanja. Neki roditelji zanemaruju i obvezu plaćanja uzdržavanja za djecu pa uslijed toga, ali i općeg stanja u društvu prouzročenog recesijom, mnoga djeca žive u siromaštvu.

Nažalost, i ove su godine neka djeca bila žrtve nasilja odraslih ili druge djece. Iako je ono bila česta tema i roditelja i medija i stručnjaka ne vidimo bitno smanjenje nasilja niti vidljive rezultate institucija, koje su dužne, konkretnim aktivnostima štititi djecu. Uvjereni smo da je nužna intenzivnija angažiranost države i cijelog društva u pružanju pomoći djeci s problemima u ponašanju, kao i u provođenju prevencije svih oblika neprihvatljivog ponašanja, a posebice u sveobuhvatnoj brizi za zaštitu mentalnog zdravlja djece.

Uz brojne aktivnosti u zaštiti prava djece kojima smo tijekom godine bili zaokupljeni, znatan dio vremena i energije bio je usmjeren na stvaranje zadovoljavajućih prostornih uvjeta za rad, uređenje i preseljenje prostora u Osijeku, Splitu i Zagrebu. Time se ostvaruju uvjeti za češće i kvalitetnije susrete i intenzivniji rad s djecom i u našim uredima, za koje želimo da se u budućnosti afirmiraju kao prave „kuće dječjih prava“.

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u 1461 slučaju povreda pojedinačnih prava djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno je 402 predmeta dok je u 2010. godini zaprimljeno 1059 novih prijava. Pojedinačne prijave odnosile su se na povredu prava 1761 djeteta.

Naziv	Broj predmeta otvorenih u 2010.	Broj prenesenih predmeta iz prijašnjih godina	Ukupno
Osobna prava-ukupno	687	269	956
Prava djece kao članova društvene zajednice	11	1	12
Obrazovna prava	153	63	216
Zdravstvena prava	21	12	33
Socijalna prava	29	15	44
Ekonomska prava	72	20	92
Kulturna prava	10	5	15
Pravosudno-zaštitna prava	38	7	45
Sigurnost i zaštita djece	12	5	17
Diskriminacija	3		3
Nenadležnost	19	3	22
Ostala prava	4	2	6
Ukupno	1059	402	1461

Znatan dio svakodnevnih poslova u Uredu pravobraniteljice za djecu predstavlja neposredno savjetovanje, davanje informacija i uputa. Iako ovaj oblik rada predstavlja važan dio rada, on se ne iskazuje u broju postupanja po pojedinačnim prijavama, budući da telefonsko savjetovanje te osobni dolazak stranaka, koje Ured prepoznaju kao mjesto na kojem će dobiti konkretnu uputu, informaciju ili savjet, u pravilu ne rezultira daljnjim postupanjem.

Od 1059 prijava, najveći dio (687) odnosio se na povrede osobnih prava djece. Kao i prethodnih godina, najzastupljenije su povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (331) te prava na zaštitu djece od nasilja i zanemarivanja (282). Znatan broj predmeta odnosi se na zaštitu prava djece u obrazovnom sustavu (153), a nije zanemariv ni broj prijava povrede ekonomskih prava djece (72), što je, vjerujemo, odraz gospodarske situacije u državi. Pojedina područja obrađena su u posebnim poglavljima ovog izvješća.

2.1 OSOBNA PRAVA

U području osobnih prava djeteta tijekom 2010. godine zaprimljeno je ukupno 687 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 1125 djece. Najveći broj prijava u ovom području odnosio se na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (331) te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (282). Prijave vezane uz pravo djeteta na zaštitu privatnosti tijekom 2010. godine su se gotovo udvostručile (43). Kao i prethodnih godina manji broj prijava odnosio se na prijave vezane uz statusna prava djeteta kao što su pravo na saznanje vlastitog podrijetla (9), pravo na osobno ime (5), pravo na stjecanje državljanstva (5) te pravo na prijavu rođenja (3). U manjem broju bile su zastupljene i prijave vezane uz udomiteljstvo (5) i posvojenje (2).

Osobna prava	Broj predmeta	Broj djece
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	9	12
Pravo na prijavu rođenja	3	3
Pravo na osobno ime	5	6
Pravo na stjecanje državljanstva	5	6
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	331	513
Posvojenje	2	3
Pravo na zaštitu od nasilja	216	391
Zanemarivanje	66	103
Udomiteljstvo	5	6
Pravo na djetetovu privatnost	43	80
Ostalo	2	2
Ukupno	687	1125

2.1.1 STATUSNA PRAVA DJECE

Pravo na saznanje vlastitog podrijetla - Devet pisanih upita i više telefonskih, odnosilo se na pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla. Javljali su se roditelji zatečeni činjenicom da se, unatoč postojanju biološkog oca koji s majkom djeteta živi u zajednici te je voljan priznati očinstvo, u matične evidencije kao otac djeteta upisuje majčin bivši suprug, ukoliko je dijete rođeno za vrijeme trajanja majčinog braka ili tijekom 300 dana od njegova prestanka. Naime, sukladno „**presumpciji bračnog očinstva**“, koju propisuje Obiteljski zakon, djetetu koje je rođeno za vrijeme trajanja braka ili u roku od tristo dana po njegovom okončanju, u rodni list upisuje se automatski očinstvo majčinog muža, čak i kad je nesporno da on nije otac djeteta. Suočeni s time da u tom slučaju moraju voditi sudski postupak radi osporavanja i utvrđivanja očinstva, roditelji često izražavaju ogorčenje te traže intervenciju u propise koji reguliraju ovu materiju kako bi se postupak pojednostavio i omogućilo da u nespornim situacijama biološki otac djeteta bude upisan u matične knjige te sukladno tome nosi prava i odgovornosti u odnosu na dijete.

Tijekom godine ukazano nam je i na problem **priznanja očinstva kad su roditelji maloljetni**. Dok, s jedne strane, maloljetni otac koji je navršio 16 godina života može samostalno priznati očinstvo, pod uvjetom da je sposoban shvatiti značenje te izjave, maloljetna majka s navršених 16 godina života ne može dati suglasnost na to priznanje, jer za to nema poslovnu sposobnost. Da bi to mogla učiniti, mora prethodno pokrenuti postupak na općinskom sudu radi stjecanja poslovne sposobnosti temeljem činjenice da je

postala roditelj. Ovakvim zakonskim rješenjem odgađa se upis podataka o ocu u matične knjige do okončanja sudskog postupka, što u nespornim situacijama doista nije potrebno. Vođenje sudskog postupka zahtijeva vještinu i utrošeno vrijeme, a za neke i dodatni financijski trošak za angažman odvjetnika, što mnoge, a osobito ovako mlade ljude, zasigurno priječi da riješe temeljno statusno pitanje svog djeteta te nepotrebno odgađa utvrđivanje očinstva sve do punoljetnosti majke. Stoga su i u tom pogledu nužne izmjene Obiteljskog zakona. Pravobraniteljica za djecu je još tijekom 2009. godine uputila Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti inicijativu za izmjenu Obiteljskog zakona predlažući, među ostalim, da se presumpcija bračnog očinstva primjenjuje samo u onim slučajevima kad se očinstvo djeteta ne može odrediti suglasnom voljom roditelja. Tako bi se izjednačio način utvrđivanja očinstva djece, neovisno o tome jesu li rođena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, skratio bi se postupak te rasteretilo pravosuđe od vođenja nepotrebnih parnica radi osporavanja bračnog očinstva. U povodu te inicijative, pravobraniteljica za djecu pozvana je na sudjelovanje i aktivni doprinos u pronalaženju zakonskih rješenja i sudjeluje u radu radne skupine za izradu Analize učinka primjene Obiteljskog zakona te se nadamo kako će uskoro uslijediti izmjene obiteljskog zakonodavstva.

Ostala statusna prava djece (pravo na prijavu rođenja, osobno ime, stjecanje državljanstva) – Relativno mali broj prijava odnosi se na povrede ove vrste prava.

Promjena prezimena djeteta postaje problem kad centar za socijalnu skrb odbija dati suglasnost za promjenu prezimena djeteta u slučaju razvoda braka roditelja ili kada je, po mišljenju majke, otac nedostojan da dijete nosi njegovo prezime.

U nekoliko slučajeva prilikom prijave rođenja djeteta, djetetu nije osigurano **pravo na prijavu prebivališta**, uslijed čega mu nije određen ni matični broj niti mu je osigurana zdravstvena zaštita. Uzrok tome je neriješen status roditelja, bilo zbog njihova nemara ili zbog objektivnih okolnosti. U svim takvim slučajevima zatražili smo angažiranje centra za socijalnu skrb ili policije, kako bi se što prije našla rješenja. O jednom takvom slučaju obavijestila nas je patronažna sestra, navodeći da majka s dvoje djece živi u baraci koja nema građevinsku dozvolu niti kućni broj na koji bi se mogla prijaviti te djeca stoga nemaju dokumente niti zdravstvenu zaštitu. Majka živi od novčane pomoći centra za socijalnu skrb, koji je zatražio od gradskih struktura da izvide mogućnosti izdavanja rješenja o kućnom broju na baraci kako bi obitelj mogla prijaviti prebivalište i ishoditi dokumente, zdravstvenu zaštitu, ali i ostvarivati novčane pomoći centra za socijalnu skrb. Ovaj slučaj ukazuje na probleme s kojima se suočavaju obitelji koje nemaju riješeno stambeno pitanje. Prijava prebivališta čin je volje stanodavca, koji nerijetko stambeni prostor iznajmljuje „na crno“, onemogućujući na taj način podstanaru prijavu prebivališta te sva prava vezana uz tu prijavu. Takvoj bi praksi trebalo stati na kraj, kako se ne bi događalo da djeca, zbog neriješenog stambenog statusa svojih roditelja, budu uskraćena u svojim elementarnim pravima.

Dugotrajnost odlučivanja o **dozvoli boravka djece stranih državljana** ili odbijanje izdavanja dozvole boravka bili su također predmet prijava. U jednom slučaju obratio nam se 17-godišnjak navodeći da je zatražio odobrenje privremenog boravka u RH radi spajanja obitelji, ali da postupak traje već četiri mjeseca. Stoga je zatražio našu intervenciju kako bi se postupak što prije okončao. U izvješću policije navedeno je kako je u međuvremenu zahtjev odobren, a da je postupak duže trajao zato što je u konkretnom slučaju bilo potrebno dodatno utvrditi činjenice te zatražiti suglasnost MUP-a zbog nepostojanja važeće putne isprave. U drugom slučaju smo Ministarstvu unutarnjih poslova istaknuli zabrinutost što je djetetu, stranom državljaninu, odobren privremeni boravak u svrhu školovanja do travnja tekuće godine, iako školska godina traje do kraja kolovoza. Obrazloženje Ministarstva bilo je da je sukladno odredbama *Zakona o strancima* privremeni boravak djetetu odobren do travnja tekuće godine zato što je majka kao dokaz da dijete ima osigurana sredstva za uzdržavanje priložila svoj ugovor o radu na određeno vrijeme do 1. travnja te time nije dala garanciju da su sredstva za uzdržavanje osigurana do kraja obrazovnog razdoblja. Na osnovu naknadno dostavljene dokumentacije, koja je dokazivala da su

sredstva za uzdržavanje osigurana i nakon tog termina, zahtjev je odobren do 30. rujna te je tako omogućeno da dijete završi školsku godinu.

2.1.2 PRAVO NA OČUVANJE OSOBNOSTI

Spolni i rodni identitet – Ured pravobraniteljice za djecu od lipnja 2008. prati ostvarivanje prava i interesa djeteta kod kojeg je utvrđen poremećaj rodne uloge (transseksualizam) i kojem treba pomoć u odrastanju i u borbi protiv predrasuda i nerazumijevanja, kako njegovih vršnjaka i kolega, tako i odraslih, čak i stručnjaka. Ovisno o problemima s kojima se dijete susretalo posredovali smo između djeteta, majke i odvjetnice i državnih tijela u rješavanju pojedinih situacija. U 2010. smo kontaktirali djetetovu školu koju je pohađalo, ured državne uprave i Hrvatski zavod za zapošljavanje te slali upite i preporuke Ministarstvu uprave, Hrvatskoj liječničkoj komori i Ministarstvu pravosuđa - Upravi zastupnice Vlade RH pred Europskim sudom za ljudska prava i drugim EU sudovima. Aktivnosti Ureda su se odnosile na praćenje ostvarivanja djetetovog prava na obrazovanje u više aspekata, prava na privatnost te na zaštitu njegovog najboljeg interesa pri rješavanju o zahtjevu za promjenu podataka o spolu i imenu u temeljnom upisu matice rođenih. Posredovali smo kod predstavnika ureda državne uprave i Službe za profesionalnu orijentaciju HZZ-a za područje obrazovanja, pri upisu djeteta u srednju školu u željeni program. Ministarstvu uprave smo, ne ulazeći u autonomiju njihovog postupanja, preporučili da pri rješavanju zahtjeva za upis podataka promjene spola, prije donošenja pravorijeka propita koliko su stajališta hrvatske prakse usklađena s praksom Europskog suda za ljudska prava, odnosno, kakva su njihova stajališta o odgovarajućoj medicinskoj dokumentaciji za rješavanje o zahtjevu. Isti upit smo postavili i Hrvatskoj liječničkoj komori. Ministarstvo uprave nam je odgovorilo kako u Republici Hrvatskoj nema propisa kojima bi bile detaljno uređene medicinske i pravne pretpostavke za operativni zahvat promjene spola te kako tijela nadležna za evidentiranje promjene osobnih podataka nisu ovlaštena procjenjivati pravni aspekt transseksualnih osoba i medicinski postupak promjene spola, budući da je to upravno područje zdravstva te bi sam postupak promjene spola trebalo urediti pravnim propisima iz njihove nadležnosti. Također je potrebno donošenje propisa kojim bi se reguliralo pitanje promjene spola i **pravni aspekt transseksualnih osoba**. Hrvatska liječnička komora nam je u odgovoru ukazala kako jedini poseban zakon koji uređuje područje dokumentacije ne daje odgovor na naše postavljeno pitanje, a u dijelu upita o usklađenosti stajališta hrvatske prakse sa stajalištima Europskog suda za ljudska prava, odgovorili su nam kako se ne smatraju kompetentnima komentirati.

Zbog nužnosti donošenja propisa kojim bi se reguliralo pitanje promjene spola i pravni aspekt transseksualnih osoba u siječnju 2011., smo uputili inicijativu Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, radi pokretanja postupka izrade navedenih propisa. O našim inicijativama, s obzirom na područje djelovanja, obavijestili smo i Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova. Reguliranjem pitanja promjene spola i pravnog aspekta transseksualnih osoba u Republici Hrvatskoj bi se, nadamo se, stekli uvjeti i za pravovremenu zaštitu prava i interesa transseksualne djece, i to od njihove najranije dobi te bi se pomoglo u njihovom odrastanju i ostvarenju temeljnih ljudskih i dječjih prava, kao što su pravo na očuvanje osobnosti – spolni i rodni identitet, na zaštitu privatnosti i primjerenu zdravstvenu skrb.

Tijekom različitih postupanja u ovom slučaju uočili smo i nedostatak stručnjaka koji poznaju problematiku i mogu djetetu pružiti medicinsku i terapijsku podršku i tretman, pravni savjet ili savjet vezan uz svakodnevni život, što mnoge zemlje svijeta čine djetetu dostupnim.

2.1.3 PRAVO NA PRIVATNOST

Sukladno članku 16. Konvencije o pravima djeteta niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled, a dijete ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimio 43 prijave pojedinačnih povreda prava na privatnost. Prijave su se većinom odnosile na povrede prava djece u medijima (o kojima se posebno govori u drugom dijelu izvješća); zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci; zaštitu privatnosti djece na webu/blogu/Facebooku; zaštitu privatnosti djece od neovlaštenog snimanja (video nadzor, fotografiranje i videosnimanje); zaštitu privatnosti djece temeljem posebnih zakona (Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakona o zaštiti pacijenata, Zakona o osobnom imenu, Zakona o parničnom postupku, Kaznenog zakona i dr.). Uz pojedinačne prijave tijekom 2010. godine zaprimljen je veći broj telefonskih upita, komentara o pojedinim slučajevima eksponiranim u javnosti, ali i obavijesti o sumnji na povredu prava na privatnost, s molbom za reakciju pravobraniteljice za djecu (80).

Raznovrsnost prijava povreda prava na privatnost djece i područja djelovanja, potvrdilo je stajalište Ureda kako je potrebno kontinuirano senzibilizirati i educirati stručnu javnost o važnosti zaštite privatnosti djece, kao i primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka i ingerencijama za to osnovane Agencije za zaštitu osobnih podataka. U izvješćima iz prethodnih godina opisali smo karakteristične slučajeve neovlaštenog postupanja predstavnika škole i vrtića s osobnim podacima djece i njihovom objavom na oglasnim pločama ili web stranicama ustanova. Tada smo iznijeli naša stajališta i preporuke o **zaštiti osobnih podataka i evidencija o djeci**, a koje i dalje ponavljamo u kontaktima s predstavnicima navedenih ustanova. Osim predstavnika škola i vrtića Uredu su se u 2010. javljali roditelji, predstavnici lokalne zajednice i udruga te tražili pojašnjenja i upute o zaštiti osobnih podataka djece. Od brojnih upita izdvajamo upit predstavnika lokalne zajednice o raspolaganju osobnim podacima o djeci. Njima se obratila stambena štedionica tražeći da im dostave podatke o novorođenoj djeci (ime, prezime i adresu) kako bi ponudili roditeljima sklapanje ugovora o štednji. Oni su se obratili nama kako ne bi pogriješili i povrijedili prava djece. Budući da se u konkretnom slučaju radilo o podacima dobivenim od roditelja, ali za koje grad nije dobio privolu za daljnju obradu i dostavu trećim osobama, odgovorili smo da bi dostava tih podataka predstavljala povredu tajnosti osobnih podataka o djeci te preporučili da, u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka, zaštite podatke o novorođenoj djeci. Istovremeno smo od Agencije za zaštitu osobnih podataka zatražili da provjeri jesu li grad i stambena štedionica postupili po našoj preporuci. Agencija nas je izvijestila da nije bilo elemenata za njihovo daljnje postupanje, budući da grad, po našoj preporuci, nije dostavio podatke o djeci stambenoj štedionici.

Zaštita privatnosti djece na internetu - Velik je broj prijava i obavijesti o kršenju prava djece na privatnost objavom osobnih podataka o djeci na internetskim stranicama (blogu, forumu ili nekoj od društvenih mreža). Prijave smo zapimali od roditelja, predstavnika škola i građana. Jedna se prijava odnosila na roditelje koji na Facebooku neodgovorno objavljuju slike svoje djece, često i u neprimjerenim pozama. U više slučajeva roditelji su prijavili da je netko napravio lažni profil njihove djece s uvredljivim, klevetničkim ili vulgarnim sadržajima. Smatramo da je iznimno važno da roditelji znaju koje internetske stranice posjećuju njihova djeca i s kime komuniciraju putem interneta, ali i da znaju kako pravovremeno reagirati u slučaju povrede prava njihove djece. Prijavitelje smo upućivali da od administratora zatraže brisanje neprimjerenih sadržaja, a da policiji proslijede informacije o klevetama i uvredama radi pokretanja postupaka protiv počinitelja. Po zahtjevu roditelja i policije moguće je brisanje neovlašteno objavljenih podataka s portala čije su domene otvorene u Republici Hrvatskoj, dok za sada brisanje neprimjerenih sadržaja na nekom od inozemnih portala, nije rješivo. Postojeći europski zakoni o zaštiti podataka datiraju iz 1995. i nisu osuvremenjeni. Na razini Europske unije najavljeno je donošenje novih zakona koji bi bolje zaštitili privatnost. U svojoj Strategiji o jačanju EU pravila za zaštitu osobnih podataka, Europska komisija ističe nužnost jačanja individualnih prava tako da se prikupljanje i korištenje osobnih podataka ograniči na minimum. *Ljudima treba dati mogućnost da daju svoj pristanak, donesen na temelju transparentnih informacija, o procesuiranju njihovih osobnih podataka kada, primjerice*

surfaju na internetu i moraju imati „pravo na zaborav“ kada ti podaci nisu više potrebni i kada ih žele izbrisati, navodi se u Strategiji.

U području zaštite prava na privatnost važna je aktivnost Agencije za zaštitu osobnih podataka, kojoj se građani mogu obratiti ako im je to pravo na bilo koji način uskraćeno ili povrijeđeno. Očekujemo da će u dijelu zaštite privatnosti u novim medijima Agencija pronaći odgovarajuća rješenja za zaštitu djece.

Zaštita privatnosti djece pri fotografiranju i videosnimanju – Kao i prethodnih godina, primili smo brojne upite radnika škola i vrtića o tome je li fotografiranje i videosnimanje djece u njihovim ustanovama dopušteno te smiju li se postavljati video-nadzorne kamere i u unutarnjim prostorima škole. Upućivali smo ih na naša stajališta objavljenim u Izvrješćima i na našoj web stranici. O objavi fotografija djece imali smo i dva upita predstavnika policije, u jednom slučaju uz najavu aktivnosti policijske uprave za sigurnost djece u prometu, a u drugom u humanitarnoj akciji koju je pokrenuo kontakt-policajac za prikupljanje pomoći roditeljima u pokrivanju troškova liječenja djeteta oboljelog od maligne bolesti (za putovanje i plaćanje privatnog smještaja). Zbog specifičnosti opisujemo ovaj drugi primjer. Odgovorili smo kako smatramo da su humanitarne akcije, koje su zakonito organizirane u zajednici, ogledalo angažiranosti građana i spremnosti za pomaganje te mogu biti pozitivan primjer građanskog aktiviteta. Posebna vrijednost u akciji je inicijativa kontakt-policajca i uključenost lokalne zajednice, institucija i pojedinaca u plemenitoj namjeri da se pomogne djetetu pomažući roditeljima da budu s njim za vrijeme liječenja. U ovakvim akcijama uvijek se postavlja pitanje može li objavljivanje identiteta djeteta ili njegove fotografije dugoročno imati negativne posljedice. Objavljivanje fotografije nije uvijek i nužno štetno za dijete, posebice ako nisu dostupni i njegovi osobni podaci. Kad je riječ o bolesnoj djeci, njihovo izlaganje u javnosti i medijima treba biti takvo da pobuđuje suosjećanje i zauzimanje perspektive bolesnog djeteta, a ne sažaljenje.

Zaštita privatnosti djece na temelju posebnih zakona (Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakona o zaštiti pacijenata, Zakona o osobnom imenu, Zakona o parničnom postupku, Kaznenog zakona) – Razlozi povreda prava na privatnost bili su različiti: nesuglasje u propisima u kojima jedno pravo derogira drugo; neprofesionalno postupanje pojedinaca i nerazumijevanja potrebe i prava djeteta na privatnost; nedovoljna senzibiliziranost za rješavanje posebno rijetkih slučajeva koji zahtijevaju iznimke u postupanju; pogrešna primjena podzakonskog akta. S tim u vezi opisujemo neke slučajeve koji su ukazali na problem zaštite djetetovog najboljeg interesa.

Uredu se obratila majka upozoravajući kako je na web stranici općinskog suda objavljena presuda u kojoj su izneseni osobni podaci o obitelji i djetetu te da je tako narušena njegova privatnost. Provjeravajući navedene stranice utvrdili smo kako se na internet stranici Ministarstva pravosuđa na „e-oglasnoj ploči sudova“, bez zaštite identiteta djece i njihovih roditelja, objavljuju presude o razvodu braka, presude iz domene obiteljsko-pravnih odnosa, kao i one koje se donose u kaznenim postupcima u kojima su djeca oštećeni, te da to, uz navedeni sud, čine još dva općinska suda. Ured je proslijedio prijavu Agenciji za zaštitu osobnih podataka, a ona je zatražila očitovanje od prijavljenih općinskih sudova. Prijedlog za zaštitu osobnih podataka bio je osnovan. AZOP je utvrdio kako je, sukladno **Zakonu o parničnom postupku**, postojao pravni temelj za objavu sudske odluke putem e-oglasne ploče suda, ali da je, istekom zakonskog roka za dostavu sudske odluke stranci putem oglasne ploče suda, prestao pravni temelj za njihovo daljnje korištenje. Ti podaci su trebali biti uklonjeni s e-oglasne ploče suda na način da više ne budu javno dostupni preko centralne tražilice presuda na internetskoj stranici, što nije bio slučaj. Stoga je sudovima naloženo brisanje navedenih podataka. Sektor za informatizaciju pravosudnog sustava Uprave za organizaciju pravosuđa Ministarstva pravosuđa naveo je kako će ukloniti mogućnost naknadnog pretraživanja jednom objavljenih osobnih podataka, a da će o pitanju objave podataka o malodobnim osobama te drugih podataka koji ne bi smjeli biti dostupni javnosti, obavijestiti sudove i

nadležne u svom Ministarstvu, kako bi se presude i druge sudske odluke prilagodile objavljivanju na internetskoj stranici Ministarstva pravosuđa.

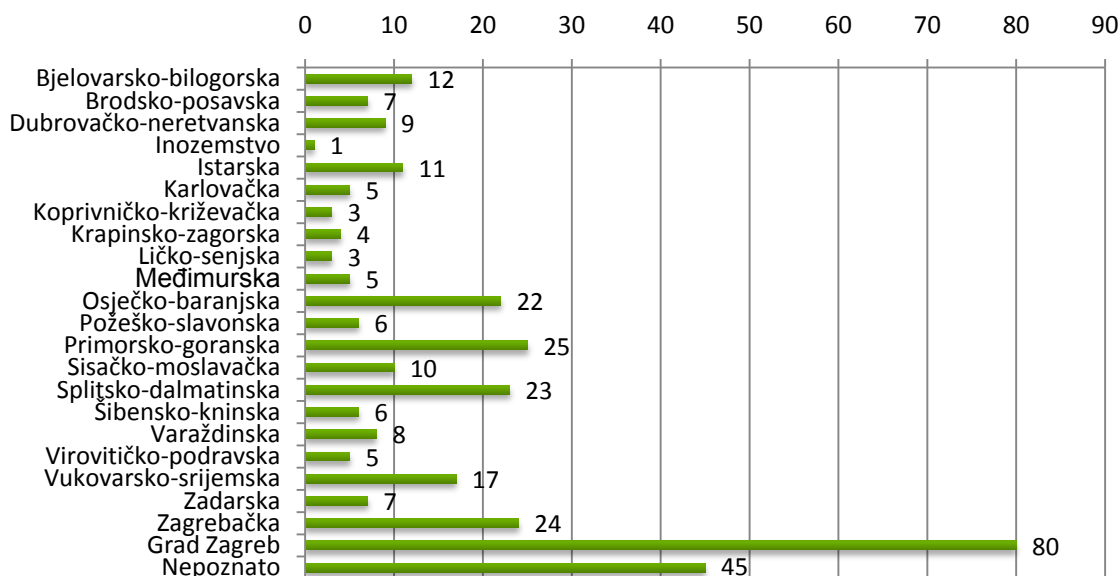
U drugom slučaju anonimno nam se obratio roditelj obavještavajući nas o postupanju vjeroučitelja koji je u školi učenicima podijelio obrasce – Upisnice za sakrament krizme s podacima koje treba ispuniti. Među njima su bili i sljedeći podaci: „*sin-kći; zakonit/civil. zakonit/nezakonit*“. Upisnicu je vjeroučitelj djeci podijelio prema uputi župnog svećenika. Zabrinula nas je činjenica da bi netko od djelatnika škole provodio i/ili dopustio prikupljanje podataka ovakvog ili sličnog sadržaja, ali i da se ovakvim i sličnim sadržajima djecu može navesti na štetne i pogrešne zaključke da postoji podjela na *zakonitu, civilno zakonitu i nezakonitu djecu*. Time se, ujedno, izravno ugrožava i ostvarivanje ciljeva odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama iz Konvencije o pravima djeteta i **Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi**, usmjerenih na odgoj i obrazovanje djece u skladu s temeljnim ljudskim pravima i slobodama. Budući da, prema **Ugovoru između Svete Stoline i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture**, mjerodavna crkvena i državna tijela prema vlastitim nadležnostima nadziru da se vjeronauk u školi i vjerski odgoj u predškolskim i školskim ustanovama i u sadržajnom i u didaktičko-metodičkom pogledu održava kvalitetno i u skladu s propisima crkvenoga i državnoga zakonodavstva, obratili smo se nadležnom biskupu i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Od biskupa smo zatražili da ispita slučaj i da poduzme mjere za očuvanje i poštovanje zajamčenih ljudskih prava i prava djece na privatnost. Od MZOŠ-a zatražili smo da ispita je li u osnovnim školama bilo slučajeva da se od učenika traže podaci ovakvoga ili sličnoga sadržaja. Ujedno smo Ministarstvu, radi sprečavanja štetnih posljedica za odgoj i obrazovanje djece, preporučili da škole upozori na obveze postupanja u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i Konvencijom o pravima djeteta te da poduzme sve potrebne mjere, uključujući i osiguranje potrebnih sredstava, za edukaciju zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama o zaštiti privatnosti djece. Također, podsjetili smo i na naše ranije preporuke o potrebi postupanja svih djelatnika škola u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka. Od biskupa smo primili obavijest da je o svemu obaviješten predstojnik nadležnog katehetskog ureda koji je upozorio nadležne u župi i školi na kršenje ljudskih prava. Ministarstvo je od Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije zatražilo ispitivanje slučaja, no povodom našeg traženja nije nas obavijestilo o tome je li bilo i drugih ovakvih ili sličnih slučajeva kršenja prava djece kao niti što namjerava poduzeti u pogledu edukacije radnika u odgojno-obrazovnim ustanovama o zaštiti privatnosti djece.

U trećem slučaju obratila nam se majka djeteta, koje ima dijagnozu poremećaja rodnog identiteta, upozoravajući na probleme na koje njezino dijete nailazi u zaštiti svoje privatnosti u svakodnevnom životu, zbog nepostojanja pravnih propisa kojima bi se regulirao pravni status transseksualnih osoba. U vezi s time, upoznali smo Ministarstvo uprave o tome da dijete ima pravo na zaštitu privatnosti na temelju **Zakona o zaštiti pacijenata**, a u odnosu na primjenu odredbi Zakona o osobnom imenu i Zakona o državnim maticama.

2.1.4 PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRB

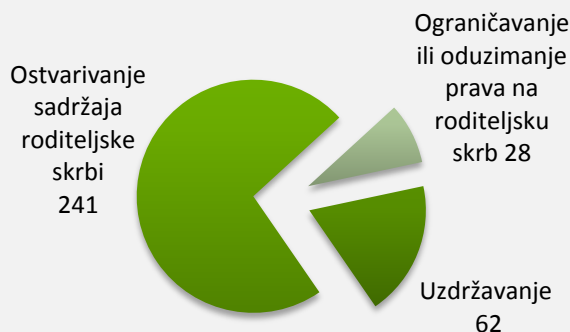
Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i protekle je godine jedan od najčešćih razloga obraćanja stranaka Uredu. Primili smo 331 prijavu što se odnosi na povrede prava 513 djece. Broj slučajeva veći je za 7,47% u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Sustav zaštite djece po ovom pitanju je i dalje nedosljedan, često i neučinkovit što upućuje na nužna poboljšanja. Kao prijavitelji podjednako se javljaju i majke (124) i očevi (122), dok su se roditelji zajedno obratili tek u dva slučaja. Baka i/ili djedovi i razne institucije obratili su nam se po 14 puta. Ured je samoinicijativno postupao u osam slučajeva, a jednak je i broj anonimnih prijava. Djeca su nam se osobno obratila u pet slučajeva, po tri puta prijavitelji su bili sestre, braća ili rođaci, a u 28 slučajeva ostali. Od ukupnog broja ovih slučajeva

12 se odnosi na djecu s teškoćama u razvoju. Najviše prijava odnosi se na djecu koja imaju prebivalište u Gradu Zagrebu.

Prijavitelji se najčešće pritužuju na sporost i neučinkovitost centara za socijalnu skrb i sudova te dugotrajnost sudskih postupaka. Razlog velikom broju prijava je i nepovjerenje u institucije, neslaganje s mišljenjem centara za socijalnu skrb prilikom procjena interesa djece ili neslaganje sa sudskom odlukom. Uočili smo i nespremnost nekih prijavitelja da sagledaju svoj udio odgovornosti za nastalu situaciju i/ili nemogućnost da postave interes djeteta ispred svog vlastitog. Prijave se tada vrlo često odnose na neobjektivnost ili nekompetentnost stručnih radnika centara za socijalnu skrb, čije postupke, izjave i stavove doživljavaju isključivo usmjerenima protiv njih, a „u korist“ drugog roditelja. Nažalost, u svim slučajevima kad konflikt traje i nakon iznošenja procjena i donošenja odluka, najviše i dalje ispaštaju djeca.

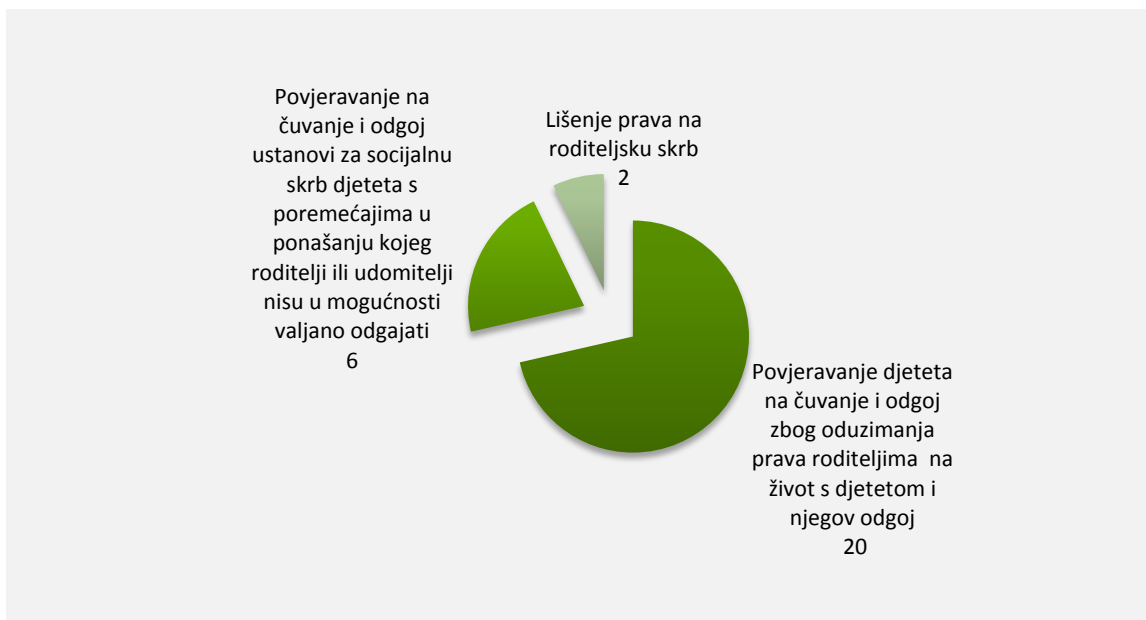
Od 331 slučaja u ovoj cjelini, njih 28 (8%) odnosi se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, a njima su obuhvaćene povrede prava ukupno 56 djece. Na uzdržavanje se odnosi 62 slučaja (19%) u kojima je povrede prava doživjelo 92 djece. I ove godine najviše je slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, ima ih 241 (73 %), a odnose se na povrede prava 365 djece.

I ove su godine u prijavama zastupljene sve dobne skupine djece. Od ukupnog broja djece, 219 su dječaci i 243 djevojčice, dok za 51 dijete nismo imali podatke o spolu.

2.1.4.1 Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

Od 28 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, 20 se odnosi na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj, zbog oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom i njegov odgoj, dva slučaja odnose se na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb, dok se šest slučajeva odnosi na povjeravanje na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb djeteta s poremećajima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

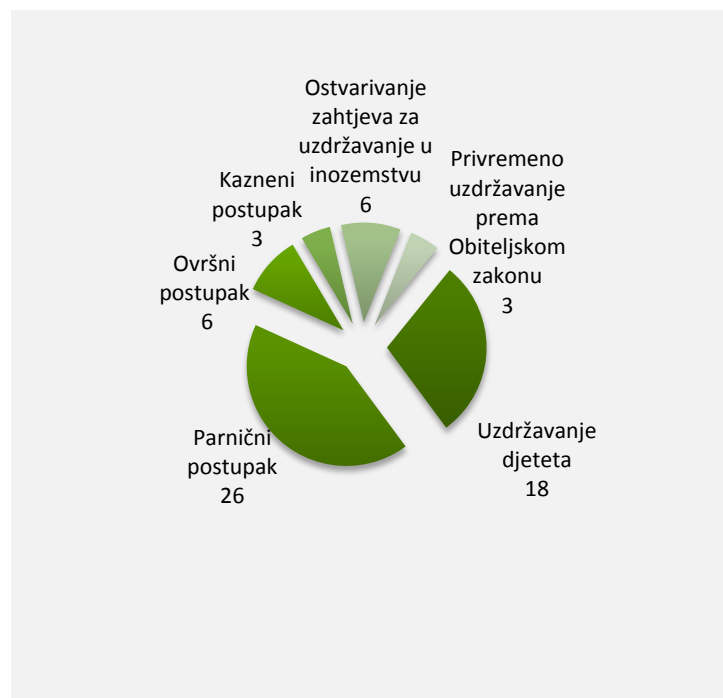
Najčešće je zbog zanemarivanja skrbi i odgoja djeteta ili zbog opasnosti za pravilno podizanje djeteta roditeljima izrečena mjera oduzimanja prava da žive s djecom i odgajaju ih, a djeca su bila povjerena ustanovi socijalne skrbi. Tek u dva slučaja povjerena su bakama i djedovima, a u jednom slučaju drugim članovima obitelji. Postoje poteškoće u realizaciji smještaja djece u udomiteljske obitelji te poteškoće u realizaciji susreta i druženja smještene djece s članovima obitelji, a problem je i dugo trajanje smještaja.

Iznosimo primjer višegodišnjeg zanemarivanja potreba i interesa djeteta od strane roditelja i sustava, zbog kojeg je dijete od rođenja punih sedam godina bilo smješteno u dom za djecu. Djetetovoj majci izrečena je mjera lišenja roditeljske skrbi, a otac, kojem je naknadno utvrđeno očinstvo, tražio je da mu se dijete povjeri na skrb. Sud povodom prijedloga ponavlja odluku kojom ocu oduzima pravo da živi s djetetom i odgaja ga te potvrđuje odluku o smještaju dječaka u ustanovu, regulirajući pritom kontakt s ocem. Centar za socijalnu skrb žalio se na odluku suda, ukazujući da produljivanje boravka djeteta u ustanovi nije u interesu djeteta te predložio smještaj u udomiteljsku obitelj. Međutim, županijski sud odluku odbija i tako svjesno produžuje razdoblje djetetovog boravka u ustanovi, s ciljem preispitivanja je li otac spreman u potpunosti raskinuti s ranijim načinom života, odbaciti ovisništvo o opojnim drogama i stvoriti pretpostavke za zajednički život s djetetom. Štoviše, sud u obrazloženju svoje odluke izričito odbacuje mogućnost smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj. Izrazili smo zabrinutost zbog takvog stajališta suda, koje dovodi u pitanje i samu svrhovitost udomiteljstva koje, jednako kao i smještaj u ustanovu socijalne skrbi, predstavlja alternativni (ali ne i trajni) oblik skrbi za djecu, i koji, u usporedbi s institucionalnim smještajem, ima niz prednosti i pozitivnih učinaka za pravilan rast i razvoj djece odvojene od bioloških obitelji. O ovom smo slučaju obavijestili Ministarstvo pravosuđa. Sporno je bilo i to što je sud odbacio stručno mišljenje centra za socijalnu skrb i doma za djecu, a da pritom nije zaprimio drugo mišljenje psihologa ili drugog stručnjaka koji bi procijenio najbolji interes djeteta. Nakon toga, sud je ponovno, još jednom privremenom mjerom, produžio boravak u domu djetetu koje je cijeli život

provelo u ustanovi i koje je već doživjelo niz životnih gubitaka i razočaranja, a sve s ciljem pružanja šanse roditelju da stabilizira svoje životne uvjete. Posljednje informacije s kojima raspolažemo je da je dijete skoro dvije i pol godine nakon početka postupka i nakon sedam godina provedenih u instituciji, smješteno u udomiteljsku obitelj.

Zabrinutost pobuđuje i slučaj u kojem je dijete smješteno u ustanovu, a da se prethodno nije stupilo u kontakt s užom obitelji, koja je bila voljna, spremna, a prema informacijama kojima raspolažemo i sposobna, prihvatiti skrb o djetetu. Takvi postupci nadležnih tijela dovode u pitanje poštovanje načela najboljeg interesa djeteta, kao i samog procesa deinstitucionalizacije skrbi o djeci.

2.1.4.2 Uzdržavanje

Problematika vezana za ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje zastupljena je u 62 slučaja, što je, u odnosu na prethodnu godinu kad ih je bilo 54, povećanje od 14,81%. Pritom su se u 18 slučajeva stranke obraćale tražeći savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje od roditelja s kojim dijete ne živi ili se prituživalo zbog teškoća u ostvarivanju toga prava. U 26 slučajeva pritužbe su se odnosile na parnični postupak, u šest na ovršni, u tri na kazneni te u šest slučajeva na ostvarivanje zahtjeva za uzdržavanje u inozemstvu. Tri slučaja odnosila su se na teškoće u realizaciji prava na privremeno uzdržavanje od strane centra za socijalnu skrb.

I dalje su najčešći razlozi obraćanja stranaka pravobraniteljici dugotrajnost i neefikasnost postupaka vezanih za pravo djeteta na uzdržavanje te nesudjelovanje centra za socijalnu skrb u tim postupcima sukladno nadležnostima. Evidentna je nemoć, ogorčenje i ljutnja podnositelja pritužbi, prvenstveno usmjerena na onog roditelja koji ne plaća uzdržavanje, a zatim i na cjelokupni sustav od kojeg nisu dobili očekivanu pomoć. Naročito je potresno bilo pismo djeteta, kojim nam ono ukazuje na neefikasnost desetogodišnjeg sudovanja i pokušaja naplaćivanja uzdržavanja. Ukazivano nam je i na situacije u kojima roditelji obveznici uzdržavanja ne doprinose za uzdržavanje svog djeteta, a da istodobno angažiraju i plaćaju odvjetnike u postupcima u kojima nastoje izbjeći, odgoditi, ili umanjiti tu svoju obvezu.

U najvećem broju slučajeva stranke smo upućivali na zakonske odredbe, mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći, zaštite prava na suđenje u razumnom roku, mogućnost sklapanja nagodbi, korištenja privremenog uzdržavanja ili na mogućnost obraćanja sudu radi utvrđivanja obveze uzdržavanja baki i djedu. Iz obraćanja stranaka uočavamo da je roditeljima i nadalje često nedostupna informacija o mogućnosti korištenja besplatne pravne pomoći. Stoga smo 2009. godine na web stranici Ureda objavili detaljne upute o načinu njene realizacije. Prema važećem Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, o njoj odlučuju nadležni uredi državne uprave u županijama, odnosno ured Grada Zagreba te se ona odobrava djeci u postupcima koji se vode pred nadležnim tijelima radi ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje neovisno o materijalnim prihodima obitelji.

Kako bismo stekli potpuniji uvid u mogućnosti korištenja prava na **besplatnu pravnu pomoć** od Ministarstva pravosuđa zatražili smo podatak o broju upisa u registar udruga koje pružaju pravnu pomoć, sukladno odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i odredbama Pravilnika o načinu vođenja registra udruga ovlaštenih za pružanje besplatne pravne pomoći te podatke o broju pruženih usluga pravne pomoći vezano uz ostvarivanja prava djece. Međutim do dana pisanja ovog izvješća tražene podatke nismo dobili. Besplatnu pravnu pomoć u postupcima radi uzdržavanja nastavila je pružati i Hrvatska odvjetnička komora, što je rezultat ranije inicijative i preporuke pravobraniteljice za djecu. Obaviješteni smo da je tijekom 2010. godine HOK zaprimio 234 molbe za pružanje besplatne pravne pomoći, od kojih je pozitivno riješeno 215, odbijeno je 10, a u vrijeme zaprimanja izvješća u radu ih je bilo devet.

S obzirom na učestale prijave dugotrajnosti sudskih postupaka radi uzdržavanja, možemo zaključiti da se privremene mjere radi uzdržavanja donose rijetko ili nepravovremeno, a u nekim slučajevima i da se sud, čak i nakon višekratnih traženja, oglašuje o prijedlog za donošenjem privremene mjere. Stranke smo stoga upućivali na zakonske odredbe prema kojima je obveza suda da već na prvom ročištu rješenjem o privremenoj mjeri naloži tuženiku da tužitelju plaća određeni iznos na ime uzdržavanja. Obraćali su nam se i roditelji koji plaćaju ili bi trebali plaćati uzdržavanje. Bilo je onih koji su ukazivali na to da su nezaposleni te se raspitivali o mogućim sankcijama koje ih očekuju, zatim onih koji su sumnjali u svrhovito upravljanje sredstvima uzdržavanja od strane drugog roditelja, kao i onih koji su ukazivali na to da plaćanje uzdržavanja za već punoljetnu djecu koja se školuju, ugrožava uzdržavanje njihove maloljetne djece.

U jednom pojedinačnom predmetu otvorenom još 2009. godine obaviješteni smo da je sud donio presudu u kojoj je roditelja koji ne živi s djetetom oslobodio plaćanja uzdržavanja za djecu, uz obrazloženje kako je taj roditelj na bolovanju i zbog toga ima niska mjesečna primanja, odnosno da nije radno sposoban. Sa stajališta Ureda pravobraniteljice za djecu radi se o pogrešnom tumačenju odredbe Obiteljskog zakona prema kojoj se radno sposoban roditelj ne može osloboditi obveze uzdržavanja malodobnog djeteta te odluci koja je donesena na štetu djeteta. U ovakvim situacijama očekujemo aktivnu ulogu i angažman centra te poduzimanje radnji kojima će zaštititi najbolji interes djece.

Iako su odredbama Obiteljskog zakona propisane i jasno definirane nadležnosti pojedinih institucija u ostvarivanju djetetovog prava na uzdržavanje, iz upita i pritužbi proizlazi da u primjeni pojedinih odredbi u praksi očito još uvijek postoje teškoće i nedoumice. Najspornijom se čini provedba onih odredbi Obiteljskog zakona u kojima je određena obveza institucija da poduzimaju radnje po službenoj dužnosti (obveza suda koji je donio odluku o uzdržavanju ili u postupku pred kojim su stranke sklopile sudsku nagodbu, da ovrhu radi naplate uzdržavanja pokrene i provede po službenoj dužnosti te alternativna obveza centra za socijalnu skrb da traži ovrhu na temelju oduke o uzdržavanju djeteta). Iz zaprimljenih prijava uočavamo da, bez osobnog angažmana roditelja koji živi s djetetom, ovršni postupak neće biti pokrenut ni po službenoj dužnosti, niti po prijedlogu centra za socijalnu skrb. Stoga smo još u prosincu 2009. godine Ministarstvu pravosuđa i Vrhovnom sudu Republike Hrvatske preporučili da u okviru svojih ovlasti poduzmu mjere radi osiguravanja uvjeta za dosljednu primjenu odredbi Obiteljskog zakona koji se odnose na ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje, odnosno osiguraju ujednačavanje sudske prakse te adekvatnu edukaciju sudaca. Preporuke su upućene i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi u odnosu na zakonom utvrđene nadležnosti centara za socijalnu skrb. Držimo da bi se dosljednom primjenom zakonskih odredbi mogao izbjeći dio poteškoća s kojima se pojedina djeca i roditelji susreću vodeći dugotrajne i iscrpljujuće postupke radi utvrđivanja uzdržavanja, a zatim i radi njihove ovrhe.

Iz prijava proizlazi da su roditelji i djeca u odnosu na postupak ovrhe uzdržavanja uglavnom prepušteni sami sebi te da neki ili iz neznanja da takva mogućnost postoji ili straha od novih sudskih troškova, ovršne postupke i ne pokreću. I ovdje smo stranke upućivali na važeće odredbe Obiteljskog i Ovršnog zakona,

kao i na mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći. Najteže je onim roditeljima i djeci koji u ovršnom postupku od roditelja koji je u obvezi uzdržavanja nemaju što plijeniti, odnosno kada taj roditelj nema redovna primanja niti imovine. Međutim, saznajemo i za poteškoće u provođenju ovrhe u situacijama kada je predmet ovrhe nekretnina obveznika uzdržavanja. Teškoće nastaju u situacijama kad je ovršenik suvlasnik nekretnine, jer se u takvim slučajevima unaprijed zna da neće biti zainteresiranih za kupnju suvlasničkog udjela, kao i u drugim slučajevima kada nije izvjesna prodaja nekretnine. U jednom slučaju postojao je spor oko određivanja tko će predujmiti trošak za utvrđivanje vrijednosti nekretnine ovršenika. Ovrhu je pokrenuo Centar za socijalnu skrb po službenoj dužnosti te je sud od Centra tražio plaćanje predujma troška za utvrđivanje vrijednosti nekretnine, namjeravajući u protivnom obustaviti ovrhu. Centar je odbio platiti predujam smatrajući da je isto u nadležnosti suda, koji je također ovlašten i dužan postupke ovrhe radi uzdržavanja djeteta voditi po službenoj dužnosti.

Iako je Obiteljskim zakonom određeno da žalba protiv rješenja o ovrsi ne zadržava provođenje ovrhe, u praksi, nažalost, podnošenje žalbe na rješenje o ovrsi onemogućuje dijete da doista prima ta sredstva. Ako se temeljem rješenja o ovrsi plijeni određeni dio plaće obveznika uzdržavanja upozoreni smo da se taj zaplijenjeni iznos isplaćuje primatelju uzdržavanja tek kad rješenje o ovrsi postane pravomoćno. Čekajući pravomoćnost rješenja o ovrsi događa se da od određivanja ovrhe pa do same isplate korisniku uzdržavanja prođe znatan period u kojem nerijetko dijete nema nikakvih sredstava za život. Uvjereni smo kako to zasigurno nije bila namjera zakonodavca kad je Obiteljskim zakonom propisao da žalba protiv rješenja ne zadržava provođenje ovrhe.

Dugotrajnost sudskih postupaka, bilo da je riječ o parničnim, ovršnim ili kaznenim postupcima, općenito šteti pravima i dobrobiti djeteta. Budući da je riječ o pitanjima koja su od egzistencijalne važnosti za djecu, takva odugovlačenja su nedopustiva. Inertnost sustava zapravo pogoduje onim roditeljima koji svjesno izbjegavaju svoje obveze. Držimo da bi pozitivne promjene, praćene žurnim postupanjem sudova te primjerenim sankcioniranjem počinitelja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja, osim zaštite prava svakog pojedinačnog djeteta, mnogo značile i za generalnu prevenciju ovog problema. Na žalost, u proteklom periodu još uvijek se nisu dogodile izmjene kaznenog zakonodavstva, koje je predložila pravobraniteljica za djecu, kojima bi se na efikasniji način sankcioniralo počinitelje kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja i potaklo ih se na izvršavanje svoje obveze (primjerice, uvođenjem sankcije kojom bi se obveznika uzdržavanja obvezalo na rad za opće dobro, a nagrada za njegov rad uplaćivala u poseban fond iz kojeg bi se isplaćivalo uzdržavanje djetetu).

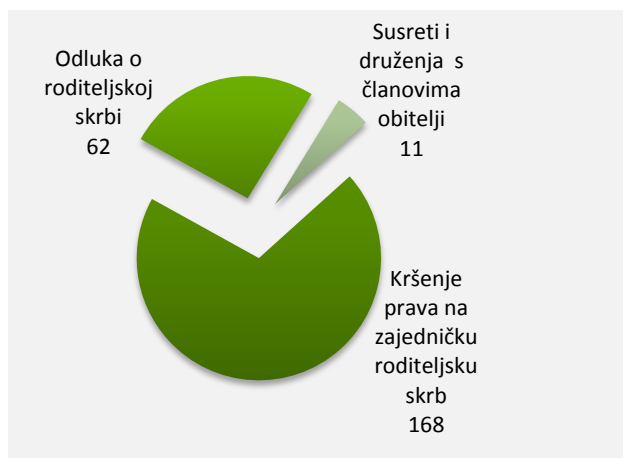
Ukazivano nam je na sporost i neefikasnost kaznenog sudovanja koje najčešće rezultira uvjetnom osudom, kao i dugotrajnim postupcima radi opoziva uvjetne osude. Također ukazivano nam je i na probleme i poteškoće kod ostvarivanja prava na uzdržavanje kada se obveznik uzdržavanja nalazi u inozemstvu, na sporost u postupanju i nedostatak informacija. Od Ministarstva financija, Porezne uprave – Središnjeg ureda, kao središnjeg tijela za postupanje sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, saznajemo da su tijekom 2010. zaprimili 35 zahtjeva te da se svi nalaze u postupku rješavanja. Od MZSS-a doznajemo da su po istoj Konvenciji postupali u 27 novih predmeta, dok ih je neokončanih ukupno 96.

Uzdržavanje maloljetnog djeteta dužnost je i pravo roditelja, kojeg se oni ne mogu odreći, odnosno, odricanje od te obveze nema pravnog učinka. Uzdržavanjem se osiguravaju sredstva za život djeteta (primjerice: za prehranu, školovanje, odjeću, obuću, izvanškolske aktivnosti, brigu o zdravlju i dr.), a samim time i pravo na životni standard koji odgovara djetetovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju. Kao zaštitu ovog djetetovog prava i osiguranje da će dijete primiti sredstva nužna za život, zakonodavac predviđa obvezu centra za socijalnu skrb da donese odluku o **privremenom uzdržavanju** i u skladu s njom isplaćuje uzdržavanje u situacijama kada roditelj, na temelju ovršne isprave, ne udovoljava svojoj obvezi duže od šest mjeseci neprekidno ili ako nije platio za šest

mjeseci s prekidima, ukupno unutar razdoblja od sedam mjeseci (članak 352. Obiteljskog zakona). Unatoč tome što smo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti još tijekom 2009. uputili prijedlog za izmjenu ove odredbe, ona još uvijek nije realizirana. Predložili smo da se period nakon kojeg je centar za socijalnu skrb dužan osigurati plaćanje uzdržavanja umjesto obveznika uzdržavanja, sa šest mjeseci, skрати na tri mjeseca te da se stavi izvan snage odredba kojom se pravo na privremeno uzdržavanje ograničava na tri godine. Također, predložili smo da se iznos privremenog uzdržavanja, sa sadašnjih 50% iznosa koji je Obiteljskim zakonom propisan kao minimalni iznos uzdržavanja koje je dužan platiti roditelj koji ne živi s djetetom, povisi na od 50 do 100 % tog iznosa, ovisno o financijskim prilikama obitelji.

Držimo da je svrha prava na privremeno uzdržavanje upravo zaštita dobrobiti djeteta, u situaciji kad roditelj s kojim dijete ne živi ne doprinosi za njihovo uzdržavanje. Saznajemo, međutim, za slučaj u kojem Centar za socijalnu skrb odbacuje zahtjev kojim majka traži priznavanje prava na privremeno uzdržavanje za djecu, uz obrazloženje da zahtjev predlagateljice nije osnovan jer je obveznik uzdržavanja državljanin druge države u kojoj ima prebivalište. U konkretnom slučaju odluka o uzdržavanju djece je pravomoćna, a otac proglašen krivim zbog kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja te mu je izrečena uvjetna osuda (nemamo podatak o eventualnoj pravomoćnosti ove odluke), a majka je pokrenula postupak sukladno odredbama Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu. Ponovni zahtjev majke za privremeno uzdržavanje Centar odbija, uz obrazloženje da je otac djece nedostupan i nepoznate adrese te nisu u mogućnosti ishoditi njegovo očitovanje. Također Centar navodi da zbog prebivališta oca djece u inozemstvu nema zakonskih uvjeta za njihovo postupanje po odredbama Obiteljskog zakona radi stvarne nadležnosti inozemnog tijela prema odredbama Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu. U ovom je slučaju žalbeni postupak u tijeku te očekujemo da će nadležno drugostupanjsko tijelo odluku donijeti sukladno važećim propisima, poštujući najbolji interes djece. Držimo da je Centar ovdje pogrešno protumačio važeće odredbe Obiteljskog zakona te da za priznavanje prava na privremeno uzdržavanje nije nužno čekati ishod ovršnog postupka (pa ni u situaciji kada se taj postupak sukladno Konvenciji vodi u inozemstvu), tim više što njegov ishod i trajanje mogu biti neizvjesni. Također, nikako se ne možemo složiti time da bi okolnost da je obveznik uzdržavanja državljanin druge države ili da u drugoj državi ima prebivalište imala bilo kakvog utjecaja na dužnost i potrebu zaštite prava i dobrobiti djece od strane Centra za socijalnu skrb. Intencija odredbe članka 352. i jest zaštititi dijete dok obveznik uzdržavanja ne počne ponovno udovoljavati svojoj obvezi, neovisno gdje se obveznik nalazi i gdje se vodi ovršni postupak.

2.1.4.3 Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Među predmetima koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, kojih je ukupno 241, i ove su godine najbrojniji oni koji se odnose na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a ima ih 168. Na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi odnosi se 62 predmeta, a bilo je i 11 upita o susretima i druženju djece s članovima obitelji (bakama, djedovima, očuhom ili maćehom). Važno je napomenuti da se u prošlom izvještajnom razdoblju na povrede prava djece koja se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi odnosilo 218 slučajeva te da je u 2010. godini taj broj povećan za 10,55 %.

DONOŠENJE ODLUKE O RODITELJSKOJ SKRBI

Problemi i poteškoće prilikom donošenja odluka o roditeljskoj skrbi bili su razlogom za obraćanje pravobraniteljici u 62 slučaja. Neka obraćanja odnosila su se na upite i traženje informacija o zakonskim odredbama, proceduri i nadležnosti institucija, no bilo je i pritužbi koje se uglavnom odnose na kasnu i/ili neučinkovitu intervenciju centara za socijalnu skrb, dugotrajnost sudskih postupaka i neizricanje privremenih mjera.

Dijete najbolnijima doživljava povrede prava iz područja obiteljskih odnosa, života uz roditelje i roditeljske skrbi te prava na zaštitu od svakog oblika nasilja. Posebno teško razdoblje za sve, a ponajviše za djecu, je razdoblje razdvajanja obitelji, bilo da se radi o razvodu roditelja ili prekidu njihove izvanbračne zajednice. Kad je razdvajanje popraćeno i roditeljskim konfliktom, situacija je za dijete još teža. Statistike pokazuju da je u porastu postotak brakova koji završavaju razvodom. Pretpostavljamo da je situacija slična i kod izvanbračnih zajednica, ali o tome nemamo relevantnih podataka.

Kada roditelji procijene da, iz nekog razloga, više ne mogu živjeti zajedno, trebali bi svu svoju pozornost usmjeriti na dijete te mu svojim postupcima olakšati prilagodbu na nove životne okolnosti. Njihova je odgovornost razdvojiti svoj partnerski odnos, koji je završio neuspjehom i/ili konfliktom, od svoga roditeljstva, u kojem trebaju i dalje zrelo i odgovorno surađivati u odgoju i skrbi za svoje dijete. Upravo to je zakonodavac predvidio odredbom o **ravnopravnoj, zajedničkoj i sporazumnoj roditeljskoj skrbi**, koja pretpostavlja sudjelovanje, dogovaranje i suodlučivanje oba roditelja u svim pitanjima koja se tiču djeteta pa i u onim situacijama kada više ne žive zajedno. Iskustva, nažalost, pokazuju da u velikom broju slučajeva roditelji ne uspijevaju razdvojiti partnerstvo i roditeljstvo te da se ponekad ta dva segmenta njihovog odnosa međusobno prožimaju kroz konflikte, nesporazume i manipulacije, koji uglavnom proizlaze iz vlastitog osjećaja povrijeđenosti. Ponašajući se tako, ponekad „zaboravljaju“ na interese djece koja, u situacijama raspada obitelji kad im je nužno potrebna zajednička podrška obaju roditelja, dospijevaju u samo središte njihovog sukoba. Jedna od najčešćih posljedica takvih postupaka roditelja je izostanak ili otežano odvijanje kontakata djeteta s onim roditeljem s kojim više ne živi, a nerijetko se javljaju i manipulacije od strane obaju roditelja, koji preko djeteta pokušavaju utjecati na život bivšeg partnera.

U prošlogodišnjem izvješću naglasili smo da je manipulativno ponašanje roditelja u svojoj biti zapravo zlostavljanje i zanemarivanje djece. Naime, djeca pritom često svjedoče verbalnom, psihičkom, a ponekad i fizičkom nasilju svojih roditelja te su dovedena u konflikt lojalnosti ili onemogućena u realizaciji prava na skrb oba roditelja. U međusobnom obračunu roditelji, vođeni isključivo vlastitim interesom i potrebama, ne uspijevaju prepoznati najbolji interes vlastitog djeteta niti prihvaćaju upute i savjete stručnjaka usmjerene na interes djeteta. I ove godine od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi zatražili smo podatke o broju intervencija centara za socijalnu skrb u susretima i druženju djeteta s roditeljem s kojim ne živi, o broju uočenih manipulativnih ponašanja jednog ili oba roditelja u odnosu na dijete te izrečenih mjera. Nažalost, do izrade ovog izvješća tražene podatke nismo dobili.

KRŠENJE PRAVA NA ZAJEDNIČKU RODITELJSKU SKRB

Tijekom 2010. Ured je postupao u ukupno 168 slučajeva vezano za povredu prava djece na zajedničku roditeljsku skrb. Riječ je o slučajevima u kojima je odluka o roditeljskoj skrbi te odnosima roditelja i djece donesena, ali se iz nekog razloga ne izvršava. Od toga, 134 slučaja čine **povrede prava na susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi**, 13 na povrede prava na sudjelovanje u životu djeteta, pet na zaštitu od protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta, dok se 16 predmeta odnosi na kršenje ostalih segmenata skrbi o djetetu.

Pritužbe roditelja uglavnom se odnose na nedovoljnu zaštićenost djeteta zbog postupaka i ponašanja drugog roditelja, na postupke centra za socijalnu skrb i suda, na sporost ili poteškoće u realizaciji ovrhe te

na neučinkovitost kaznenog postupanja prema roditelju koji krši sudsku odluku. Na **poteškoće u provođenju ovrhe** žalili su nam se roditelji koji godinama ne viđaju djecu zbog otpora drugog roditelja. U nekoliko slučajeva javili su se i roditelji s kojima djeca žive, ukazujući u pravilu da odluka o susretima nije u interesu djece, da se djeca protive tim susretima te da ovrha i cjelokupna situacija loše na njih djeluje. Takve smo roditelje upućivali u važnost i dužnost da se pridržavaju pravomoćnih sudskih odluka, kao i na mogućnost da svoje tvrdnje, sukladno Obiteljskom zakonu, eventualno dokažu na sudu u postupku kojim bi se na drugačiji način regulirali odnosi roditelja i djece. Obraćale su nam se i institucije iskazujući vlastitu nemoć da u kompleksnim obiteljskim okolnostima i odnosima, prije svega zbog nesuradnje roditelja, valjano procijene koja bi daljnja radnja bila u najboljem interesu djeteta. Posebno zabrinjavaju situacije u kojima se kroz medije izvještavalo o konkretnim obiteljskim problemima. Roditelji su namjeru obraćanja medijima znali iskazivati i u prijavama našem Uredu te smo ih u tim situacijama upozoravali na dužnost zaštite djetetove privatnosti. Roditelji se u situaciji konfliktnih odnosa u obitelji često obraćaju i raznim stručnjacima (psiholozima, psihijatrima) i udrugama tražeći pomoć za dijete. Nažalost ponekad takva obraćanja služe kao oblik manipulacije, s ciljem umanjivanja važnosti onog drugog roditelja u životu djeteta i „kao dokaz“ za postupke koji se vode, a kojima žele „pobiti“ mišljenje CZSS-a ili vještaka.

U situacijama konfliktnih obiteljskih odnosa i manipulacije pravima djeteta uvijek preporučamo **koordinirano djelovanje** svih institucija uključenih u zaštitu prava i dobrobiti djeteta te poduzimanje mjera iz domene obiteljsko-pravne, ali i prekršajno-pravne i kazneno-pravne zaštite djece. Uočili smo i slučajeve u kojima sustav zaštite prava i dobrobiti djece očito nije bio dovoljno efikasan te smo na to upozorili mjerodavne institucije. Saznali smo tako za slučaj da dijete, unatoč tome što je povjereno ocu, već više od dvije godine živi s majkom, a bez pravne osnove. Ovrha je u više navrata bezuspješno pokušavana. Kaznena prijava protiv majke odbačena je, unatoč tome što je ona nedovoljno i nekvalitetno surađivala sa školom i CZSS-om te se u više navrata neodgovorno odnosila prema potrebama i pravima djeteta, zanemarujući upute škole o neprihvatljivom ponašanju djeteta, onemogućavajući mu kontakte s ocem te stvarajući istodobno kod djeteta otpor prema ocu. Nesankcioniranjem i toleriranjem ovakvog zanemarujućeg te emocionalno i psihički nasilnog ponašanja, najveću i dugoročnu štetu trpi upravo dijete, dok se počinitelju šalje poruka da su institucije države nemoćne pred njegovim ponašanjem. Kada izostane pravodobna reakcija pravosudnih tijela, otvara se prostor za daljnju manipulaciju djecom, što dodatno usložnjava i otežava poziciju djece. Vrlo često zakašnjela reakcija produžava i otežava osiguravanje adekvatnih alternativnih oblika skrbi za dijete.

U mnogim slučajevima postupanje nadležnih tijela nije bilo koordinirano. U jednom od njih, unatoč procjeni centra za socijalnu skrb i vještaka da je otac izmanipulirao djecu, koja zbog toga odbijaju živjeti s majkom, ali i kontaktirati s njom, te nakon više neuspjelih pokušaja ovrhe, saznajemo da je sud ipak donio odluku kojom je djecu povjerio ocu, unatoč protivljenju centra za socijalnu skrb. Svjesni smo da je mišljenje CZSS-a samo jedno od dokaznih sredstava u sudskim postupcima i da sud prema svom uvjerenju na temelju savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza odlučuje koje će činjenice uzeti kao dokazane. Zabrinjavaju, međutim, slučajevi u kojima sud odbacuje mišljenje centra za socijalnu skrb, bez pribavljenog drugog mišljenja psihologa ili drugog stručnjaka koji bi procjenjivao najbolji interes djece. Dok god sustav nema učinkovit odgovor na slučajeve manipulacije i dok se roditelju manipulatoru na ovakav način „podilazi“, najveću štetu trpe upravo djeca.

Informacije o ovakvim slučajevima ukazale su na potrebu za ponavljanjem preporuke za **edukacijom sudaca i državnih odvjetnika** za zaštitu prava i dobrobiti djece. Stoga smo Pravosudnoj akademiji ponovno preporučili da u svoje buduće programe i planove uvrste kontinuirane i sveobuhvatne edukacije sudaca i državnih odvjetnika za zaštitu prava i dobrobiti djece u postupcima obiteljsko-pravne, kazneno-pravne i prekršajno-pravne zaštite te da osiguraju bodovanje takvih edukacija. Preporučili smo i

uvrštavanje aktivnosti usmjerenih na promicanje i zaštitu prava i dobrobiti djece unutar pravosudnog sustava i u programe Državne škole za pravosudne dužnosnike.

Pravosudnoj akademiji smo preporučili da u sklopu svojih aktivnosti i edukacija, a radi poticanja i osnaživanja suradnje među različitim tijelima te njihova koordiniranog djelovanja, razmjene iskustava i ujednačavanja prakse, organiziraju **međuinstitucionalne radionice** o primjeni zakonskih odredbi koji se odnose na zaštitu dobrobiti djece u sudskim postupcima. Takve radionice, na koje bi uz predstavnike pravosudnih tijela sudjelovali i predstavnici drugih institucija (primjerice socijalne skrbi, unutarnjih poslova, školstva i zdravstva), uz zajednički rad na konkretnim primjerima i situacijama, prepoznate su kao dobar način razmjene iskustava i ujednačavanja prakse te uspostavljanja kvalitetnije suradnje tijela na lokalnoj razini. U iščekivanju smo odgovora na ovu preporuku. U sklopu svojih aktivnosti Pravosudna akademija je u 2010. godini u suradnji s UNICEF-om organizirala i ostvarila tri seminara za suce na temu zaštite prava i interesa djece kod donošenja odluka o izdvajanju iz obitelji, na kojima su aktivno sudjelovale i pravobraniteljica za djecu te njena savjetnica. Očekujemo da će se takve edukacije Pravosudna akademija ubuduće organizirati i provoditi i u odnosu na druge postupke kojima se odlučuje o pravima i dobrobiti djece.

Hrvatskoj odvjetničkoj komori uputili smo preporuku za **edukaciju i specijalizaciju odvjetnika**. Naime, odvjetnici ponekad, usmjereni na interese svoje stranke (roditelja, srodnika ili dr.) i dajući im savjete i sugestije, ne sagledavaju ili zanemaruju poziciju i potrebe djeteta o čijim se pravima i interesima odlučuje u postupku. Ta se pojava, nažalost, ponavlja u kazneno-pravnoj i prekršajno-pravnoj zaštiti djece, ponajviše u postupcima iz domene obiteljsko-pravne zaštite, odnosno u situacijama konfliktnih odnosa, razvoda roditelja ili prekida obiteljske zajednice. Stoga smo preporučili da Hrvatska odvjetnička komora, u sklopu programa Odvjetničke akademije, obuhvati i programe edukacija i radionica za odvjetnike, i to za pitanja zaštite prava djeteta u obiteljsko-pravnim, kazneno-pravnim i prekršajno-pravnim postupcima, s posebnim naglaskom na odredbe Konvencije o pravima djeteta i načela zaštite najboljeg interesa djeteta kao osnovnog polazišta i cilja svih postupaka koji se vode.

Saznajemo i da u nekim slučajevima roditelji unaprijed odustaju od postupka **ovrhe** radi predaje djeteta i radi susreta i druženja, jer znaju da su takvi postupci često neefikasni i ne žele dijete izložiti stresnom događaju. Možemo razumjeti njihove otpore prema provođenju ovršnog postupka, jer prisilno izvršenje sudskih odluka može predstavljati traumatično iskustvo za djecu. Za takve slučajeve djecu svakako treba unaprijed pripremiti kroz intenzivni savjetodavni rad. Međutim, sudovi i prije provođenja ovrhe, odnosno fizičke predaje djeteta, mogu roditelju koji priječi susrete i druženja naložiti da omogući susrete određene sudskom odlukom te mu, ako ne udovolji nalogu suda, izreći novčane sankcije. Mnoge za djecu mučne i stresne situacije tijekom provođenja ovrha mogle bi se izbjeći, kad bi sustav pravodobno reagirao, a pravosudna tijela utvrdila kaznenu odgovornost i sankcionirala roditelja ili drugu osobu kod koje se dijete nalazi, koja svojim postupcima krši zakon.

Razlog obraćanja stranaka i postupanja Ureda su i poteškoće oko realizacije **susreta i druženja djece s roditeljem koji je u zatvoru**. Zamjetan je otpor roditelja koji žive s djecom za odvođenjem djeteta u prostorije zatvora na susrete s drugim roditeljem. Situacije u kojima je procijenjeno da su susreti i druženja u ovakvim okolnostima u interesu djeteta, s obzirom na iskazane otpore, iziskuju povećani angažman stručnjaka te uključivanje roditelja, a u nekim slučajevima i djeteta, u savjetodavni rad.

Susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi ponekad otežava i nepostojanje adekvatnih **prostora za susrete**. Nerijetko se događa da se zbog nedostatka takvih prostora pri centrima za socijalnu skrb, susreti održavaju u kafićima, restoranima i trgovačkim centrima. Takva praksa je neprimjerena i predstavlja ograničavajuću okolnost u osmišljavanju kvalitetnog i sadržajnog kontakta djeteta s roditeljem. Problem je još veći kada je susrete i druženja djece i roditelja potrebno stručno pratiti, bilo

radi kvalitetnije procjene najboljeg interesa djece, bilo zbog sudske odluke. I sami centri za socijalnu skrb često ističu da je to gorući problem. Stoga smo na to ukazali MZSS-u i MOBMS-u. Držeći da u ovom segmentu postoje do sada neiskorišteni resursi, primjerice gradski prostori koje koriste udruge ili prostorni kapaciteti obiteljskih centara, koji su osmišljeni za rad s djecom i obiteljima, uputili smo preporuku ovim ministarstvima, s ciljem utvrđivanja potreba i mogućnosti na lokalnim razinama.

Predstavnici dvaju ministarstava sastali su se s pravobraniteljicom, nakon čega je MZSS uputio naputak centrima za socijalnu skrb u središtima županija da s ostalim centrima u županiji, predstavnicima Obiteljskog centra, predstavnicima županijskih ureda za zdravstvo i socijalnu skrb te civilnim sektorom koji djeluje u području socijalne skrbi, utvrde postojanje primjerenih prostora na području županije. Zaključke sa zajedničkih sastanaka i postignute dogovore, s adresarom mjesta održavanja susreta i druženja, ravnatelj centara su, po spomenutom naputku, bili dužni dostaviti MZSS-u do kraja veljače 2011. Iako nemamo povratnu informaciju o realizaciji naputka, vjerujemo i nadamo se da su preporuka i aktivnosti Ureda pravobraniteljice potaknuli mjerodavne na odgovorno promišljanje i pridonijeli da se ovaj problem počne rješavati.

Centri za socijalnu skrb i druge stručne službe, izloženi sve većem broju prijava, suočavaju se i sa sve težim slučajevima, sve složenijim obiteljskim odnosima i problemima te vlastitom nemogućnošću da u takvim okolnostima pruže pravodobnu i efikasnu zaštitu djeci. Nažalost, zbog nedovoljnog broja stručnih radnika, nepravodobne reakcije sustava zaštite te nedostatka resursa i kapaciteta u zajednici (nepostojanje mreže škola za roditelje) u određenim se slučajevima reagira tek onda kad je roditeljski konflikt već kulminirao i kad su odnosi trajnije narušeni. Vjerujemo da bi se davanjem veće važnosti postupku **posredovanja prije razvoda braka**, brojne konfliktne situacije mogle spriječiti ili ublažiti, jer bi se prethodno pomoglo roditeljima da postignu dogovor o pitanjima koja se tiču njihovog djeteta. Prema važećim odredbama Obiteljskog zakona, provođenje postupka posredovanja, kao dio sudskog postupka razvoda braka, u nadležnosti je centara za socijalnu skrb, savjetovališta za brak i obitelj te osoba ovlaštenih za pružanje stručne pomoći (posredovatelja). Unatoč takvoj zakonskoj regulativi, postupke posredovanja i dalje provode samo centri za socijalnu skrb. Mreža ovlaštenih posredovatelja zasad ne postoji, čemu vjerojatno pridonose i odredbe Pravilnika o uvjetima koje mora ispunjavati pravna ili fizička osoba za pružanje stručne pomoći u postupku posredovanja, kojim je propisan način njihovog financiranja (izravno naplatom od korisnika te iz zaklada, darovnica i drugih izvora), što takve posredovatelje stavlja u neravnotežan položaj u odnosu na centre za socijalnu skrb. Mogućnost posredovanja i rada s roditeljima i izvan centara za socijalnu skrb pridonijela bi djelomičnom rasterećivanju centara, ali i smanjenju broja konfliktnih razvoda i slučajeva manipulacije djecom i njihovim pravima. Stoga smo MZSS-u preporučili da se, kroz intervenciju u tekst spomenutog Pravilnika, stvore uvjeti za osnivanje šire mreže posredovatelja. Time bi se roditeljima omogućilo i realnu, a ne samo formalnu mogućnost izbora posredovatelja te besplatnu uslugu posredovanja.

Vezano uz naš prijedlog iz 2009., da se izmjenom odredbi Obiteljskog zakona osigura imenovanje posebnog skrbnika djeci u postupcima razvoda braka roditelja, nadležnim smo tijelima skrenuli pozornost da je to postala i obveza Republike Hrvatske stupanjem na snagu Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava.

Ured je zatražio izvješće MZSS-a o primjeni međunarodnih dokumenta kojih je Republika Hrvatska potpisnica i koji su na snazi, a odnose se na zaštitu prava i interesa djece. Obaviješteni smo da je tijekom 2010. zaprimljeno 25 predmeta za postupanje sukladno Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, dok je ukupan broj predmeta koji još nisu okončani 42. Tijekom protekle godine nije bilo postupanja MZSS-a prema Konvenciji o kontaktima s djecom niti prema Konvenciji o

nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece.

Sustav zaštite dječjih prava ne funkcionira dosljedno i ujednačeno te postoje brojne poteškoće u primjeni važećih propisa i dokumenata. Iako su djeca i obitelj deklarativno pod osobitom zaštitom države, uočavamo da institucije i sustav još uvijek nemaju odgovore na neke situacije i propuste. Mjerodavne institucije trebaju odgovornije promišljati o vlastitoj ulozi i mogućnostima rješavanja konkretnih situacija. Nadamo se da će im u tome pomoći i publikacija pod nazivom „Djeca i konfliktni razvodi“, objavljena u nakladi Pravobraniteljice za djecu, koja sadrži stručne radove i izlaganja sa stručnih rasprava održanih na tu temu i koja je nastala s ciljem da bude koristan izvor informacija stručnjacima koji se bave zaštitom prava djece.

Iako je program **pružanja savjetodavne i praktične potpore obitelji** s jasno definiranim ciljevima, mjerama i aktivnostima predviđen Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012., s njegovim ostvarenjem ne možemo biti zadovoljni. To posebno zabrinjava kad je riječ o mjerama i programima namijenjenima roditeljima u rizičnim okolnostima. Nažalost, u Republici Hrvatskoj još uvijek nije uspostavljen sustav unutar kojega bi se sveobuhvatno i kontinuirano radilo s roditeljima na usvajanju roditeljskih vještina i primjerenih odgojnih metoda. Iako postoje zakonske pretpostavke za upućivanje pojedinih roditelja u škole za roditelje, u situacijama kada se pogreške i propusti u skrbi i odgoju djeteta već dogode, sustav još nije osigurao uvjete za njihovu dosljednu, ujednačenu i učinkovitu provedbu. Obiteljski zakon predviđa mogućnost da centri za socijalnu skrb, prilikom izricanja mjere upozorenja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, roditelje uputi u savjetovalište ili školu za roditelje, što može uključivati i mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Ovlašt na upućivanje u školu za roditelje ima i sud u postupcima u kojima se izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Međutim, takve škole nisu svima na jednaki način dostupne, a ponegdje ih niti nema. Programe kroz koje roditelji uče o roditeljstvu i ovladavanju roditeljskim vještinama provode i Obiteljski centri, a nude ih i neke udruge i organizacije civilnog društva i tek rijetki vrtići i škole. Međutim, ne postoji jedinstvena evaluacija tih programa ni jednaki kriteriji za korištenje usluga, budući da neki takve svoje usluge naplaćuju.

Problem predstavlja i napatuk prema kojem Obiteljski centri prihvaćaju samo dobrovoljne klijente, a ne i one koje, kroz mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, upućuju nadležna tijela. Stoga smo se obratili MOBMS-u preporukom za preispitivanje takve prakse Obiteljskih centara. Izrazili smo stav da podjela klijenata na dobrovoljne i nedobrovoljne dovodi djecu u nejednaki položaj, jer iz nje proizlazi da sustav pruža zaštitu samo onoj djeci čiji roditelji uspijevaju sagledati da im pomoć treba. To dovodi u pitanje sveobuhvatnu zaštitu djece u slučajevima izostanka adekvatne roditeljske skrbi i u konfliktnim razvodima. Tako ostaju nezaštićena upravo ona djeca čiji roditelji ne uočavaju vlastite manipulativne obrasce ponašanja, ne prihvaćaju vlastitu odgovornost za pogreške i propuste koje čine u odgoju svoga djeteta i ne traže sami stručnu pomoć. Od takvih se roditelja teško može očekivati da će se samoinicijativno obratiti obiteljskom centru ili drugoj školi za roditelje da bi naučili kako promijeniti svoje ponašanje koje izravno šteti njihovoj djeci. Podrazumijeva se da će uspješnost savjetodavnog rada i pružene pomoći biti veća ako ih roditelj dobrovoljno prihvaća. Međutim, kada je u pitanju zaštita djece, neosnovano je uvjetovati takav tretman pristankom roditelja, kad ga se na njega i upućuje upravo zato što on sam ne uspijeva u potpunosti sagledati potrebe djeteta niti prepoznati da u tome treba pomoć. Time se zatvara „začarani krug“ u kojem najviše ispaštaju djeca. S druge strane, to pokazuje i nemoć sustava da svoj djeci pruži potrebnu zaštitu. Nažalost, naša preporuka za preispitivanjem ovakve prakse Obiteljskih centara te njihovog osnaživanja u provođenju preventivnog rada s roditeljima nije uvažena. U svome odgovoru MOBMS, među ostalim, ističe kako Obiteljski centri nisu zamišljeni kao službe s javnim ovlastima koje bi provodile administrativno-upravne ili pravosudne odluke koje se izriču roditeljima ili djeci, već imaju preventivno-savjetodavnu ulogu.

I dalje je aktualan problem kako prisiliti roditelja na suradnju s nadležnim institucijama, kad se on ne odaziva na pozive te tako onemogućuje procjenu najboljeg interesa djeteta i zaštitu djetetovih prava. U mnogo takvih slučajeva, u kojima se često kriju i manipulacija, i zanemarivanje pa i zlostavljanje djece, sustav nema učinkovite mehanizme kojim će djetetu pružiti pomoć i potaknuti roditelja na suradnju. Ako ne postoje odluke o odnosima roditelja i djece te ako roditelju nije izrečena nikakva mjera, tada ni nema mogućnosti da ga se sankcionira zbog odbijanja suradnje.

Briga za dobrobit djece temeljna je dužnost pojedinaca, institucija i cijelog društva, a ona podrazumijeva i podršku roditeljstvu te obitelji u cjelini. Ta briga mora biti konstantna, kvalitetna i učinkovita i ne smije ovisiti o gospodarskim ili političkim promjenama. Stoga moramo upozoriti da sadašnje stanje, u kojem samo neka djeca pomoć dobiju na vrijeme, neka je dobiju sa zakašnjenjem, a neka je uopće ne dobiju, predstavlja oblik zanemarivanja dječjih potreba od strane institucija, ali i društva u cjelini.

2.1.5 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA

Nasilno ponašanje usmjereno prema djeci, kao i ono kojem djeca svjedoče bilo je i u 2010. razlogom velikog broja prijava pravobraniteljici za djecu. Zaprimali smo i postupali po ukupno 282 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci. U prethodnom izvještajnom razdoblju bilo ih je 259.

Na zanemarujuće ponašanje odnosi se 66 prijava. U 216 predmeta riječ je o prijavama nasilnog ponašanja, od kojih se najviše, njih 83, odnosi na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, 75 na nasilje u obitelji, a devet na nasilje u drugim institucijama. Preostalih 49 prijava odnosi se na ostale oblike nasilja, a događaju se izvan obitelji i institucija (primjerice, nasilje susjeda prema djeci, vršnjačko nasilje). U odnosu na prethodno razdoblje u značajnom je porastu (62,74 %) broj prijava koji se odnose na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, dok su prijave nasilja u obitelji u laganom padu.

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Nasilje u obitelji	87	44	127	139	82	75
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53	89	51	83
Nasilje u institucijama	10	7	12	12	7	9
Ostalo nasilje	23	27	43	57	69	49
Zanemarivanje					50	66
Ukupno	164	120	235	297	259	282

U ukupnom broju prijava nasilja, u 49 slučajeva riječ je o fizičkom nasilju, u 33 slučaja o psihičkom, u 16 o seksualnom, a u 118 o višestrukome nasilju nad djecom.

Broj predmeta	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Višestruko	Ukupno
Nasilje u obitelji	26	23	10	16	75
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	11	3	3	66	83
Nasilje u institucijama	1	0	1	7	9
Ostalo nasilje	11	7	2	29	49
Ukupno	49	33	16	118	216

Prijave koje smo zaprimili odnose se na ukupno 391 dijete, pri čemu ta brojka obuhvaća i žrtve i počinitelje nasilja.

Broj djece/žrtve i počinitelji	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Višestruko	Ukupno
Nasilje u obitelji	40	36	16	33	125
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	19	4	17	114	154
Nasilje u institucijama	1	0	1	18	20
Ostalo nasilje	21	21	3	47	92
Ukupno	81	61	37	212	391

Na temelju podataka Ministarstva unutarnjih poslova o broju prijavljenih slučajeva i oštećene djece, o broju i vrsti svih prijavljenih kaznenih djela počinjenih na štetu djece i maloljetnih osoba te o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, saznajemo da je u 2010. godini kaznenim djelima protiv života i tijela oštećeno ukupno 838 djece, a kaznenim djelima protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa 355 djece. Nadalje, iz grupe kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži izdvajamo kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe, kojim je u 2010. godini oštećeno ukupno 1.206 djece, a nasilničkim ponašanjem u obitelji 61 dijete. Kaznenim djelom nasilničkog ponašanja, koje spada u grupu kaznenih djela protiv javnog reda oštećeno je 90 djece. Nasiljem u obitelji koje je prijavljeno kao prekršaj oštećeno je ukupno 3.982 djece. Unatoč ovim visokim brojkama, svjesni smo da one ne odražavaju stvarnu pojavnost nasilja te da mnogi slučajevi i dalje ostaju neprijavljeni, a počinitelji nesankcionirani.

2.1.5.1 Nasilje u obitelji

Po prvi puta u posljednjih šest godina broj prijava pravobraniteljici za djecu koje se odnose na nasilno ponašanje u obitelji manji je od prijava nasilnog ponašanja u odgojno obrazovnim ustanovama. Međutim, broj prijava, kao i broj djece oštećene kaznenim djelom nasilničkog ponašanja u obitelji te prekršajem nasilja u obitelji, prema podacima MUP-a i dalje je zabrinjavajuće velik. Prijave koje smo zaprimili se odnose na povrede prava 125 djece. Od ukupno 75 prijava nasilja u obitelji, njih 26 se odnosi na fizičko nasilje nad djecom i na povrede prava 40 djece. Nadalje, 23 prijave odnose se na psihičko nasilje nad 36 djece, 10 prijava seksualnog zlostavljanja odnosi se na povrede prava 16 djece, dok se 16 prijava višestrukog nasilja u obitelji odnosi na povrede prava 33 djece. U tri slučaja bila je riječ o nasilju u obitelji, u kojem su žrtve ili svjedoci bila djeca s teškoćama u razvoju.

I ove godine, u najvećem broju slučajeva prijavitelji nasilja u obitelji su roditelji, a u šest slučajeva obratila su nam se djeca. Prijavitelji su i drugi članovi obitelji, susjedi, institucije, udruge, a u pet slučajeva postupali smo u predmetima o kojima smo saznali iz medija. Neki su prijavitelji samo tražili informaciju o zakonskim odredbama, proceduri i nadležnosti institucija, no u većini slučajeva Ured je od nadležnih institucija tražio izvješća te pratio zaštićenost prava i dobrobiti djece-žrtava nasilnog ponašanja.

U nekoliko slučajeva bila je riječ o neosnovanim prijavama, kojima je u pozadini bio nerazriješen odnos ili sukob prijavitelja (susjeda, poznanika) s roditeljima, dok iza nekih prijava stoje narušeni odnosi i sukobi roditelja koji se razvode ili su se već razveli, gdje jedan roditelj ukazuje na loše, neadekvatno, zlostavljajuće ili zanemarujuće ponašanje onog drugog. Takve prijave, koje roditelji koriste kao sredstvo u vlastitom međusobnom sukobu, a koje nadležne institucije procijene kao neosnovane, predstavljaju oblik manipulacije djecom i njihovim pravima te dodatno opterećuju djecu u teškom i stresnom periodu roditeljskog razvoda ili razdvajanja. Nažalost, ovakve slučajeve nerijetko prati i prekid ili otežano

odvijanje susreta i druženja s drugim roditeljem, bakom i djedom ili drugim srođnicima. Ponovno naglašavamo stav da se u slučajevima manipulativnih, neosnovanih i lažnih prijava, koje prati i prekid odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi, radi o psihičkom i emocionalnom nasilju nad djecom, koje na njih može ostaviti dalekosežne negativne posljedice. Još jednom izražavamo žaljenje što nije uvažen prijedlog pravobraniteljice za djecu da se takvo ponašanje u zakonu definira kao oblik nasilja u obitelji, jer držimo da bi se time postigla i generalna prevencija ove pojave.

Posebno ugrožavajuće za djecu je medijsko prikazivanje pojedinačnih slučajeva u kojima se sumnja na zlostavljanje i/ili zanemarivanje djece, jer njihovo eksponiranje te opisivanje konkretnih okolnosti i pretpostavki, dodatno ugrožava dječja prava i otežava situaciju u kojoj se nalaze. Možemo razumjeti zanimanje medija i javnosti za ovu tematiku i osjetljivost kad je riječ o zaštiti djece od svakog oblika nasilja, međutim zabrinjavaju slučajevi u kojima se na senzacionalistički način izvještava o konkretnim slučajevima nasilja nad djecom i iznose podaci iz njihovog osobnog i obiteljskog života. Da senzacionalizam u određenim slučajevima novinarskog izvještavanja prevlada interes djece, vidljivo je i u slučaju u kojem su novinari, želeći doći do pojedinosti iz života obitelji, danonoćno boravili ispred kuće u kojoj su boravila djeca. Djeca zbog straha nisu mogla izaći iz kuće i otići u školu. Takvim postupcima novinara i načinom izvještavanja djeci se nanosi dodatna šteta i otežava njihova ionako teška pozicija, kao žrtava nasilnog ponašanja.

Posebno rizična skupina su mladi istospolne orijentacije, koji su zbog toga ponekad izloženi stigmatizaciji i drugim štetnim reakcijama, neprihvatanju i nasilju od strane članova svoje obitelji, ali i drugih osoba. Stoga smo izrazili podršku nastojanjima Udruge Iskorak da se edukacijom stručnjaka-socijalnih radnika i studenata socijalnog rada unaprijedi zaštita djece od nasilja u obitelji kojem su izložena zbog svoje spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

I dalje problem predstavlja nedostatak ustanova koje bi pravovremeno pružile stručnu pomoć djetetu za koje postoji sumnja da je žrtva nasilja, koje bi istodobno obavljale dijagnostički i terapijski rad s djecom žrtvama nasilja te multidisciplinarne forenzične obrade i vještačenja. U sadašnjim okolnostima djeca, za koje postoji sumnja da su seksualno ili na drugi način zlostavljana, nemaju gdje na vrijeme dobiti stručnu pomoć. Zbog manjka takvih ustanova na području cijele Hrvatske, na termine za obrade, vještačenja i terapije čeka se danima, čak i mjesecima. Iz pozicije djeteta-žrtve, takva situacija je iznimno teška te dovodi u pitanje djetetovo pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i načelo zaštite njegova najboljeg interesa. Dijete pritom iz dana u dan u mislima proživljava strahote koje je doživjelo, čekajući na svoj termin za pomoć. Isto se događa kada su djeca „tema“ neosnovane prijave zlostavljanja. Šteta koju dijete u takvim slučajevima trpi i posljedice koje mogu ostati na psihičkom i emocionalnom statusu djeteta, su nemjerljive. Nažalost, ni u proteklom razdoblju nisu se dogodili značajniji pomaci u osnivanju, odnosno restrukturiranju postojećih ustanova za zaštitu djece koja su pretrpjela nasilje.

Prijave slučajeva nasilja nad djecom u obitelji često uključuju i pritužbe na rad institucija, njihovu nedovoljnu efikasnost, nedostatak senzibiliteta ili sporost u postupanju. U određenim smo slučajevima ukazivali na potrebu bolje suradnje među institucijama, prije svega centra za socijalnu skrb, policije i pravosudnih tijela, upućivali preporuke radi zaštite djece žrtava, kako u odnosu na samu prijavu nasilja tako i u odnosu na njihov položaj u postupcima koji se vode.

U jednom slučaju su, temeljem prijave višestrukog zlostavljanja u obitelji, djeca u dva navrata davala izjave, jednom pred policijskim službenicima bez nazočnosti oca koji je bio osumnjičen za zlostavljanje, a drugi put pred istražnim sucem kada je djetetovom saslušanju nazočio i osumnjičeni otac. I dok u prvoj izjavi jedno od djece opisuje verbalna i fizička zlostavljanja koja je doživljavalo, godinu dana nakon prvog saslušavanja (!) pred istražnim sucem daje potpuno oprečan iskaz na temelju kojeg je, među ostalim, kaznena prijava protiv oca odbačena. Pritom se nije vodilo računa da okolnost davanja potpuno različitih

izjava djeteta, ovisno o tome je li razgovoru nazočio otac, može biti indikativna. Osim što začuđuje i zabrinjava okolnost da se izjava djeteta dana pred policijskim službenicima (i što je važnije, bez nazočnosti osumnjičenika) nije niti razmatrala, u konkretnom slučaju indikativno je bilo i to da se otac protivio timskoj obradi djece. Na temelju praćenja ovog slučaja smatramo da u postupanjima institucija prava i dobrobit djece nisu bila u dovoljnoj mjeri zaštićena, da se nije poštovala žurnost postupanja, a ni ciljevi i svrha Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te smo o tome obavijestili nadležna ministarstva i Državno odvjetništvo.

Kako bismo stekli potpuniji uvid u način i učinke provođenja zaštitne mjere obveznoga psihosocijalnog tretmana počinitelje nasilja, od Ministarstva pravosuđa zatražili smo podatke o kojima vode evidenciju, a koji se odnose na broj zdravstvenih ustanova koje provode psihosocijalni tretman, broj pravnih ili fizičkih osoba s kojima je ministarstvo sklopilo ugovor o međusobnim odnosima za pružanje usluga psihosocijalnog tretmana te broj izdanih odobrenja za provođenje psihosocijalnog tretmana izvan zdravstvene ustanove, sukladno odredbi članka 4. Pravilnika o načinu i mjestu provođenja psihosocijalnog tretmana. Naročito potrebnim smatramo podatak o ukupnom broju provedenih postupaka psihosocijalnog tretmana i postotak onih koji su doveli do pozitivnih promjena u ponašanju počinitelja te podatak o broju postupaka psihosocijalnog tretmana izrečenih maloljetnim počiniteljima nasilja u obitelji uz postotak onih koji su doveli do pozitivnih promjena u ponašanju počinitelja. Do pisanja ovog izvješća nismo zaprimili tražene podatke.

TJELESNO KAŽNJAVANJE U OBITELJI

I tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice za djecu pratio je ostvarenje zaštite prava djece izložene tjelesnom kažnjavanju kako u obitelji, tako i izvan obitelji. Iz prijava uočavamo da je tjelesno kažnjavanje u obitelji, kao vrsta nasilja u obitelji čije su žrtve djeca, i dalje prisutno u društvu, unatoč dobroj zakonskoj regulativi i brojnim dokazima koji upućuju na štetnost takvog postupanja. I nadalje se uočava neujednačena primjena odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i Kaznenog zakona. U praćenju zaštićenosti prava i dobrobiti djece od tjelesnog kažnjavanja i drugih načina ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe, kao oblika nasilja u obitelji, pravobraniteljica za djecu obratila se Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, tražeći dostavu podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, s posebnim naglaskom na tjelesnom kažnjavanju i drugim načinima ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe.

Naime, kao posebna novina, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji uvedena je odredba kojom su sudovi, općinska državna odvjetništva, policija i druga tijela ovlaštena za postupanje prema ovom Zakonu, obvezuju na vođenje evidencije o poduzetim radnjama prema Zakonu te su u obvezi dostavljati izvješća ministarstvu nadležnom za poslove obitelji. Ministarstvo je ovlašteno za prikupljanje, obradu i pohranu statističkih podataka iz područja primjene toga Zakona. Obaviješteni smo da je izrađen prijedlog Pravilnika o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona, koji je upućen na mišljenje nadležnim tijelima, te da je u tijeku provođenje aktivnosti vezanih uz pronalaženje poduzeća koje će uspostaviti te održavati predmetnu bazu podataka. Uvjereni smo da će prikupljanje ovih podataka pridonijeti stvaranju potpunije slike stanja i ukazati na potrebe daljnjih, kako preventivnih tako i represivnih mjera, kako bi se djecu zaštitilo od tjelesnog kažnjavanja u obitelji.

Budući da borba protiv nasilja u obitelji te rad na podizanju kvalitete života žrtava nasilja predstavlja dugoročan proces koji zahtjeva međusobnu suradnju svih nadležnih tijela, smatramo da će ovome pridonijeti i činjenica da su, prema Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011. do 2016. godine, jedna od strateški važnih ciljnih grupa za preventivno djelovanje djeca, a posebno mladi koji stječu prva iskustva u vezama, kada se uspostavljaju prvi obrasci partnerskih odnosa, pa i nasilnih

odnosa. Stoga je od strateške važnosti doprijeti do ove populacije koja će u budućnosti zasnivati vlastite obitelji. Korištenjem različitih društvenih institucija može se doprijeti do većine ove populacije prije nego usvoje nasilni obrazac rješavanja sukoba u partnerskoj vezi i kasnije u obitelji. Djeca koja odrastaju uz nasilje i mladi s iskustvom svjedočenja nasilju u obitelji, predstavljaju skupinu s povećanim rizikom za uključenost u nasilje u obitelji odnosno skupinu na koju je potrebno usmjeriti mjere ciljane prevencije.

ZANEMARIVANJE

Tijekom 2010. godine zaprimili smo 66 prijava koje su se odnosile na zanemarivanje brige o djeci, od čega se 56 slučajeva odnosi na zanemarivanje skrbi o djeci u obitelji, šest u institucijama, a četiri na ostalo. Ukupan broj prijava za 32% je veći od lanjskog, kad ih je bilo 50. Zanemarivanje su u najvećem broju slučajeva (13) prijavljivali očevi djece, a zatim majke (9), devet prijava uputile su institucije, šest bake ili djedovi, pet drugi članovi obitelji, dvije susjedi, a jednu dijete osobno. Sedam prijavitelja je bilo anonimno, a preostalih 14 predmeta čine oni po kojima je Ured samoinicijativno postupao i ostali. Razlozi prijavljivanja uglavnom su zanemarivanje odgoja, zdravlja te višestruko zanemarivanje u obitelji, primjerice zanemarivanje skrbi o higijeni, zdravlju i prehrani djeteta, život u neadekvatnim uvjetima, dopuštanje konzumiranja alkohola. U nekoliko slučajeva prijava se odnosi na stil življenja roditelja, vezan uglavnom za pripadnost vjerskim zajednicama ili za određeni način prehrane. U nekoliko slučajeva prijavljeno je zanemarivanje djece s poremećajima u ponašanju, koje se ogleda u negiranju poteškoća i problema te neprihvatanju terapije za dijete.

Iz očitovanja centara za socijalnu skrb proizlazi da su uglavnom izricane mjere upozorenja roditeljima na pogreške i propuste u skrbi i odgoju te mjere nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi, a bilo je i slučajeva u kojima su djeca izdvojena iz obitelji, povjerena ustanovi ili je takav postupak pokrenut na sudu. U pojedinim slučajevima prijave su bile neutemeljene i posljedica neriješenih partnerskih i roditeljskih odnosa ili konflikata roditelja i prijavitelja. Neke su prijave bile zapravo oblik manipulacije, a motiv prijavitelja bio je želja za preuzimanjem skrbi za dijete. Bilo je i slučajeva dobronamjernog, ali prenaplašenog upletanja baka i djedova u život unuka te omalovažavanja postupaka i skrbi roditelja.

Ponekad nekritički postupci roditelja ili drugih osoba koje se brinu o djeci, a pritom ne prihvaćaju savjete ni pomoć stručnjaka, u kombinaciji s oklijevanjem i sporošću institucija u provođenju mjera obiteljsko pravne zaštite, dovedu do negativnih posljedica u ponašanju djeteta. Ima poteškoća i u realizaciji ovrhe radi izmjene odluke o skrbi te se sporo i neučinkovito izriču mjere koje prethode izdvajanju djeteta iz ugrožavajuće sredine. Takvu tešku situaciju dodatno opterećuje i nesuradnja te otpor roditelja, neprepoznavanje potreba djeteta ili svjesno manipuliranje njime. Važećim je zakonskim odredbama kao kazneno djelo opisano sprečavanje izvršenja odgojnih ili drugih mjera određenih od suda, centra za socijalnu skrb ili državnih tijela za zaštitu djeteta ili maloljetne osobe, ali ne i oni slučajevi kada roditelj ili druga osoba koja se brine o djetetu odbija suradnju, a formalno nije izrečena nijedna od mjera za zaštitu djeteta. Stoga ponavljamo stav izražen i u prošlogodišnjem izvješću da je takvu nesuradnju roditelja prema institucijama nadležnim u postupcima za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (centrom za socijalnu skrb i sudom) nužno propisati kao kazneno djelo.

DJECA ZATEČENA U NOĆNIM IZLASCIMA

U prošlogodišnjem smo izvješću upozorili na problematiku koja se odnosi na adekvatnu roditeljsku skrb odnosno na postupanje centara za socijalnu skrb i policije u odnosu na djecu mlađu od 16 godina zatečenu u noćnim izlascima u vremenu od 23 do pet sati. Nažalost, i nadalje smo svjedoci da djeca noću lutaju ulicama, što često završava alkoholiziranjem ili time da postaju izvršitelji odnosno žrtve nasilničkog ponašanja. Potaknuta time, pravobraniteljica je od Ministarstva unutarnjih poslova i ove godine zatražila podatke o broju djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima na području grada Zagreba za period od 1.1. do 31.12. 2010. godine.

Dostavljeni su nam podaci za osam Policijskih postaja Zagreb i Policijsku postaju Sesvete, iz kojih je vidljivo da je Policijska uprava zagrebačka postupala prema 570 djece zatečene u noćnom izlasku. Najveći broj djece zatečen je na području Centra (159), zatim slijede: Trešnjevka (129), Medveščak (65), Črnomerec i Susedgrad (64). Najmanje je djece zatečeno na području Maksimira i Peščenice (8). U odnosu na podatke iz 2009. godine uočeno je da je policija postupala u znatno većem broju slučajeva za isto razdoblje. Postupanja policije prema malodobnoj djeci zatečenoj u nedozvoljenim noćnim izlascima, podrazumijevaju dovođenje djece u policijsku postaju, uspostavljanje kontakta s roditeljima ili dežurnim socijalnim radnikom, razgovor s djetetom te nakon provedenog postupka obavještanje nadležnog centra za socijalnu skrb.

Kako bismo usporedili broj postupanja Policijske uprave zagrebačke s brojem postupanja Centra za socijalnu skrb Zagreb u 2010. i 2009. godini, zatražili smo podatke od Centra, čiji su Uredi postupali prema mjestu stanovanja djece.

Policijska uprava zagrebačka	Broj djece 2009.*	Broj djece 2010.	Centar za socijalnu skrb Zagreb	Broj djece 2009.	Broj djece 2010.
PP Zagreb / Centar/	53	159	Ured Centar	8	8
PP Zagreb / Črnomerec, Susedgrad/	25	64	Ured Črnomerec	6	37
PP Zagreb / Dubrava/	20	52	Ured Susedgrad	8	63
PP Zagreb / Maksimir, Peščenica/	21	8	Ured Dubrava	30	56
PP Zagreb / Medveščak/	26	65	Ured Maksimir	23	54
PP Zagreb / Novi Zagreb/	59	41	Ured Peščenica	19	21
PP Zagreb /Trešnjevka/	80	129	Ured Medveščak	16	24
PP Zagreb /Trnje/	28	32	Ured Novi Zagreb	93	122
PP Sesvete	19	20	Ured Trešnjevka	25	72
			Ured Trnje	5	12
			Ured Sesvete	20	38
Ukupno	331	570	Ukupno	253	507

*U Izviješću za 2009. prema dostavljenim podacima MUP-a za razdoblje 1.1.-30.11.2009., ukupan broj djece iznosio je 269

Iz podataka 11 ureda Centra za socijalnu skrb Zagreb, vidljivo je da se postupalo prema 507 djece, od čega je bilo 336 dječaka i 171 djevojčica. Najveći broj postupanja i nadalje ima Ured za socijalnu skrb Novi Zagreb, dok je najveći porast u broju postupanja vidljiv kod Ureda Črnomerec. Sveukupno gledajući Centar za socijalnu skrb Zagreb postupao je u odnosu na 2009. godinu u dvostruko više slučajeva. Najveći broj djece dolazi iz potpunih obitelji, njih 361, dok njih 111 dolaze iz obitelji s jednim roditeljem. U 14 se slučajeva roditelji nisu odazvali pozivu centra, a 98 djece dolazi iz obitelji koje su od ranije u tretmanu centra.

U okviru svoje nadležnosti centar postupi prema djeci i roditeljima te, sukladno procjeni, može izricati mjere obiteljsko-pravne zaštite. U 325 slučajeva centar je proveo savjetovanje djece i roditelja, u 448 slučajeva je izrekao mjeru upozorenja, u 32 slučaja je odredio mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, u 19 slučajeva je dijete uključio u psihoterapijski tretman, u četiri je slučaja sudu predložio donošenje odluke da se roditeljima oduzme pravo da žive s djetetom i da ga odgajaju, u dva je slučaja uključio obitelj u program Obiteljskog centra, dok je jedno dijete upućeno na opservaciju. U odnosu na roditelje koji se nisu odazvali na pozive centra, ostaje nedoumica o daljnjim postupanjima te hoće li se takvo ponašanje roditelja tretirati kao zanemarivanje skrbi o djeci. Iz tablica je vidljivo da se

podaci policije i centra ne podudaraju te se stoga postavlja pitanje zaštite 63 djece. Pritom je moguće i da se taj broj odnosi na djecu iz Zagrebačke ili druge županije.

Analiza dobivenih podataka upućuje na bitno veći broj evidentiranih slučajeva i postupanja Centra za socijalnu skrb Zagreb, a posebice poduzetih mjera u odnosu na djecu. Istodobno zabrinjava veliko povećanje broja djece zatečene u nedozvoljenim noćnim izlascima, a ostaje i bojazan da je stvarni broj djece koja noći provode izvan svoga doma mnogo veći.

Od MUP-a smo dobili i podatke koji se odnose na cijelu Hrvatsku. U noćnom izlasku iza 23 sata bez nadzora roditelja, u 2010. godini bilo je zatečeno u 3841 dijete, dok je u 2009. taj broj bio 2564, što predstavlja porast od 49,8%. Čak 1757 djece je izašlo van uz roditeljsku suglasnost, jer im oni ili nisu mogli zabraniti izlazak ili su smatrali da nema ništa loše u tome da budu u kasnim noćnim satima vani bez roditeljskog nadzora. U drugoj skupini je bilo 1895 djece koja, unatoč zabrani, nisu poslušala roditelje, 57 djece je, prema vlastitim riječima, bilo „prepušteno samo sebi i nisu imali koga pitati za dozvolu“, a za 132 djece nisu navedeni razlozi. Za petero djece je naknadnim radom policije utvrđeno da su zapuštena ili zlostavljana. Za 250 je utvrđeno da je riječ o djeci koja su već bila u postupku pred policijom (bjegovi, udaljenja, prekršaji, kaznena djela i slično). Posebno zabrinjava podatak da je u noćnom izlasku iza 23 sata bez nadzora roditelja zatečeno 372 djece bilo mlađe od 14 godina, od kojih su 137 bile djevojčice, a 235 dječaci. Obiteljski zakon ne propisuje izravne sankcije protiv roditelja koji djetetu mlađem od 16 godina dopusti noćne izlaske i konzumaciju alkoholnih pića, no takva ponašanja roditelja mogu dovesti do poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite, kao što su upozorenje, nadzor nad roditeljskom skrbi, oduzimanje prava da žive s djetetom i lišenje roditeljske skrbi, što centri za socijalnu skrb po zaprimljenim prijavama policije o djeci zatečenoj u noćnom izlasku i čine.

2.1.5.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

U 2010. godini Ured se bavio problematikom nasilja među djecom i nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama kroz prijave pojedinačnih povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja te kroz opće inicijative i preporuke s ciljem prevencije nasilja. Unatoč pojačanom angažmanu odgovornih dionika u sustavu, u rješavanju problema nasilja, nažalost ne uočavamo bitne pozitivne pomake kojima bi se istinski zaštitilo djecu od nasilja, kako u praksi, tako i promišljanju i donošenju provedbenih propisa.

U skladu s Konvencijom o pravima djeteta, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisuje da su učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehaljnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja, koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu. Način postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, trebao je propisati ministar posebnim Pravilnikom, no u vrijeme izrade ovog izvješća Pravilnik još nije donesen. Držimo da bi donošenje Pravilnika olakšalo postupanje radnicima škola te pridonijelo pravovremenoj zaštiti djece.

Iz prijava Uredu pravobraniteljice te praćenja kroz medijske napise i ostale aktivnosti, uočava se sve širi spektar oblika nasilja, sve veći njihov intenzitet i sve niža dob počinitelja i žrtava nasilja. U 2010. Ured je postupao u 83 slučaja pojedinačnih povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, što je u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje porast od 62,74%. Od toga se 60 odnosi na nasilje među djecom, 13 na nasilje učitelja nad djecom, tri na nasilje drugih djelatnika odgojno-obrazovne ustanove, šest na nasilje drugih odraslih, a jedan na nasilno ponašanje djece prema djelatnicima škole. Četiri slučaja nasilja među djecom odnose se na djecu s teškoćama u razvoju, u dva slučaja kao žrtve, a u dva kao počinitelje nasilja. Prema vrstama nasilja, najveći broj prijavljenih slučajeva (66) odnosi se na ponavljajuće višestruko nasilje, s elementima fizičkog i psihičkog nasilja, koje se iz tih

razloga nije moglo jednoznačno razvrstati, u 11 slučajeva riječ je o fizičkom nasilju, u tri o psihičkom te u još tri o seksualnom.

Roditelji su najčešći prijavitelji. Iz njihovih prijava i dalje se uočava nemoć, neinformiranost i nezadovoljstvo rješavanjem slučajeva **nasilja nad i među djecom** u odgojno obrazovnim ustanovama. Dio prijava podnijeli su radnici škola, koji su se najčešće obraćali zbog nemogućnosti da riješe izrazito teške slučajeve nasilja među djecom. U gotovo svim slučajevima podnositelje smo obavještavali o obvezama predstavnika škole i drugih institucija iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom te upućivali na nadležna tijela, uključujući u nekim slučajevima i državna odvjetništva. Istovremeno smo tražili izvješća o poduzetim mjerama i aktivnostima od strane nadležnih tijela - škola, Agencije za odgoj i obrazovanje, Prosvjetne inspekcije, centara za socijalnu skrb, policije.

Najkompleksnije su bile prijave koje su se odnosile na nasilje učenika i učenica koji bi svojim nekontroliranim ponašanjima doveli u opasnost sebe i ostalu djecu u razredu. Za pomoć u rješavanju takvih situacija obraćali su nam se roditelji i radnici škola. Ured je pritom, ovisno o okolnostima, nastojao uključiti i potaknuti Agenciju za odgoj i obrazovanje i druge nadležne službe da se više angažiraju u stručnom rješavanju problema i u zaštiti prava i interesa djece.

“Učenik svakodnevno ulazi u intenzivne verbalne i fizičke sukobe s djecom ne samo iz svog razrednog odjela. Također svojim ispadima u ponašanju gotovo u potpunosti onemogućava održavanje redovne nastave u tom razrednom odjelu. ... Učenici njegovog razrednog odjela su iscrpljeni, umorni od naših molbi za razumijevanjem. ... Roditelji djece razrednog odjela stalno se obraćaju za pomoć, ali vidjevši našu nemoć najavili su daljnje korake tužbi. Molimo žurno postupanje jer smo opravdano zabrinuti za fizičko i psihičko blagostanje naših učenika, djelatnika i roditelja učenika. Molimo vas da se ova situacija razriješi na dobrobit svih naših učenika prije nego li se dogodi nesreća.”

Iz pisma predstavnika škole

Indikativno je da se škole često javljaju, tražeći pomoć pravobraniteljice za djecu, u slučajevima kad su počinitelji nasilja djeca s teškoćama u razvoju, u pravilu s dijagnosticiranim ADHD sindromom. Pritom ističu da je njihov cilj zaštita najboljeg interesa djeteta s teškoćama, ali i ostalih učenika u razredu. Iz njihovih je obraćanja vidljivo da često nemaju uvjete za kvalitetno uključivanje djece s teškoćama u redoviti rad škole, i zato što za to nisu dovoljno educirani, i zato što nemaju stručne suradnike koji bi učitelje podržali u svakodnevnim situacijama i paralelno radili individualno s djetetom. Takva situacija izaziva otpor prema uključivanju djece s teškoćama u razvoju. Ponekad je otežavaju i sami roditelji, ako se oglašuju o preporuke stručnjaka. Tako, primjerice, u jednom slučaju doznajemo da roditelji odbijaju djetetu davati medikamentoznu terapiju, koju je propisao specijalist dječje psihijatrije, jer smatraju da je od nje dijete usporeno.

U svim ovakvim slučajevima nužna je suradnja škole s roditeljima - koja često izostaje jer i roditelji i škola pokušavaju svoj dio odgovornosti prebaciti na onog drugog - ali nužna je i međusobna suradnja odgojno-obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih ustanova, koja uključuje kontinuirano praćenje djeteta. Ponekad je nužno i da škola, ako to procijeni stručno opravdanim i u najboljem interesu djeteta, zatraži detaljniju opservaciju i određivanje primjerenog oblika školovanja, kako konstantne frustracije ne bi dovodile do djetetovih pojačanih ispada. Neki roditelji djece-žrtava „prijetili“ su da djecu neće slati u školu, a radnici su izražavali nemoć u nošenju s takvim situacijama.

„...neka djeca ne žele ići u tu školu od straha, ne mogu učiti ni raditi normalno jer su traumatizirana i s njima se nitko ne bavi jer u ovoj školi štite nasilnike pozivajući se na prava djeteta, a ja pitam ravnatelja i sve odgovorne gdje su prava djeteta žrtava nasilja?...”

Iz pisma jedne majke

Iz prijava se moglo zaključiti kako problemi djece-počinitelja nisu pravovremeno prepoznati i tretirani i da djeca duže vrijeme svojim ponašanjem „šalju pozive“ za pomoć. Još uvijek se neki takvi slučajevi karakteriziraju kao jednokratno nasilno rješavanje sukoba među vršnjacima te se ne reagira pravovremeno, već dolazi do kumulacije nasilnih ponašanja i grubih povreda prava djece. U takvim slučajevima izostajala je i stvarna suradnja s roditeljima djeteta, koji najčešće pronalaze opravdanje za neprimjereno ponašanje djeteta i optužuju školu. Zamijećeno je da škole, uglavnom poštuju Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i običavaju slučaj prijaviti, najčešće centru za socijalnu skrb. No, u situacijama u kojima dijete ugrožava svoju sigurnost i sigurnost druge djece, izostaje suradnja s hitnom medicinskom službom i kontinuirani zajednički rad. Slučajevi nasilja u pojedinim školama rješavaju se prijavom slučaja nadležnim službama i jednokratnim razgovorom djeteta sa stručnim suradnikom, razrednikom ili ravnateljem. To, međutim, ne rješava problem nasilja dugoročno. Stoga je škola, paralelno s prijavom, obvezna raditi na prevladavanju problema, sankcioniranju i sprečavanju daljnjeg nasilja te ustrajati na stvarnom rješavanju problema, što znači biti nositelj aktivnosti u rješavanju djetetovih problema i zahtijevati aktivnost onih od kojih je pomoć zatražena. Uz pomoć djeci-počiniteljima nasilja i njihovo uključivanje u različite vrste savjetodavnog rada, podjednako važnim smatramo posvetiti pažnju i djeci žrtvama nasilja te osmisliti programe jačanja samopouzdanja i prevladavanja stresnih situacija.

Dio problema krije se u nedostatnoj zainteresiranosti i odlučnosti škole da ozbiljno pristupi rješavanju problema, ali dio proizlazi i iz nedostatnih kapaciteta stručnih službi škola i njihovoj nedostatnoj osposobljenosti za rad s djecom. S obzirom na sve veći broj učenika s teškoćama u razvoju i na probleme nasilja u školama, svakako je neprimjeren rok do kraja 2017. godine za postizanje propisanog pedagoškog standarda u pogledu ekipiranosti stručnih službi škola. Jasno je da, s obzirom na posebnosti i različitosti teškoća kod učenika, samo jedan stručni suradnik u školi ne može biti dostatno jamstvo da će učenici dobiti pomoć i potporu koja im je potrebna.

Uočljiva je i neujednačenost postupanja škola u pogledu izricanja **pedagoških mjera** i ocjena iz vladanja djeci-počiniteljima nasilja. Pedagoške mjere svakako su važan dio cjelokupnog rada na sprečavanju i preveniranju neprimjerenih oblika ponašanja. No, one moraju slijediti zakonske propise, a njihovo izricanje mora biti vođeno najboljim interesom svakog djeteta.

U pojedinim slučajevima, uz povredu prava djeteta na zaštitu od nasilja, dodatno su bila povrijeđena i njegova druga prava, u pravilu zbog nepravovremenog prepoznavanja problema. Tako su nam roditelji ukazivali na povredu privatnosti djece i iznošenja obiteljskih prilika djeteta na roditeljskim sastancima, internetskim portalima i u medijima. Zbog nezadovoljstva rješavanjem slučaja od strane nadležnih službi, probleme su najčešće iznosili roditelji djece-žrtava nasilja. U takvim situacijama Ured se obraćao nadležnim prosvjetnim tijelima, policiji, centru za socijalnu skrb i Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva. Urednicima tiskanih medija upućivana su upozorenja i preporuke da se djeca, bila ona počinitelji ili žrtve nasilja, ne smiju medijskim izlaganjem dodatno stigmatizirati. Tim više što senzacionalističko isticanje u medijima pojedinih incidenata u kojima sudjeluju djeca može biti doživljeno i kao poticaj neprihvatljivom ponašanju, pogotovo, ako mladi u njemu prepoznaju i „lak“ način da zadobiju pozornost javnosti.

Pritužbe koje su se odnosile na **nasilje nad djecom od strane radnika škole** nisu ni ove godine bile rijetkost. U takvim situacijama tažili smo izvješća i upućivali preporuke uglavnom Agenciji za odgoj i obrazovanje, Prosvjetnoj inspekciji, ravnateljima i školskom odboru. Roditelj devetogodišnjeg dječaka prijavio je da ga je učiteljica fizički kažnjavala. Iz izvješća Agencije za odgoj i obrazovanje bilo je razvidno kako su u razredu, nakon prijavljenog događaja, dva puta među učenicima proveli istu anketu o tome na koji način učiteljica rješava probleme u razredu. Prvi put je 15 učenika odgovorilo da učiteljica to čini vikanjem, a četiri učenika odgovorilo je: *povlačenjem za uho, kosu*. U ponovljenoj anketi, šest učenika

odgovorilo je da učiteljica viče, a jedan da ih povlači za kosu. Takvi bi odgovori trebali pobuditi sumnju u pedagošku opravdanost postupaka učiteljice. Međutim, iznenađuje da u poduzimanju mjera prema učiteljici odgovori djece nisu bili s posebnom pažnjom uzeti u obzir, tim više što se radilo ne samo o neprimjerenom postupanju učiteljice već i o tjelesnom kažnjavanju. Tjelesno kažnjavanje djece je u Republici Hrvatskoj zabranjeno i sankcionirano te se smatra prekršajem, a ako uzrokuje ozljede djeteta tada je i kazneno djelo. Zabrinjava što takve oblike kažnjavanja primjenjuju i stručnjaci za odgoj i obrazovanje, koji bi, uz roditelje, trebali najviše brinuti o zaštiti djece. Na odgovore djece ukazali smo ravnateljici škole, Agenciji za odgoj i obrazovanje i Prosvjetnoj inspekciji, no nijedna služba učiteljici nije izrekla nikakve mjere, budući da je ona negirala da se takvo što dogodilo.

Prijavljen nam je i slučaj zlostavljanja djeteta širenjem lažnih glasina o njemu od strane nastavnika u srednjoj školi, što može imati štetne posljedice za dijete i ugroziti njegov psihološki i socio-emocionalni razvoj. Širenje lažnih glasina može, pod uvjetima utvrđenima u kaznenom postupku, imati elemente kaznenog djela klevete iz članka 200. Kaznenog zakona. Posebno zabrinjava to što ravnatelj, koji su odgovorni za rad škole i ostvarivanje prava i sigurnost učenika te su dužni nadzirati rad i postupanje radnika škole, ni u jednom prijavljenom slučaju nisu upozorili radnike škole zbog nasilnog ponašanja prema učenicima niti su poduzeli druge mjere iz svojih ovlasti.

Imali smo i prijavljenih slučajeva nasilnog ponašanja ravnatelja u odnosu na učenike, pri čemu su radnici škole, koji su saznali za takvo postupanje ravnatelja, propustili to prijaviti. U tim slučajevima ravnatelj škole nisu snosili posljedice za svoje nasilno ponašanje. Svaki djelatnik dužan je prijaviti slučaj nasilja nad djecom nadležnim tijelima - policiji i državnom odvjetništvu.

Suradnja s roditeljima - Roditelji sve više traže aktivnu ulogu u cjelokupnom školovanju svog djeteta, a njihova prava i obveze u odgoju i obrazovanju djece propisuju i Obiteljski zakon i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. O važnim pitanjima vezanim za odgojno-obrazovni rad škole oni mogu odlučivati u Vijeću roditelja. No, iz obraćanja roditelja stječe se dojam da se roditelje još uvijek ne doživljava kao važne partnere u borbi protiv nasilja.

“...molim Vas poduzmite nešto da se promijeni zakon o školstvu vezano za nasilje, tako da škole budu obavezne provoditi projekte vezane za borbu protiv nasilja, a ne da to bude samovolja bahatih ravnatelja koji omalovažavaju nas roditelje u borbi protiv nasilja. Ja pomalo gubim živce i snagu u ovom začaranom krugu prepuštena sama sebi i apatiji društva za ovaj problem, iako bi mi roditelji trebali biti suodgovorni jer obitelj je kolijevka nasilja i treba i nas i educirati i sankcionirati ako ne odgajamo adekvatno svoje dijete...”

Iz pisma jedne majke

Praksa pokazuje da roditelji nisu dovoljno informirani o načinu zaštite djece u slučaju nasilja, obveznom postupanju predstavnika škola u takvim situacijama, pedagoškim mjerama, ovlastima centra za socijalnu skrb, policije i drugih službi u slučaju nasilja, mogućim oblicima pomoći djeci i njihovim mogućnostima sudjelovanja u rješavanju problema. Stoga smo na početku školske godine ponovili svoju preporuku da se na početku svake školske godine u okviru redovnih roditeljskih sastanaka, roditeljima podijeli Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i objasne razlozi njegovog donošenja te aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i odgojno-obrazovni radnici u slučaju pojave nasilja među djecom. Pojedine prijave nasilnog ponašanja među učenicima u školi ukazuju na problem komunikacije između ravnatelja i roditelja i problem neprepoznavanja ozbiljnosti situacije i nasilnih događaja od strane ravnatelja i stručnih službi škole. Od ravnatelja kao čelnika i rukovoditelja škole očekuje se profesionalan pristup rješavanju problema, poštovanje pravnih propisa, a istodobno i primjerena komunikacija s roditeljima, čak i u situacijama kad roditelji reagiraju neprimjereno i u afektu u želji da zaštite prava i

interes svojeg djeteta. U situacijama grubih prijetnji i nasilnog ponašanja roditelja ravnatelji su dužni izvijestiti policiju, a uputno je prenijeti informaciju i centru za socijalnu skrb.

Suradnja roditelja i škole naročito je važna u slučajevima kad su djeca s teškoćama u razvoju bila žrtve. U jednom slučaju, nakon što je AZOO obavila uvid u stručni rad djelatnika škole i naložila određene mjere, kako bi se neželjene situacije u budućnosti spriječile, ponovno nam se obratio otac nezadovoljan razvojem situacije u školi. Iz ovakvih primjera stječe se dojam da problemi nisu uspješno riješeni i da postoji nepovjerenje i neodgovarajuća komunikacija između škole i roditelja. Zato nam se čini važnim da škola ili Agencija, na primjeren način i vodeći računa o zaštiti osobnih podataka, o utvrđenom i poduzetom izvijeste i roditelje kako bi cijeli postupak bio transparentan. Uspostavi bolje komunikacije, ne samo učitelja, nego i cijelog stručnog tima s roditeljima, zasigurno bi pridonijela informiranost roditelja o onome što je škola dužna učiniti i što je učinila, kako bi u suradničkom odnosu zaštitili dijete od potencijalne izloženosti nasilju. Na taj način dijete i roditelj mogu pratiti proces, što može dovesti do većeg povjerenja i uvida u to da škola doista nastoji zaštititi najbolji interes djeteta.

I dalje zabrinjavaju **stajališta odraslih prema nasilju među djecom**. Nerijetko se susrećemo s negativnim reakcijama prosvjetnih radnika koji krivnju za pojavnost problema nasilja vide u djeci, a rješenje problema isključivo u kažnjavanju djece-počinitelja nasilja. Ponekad se stječe dojam da su odrasli i djeca na suprotnim stranama što zabrinjava i nikako ne vodi rješenju problema. Djecu se, nažalost, ne doživljava kao partnere u borbi protiv nasilja, a djeca često nisu ni upoznata što mogu učiniti i kome se mogu obratiti u slučaju bilo kojeg oblika nasilja. Informiranje i uključivanje djece u rješavanje ovog problema i dobro osmišljena dječja participacija bitno može pridonijeti sprječavanju nasilja. Čini se da odrasli još uvijek nisu dovoljno motivirani, osnaženi ni educirani za uključivanje djece u rješavanje pojedinih problema.

Iz prijava nasilja, posljedica koje ono ostavlja po djecu i cijelo društvo kao i neučinkovitosti sustava kad je u pitanju sprječavanje nasilja, nedvojbeno, proizlazi potreba većeg angažmana svih subjekata koji se skrb o djeci kao i ulaganja u preventivne aktivnosti i stručni kadar. Slučajevi grubih oblika nasilja i nemoć radnika škole u njihovu rješavanju, upućuju na potrebu pravovremenog prepoznavanja problema i dosljednu primjenu zakonskih propisa te prije svega na potrebu za dodatnom edukacijom, osnaživanjem i stručnom supervizijom radnika škole. No, za stvarno rješavanje problematike nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, nužni su dobro osmišljeni, sustavni preventivni programi i koordinirano djelovanje obitelji i institucija odgovornih za skrb o djeci te za njihov odgoj i obrazovanje.

2.1.5.3 Nasilje u institucijama

U 2010. godini Ured je postupao u devet slučajeva nasilja koje se dogodilo u ustanovama socijalne skrbi, uglavnom u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju, zatim u športskim klubovima. O športskim klubovima pišemo u poglavlju Zaštita djece koja se bave športom. Nasilje su najčešće prijavljivali roditelji, u jednom slučaju dijete u pratnji majke, jedna prijava bila je anonimna, a jednu je uputio predstavnik romske zajednice.

Najčešće se događalo fizičko vršnjačko nasilje s elementima psihičkog nasilja (vrijeđanje, ponižavanje). U nekoliko slučajeva žrtve su bila djeca pripadnici romske nacionalne manjine. U jednom od njih postoje naznake da je nasilje bilo nacionalno motivirano. Iz izvješća nadležnih institucija proizlazi da su poduzeti koraci po Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, obaviještena je policija i centar za socijalnu skrb te je bila planirana krizna intervencija. Pružena je i psihološka podrška žrtvi. Nakon inspekcijaskog nadzora obaviješteni smo da je utvrđen propust u radu djelatnika doma u sprečavanju vršnjačkog nasilja te je stoga pokrenut postupak izvanrednog otkaza ugovora o radu. Uz to, utvrđeni su određeni propusti u stručnom radu, a rješenjem inspektora, naložene su i mjere za njihovo otklanjanje.

Mali broj prijava nasilja u domovima za djecu s PUP, nažalost, ne odražava realnu sliku, a i tijekom obilaska ustanova i razgovora s djecom dobili smo informacije o učestalijem nasilju. Jedan od razloga neprijavljivanja nasilja je visok stupanj tolerancije same djece prema vršnjačkom nasilju, a i njihovo neprepoznavanje psihičkog i emocionalnog nasilja. Stoga je iznimno važno da djeca u domovima budu upoznata sa svim oblicima nasilja, svojim pravima, mogućnostima prijavljivanja te da ih se ohrabri na prijavljivanje nasilja. Drugi razlog relativno rijetkog prijavljivanja je nedostatna reakcija ili njezin potpuni izostanak u slučaju počinjenog nasilja. Počinitelji često ne doživljavaju adekvatne posljedice za svoje ponašanje, čak i u slučaju kada nasilje ima elemente kaznenog djela. Tada se otvara još veći prostor za vršnjačko nasilje zlostavljanje. Takve reakcije i nedovoljna zaštićenost zasigurno obeshrabruju djecu-žrtve za prijavljivanje nasilja.

Djelatnici domova za djecu s PUP su svjesni „tamne brojke“, kao i nevoljkosti prijavljivanja od strane djece. Kako nam je rečeno u jednom domu, učestalost bjegova djece iz ustanove često je jedan od pokazatelja postojanja neprijavljenog vršnjačkog nasilja. Ovo smo uočili i u prijavama Uredu, djeca-žrtve najčešće bježe iz ustanove ili se ne vraćaju s dopusta. Prema podacima MUP-a, u 2010. zabilježeno je čak 654 bijega djece iz ustanove što, među ostalim, može ukazivati i na učestalo vršnjačko nasilje. Djelatnici navode da o njihovoj procjeni težine počinjenog nasilja ovisi hoće li se primjenjivati samo mjere unutar ustanove ili će se poduzeti koraci predviđeni Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Kad je riječ o učestalom nasilju ili njegovim težim oblicima s elementima kaznenog djela, djelatnici po Protokolu izvješćuju i policijske djelatnike. No, često ni nakon utvrđenog počinjenja kaznenog djela počinitelj ne bude sankcioniran. Ponekad se i maloljetnički postupak obustavlja, jer državna odvjetništva za mladež za dio djece-počinitelja kaznenih djela, ne izriču odgojnu mjeru, zbog toga što je već u tijeku ranije izrečena adekvatna mjera. Djelatnici navode da im obveza primjene Protokola u takvim slučajevima narušava odgojni autoritet, jer, iako kazneno djelo bude prijavljeno, posljedica izostaje. Drže da takav postupak čini iznimnu štetu odgojnom radu sa svim šticienicima, a žrtve nasilja obeshrabruje za prijavu. Djelatnici su mišljenja da je u slučajevima počinjenog kaznenog djela važno odgojno djelovati i određivati posljedice predviđene Zakonom o sudovima za mladež, a ako situacija ne traži izricanje strože odgojne mjere, tada treba izricati posebne obveze ili druge odgojne mjere koje se mogu provoditi paralelno s boravkom djeteta u ustanovi.

U razgovoru s djecom u domovima i samim djelatnicima, informirani smo da ustanove, osim intervencija u povodu počinjenog nasilja, poduzimaju i preventivne mjere, no one očito nisu dostatne. Plodno tlo za vršnjačko nasilje je i nedovoljno strukturiran odgojni rad, nedostatna diferencijacija tretmana, neusklađenost intervencija s potrebama djece te težina poremećaja u ponašanju i psihičkih smetnji djece koja su smještena u postojeću mrežu ustanova. Najavljeno restrukturiranje odgojnih domova trebalo bi donijeti pomake i na planu prevencije vršnjačkog nasilja.

Kako bismo potaknuli djelatnike ustanova na intenzivnije bavljenje problemom prevencije nasilja u odgojnim domovima, u svrhu obilježavanja Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, uputili smo na adrese svih 11 domova za djecu s PUP preporuku za održavanje i jednokratnih i kontinuiranih preventivnih aktivnosti s djecom na smještaju. Uz preporuku su poslani i promotivni materijali Ureda, plakati koje su izradili srednjoškolci, a posvećeni su prevenciji nasilja nad djecom i zlostavljanja. Četiri doma nas je izvijestilo o provedenim aktivnostima usmjerenim prevenciji nasilja te o postignutim rezultatima.

2.1.5.4 Ostalo nasilje

Veliki broj prijava, koje smo svrstali u ostalo nasilje, odnosio se na nasilje nad djecom i među djecom počinjeno na ulici, igralištu, u shopping centru, u sredstvima javnog prijevoza ili na internetu. Od ukupno 49 prijava, 34 se odnosilo na nasilje odraslih prema djeci, devet na vršnjačko nasilje, a šest na nasilje

putem interneta. U ovim slučajevima, nasilje je bilo usmjereno na ukupno 92 djece, a prijavljivali su se svi oblici nasilja. Broj pojedinačnih prijava povreda prava djeteta na zaštitu od nasilja koje se događalo na drugim mjestima znatno je manji u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, kada ih je bilo 69. Kao prijavitelji ove vrste nasilja uglavnom se javljaju roditelji, a samo u tri slučaja su djeca.

Nasilje	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Višestruko	Ukupno
Odraslih prema djeci	5	8	2	19	34
Među djecom	6			3	9
Putem interneta					6

Osim toga, stranke su se obraćale i telefonskim putem tražeći savjet i ukazujući na slučajeve nasilnog ponašanja, prijetnje, verbalno i psihičko nasilje te fizičko kažnjavanje od strane odraslih ili na slučajeve vršnjačkog nasilja. Bilo je i pritužbi o nedovoljnoj zaštićenosti djece u postupcima nadležnih tijela, na rad pojedinaca ili institucija te neodgovarajuće sankcioniranje tjelesnog kažnjavanja izvan obitelji. I dalje ne postoji dostatna razina zaštite djece od takve vrste nasilja. Sankcioniranje takvog ponašanja ima iznimnu važnost kako za specijalnu, tako i za njegovu generalnu prevenciju, jer bi ono podiglo razinu osviještenosti u društvu o neprihvatljivosti svakog oblika nasilja prema djeci.

U jednom slučaju državno odvjetništvo odbacilo je kaznenu prijavu protiv osobe koja je pljusnula dijete, a koja je bila podnesena zbog kaznenog djela tjelesne ozljede. Obrazloženje za takvu odluku je da dijagnoza „udarac u glavu“, koju je dijete dobilo napadom druge osobe otvorenim dlanom, prema sudskoj praksi ne predstavlja tjelesno ozljeđivanje niti narušavanje zdravlja. U ovom slučaju je protiv počinitelja podnesen optužni prijedlog prekršajnom sudu zbog prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, jer se na „javnom mjestu ponašao na naročito drzak i nepristojan način vrijeđajući građane ili narušavajući njihov mir“. Da nije riječ o ozljedi u sudsko-medicinskom smislu, obrazloženje je još jedne odluke državnog odvjetništva. U tom slučaju nemamo saznanja da je protiv počinitelja pokrenut prekršajni postupak, iz čega proizlazi da eventualni progon ovisi o roditeljima. To dovodi do njihovog nezadovoljstva i osjećaja nedovoljne zaštićenosti djeteta, kako u situacijama kad je ono žrtva fizičkog nasilja i tjelesnog kažnjavanja, tako i u slučajevima verbalnog nasilja, prijetnji, zastrašivanja, vrijeđanja. U jednom smo slučaju na znanje zaprimili prijedlog za pokretanje istražnih radnji, koji je otac djeteta uputio županijskom sudu nakon što je od strane ODO-a odbačena kaznena prijava protiv počinitelja zbog kaznenog djela prijetnje. Odvjetništvo je u tom slučaju ocijenilo da se prijetnje upućene djetetu, primjerice, „smrvit ću te, raskomadati“ i slično, nemaju smatrati ozbiljnom prijetnjom. U ovom su primjeru roditelji pokazali odlučnost u zaštititi dobrobiti svog djeteta, no postoji bojazan da u sličnim slučajevima roditelji, zbog nesnalaženja, neznanja, straha od troškova ili od počinitelja nasilja, postupke i ne pokreću te da počinitelji ostaju nesankcionirani.

Uočava se također i neujednačeno postupanje nadležnih tijela u slučajevima fizičkog kažnjavanja, odnosno pljuskanja djeteta. I dalje su nejasni kriteriji i okolnosti koje u konkretnom slučaju utječu na procjenu kvalifikacije toga kaznjivog djela. Dok se u nekim slučajevima djelo kvalificira kao prekršaj protiv javnog reda i mira te se počinitelj prekršajno prijavi, u drugima se podnose kaznene prijave zbog kaznenog djela tjelesne ozljede, koje, su često odbačene. Nejasno je zbog čega se pljuskanje i fizičko nasilje nad djecom u konkretnim slučajevima nije okarakteriziralo kao kazneno djelo nasilničkog ponašanja. O ovom pitanju nemamo relevantne podatke za usporedbu i analizu. Raspoložemo tek podacima MUP-a iz kojih proizlazi da je kaznenim djelom nasilničkog ponašanja u 2010. godini oštećeno ukupno 90 djece, a kaznenim djelom tjelesne ozljede 689 djece.

Ponekad osjećaj nemoći i nezaštićenosti dovodi do toga da roditelji sami „uzimaju pravdu u svoje ruke“, neprimjereno reagiraju i kreću u vlastito obračunavanje s počiniteljem nasilja. U takvim slučajevima ukazujemo roditeljima na neprihvatljivost i štetnost nasilja i nasilnog rješavanja problema i okolnost da djeca uče obrasce ponašanja iz ponašanja njima bliskih odraslih. U pozadini nekih prijava kriju se sporovi roditelja sa susjedima, uglavnom imovinsko-pravne prirode, koji rezultiraju povremenim svađama, vrijeđanjem, a ponekad i fizičkim nasiljem u nazočnosti djece, umjesto mirnog rješavanja problema ili sudskog rješavanja imovinskopravnih pitanja.

Dodatni stres i traumu za djecu predstavlja izvještavanje medija o nasilju koje su doživjela, u kojem često prevladava senzacionalizam, detaljno se opisuje čin zlostavljanja, uz iznošenje podataka kojima se otkriva identitet djeteta. U jednom slučaju su u novinama opisani način i okolnosti seksualnog zlostavljanja, što je dijete-žrtvu dodatno traumatiziralo, jer je njegova intima iznesena u javnosti te ga se time izložilo i mogućim neugodnostima u okolini u kojoj živi i u kojoj se školuje.

Više prijava odnosilo se na vršnjačko nasilje. Osim onog koje se događa u školama, saznajemo i za nasilje na ulici, u parkovima, športskom klubu, kao i nasilje putem interneta. Prijavljivalo se psihičko zlostavljanje (izrugivanje, prijetnje, zastrašivanja), kao i fizičko nasilje među djecom. Držimo da Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima treba primjenjivati, ne samo u odgojno-obrazovnim, već u svim ustanovama u kojima se djeca i mladi okupljaju, kao i da je nužno koordinirano djelovanje svih institucija koje su uključene u brigu za dobrobit djece.

Niti jedna vrsta nasilja nad djecom nije beznačajna s aspekta narušavanja njihovih prava i interesa te je stoga i dalje aktualna preporuka pravobraniteljice o potrebi ujednačavanja državno-odvjetničke prakse po ovom pitanju. Podržavamo promjene prekršajnog zakona koje bi pridonijele boljoj zaštitenosti djece od nasilja izvan obitelji. Dijelom bi tome pomogle i intervencije u Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira. Međutim, držimo da je za ostvarivanje sveobuhvatne zaštite djece potrebno donijeti jedinstveni zakon o zaštiti djece od nasilja, kao sveobuhvatni „krovni“ zakon, kojim bi se propisala zaštita djece od svih oblika nasilja u obitelji i izvan obitelji.

NASILJE PUTEM INTERNETA I MOBITELA

Prijave povreda prava djece putem interneta i mobitela te česti pozivi roditelja i stručnjaka ukazuju na porast povreda prava djece na zaštitu od nasilja u virtualnom svijetu. Ured je postupao u šest pojedinačnih prijava nasilja putem interneta i mobitela. Od toga su se tri odnosile na nasilje među djecom, dvije na nasilje odraslih nad djecom i jedna na nasilje djece prema odraslima. Iz prijava i velikog broja telefonskih poziva roditelja i radnika škola čiji su učenici žrtve ili počinitelji nasilja, uočava se široki spektar neprimjerenih i nasilnih ponašanja. Djeca otvaraju svoje i tuđe lažne profile na društvenim mrežama i tim putem šalju uznemirujuće poruke svojim vršnjacima, objavljuju fotografije i snimke koje neprimjereno komentiraju, osnivaju grupe protiv vršnjaka, organiziraju tučnjave... Odrasli počinitelji nasilja često vrbuju djecu predstavljajući se kao njihovi vršnjaci, a mobilni uređaji i računalo služe im za izvršenje kaznenog djela dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži.

U slučajevima zlostavljanja djece putem interneta i mobitela najčešće je riječ o sumnji na: prijetnju, nedozvoljenu uporabu osobnih podataka, iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju, upoznavanje djece s pornografijom, dječju pornografiju na računalnom sustavu ili mreži, iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika, povredu tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka, programa ili sustava.

Vrijedan prilog sagledavanju stanja prava djece u ovom području je i istraživanje koje je UNICEF u 2010. godini proveo u 23 osnovne škole, u kojem je sudjelovalo više od 8000 djece i roditelja te skoro 1000 učitelja. Istraživanje je pokazalo da 96% djece u Hrvatskoj posjeduje mobilni telefon i računalo, a 85% ih ima pristup internetu. Njih 47,9% pokušalo bi zaustaviti nekakav slučaj elektroničkog nasilja u školi, a 24,8%

djece smatra da „kad nekoga zlostavljaš putem interneta, a ne izravno, lakše se izvučeš jer nitko ne zna tvoj pravi identitet“. Ipak, 66% djece u dobi od 10 do 15 godina kaže da se nikad nisu susreli s bilo kojim oblikom elektroničkog nasilja. Najčešći oblici nasilja događaju se putem socijalnih mreža, posebice Facebooka te putem SMS poruka. Pritom se kod djece-žrtava najčešće javljaju osjećaji ljutnje, uznemirenosti i zabrinutosti te izbjegavanje odlaska u školu, kao i gubitka koncentracije. Načini na koje se djeca nose s elektroničkim nasiljem su različiti: najčešće pričaju s prijateljima ili roditeljima te ignoriraju zlostavljanje i izbjegavaju internetske stranice na kojima ih zlostavljaju.

U jednoj prijavi se navodi kako je na Facebooku kreiran profil 13-godišnje djevojčice te da su na njemu njezine slike bez odjeće, zbog čega se po gradu pričalo o maloljetnoj „porno-divi“. Formirane su grupe koje to komentiraju i vrijeđaju je. Djevojčica tvrdi da je netko drugi stavio njezine slike na internet i da je ona izložena napadima te je u strahu. Mnogi takvi slučajevi ostaju u krugu obitelji, a roditelji ne znaju kome bi se obratili i tko im može pomoći i zaustaviti nepoznatog zlostavljača. U svim sličnim slučajevima roditeljima smo preporučivali da obavijeste policiju i djetetu osiguraju potrebnu zaštitu u vidu savjetodavne pomoći te da o slučaju obavijeste i školu, ako je potrebno.

Kad se nasilje putem interneta događalo među učenicima škole, radnike škola smo upućivali na postupanje sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja, na preventivni rad s djecom i na edukaciju učitelja i roditelja. No bilo je i slučajeva kada radnici škola nisu htjeli sudjelovati u rješavanju problema nasilja putem interneta i mobitela, smatrajući da to nije njihov posao, jer se nasilje nije dogodilo u školi. To je potvrdilo i UNICEF-ovo istraživanje prema kojem između 12 i 15 posto učitelja kaže da ne bi učinili ništa u slučaju nasilja, jer to nije njihov posao. Sustav zaštite djece na internetu obuhvaća brojna društvena područja, od obitelji, odgojno obrazovnih ustanova, socijalne, zdravstvene te pravosudne zaštite djece. Stoga se ni učitelji ne mogu odreći dijela svoje odgovornosti u ovom području. Od njih se očekuje postupanje sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i preventivni rad kao i kod svih drugih slučajeva nasilja, tim više što u školi boravi najveći broj djece, a veliki broj slučajeva nasilja vezan je za vršnjake iz škole.

Roditelji su nas obavijestili i o slučajevima nasilja putem interneta koje su prijavili policiji, gdje im je rečeno da policija u vezi s time ništa ne može poduzeti. Primjerice, jedna je majka navela kako su joj u Policijskoj upravi objasnili da ne mogu niti istraživati tko je postavio na Facebook uvredljivi lažni profil njezine 12-godišnje kćeri, jer „dok na internetu nema nikakve pornografije oni nemaju osnove za postupak“ što ukazuje i na manjkavosti u zakonskoj regulativi.

Jedan od problema je i to što u Hrvatskoj ne postoji propis koji priječi djeci pristup društvenim mrežama. Sam Facebook ne dopušta djeci mlađoj od 13 godina da imaju korisnički profil, no profile i mnogo mlađoj djeci otvore roditelji ili djeca sama daju lažne podatke. Jedina odredba koja bi djelomično mogla pružiti određenu vrstu zaštite u ovom području je odredba iz čl. 95. Obiteljskog zakona koja obvezuje roditelje da radi dobrobiti djeteta, a u skladu s njegovom dobi i zrelosti, imaju dužnost nadzirati dijete u njegovu druženju s drugim osobama. Svakako da ova odredba podrazumijeva i virtualno druženje. No ostaje problem nadzora i zaštite djece u knjižnicama i drugim javnim mjestima kada uz djecu nisu roditelji.

Ministarstvo unutarnjih poslova ukazalo nam je na problem u zakonodavnom, a samim tim i u praktičnom dijelu postupanja u slučajevima nasilja putem interneta. Budući da je većina društvenih mreža poput Facebooka, Flickr, My spacea i drugih u vlasništvu trgovačkih društava sa sjedištem izvan Hrvatske, uglavnom u SAD, njihove su internet stranice smještene na serverima koji se fizički ne nalaze u Hrvatskoj, već uglavnom u SAD-u i Nizozemskoj, što bitno usporava ili u potpunosti otežava otkrivanje počinitelja i neosporno utječe na tijek i uspjeh kriminalističke obrade.

Problem koji se pojavljuje u kriminalističkoj i kaznenopravnoj praksi jest i što učiniti u odnosu na sadržaj zlostavljanja koje se pojavljuje na internetu. Naime, nije regulirana ovlast policije niti državno

odvjetništva u odnosu na uklanjanje takvih sadržaja s interneta, tako da su takvi sadržaji i dulje vrijeme nakon otkrivanja počinjenog kaznenog djela dostupni na internetu, čime se oštećeno dijete dodatno viktimizira. Sve navedeno ukazuje na nedostatnu zakonsku regulativu i nedovoljnu razinu zaštite djece u ovom području, a samim tim i dodatno kršenje njihovih prava.

Roditelji su nam, uz navedene prijave, ukazivali i na nasilne igrice koje su dostupne djeci na različitim internetskim stranicama čiji je sadržaj štetan za psihofizički razvoj djece, nije primjeren njihovoj dobi i nije usmjeren njihovim najboljim interesima.

Nailazili smo na web stranice odgojno obrazovnih ustanova koje nude potpune podatke o djeci (imena i prezimena, razrede, fotografije, raspored sati, imena djece koja se školuju sukladno Pravilniku o školovanju djece s teškoćama u razvoju) dostupne svim korisnicima bez ograničenja. Ovo može ugroziti sigurnost djece i njihovo pravo na privatnost. Stoga smo i nadležnom ministarstvu znanosti ukazali na potrebu izrade jasnih smjernica za web stranice škola i o potrebi ograničenog pristupa pojedinim njihovim sadržajima.

Među stručnjacima u području odgoja i obrazovanja ipak raste svijest o važnosti prevencije nasilja putem interneta i mobitela. UNICEF-ov program „Prekini lanac“ provodi se u 37 osnovnih škola, a zajednica "Suradnici u učenju" pokrenula je akciju "Sigurniji internet za djecu", namijenjenu učenicima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i roditeljima. Ta je akcija dobila široku potporu u Hrvatskoj, a njezini su organizatori postali i službeni predstavnik Hrvatske u Vijeću Dana sigurnijeg interneta, koje vodi INSAFE (Europska mreža informativnih centara koji promoviraju sigurno i odgovorno korištenje interneta i mobilnih uređaja za mlade). Učitelji se potiču na osmišljavanje projekata usmjerenih na sigurnost djece na internetu.

Ured pravobraniteljice za djecu ponovno se aktivno uključio u obilježavanje Dana sigurnijeg interneta 9. veljače 2010., u organizaciji Microsofta, CARNeta i Agencije za odgoj i obrazovanje. Putem videokonferencijske veze u tom je događaju sudjelovalo nekoliko stotina sudionika u Zagrebu, Splitu, Osijeku i petnaestak drugih lokacija u Hrvatskoj, a među brojnim izlaganjima, jedno je održala i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Među ostalim aktivnostima pravobraniteljice na ovom području, valja spomenuti i da je u zborniku „Dječja prava i slobodno vrijeme“, objavljenom 2010. u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu, jedno poglavlje posvećeno internetu, s naglaskom na ulozi odraslih u zaštiti djece.

Sve ukazuje na to da djeca, roditelji i stručnjaci još nisu stekli sva potrebna znanja i vještine koje bi im bile dostatne za sprečavanje nasilja putem interneta i mobitela te da u ovom području ima još puno prostora za poboljšanje. Stoga je na svim razinama, nužno poduzeti mjere koje će obeshrabriti počinitelje nasilja - uložiti još veći napor da dobri preventivni programi zažive te da se na zakonodavnoj i praktičnoj razini poveća zaštita djece od nasilja putem interneta i mobitela.

2.1.6 UDOMITELJSTVO I DEINSTITUCIONALIZACIJA

U slučajevima kad ni unatoč naporima institucija nije moguće osigurati uvjete da djeca ostanu u svojim biološkim obiteljima ili da se, nakon određenog vremena provedenog izvan obitelji, vrate svojim roditeljima, država je dužna osigurati djeci obiteljski oblik skrbi, pri čemu je, uz posvojenje, najprikladnija udomiteljska obitelj. Sustavi koji se bave zaštitom djece suglasni su da je model alternativne (obiteljske) skrbi humaniji i djetetovim potrebama prilagođeniji od boravka u institucionalnom smještaju.

U srpnju 2010. Vlada RH donijela je *Masterplan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu i odrasle s invaliditetom i psihički bolesne odrasle osobe*. On polazi od nacionalnih strateških dokumenata RH i slijedi smjernice zacrtane u Zajedničkom memorandumu o socijalnom uključivanju, nacionalnim provedbenim planovima za socijalno uključivanje

iz 2008. i 2009. godine, reformskim ciljevima iz Projekta razvoja sustava socijalne skrbi, Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, kao i drugim strateškim planovima Vlade RH kao što su godišnji nacionalni planovi za pristupanje Europskoj uniji.

Masterplanom je predviđeno donošenje Odluke o moratoriju na prijam djece do tri godine starosti u institucionalnu skrb, s početkom primjene 1. srpnja 2012., kao i obveza centara za socijalnu skrb da u suradnji s pružateljima alternativne skrbi do tog roka u potpunosti provedu deinstitucionalizaciju aktualnih korisnika u dobi do tri godine. Izuzetak mogu biti samo hitne situacije privremenog smještaja u najduljem trajanju od šest mjeseci, s ciljem žurne ali temeljite identifikacije odgovarajuće trajne skrbi obiteljskoga tipa. Prema Godišnjem statističkom izvješću Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za 2009. godinu, 79 djece treba biti premješteno u udomiteljske obitelji ili se za njih, ako je moguće, treba ostvariti posvojenje.

I u ovogodišnjem izvješću moramo upozoriti da je prosječno trajanje smještaja djece u domovima čak četiri godine. Nerijetko taj smještaj dugo traje zbog pogrešnog tumačenja Obiteljskog zakona. Naime, Zakonom je propisano da ako za dijete smješteno u domu njegovi biološki roditelji ne skrbu dulje od tri mjeseca, centar za socijalnu skrb dužan je pokrenuti postupak lišenja prava na roditeljsku skrb. Čest je slučaj da biološki roditelji, iako potpuno nezainteresirani za djetetovu dobrobit, dijete povremeno telefonski kontaktiraju ili posjećuju samo zbog spomenute zakonske odredbe. Stručni djelatnici domova o tome redovito obavještavaju nadležne centre, koji takve postupke roditelja ipak tumače kao „brigu za dijete“ te ne pokreću postupak lišenja prava na roditeljsku skrb. Time onemogućuju stvaranje pretpostavki za postupak posvojenja, zbog čega neka djeca cijelo djetinjstvo provedu u domovima.

Osim ovakvih propusta u postupanju centara za socijalnu skrb i nadalje smo svjedoci dugotrajnosti sudskih postupaka lišenja prava na roditeljsku skrb, za vrijeme čijeg trajanja djeca ostaju u domovima.

Problem je i nepostojanje **jedinstvenog registra potencijalnih posvojitelja**, kojim bi se olakšao rad nadležnim institucijama te bi se omogućilo posvojiteljima da svoje zamolbe dostavljaju na jedno mjesto. Time bi se dobio i uvid u točan broj potencijalnih posvojitelja, a pridonijelo bi se i transparentnosti načina odabira posvojitelja.

Za kvalitetno provođenje deinstitucionalizacije, osim Masterplana, potrebno je provesti niz predradnji, jer ostvarenje zacrtanog broja djece u udomiteljskim obiteljima, a bez postizanja visoke kvalitete skrbi, nije u interesu djece. Ovim dokumentom, planirano je da do 2016. godine bude ostvaren omjer institucionalne i alternativne skrbi od 19% korisnika u domovima i 81% korisnika u alternativnim oblicima skrbi, pri čemu udomiteljstvu pripada važna uloga.

Kada govorimo o ostvarivanju pretpostavki, prvenstveno mislimo na neophodan razvoj specijaliziranog udomiteljstva (za djecu niske kronološke dobi, djecu s teškoćama u razvoju, djecu s poremećajima u ponašanju), koje nužno zahtijeva veliku podršku Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, lokalne zajednice i centara za socijalnu skrb, ali i osviještenost građana o potrebama ove djece. Budući da ne postoji dovoljan interes za udomljavanje djece s teškoćama u razvoju, niti djece s problemima u ponašanju, a s obzirom na njihove specifične zdravstvene i odgojno-obrazovne potrebe, držimo da je nužno uložiti dodatne napore za razvoj udomiteljstva u gradovima. Nadamo se da će usvajanje Izmjena i dopuna Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama, koje se odnose na priznavanje prava udomiteljima i na vremenske potpore, kao što su: dopusti, poštete od rada i propisano radno vrijeme za brigu o djetetu, u bitnome potaknuti razvoj udomiteljstva u gradovima.

Udomitelji koji se obraćaju Uredu ukazuju i na potrebe priprema za bavljenje udomiteljstvom, te za dodatnim edukacijama i supervizijom. O tome govore i djelatnici centara za socijalnu skrb, posebno nakon reorganizacije, pri kojoj su se ugasili specijalizirani timovi stručnjaka za udomiteljstvo. Navedeno

upućuje na to da je ovom obliku skrbi o djeci nužno posvetiti više pažnje na svim razinama. Vjerujemo da bi, uz senzibiliziranje javnosti za potrebe udomljavanja djece i života u obiteljskom okruženju, profesionalizacija udomiteljstva također dovela do veće zainteresiranosti za ovu izrazito zahtjevnu obvezu. Ured, nažalost, ne raspolaže egzaktnim podacima o broju djece smještene u udomiteljskim obiteljima, budući da se u javnosti barata različitim brojkama, no sve one upućuju na to da se taj broj smanjuje.

Iako je zadnjih godina, osobito u sklopu reformskih procesa, došlo do promjena u razvoju socijalnih usluga, još uvijek nismo zadovoljni kvalitetom skrbi koja se pruža djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koja, unatoč nastojanjima institucija da preveniraju izdvajanje iz obitelji, moraju biti smještena u ustanove, udomiteljske obitelji ili obiteljske domove. Prevelik se broj djece i dalje nalazi na smještaju u institucijama, a nedovoljna je angažiranost raznih čimbenika na promicanju udomiteljstva djece, kao alternativnog oblika skrbi koji nužno zahtijeva veću stručnu podršku udomiteljima. Kako bi se ostvario planiran razvoj udomiteljstva, kroz provedbu zacrtane deinstitucionalizacije, smatramo nužnim uspostaviti **registar udomitelja i obiteljskih domova**, aktivnije se uključiti na afirmaciji udomiteljstva u regijama u kojima do sada nije bilo interesa za bavljenje ovom djelatnošću te povećati intenzitet i kvalitetu dosadašnjih obuka, stručnog praćenja kao i nadzora nad udomiteljima, ali i edukacija i supervizija stručnih djelatnika.

Tijekom 2010. Ured je zaprimio pet prijava koje su se odnosile na problematiku udomiteljstva, kojima je bilo obuhvaćeno šestero djece, međutim evidentiran je znatno veći broj telefonskog i osobnog savjetovanja o navedenoj temi tijekom kojeg su stranke upućene na direktno obraćanje centrima za socijalnu skrb ili Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. Većina upita stranaka odnosila se na nesuradan odnos nadležnog centra za socijalnu skrb i to posebno u segmentu ostvarivanja susreta i druženja roditelja i djeteta te na neizvršavanje obveze centara o redovitim obilascima djece. Također smo obaviješteni da se udomitelje rijetko uključuje u izradu individualnog plana skrbi o djetetu.

Prilikom obilaska jednog doma za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, upoznali smo se sa slučajem djeteta koje izražava želju za smještajem u udomiteljsku obitelj, ali na području županije gdje živi nema udomiteljskih obitelji, a njegovo bi preseljenje u drugu županiju dovelo do prekida odnosa sa srodnicima, što dijete ne želi.

Predmet o kojem smo pisali u prijašnjim izvješćima (2007., 2009.) i dalje je aktualan, a odnosi se na šestogodišnje dijete koje se već pet godina nalazi u udomiteljskoj obitelji, u koju je smješteno iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ocu djeteta, 72-godišnjaku koji nikada nije živio s djetetom, čije je očinstvo naknadno utvrđeno, nadležni je sud odbio zahtjev da malodobno dijete živi s njim te su mu određeni susreti i druženja uz asistenciju drugog centra za socijalnu skrb. Nadležni centar nije obavijestio onaj drugi da su sukladno sudskom rješenju dužni imenovati vršitelja mjere nadzora nad susretima i druženjima. Iako je nadležni centar bio upoznat s pogreškama i propustima oca u ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi, a otac je samo nekoliko puta posjetio dijete, smatra se kako nisu ispunjene pretpostavke da se oca liši prava na roditeljsku skrb te se tako stvore uvjeti za posvojenje djeteta. Čak se i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kojem smo u lipnju 2010. godine ukazali na konkretan slučaj te ih zamolili da ga u okviru svoje nadležnosti ispituju, javilo tek u ožujku 2011. godine referirajući se samo na neodržavanje susreta i druženja djeteta s ocem, ne očitujući se pri tome na prijedlog Ureda o pokretanju postupka protiv oca radi lišenja prava na roditeljsku skrb. Iz opisanog je slučaja razvidno kršenje Konvencije o pravima djeteta kao i Obiteljskog zakona od strane institucija koje bi se trebale prije svega rukovoditi zaštitom najboljeg interesa djeteta.

Iako je na planu razvoja i unapređenja udomiteljstva za djecu, unatoč navedenim propustima, mnogo učinjeno, nadamo se da će se provođenjem općih smjernica kao i ciljeva i prioriteta deinstitucionalizacije

i transformacije domova za djecu navedenih u Masterplanu unaprijediti zaštita prava i dobrobiti djece. Međutim, usprkos nastojanjima države za razvojem humanijeg smještaja za djecu smatramo da je država dužna prije svega uložiti veći napor u pružanju pomoći obiteljima kako bi se djeca što prije vratila u svoje biološke obitelji, jer je udomiteljstvo samo privremeni oblik skrbi o djeci.

Kad je riječ o **djeci s teškoćama u razvoju**, dva preduvjeta procesa deinstitutionalizacije su sprečavanje daljnjeg smještaja djece s teškoćama u razvoju u institucije i reformiranje postojećih rezidencijalnih ustanova (smanjivanje broja korisnika, transformacija usluga koje pružaju, zatvaranje dijelova ili cijele ustanove). Ključni element za postizanje deinstitutionalizacije je smanjenje kapaciteta stacionarnih institucija u korist ostalih alternativnih oblika skrbi. Podaci iz trećeg i četvrtog periodičnog Izvješća Odboru za prava djeteta UN-a iz prosinca 2010., govore o 1.012 djece koja se nalaze na stalnom ili tjednom smještaju u domu, njih 321 u udomiteljskoj obitelji te 28 u obiteljskom domu. Od broja djece smještene u domu, njih 715 smješteno je radi školovanja, što ukazuje da proces deinstitutionalizacije treba svakako vezati i uz uključivanje djece u redovni školski sustav uz primjerenu individualnu podršku. Podaci govore o 297 djece s teškim oštećenjima, koja, u pravilu, nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb. O toj djeci sustav mora voditi posebnu brigu, no postoje i drugi organizacijski oblici koji bi njima odgovarali. Među prioritetima u Zajedničkom memorandumu o socijalnom uključivanju RH na prvom su mjestu navedene „deinstitutionalizacija i promicanje alternativnih oblika skrbi u zajednici”. To je jedan od ciljeva djelovanja i Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. Provedba ovih strateških dokumenata, kao i spomenutog Masterplana, za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom znači smanjivanje broja korisnika institucionalne skrbi, odnosno povratak korisnika prije svega u obitelj, omogućavanje stanovanja uz podršku ili smještaj u udomiteljske obitelji te porast broja usluga u zajednici. Međutim, nužno je u ovom trenutku da se djelatnici ustanova pojačano i kontinuirano osposobljavaju i podižu kvalitetu stručnog rada u stacionarnim ustanovama, ali i razvijaju mobilne službe podrške i skrbi u obitelji u lokalnoj zajednici.

Ono što i Masterplan ističe su velike regionalne razlike, primarno u razvijenosti udomiteljstva. No velike regionalne razlike postoje i u trenutno raspoloživim resursima koji bi svoje usluge pružali u oblicima izvaninstitucionalne skrbi u zajednici. Tako primjerice, Sisačko-moslavačka, Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska i Ličko-senjska županija, prema Izvješću o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. za 2009., uopće nemaju pružatelje izvaninstitucionalnih usluga.

Vjerujemo da je nadležno ministarstvo izvršilo projekcije financiranja procesa deinstitutionalizacije, kao i mjerenja njegovih rezultata, s obzirom na jedno od važnih načela ovog procesa, a to je da “novac treba slijediti korisnika”.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Preduvjet za ostvarivanje nekog dječjeg prava jest da i djeca i odrasli budu u dovoljnoj mjeri informirani o postojanju i važnosti tog prava. Članci od 12. do 17. Konvencije o pravima djeteta polazište su i okvir za ostvarivanje prava djece kao članova društvene zajednice i obično ih nazivamo participativnim pravima. Ipak, čini se da djeca ta svoja prava ne poznaju u dovoljnoj mjeri i na način koji bi im omogućio da uoče kršenje tih prava. S druge strane, čini se da odrasli nisu voljni stvarno prepoznati važnost participativnih prava pa stoga i njihovo kršenje često previđaju i ne smatraju previše bitnim.

Pokazuje to, iz godine u godinu, i mali broj prijava povreda ovih prava Uredu pravobraniteljice za djecu. Tijekom 2010. bilo je 11 prijava koje su se odnosile na ova prava, a njima je bilo obuhvaćeno 19 djece.

Osim što su rijetke, prijave pokazuju i nerazumijevanje sadržaja prava djece na iznošenje vlastitog mišljenja i sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču. Stoga i ove malobrojne prijave uglavnom ne

možemo povezati sa stvarnim povredama nekog od prava djeteta kao člana društvene zajednice. Ipak bilo je i takvih obraćanja Uredu koja su ukazivala na potencijalno kršenje ovih prava.

U jednom slučaju nam se obratila majka djeteta koje trenira gimnastiku. Prijavljuje nepovoljne učinke koje na djecu imaju nerazriješeni odnosi odraslih u klubu, odnosno situaciju da se dosadašnjeg trenera želi smijeniti i udaljiti iz kluba. Majka uočava da se u prepirkama i borbi interesa u klubu, najmanje računa vodi o najboljem interesu djece i navodi da ih se u toj situaciji uopće ne pita za njihov doživljaj i mišljenje. Ured je već od prije imao saznanja o događanjima u klubu pa je zatražio izvješće Hrvatskog gimnastičkog saveza i MZOŠ-a. U dostavljenim izvješćima su nam pojasnili situaciju, kriterije odabira trenera te druge organizacijsko-upravljačke činjenice i nisu se referirali na uvažavanje prava djece na iznošenje svog mišljenja u situacijama koje ih se tiču.

Obratio nam se i jedan otac načelnim dopisom u kojem problematizira „nepotrebnu kontrolu“ i propituje odgoj djece i „neslobodu“ djece u školi. Iz dopisa se, između redova moglo iščitati da njegova kći ima u školi sukob s nastavnicom, koji proizlazi iz situacija u kojima dijete ne može iskazati svoje mišljenje, jer ju nastavnica „ušutka“. Zamolili smo oca za detaljnije informacije kako bismo mogli postupati i u konkretnom slučaju, no nismo dobili tražene podatke, nego samo iskazanu želju za načelnim stavom u odnosu na ovu problematiku. Upućen je na naša stajališta o obrazovanju, participaciji i komunikaciji učenika i učitelja, koja su iskazana u svim dosadašnjim izvješćima pravobraniteljice za djecu i na web stranicama Ureda.

Da je problem nerazumijevanja ove grupe prava prisutan ne samo kod pojedinaca, nego i na razini sustava, pokazuju i neka izvješća po strateškim dokumentima usvojenim na nacionalnoj razini, a koja dostavljaju pojedina ministarstva ili jedinice regionalne i lokalne samouprave. Stoga će više o pravu na uvažavanje mišljenja djeteta i uključivanje djece u donošenje odluka koje ih se tiču, biti opisano u poglavlju „Uvažavanje mišljenja djeteta i prava na sudjelovanje“, s posebnim naglaskom na to kako Ured pravobraniteljice za djecu aktivno i vlastitim primjerom promiče ova prava.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

Tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice je primio 153 pojedinačne prijave povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, što u ukupnom broju prijava predstavlja 14,4%. Broj prijava manji je nego u prethodnoj godini, a ova grupa povreda dječjih prava ostaje, kao i prije, treća po rangu, nakon povrede prava na roditeljsku skrb i zaštitu od nasilja. Ukupno 267 djece doživjelo je neku od povreda obrazovnih prava. Djeca su u sustavu odgoja i obrazovanja doživljavala i druge povrede svojih prava (pravo na zaštitu od svakog oblika nasilja, pravo na privatnost, kulturna prava...) što se detaljnije opisuje u drugim dijelovima izvješća. Pojedine prijave odnosile su se na cijele razrede ili ustanove pa nije bilo moguće odrediti točan broj djece. Iz povreda pojedinačnih prijava proizišle su opće inicijative, upozorenja i preporuke pravobraniteljice za djecu vezane za područje obrazovanja. Ured je kao i do sada sudjelovao u izmjenama i dopunama više zakonskih i podzakonskih akata, o čemu je detaljnije pisano u dijelu izvješća koji se odnosi na zakonodavne aktivnosti.

Najveći broj povreda doživjela su djeca osnovnoškolske dobi (187), potom djeca predškolske dobi (54) te djeca i mladi srednjoškolske dobi (26). U najvećem broju slučajeva (109) prijavitelji su bili roditelji, pojedinačno ili grupno, a potom odgojno obrazovne institucije (14). Najviše prijava kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima bilo je iz Grada Zagreba (36), potom iz Splitsko dalmatinske (29) i Osječko baranjske županije (10).

Prema sadržaju i vrsti, prijave kao i prethodnih godina možemo razvrstati na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete u kojima se djeca odgajaju i obrazuju

- kadrovske uvjete te programe i sadržaje odgoja i obrazovanja
- prava djece u kriznim situacijama
- odnos roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova
- suradnja odgojno-obrazovnih institucija s drugim službama
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, u školskoj godini 2010./2011., 690.272 upisane djece bilo je obuhvaćeno predškolskim, osnovnoškolskim ili srednjoškolskim obrazovanjem.

Ustanove	Broj djece	Broj ustanova	Broj odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika prema satima rada na bazi punog radnog vremena
Vrtići	151.987	691	10.334
Osnovne škole	358.179	963*	29.861
Srednje škole	180.106	429	15.833
Ukupno	690.272	2.083	56.028

*od toga 1.226 područnih škola

2.3.1 DOSTUPNOST ODGOJA I OBRAZOVANJA

Dostupnost odgoja i obrazovanja bila je predmet prijava najviše u predškolskom i osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju. Prijave su se u pravilu odnosile na nemogućnost upisa, dostupnost stručnih suradnika, teškoće u organizaciji prijevoza, dostupnost primjerenog oblika obrazovanja te više razine obrazovanja.

Problem dostupnosti **stručnih suradnika** djeci ogleda se na svim razinama sustava. Osim financijskih ograničenja, razlog tome je i neuočavanje važnost podrške i pomoći stručnih suradnika djeci u odgojno obrazovnim ustanovama. Budući da veliki broj vrtića i škola nema ekipiranu stručnu službu, preporučili smo MZOŠ-u da razmotri mogućnost formiranja mobilnih timova koji će biti dostupni školama po potrebi, ne samo u slučajevima kriznih intervencija nego i u drugim situacijama (za provođenje opservacije, za individualni rad s učenicima, za rad s roditeljima i učiteljima, organiziranje tematskih radionica, sastanaka itd.)

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** najveći problem su još uvijek nedostatni prostorni kapaciteti. Dostupnost predškolskog odgoja problem je u svim dijelovima Hrvatske, posebno otocima i manjim mjestima no, Ured je ove godine imao najviše prijava iz Grada Zagreba.

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba navodi da je u Zagrebu **obuhvat djece** programima predškolskog odgoja gotovo 75% populacije djece predškolske dobi te da su sva djeca u godini pred polazak u školu obuhvaćena jednim od programa predškolskog odgoja, većina djece koristi 10-satni redovni cjeloviti program. Ova razina se procjenjuje razinom „na visokoj europskoj razini, a najvišoj u Hrvatskoj“. Transparentnost se kani povećati centraliziranim upisom. MZOŠ navodi da će se u 2010. općenito, na razini države, ostvariti obuhvat od 60% djece predškolske dobi te najavljuje „skretanje pozornosti predstavnicima osnivača, na poštivanje vrijedećih propisa koji uređuju predškolsku djelatnost“. Prema podacima MZOŠ taj postotak za 2010. iznosi 57,12%. Ohrabruje da Gradski ured za

obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba priprema nacrt novih akata Grada Zagreba o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece i mjerilima za sudjelovanje roditelja-korisnika usluga u cijeni programa dječjih vrtića Grada Zagreba, a vezano uz program javnih potreba u predškolskom odgoju i naobrazbi i skrbi o djeci predškolske dobi. Ovo će, nadamo se, umanjiti niz nesporazuma i prevenirati mnoge negativne reakcije roditelja koji do sada, često nisu bili u potpunosti informirani o kriterijima upisa, kao ni o tome u kakav ugovorni odnos ulaze s vrtićem, posebice u odnosu na reorganizaciju rada, spajanje grupa ljeti, premještanje djece u drugu grupu ili objekt, nužnost promjene odgojitelja i drugo. Istovremeno nam se čini da su promjene prespore i ne pokazuju da su potrebe djece predškolske dobi prioritet u gradu.

Primili smo i *Priopćenje stručnih djelatnika zaposlenih u dječjim vrtićima i ustanovama civilnog društva grada Zagreba* ispred strukovnih udruga odgojitelja, psihologa, pedagoga, defektologa, logopeda, zdravstvenih voditelja, ravnatelja i ustanova civilnog društva. U njemu nalazimo podatke i stručnu procjenu o stanju u 60 gradskih dječjih vrtića, unutar kojih se provodi 25 vrsta programa. Ovi stručnjaci smještajne kapacitete smatraju izazovom koji je rješiv, ističu važnost uključenosti roditelja u organizaciju programa, pravednijeg sustava upisa i uplata, a zauzimaju se i za donošenje etičkog kodeksa koji će jasnije definirati prava, obveze i etičke smjernice u komunikaciji prema djeci, roditeljima i međusobnoj komunikaciji i odnosima zaposlenika te unutarnje i vanjsko vrednovanje rada.

Za veći obuhvat djece predškolske dobi u zagrebačkim vrtićima zauzela se i roditeljska inicijativa „Vrtić za sve“ koju je Ured podržao kao građansku inicijativu u dijelu konstruktivnih prijedloga poput informiranosti roditelja o stvarnom stanju te jasnijih i transparentnih kriterija upisa.

Neki roditelji problematiziraju uvjete iz natječaja za upis djece u vrtić, koji isključuju djecu koja će godinu dana starosti navršiti nakon 1. rujna tekuće pedagoške godine. Ovdje se ne radi o boravku u vrtiću djece mlađe od godinu dana, već o mogućnosti da dijete pohađa vrtić kad navrší godinu dana. Nadležno tijelo lokalne zajednice na naše traženje odgovara da bi bilo „*neopravdano i neracionalno ostavljati slobodna mjesta za djecu koja će tijekom te ili sljedeće godine napuniti godinu dana, a neupisati djecu koja se odmah mogu uključiti u program.*“ Unatoč ograničenosti vrtićkih kapaciteta, posebice u Zagrebu, određivanje formalne točke za upis u vrtić, a vezano uz datum rođenja, na što se stvarno teško može utjecati, mnogim roditeljima stvara ozbiljne životne probleme pa bi ovu problematiku trebalo ozbiljno respektirati u kreiranju upisnih kriterija.

Roditelji nas upućuju i na različitost tretiranja roditelja studenata u Hrvatskoj pri upisu djece u vrtić. Natječaj Grada Zagreba, kažu, „ne predviđa mogućnost da studenti, odnosno studentice imaju djecu“, jer je kriterij upisa da su oba roditelja zaposlena, što podnositelji proglašavaju diskriminacijom roditelja-studenata. Za razliku od ograničene dokumentacije koju treba priložiti u prijavi na natječaj u Zagrebu, a koja ne respektira roditelje studente, službena glasila drugih gradova traže ovjerene preslike radne knjižice kao dokaz zaposlenja, za nezaposlene potvrdu od zavoda za zapošljavanje, a za redovne studente potvrdu visokoškolske ustanove o redovitom studiranju.

Uredu su se ove godine obraćali i roditelji bolesne djece koji su imali problem s upisom ili s ostvarivanjem prava na dulji dnevni boravak djeteta u vrtiću te smatraju da su djeca odbijena zbog prevelikog broja djece ili straha odgajatelja. U takvim situacijama teško je procijeniti rizike za bolesno dijete i drugu djecu, a prema navodima roditelja „liječnici ne mogu izdati potvrdu da dijete može ići u vrtić, a vrtić ne može primiti dijete bez liječničke potvrde“. Ravnatelji vrtića ponekad upućuju roditelje na Ured pravobraniteljice. Budući da pravobraniteljica ne može procjenjivati uvjete u konkretnom vrtiću u odnosu na zaštitu djeteta od ozljeda, niti medicinski aspekt boravka, preporučili smo da vrtić i liječnici ostvare direktan kontakt i procijene rizike i dobiti od pohađanja vrtića te prema tome donesu odluku. Za to je

potrebna, a u mnogim vrtićima i ostvarena, intenzivna suradnja djelatnika vrtića, djetetovog pedijatra te specijalista za pojedinu bolest, ponekad i epidemiološkog zavoda ili Zavoda za javno zdravstvo.

I u 2010. su se roditelji žalili da su im, posebice djeca jasličke dobi, ostajala neupisana u vrtić. Ured je primio i prijavu vezanu uz posebne vrtićke programe (športske, likovne i dr.) koji se naplaćuju, a roditelji pristaju na njih samo da bi djeca prilikom restrukturiranja grupa ostala sa svojom „tetom“.

U **osnovnom obrazovanju** problem dostupnosti očitovao se u nespremnosti na prilagodbu potrebama djece i obitelji, primjerice, kroz organiziranje nastave u kući, organiziranje produženog boravka i školskog prijevoza djece. Roditelji su nam se obraćali zbog raznih teškoća u ostvarivanju nastave u kući, za koju se odobrenje od Ministarstva u jednom predmetnom slučaju čekalo nekoliko mjeseci. Za to vrijeme je dijete bilo kod kuće, a majka je odlazila u školu po zadaće i s njim učila.

Obratila nam se i majka koja je htjela svoje dijete premjestiti u drugu školu što joj je onemogućeno jer dijete od 1. razreda uči njemački jezik kao glavni strani jezik, a škole u kojima djeca uče engleski kao glavni ne primaju djecu kojima je neki drugi jezik glavni. Majka to navodi kao diskriminaciju, jer u prvom razredu nisu mogli birati jezik, a sada je zbog toga dijete kažnjeno.

Bilo je prijava vezanih za nemogućnost ostvarenja školskog prijevoza i organizaciju cjelodnevnog boravka djece u školi.

U **srednjoškolskom obrazovanju** problem dostupnosti najizraženiji je bio u odnosu na financiranje i sufinanciranje školskog prijevoza i smještaja u učeničke domove (prava koja su srednjoškolci izgubili izmjenama Državnog pedagoškog standarda i Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi). Neke prijave su se odnosile na želje učenika za promjenom programa tijekom školovanja, upite o pravima na olakšice pri upisu te lakšem pronalasku mjesta za obavljanje stručne prakse. Učenici sami moraju pronalaziti poslodavce kod kojih će ostvariti propisani broj sati prakse. Problem je i prijelaz učenika iz jednog smjera u drugi, što škola nije omogućila bez redovnog postupka za upis u vrijeme upisnog roka, jer se u redovni srednjoškolski program mogu upisati samo učenici koji ostvare potrebni broj bodova, a mogućnost upisa ovisi i o tome koliko imaju bodova drugi kandidati koji žele upisati isti program. Škola je ustvrdila da, kada bi omogućila promjenu srednjoškolskog programa izvan redovnog upisnog roka učeniku koji na redovnom upisnom roku nije ostvario pravo na upis, morala bi zanemariti kriterij rangiranja učenika prilikom upisa u redovnom upisnom roku. Iako je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi učenicima dopuštena promjena programa tijekom školovanja, prema odluci nastavnčkog vijeća, koje ima pravo promjenu programa uvjetovati polaganjem razlikovnih/dopunskih ispita, u ovom slučaju je djetetu uskraćeno pravo razmatranja molbe, samo zbog nedostatka bodova za upis. Jedan upit odnosio se na olakšice pri upisu djeteta kojem je majka samohrani roditelj, a otac je umro i bio je branitelj. Kandidati koji žive u uvjetima koji su mogli utjecati na uspjeh u osnovnoj školi mogu se upisati ukoliko ostvare do 10% manje bodova od broja bodova najniže rangiranog kandidata na ljestvici poretka kandidata koji su ostvarili pravo upisa u određeni program obrazovanja. Ista prava upisa imaju i djeca hrvatskih branitelja koja žive u posebnim uvjetima (uz roditelja s posttraumatskim stresom ili teškom bolešću, uz nezaposlena oba roditelja, samohranog roditelja, odnosno obitelji u stanju socijalno zaštitne potrebe i slično) o čemu smo obavijestili majku.

2.3.2 SIGURNOSNI, PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI

U ovom izvještajnom razdoblju bilo je prijava roditelja zbog ugrožene sigurnosti djece u odgojno obrazovnim ustanovama.

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** roditelji su nam ukazivali na neadekvatnost prostora u kojima djeca borave, ugrožavajuće uvjete na vrtićkom dvorištu, zabrinutost za sigurnosne standarde sprava i opreme, neulaganje u održavanje opreme, problem „nelegalno sagrađenih vrtića“.

Zbog popunjavanja vrtićkih grupa do gornjeg normativa u gradu Zagrebu, Uredu su se obratili roditelji, ravnateljice, odgojiteljice i stručne suradnice nekih vrtića te novinari i iskazali zabrinutost za sigurnost djece i kvalitetu odgojno obrazovnog rada u pretrpanim odgojnim skupinama, što je osobito pogodilo najstarije vrtićke skupine u kojima je navodno trebalo biti 36 djece. Pravobraniteljica je upozorila da vrtić nije mjesto čuvanja djece dok roditelji rade, već mjesto poticanja ranog rasta i razvoja kao i mjesto na kojem djeca dobivaju jednake razvojne šanse prije polaska u školu. Da bi se to ostvarilo, nužni su uvjeti koji omogućuju da djeca ostvaruju bliskost sa svojim odgojiteljicama, da su aktivna i u odnosu na drugu djecu i u odnosu na pedagoška sredstva koja su im dostupna, a to podrazumijeva i odgovarajući broj djece u grupi. Iz izvješća pročelnika Gradskog ureda proizlazi da će se na početku 2010./2011. godine primiti oko 8500 djece, a u gradskim dječjim vrtićima će na taj način pravo na program predškolskog odgoja i obrazovanja ostvariti oko 33.000 djece. To je za oko 3000 upisane djece više nego 2009., što se postiglo uobičajenim provjeravanjem i koordiniranjem broja djece u svakoj skupini kako bi se povećao kapacitet za upis djece jasličke dobi koji prevladavaju među zahtjevima za upis. Naglašeno je da se nikako ne radi o broju od 36 djece u grupi već o 30. Za skupine u kojima su integrirana djeca s teškoćama u razvoju odobreno je umanjeње od petero djece, a takve skupine, prema navodima, jedino u Zagrebu imaju i trećeg odgojitelja.

Česte su bile i prijave roditelja zbog restrukturiranja skupina, promjene odgojitelja, promjene prostora, ljetne organizacije rada te boravka na zraku, o čemu smo više pisali u prošlogodišnjem izvješću.

Jedna prijava odnosila se na standard **prehrane** u dječjem vrtiću odnosno nedovoljnu količinu hrane koja se navodno naručuje iz obližnjeg restorana i propitivanje o normativima i kvaliteti hrane. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (dalje-Standardi) koji se odnosi na mjere zdravstvene zaštite i prehrane djece u dječjem vrtiću, propisuje da je potrebno u vrtiću osigurati „sustavno praćenje rasta i razvoja djece i stanja uhranjenosti“, da se treba znati tko se brine o primjeni propisa o prehrani, vrsti i sastavu obroka i planiranju prehrane u dječjem vrtiću te detalje o tome koliko je obroka predviđeno za koji program i drugo. Informacije o provedbi ovih mjera roditelji bi trebali dobiti od ravnatelja vrtića, a za praćenje ostvarivanja Standarda nadležno je MZOŠ.

Roditelji su nam također ukazivali na neprimjerene sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete **osnovnih i srednjih škola**. U jednoj prijavi ukazano nam je da se dio nastave odvija u podrumu škole i u metalnom kontejneru, jer su prostori škole nedostatni.

Bilo je i slučajeva ozljeđene djece na školskim igralištima, uslijed čega je jedno dijete bilo u životnoj opasnosti. Većina opreme u konkretnom slučaju, kao i sama dvorana starija je i nužno ju je sanirati, zbog čega se škola obraćala osnivaču. Osnivač smatra da je neutemeljeno zaključivati da je nedostatno investicijsko održavanje mogući faktor nezgode. Neupitna je odgovornost i učitelja tjelesne i zdravstvene kulture koji je u trenutku nesreće vodio izvannastavnu aktivnost s djecom, a nije izvršio provjeru prostora za vježbanje, sprava, pomagala i sredstava za održavanje aktivnosti. Preporučivali smo školama da ulože pojačan oprez i brinu o stabilnosti i sigurnosti postavljenih sprava, ali i da zahtijevaju od svojih osnivača – općina, gradova i županija punu podršku u brizi o stabilnosti i sigurnosti sprava i opreme koja se nalazi u prostoru škole ili na školskim igralištima, što je njihova zakonska obveza.

Roditelji nam i dalje ukazuju na problem **dežurstva učenika** na ulaznim vratima škole te, u jednom slučaju, i obveze dežuranja učenika ispred učeničkih toaleta (obratili smo se Školskom odboru i Prosvjetnoj inspekciji nakon čega je takvo dežuranje ukinuto). Ovakva dežuranja učenika ugrožavanje su, ne samo privatnosti, dostojanstva i sigurnosti svih učenika, nego i njihovog prava na kvalitetno obrazovanje. Problem dežurstva na ulaznim vratima škole isticali smo i u dosadašnjim izvješćima te u više navrata na to upozoravali nadležno ministarstvo.

Razina stvarne zaštite djece u **prometu** još je upitna. Nužno je da škole i osnivači izvrše svoju dužnost organiziranja sigurnog prijevoza učenika te da prijevoznici poduzimaju zakonom propisane mjere kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini. Odgovornost je ravnatelja da, ukoliko imaju informaciju o autobusima koji ne ispunjavaju sve propisane uvjete za prijevoz, to prijave osnivaču, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.

Kao i dosadašnjih godina bilo je prijava vezanih za **organizaciju rada** vrtića i škola. Roditelji su se prituživali zbog rasformiranja pojedinih vrtićkih grupa i razreda. Uočen je i problem odgojitelja i drugih radnika vrtića čija djeca pohađaju vrtić u kojem roditelj radi. Zbog specifičnosti razvojne dobi, ali i specifičnosti odgojiteljskog rada i obveze brige o svoj djeci u grupi, koja može biti ometana normalnom biološkom usmjerenosti na vlastito dijete, posebno u kriznim situacijama, opća je preporuka da dijete ne bude u grupi u kojoj je majka odgojiteljica. Ured na to upozorava u pojedinačnim slučajevima, no to je problem koji bi trebalo riješiti naputkom i stavom MZOŠ-a.

2.3.3 KADROVSKI UVJETI, PROGRAMI I SADRŽAJI ODGOJA I OBRAZOVANJA

Kadrovski uvjeti - Najveći broj prijava povreda prava u području obrazovanja odnosio se na kompetentnost odgojno obrazovnih radnika. Od ukupnog broja (153) prijava, 74 su se odnosile na neetično i neprofesionalno ponašanje radnika prema djeci, od čega se 17 prijava odnosilo se na kršenje prava djece na dostojanstvo u izricanju pedagoških mjera te praćenju i ocjenjivanju učenika.

Radna sposobnost odgojitelja bila je sadržaj nekoliko prijava roditelja, odvjetnika, i ravnatelja. Uočljiva je zbunjenost u postupanju i nedoumica oko toga prema kojem zakonu reagirati (Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi ili Zakonu o radu), kako zaštititi ljudska i radna prava odgojiteljice te istodobno štiti djecu, kao i problem kada je odgojiteljica, prema liječničkom mišljenju sposobna obavljati svoj posao, a evidentno je postojanje neadekvatnog, neprofesionalnog i ugrožavajućeg odnosa prema djeci.

Jedno od prijavljenih neprofesionalnih ponašanja odnosilo se na izlazak odgojiteljice iz vrtićke grupe i nenadziranje događanja u grupi. Roditelji se zbog toga žale ravnateljici, no njezine reakcije često ne pokazuju stručnost ni svjesnost o vlastitoj odgovornosti za uvjete u vrtiću i informiranost roditelja. Pritom se osuđuje roditelje što progovaraju o problemima ili se obraćaju različitim institucijama, iako formalno u vrtiću izjavljuju da je važno sve primjedbe prijaviti „*jer se problemi najlakše riješe na mjestu i u vrijeme nastanka*“. Jedna ravnateljica je „razočarana roditeljevim podneskom“, te izjavljuje da će se u njenom vrtiću donijeti Kodeks ponašanja, koji će među ostalim „regulirati odnose između odgojitelja i djece“. Teško je zamisliti kako će pisani materijal regulirati tako temeljni i suptilni odnos kao što je onaj između odgojitelja i djeteta, kao što je teško razumjeti zašto bi roditeljevo propitivanje neke situacije trebalo razočarati čelnika vrtića. U gotovo svim prijavama koje su se odnosile na kompetencije odgojitelja, roditelje smo upućivali na Agenciju za odgoj i obrazovanje koja je redovito provodila pedagoški nadzor.

Prijavljen nam je i slučaj zlouporabe dječjih potpisa ispod fotografija, radova i plakata, koji su, prema prijavi bili neprimjereni za djecu. Uz proslavu Dana škole, nastavnica je izradila plakat i potpisala se u ime djece. Na fotografijama na plakatu, izloženom na panou škole, bili su učitelji sa alkoholnim pićem u ruci. Prije objavljivanja fotografija, odgojno-obrazovni djelatnici moraju voditi računa o tome kakav učinak će pojedine fotografije i sadržaji objavljeni na plakatu u školi imati na učenike i jesu li one u njihovom najboljem interesu. Objavljivanje učiteljičinih radova i plakata s potpisivanjem učenika nije ničim opravdano, kršenje je prava djece na sudjelovanje kao i oblik manipulacije djecom.

Prijavljivane su nam i povrede prava djece u **procesu praćenja i ocjenjivanja učenika**. Teškoće stvaraju i nejasni kriteriji za izricanje pedagoških mjera i za ocjenjivanje vladanja. Radi zaštite prava i interesa djece, kao i izbjegavanja sukoba između učenika i nastavnika, potrebno je odrediti jasne kriterije ocjenjivanja u

svakom pojedinom predmetu, kriterije za ocjenu iz vladanja kao i kriterije kod izricanja pedagoških mjera te s njima na početku školske godine upoznati i djecu i roditelje.

U postupku donošenja Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi prihvaćen je naš prijedlog o uvođenju obveze učitelja/nastavnika svakoga nastavnog predmeta da tijekom cijele školske godine, a ne samo na njezinom početku, upoznaje učenike s elementima ocjenjivanja, kao i s načinima i postupcima vrednovanja. Ovakvo zakonsko rješenje pruža mogućnost postizanja većeg stupnja ostvarivanja prava na obaviještenost učenika o svim pitanjima koji se na njega odnose.

Uredu se obratila majka čije dijete ima određenih zdravstvenih i obiteljskih problema koje učitelji ne uvažavaju pri procesu praćenja i vrednovanja. Majci smo preporučili da prije svega razgovara s učiteljicom i ukaže joj na osobine djeteta, jer joj te informacije svakako mogu pomoći da stvori što potpuniju sliku o djetetu. Upozorenje da dijete ima određene probleme, razlog je da učitelji zajedno s roditeljima posvete više pažnje djetetu, otkriju uzroke i pomognu djetetu da ih što lakše prevlada. Imali smo i primjer učenika koji je zbog ometanja nastave bio prozvan, postavljena su mu dva pitanja i na istom satu je dobio pet negativnih ocjena, što je protivno svim propisima.

Najveći broj primjedbi odnosio se na izricanje **pedagoških mjera i ocjena iz vladanja**. Roditelji su posebno osjetljivi na ocjenu iz vladanja jer ona utječe na upis djeteta u srednju školu. Nacionalni okvirni kurikulum navodi kako je ocjenjivanje ponašanja usmjereno na procjenjivanje učenikova odnosa prema drugim osobama, prema okolišu i njegovu pridržavanje pravila. Sukladno Pravilniku o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, aktivnosti u procesu vrednovanja razvoja učenikovih kompetencija i ponašanja provode učitelji/nastavnici, razrednici i stručni suradnici transparentno, javno i kontinuirano, poštujući učenikovu osobnost i dajući svakom učeniku jednaku priliku. O tome se, nažalost, nije vodilo računa u prijavljenim slučajevima.

Neetično postupanje i kršenje zakonskih propisa očitovalo se u primjeru djeteta kojem je učiteljica „da ga motivira“ rekla da neće moći imati uzorno vladanje, s obzirom da je osoba koja ne priča puno i ne voli se eksponirati. Držimo da zasigurno postoje primjereniji oblici „motiviranja“ djeteta na aktivnost. Imali smo i prijavu majke dječaka za kojeg je razrednica predložila da ga se smijeni s dužnosti predsjednika razreda, zato što ne piše domaće zadaće.

Nerijetki su primjeri sprečavanja odlaska na ekskurzije i izlete djeci koja se neprimjereno ponašaju. Prijavljen nam je slučaj četrnaestogodišnjeg dječaka za kojeg je razredno vijeće donijelo odluku da ne ide na ekskurziju zbog neprimjerenog ponašanja. Budući je odluku donijelo tijelo kojem to nije u nadležnosti, prosvjetna inspektorica je predložila ravnateljici škole izdavanje pisanog upozorenja s ukazom na mogućnost redovitog otkaza za učitelje koji su nazočili sjednici i koji su donijeli odluku. Pravila i kriteriji uključivanja učenika u program izleta i ekskurzija, trebaju biti unaprijed jasno određeni i pravični te sukladni odredbama općih akata škole, kao što su Pravilnik o kućnom redu i Pravilnik o pedagoškim mjerama. Incidentno ponašanje učenika, za koje mu je izrečena neka od pedagoških mjera, s ciljem osvješćivanja o društveno neprihvatljivom ponašanju, samo po sebi ne bi trebalo biti zapreka za odlazak na izlet/ekskurziju ukoliko općim aktima škole nije normirano isključenje od sudjelovanja u tom obliku realizacije nastavnog plana i programa, zbog izrečene neke od pedagoških mjera, te ako učenici nisu bili (sukladno čl. 61. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi) prethodno obaviješteni o mogućoj zabrani odlaska na ekskurziju zbog neprimjerenog ponašanja.

Tijekom donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju predložili smo da se uz izricanje pedagoških mjera: opomena, ukor ili strogi ukor, donosi individualni plan rada s učenikom radi prevencije daljnjeg društveno-neprihvatljivog ponašanja učenika, budući da rana detekcija i

intervencija mogu pridonijeti smanjivanju broja izrečenih težih pedagoških mjera. Prijedlog Ureda nije prihvaćen.

Ured pravobraniteljice proteklih je godina pratio slučaj nasilnog postupanja profesorice prema učenicima u srednjoj školi. Usprkos svim mjerama koje su predložili i izrekli prosvjetni inspektori i stručno-pedagoški nadzornici, na temelju dokazanog nezakonitog i štetnog postupanja prema djeci, ravnateljica je profesoricu premjestila na radno mjesto stručnog suradnika pedagoga u istoj školi gdje je i dalje u prilici raditi s djecom. Na temelju tog i drugih primjera, Ured pravobraniteljice je MZOŠ-u uputio inicijative za promjene i dopune u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, u dijelu kojim se regulira licencija i u dijelu kojim se propisuju uvjeti za zasnivanje radnog odnosa. Upućena je i inicijativa za dopunu Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu, u dijelu ispunjavanja uvjeta za radno mjesto pedagoga. O toj i drugim inicijativama više donosimo u poglavlju o normativnim aktivnostima Ureda.

Iz mnogih slučajeva proizlazi važnost i sve veća potreba **vrednovanja rada** odgojno obrazovnih radnika. Podsjećamo na nedostatan broj prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika, koji, sukladno Zakonu o prosvjetnoj inspekciji i Zakonu o stručno pedagoškom nadzoru, imaju široke ovlasti nadzora odgojno-obrazovnog rada i promptne zaštite djece u vrtićima i školama. Prema podacima Agencije za odgoj i obrazovanje u protekloj godini obavljeno je ukupno 285 stručno pedagoških nadzora. Od toga ih je 175 bilo u osnovnim školama, 83 u srednjim i 27 u predškolskim ustanovama. Iz zaprimljenih prijava i izvješća prosvjetnih inspektora i pedagoških savjetnika i nadzornika uočavamo nejednaki pristup i postupanje u provođenju nadzora i izdavanju mjera radnicima škola. Nezadovoljstvo kod roditelja izazivali su slučajevi kod kojih se inspeksijski nadzor provodio i telefonskim putem.

U jednom slučaju ravnatelj glazbene škole nije dopustio savjetniku iz Agencije provesti stručno pedagoški nadzor i savjetnik je o tome obavijestio prosvjetnog inspektora. Prosvjetna inspekcija izvijestila nas je kako je ravnatelj kao razlog naveo da je osnivač škole grad, a ne ministarstvo i da zato nije dopustio savjetniku nadzor, međutim ni inspekcija prema ravnatelju nije poduzela nikakve mjere.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - Roditelji su nam ukazivali na neprovođenje **dopunske i dodatne nastave** za učenike. Za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju škola je dužna organizirati dopunsku nastavu. Učenik ima pravo na savjet i pomoć u rješavanju problema sukladno njegovom najboljem interesu, stoga, neovisno o tome je li zahtjev za dopunskom nastavom postavljen od strane učenika, roditelja ili učitelja, škola mu je dopunsku nastavu dužna organizirati. Škola je dužna organizirati i dodatnu nastavu za učenike koji u određenom nastavnom predmetu ostvaruju natprosječne rezultate ili pokazuju poseban interes za određeni nastavni predmet. Vezano za ovu problematiku obratilo nam se i Nacionalno vijeće učenika koje predlaže da se učvrste obveze škola da provode dopunsku i dodatnu nastavu kao oblike institucionalne podrške i pomoći učenicima. Vijeće drži da bi unaprjeđenje dopunske i dodatne nastave dovelo do manjeg broja instrukcija, odnosno dodatnih poduka koje ionako dodatno financijski opterećuju roditelje, a provode se iz onih nastavnih sadržaja koji se podučavaju upravo u školi. Stoga, škola mora biti mjesto gdje će se učenicima omogućiti razvijanje njihovih darovitosti i sposobnosti i osiguravati im pomoć i podrška u učenju u najvećoj mogućoj mjeri.

Članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu smatraju da bi, objektivnom postupku upisa u srednje škole, pridonijelo uvođenje male mature i da bi, primjerice, bilo dobro uvesti neku vrstu **konzultacija u škole** na način da bi, na primjer, dva puta tjedno učitelji i nastavnici bili na raspolaganju učenicima za sva pitanja koja imaju o gradivu iz nekog predmeta.

Problem organiziranja **nastave izbornih predmeta**, posebice vjeronauka, o čemu pišemo u poglavlju Kulturna prava, i dalje je predmet pritužbi. I u protekloj godini imali smo primjera kršenja prava djece na **natjecanjima**. U dvjema prijavama istaknut je neprimjeren odnos voditelja natjecanja prema učenicima

sudionicima. U jednom slučaju uslijed stresa i napora u pripremanju za natjecanje te nepravednog oduzimanja bodova jednoj djevojčici, zdravlje joj je bilo ozbiljno narušeno i bila je hospitalizirana.

Roditelji su nas upozorili da pojedini učitelji zadaju **domaće zadaće** za koje je nužan pristup internetu, a pri tom ne uzimaju u obzir okolnost da sva djeca kod kuće još nemaju osiguranu tu mogućnost. Nakon naše preporuke upućene MZOŠ-u odgojno-obrazovni radnici upozoreni su na uvažavanje mogućnosti djece i dostupnosti interneta pri zadavanju domaćih zadaća. Ujedno im je preporučeno da poduzmu odgovarajuće mjere i omoguće pristup internetu u školi, uz obveznu nazočnost odrasle kvalificirane osobe, svim učenicima koji nemaju mogućnost pristupa internetu kod kuće.

Unatoč zakonskoj zabrani **promidžbe i prodaje proizvoda** koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja, roditelji i ove godine iskazuju negodovanje zbog sve češće prisutnosti promidžbenih materijala u prostorijama dječjeg vrtića i škola. Pravobraniteljica je prethodnih godina u više navrata isticala neprihvatljivost takve prakse.

Zdravstveni odgoj i obrazovanje, koji bi integrirao sva područja zdravstvenih rizika, kao preventivni program usmjeren mentalnom, spolnom i fizičkom zdravlju, prevenciji nasilja i ovisnosti te odgovornom ponašanju i zdravim stilovima života, smatramo životno važnim za djecu. Te bi sadržaje napokon trebalo uvrstiti u školski program, u suradnji sa stručnjacima, prvenstveno iz područja školske medicine i javnog zdravstva. Slični se programi zasad tek djelomično provode u okviru savjetovališta, djelovanja pojedinih udruga i stručnjaka, pojedine srednje škole samoinicijativno organiziraju predavanja i radionice o spolnosti, a predavači su liječnici Zavoda za javno zdravstvo, zaposlenici patronažne službe ili sami nastavnici i stručni suradnici. Savjetovališta za reproduktivno zdravlje očito još nisu mjesto na kojem mladi dobivaju informacije o spolnosti. Vrijedan je i doprinos civilnog sektora i udruga koje provode edukativne preventivne programe. No, prosvjetna vlast ne bi smjela i dalje ignorirati potrebe i stavove mladih, izražene i u istraživanjima, a vezane uz spolnost, očuvanje zdravlja te prevenciju ovisnosti i nasilja.

2.3.4 PRAVA DJECE U KRIZNIM SITUACIJAMA

Uredu su se obraćali stručnjaci i roditelji u vezi s postupanjem škole u kriznim situacijama. Niz je nepredvidivih i izvanrednih situacija u kojima se mogu naći radnici škole, a u kojima je osobito važno voditi računa o zaštiti djeteta. Neke od tih situacija su: provođenje ovrhe nad djetetom, sukob roditelja u ustanovi, unesrećivanje djece, prirodne katastrofe i drugo. Čini se kako radnicima odgojno obrazovnih ustanova još uvijek nisu jasne njihove obveze, a ni načini postupanja u takvim situacijama.

Pojedine odgojno obrazovne ustanove rješavanje ovih situacija olakšale su donošenjem internih Protokola o postupanju u slučaju kriznih situacija. Stajalište je pravobraniteljice za djecu kako je potrebno žurno donijeti Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika. Takav Pravilnik, kao i interni protokoli, olakšali bi postupanje radnicima škola te pridonijeli i pravovremenoj zaštiti djece u kriznim situacijama.

Pravo djece na obaviještenost i sudjelovanje - Prema našim saznanjima Vijeća učenika u mnogim školama još uvijek postoje samo formalno. Učenicima, a ni učiteljima nije posve jasna uloga tog tijela, a različiti su i načini biranja učenika u Vijeće, kao i dinamika rada. Stoga je potrebno da nadležno ministarstvo, u suradnji sa školama, jasnije definira ulogu i zadaće Vijeća učenika, način biranja učenika u vijeće te izradi smjernice za djelovanje kako bi i kroz ovo tijelo učenici mogli ostvariti svoja prava sudjelovanja.

2.3.5 ODNOS RODITELJA I DJELATNIKA ODGOJNO – OBRAZOVNIH USTANOVA

Prijave roditelja i radnika odgojno obrazovnih ustanova pokazale su koliko je suradnja s roditeljima zahtjevan, složen i nepredvidiv dio pedagoškog posla. Ona zahtijeva odgovornost, umješnost, strpljenje,

individualni pristup i kreativnost, a pedagoški radnici procjenjuju je najslabijom karikom u svom radu. Osjećaju da nisu dovoljno educirani za suradnju s roditeljima. Radnici vrtića i škola se pritužuju na prevelika i nejasna očekivanja roditelja, nezainteresiranost, prikrivanje informacija, nerazumijevanje, nepovjerenje, neuvažavanje stručnosti, miješanje u posao ustanove, optuživanje za problem njihovog djeteta pa i na vrlo grubo i agresivno ponašanje roditelja prema njima. U situacijama u kojima procijeni da se roditelj ponaša nekontrolirano, neprimjereno i za dijete ugrožavajuće, odgojno-obrazovni radnik ne smije dvojiti hoće li informaciju prenijeti centru za socijalnu skrb, a u slučaju napada i prijetnji dužan je tražiti i intervenciju policije. No, iz prijava uočavamo da su odgojno-obrazovni radnici nedovoljno osnaženi i nisu uvijek spremni zastupati svoj stav i stav ustanove te postupati u skladu sa zakonskim propisima. Naprotiv, radi izbjegavanja sukoba i neugodnosti, rješavanju problema pristupaju u skladu s očekivanjima roditelja, iako to najčešće nije u najboljem interesu djeteta. Važno je naglasiti da djeci roditelja, za koje procjenjuju da se na bilo koji način zanemarujuće ili ugrožavajuće ponašaju, trebaju pružiti posebnu pažnju. Nažalost rad stručnih suradnika s djecom „problematičnih“ roditelja nerijetko izostaje, jer roditelji to priječe.

Istovremeno nam se obraćaju i roditelji koji traže pomoć Ureda u konfliktu odraslih koji je proizišao iz nekog nezadovoljenog roditeljskog očekivanja. Često se radi o organizacijskim i kadrovskim promjenama, prelasku cijele skupine/razreda u drugi vrtićki/školski objekt, promjenama odgajatelja/učitelja pri čemu roditelji tvrde da se ne vodi računa o procesu djetetove prilagodbe. Obraćaju nam se nezadovoljni postupanjem odgojno-obrazovnih radnika prema njihovom djetetu i njima, načinom rješavanja određenog problema, stručnošću radnika i slično. Očito često izostaje kvalitetna, jasna i sadržajna komunikacija među odraslima, u kojoj bi se objasnila stručna osnova postupanja, koristi i rizici za djecu te respektirale roditeljske brige.

Roditelji ponekad sumnjaju u odluke ravnatelja i traže provjeru i intervenciju Ureda, a događa se i da, zbog nestručnog vođenja ustanove i nesnalaženja ravnatelja, roditelji preuzmu kontrolu i razviju sukob do krajnjih razmjera dodatno ugrožavajući prava djece. U jednom slučaju roditelji su ulazili na nastavu i pravili nered na satu, napali učitelje pred drugom djecom te čak napali i dijete koje drže krivcem za određeni problem. Odgojno-obrazovne ustanove su, uz obitelj prvo djetetovo socijalno okruženje - resurs koji bi trebao poticati, ohrabrivati, pomagati pa i upućivati roditelje u odgojnim nastojanjima. Veliki dio sukoba se može prevenirati pravovremenim informiranjem roditelja i djece. Važno je informirati roditelje na početku školske godine o obvezama, pravima i odgovornostima koje proizlaze iz pravnih propisa, o minimumu potrebne suradnje, koja je propisana zakonom, kao i o posljedicama njezina nepoštovanja, o kriterijima upisa u vrtić/školu, o kriterijima ocjenjivanja, pedagoškim mjerama, očekivanjima, stavovima, planovima i programima ustanove, načinom rada koji uključuje i rad psihologa ili drugog stručnjaka, eventualnim organizacijskim i kadrovskim promjenama.

Kako ne bi došlo do nesporazuma u vezi sa zaštitom privatnosti djece i ostvarivanjem drugih aktivnosti u koje su djeca uključena izvan nastavnog procesa važno je tražiti suglasnost roditelja za određene situacije (fotografiranje i snimanje djece, objavljivanje fotografija djece na web stranicama škole, sudjelovanje u projektima, odlazak na izlete i ekskurzije i sl.). Jednako tako moguće je u ugovor i prateće informativne materijale za roditelje ugraditi jasne odredbe i informacije koje se odnose na organizacijske i kadrovske promjene u ustanovi i stručne razloge za to, kao i stručna znanja o dječjem razvoju. Odnosu s roditeljima svakako može pridonijeti i otvoreni razgovor o mogućim preprekama, strahovima i dilemama jedne i druge strane i upućivanje jasnog poziva za suradnju. Smatramo da bi, Agencija za odgoj i obrazovanje u programe stručnih usavršavanja trebala uvrstiti više tema o suradnji s roditeljima, s ciljem osnaživanja odgojno obrazovnih radnika u ovom području rada.

2.3.6 SURADNJA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA S DRUGIM INSTITUCIJAMA

Pravovremena suradnja među institucijama preduvjet je sveobuhvatne i kvalitetne zaštite djece. Neke škole su se žalile na nezadovoljavajuću suradnju, posebno s centrima za socijalnu skrb. U pojedinim slučajevima škole bi izvijestile centar o ugrožavanju dječjih prava, no potom ne bi dobile povratnu informaciju o mjerama koje je centar poduzeo, ni preporuku na temelju saznanja centra. Djelatnici škole obraćali su nam se za savjet u situacijama kada bi policijski službenik zatražio razgovor s djetetom u školi. U takvim situacijama upućivali smo ih na odredbu iz čl. 38. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima prema kojoj prikupljanje obavijesti od djeteta poduzima posebno osposobljeni policijski službenik, u pravilu u nazočnosti roditelja, skrbnika, udomitelja, osobe kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj ili stručne osobe centra za socijalnu skrb, po mogućnosti u domu djeteta. Iznimno, prikupljanje obavijesti od djeteta smije se obaviti i u školskim prostorima u prisutnosti ravnatelja škole ili pedagoga, odnosno psihologa kojeg on odredi i to samo ako osoba roditelj, skrbnik, udomitelj ili stručna osoba iz centra za socijalnu skrb ne može ili ne želi doći. U takvim prilikama nužno je posebno pažljivo postupanje odraslih kako davanje iskaza za djecu ne bi predstavljalo dodatno traumatiziranje.

Može se zaključiti da još uvijek među institucijama ne funkcionira razmjena informacija te da radnici škole ne poznaju osobne i stručne odgovornosti, kao ni sve zakonske mogućnosti. Zbog nedostatka suradnje često se dodatno krše prava djece pa i u ovom području vidimo prostor za poboljšanje.

Obrazovanje o ljudskim/dječjim pravima - Prilikom brojnih susreta djece i mladih s pravobraniteljicom, česta tema razgovora bio je i nedostatak obrazovnih sadržaja kojima bi se djeca podučavala i pripremala da postanu odgovorni i svjesni građani koji su (ili će biti) spremni aktivno participirati u društvu. Učenici su upozorili kako im škola ne pruža sustavna znanja iz područja ljudskih prava i demokratskog građanstva. Iako od 1999. godine postoji Nacionalni program za obrazovanje za ljudska prava, rezultati istraživanja "Ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa", koje je proveo Centar za ljudska prava tijekom 2009. godine na državnoj razini, potvrđuju izjave učenika. Do sličnih nalaza došlo se i kroz projekt u kojem je Ured pravobraniteljice za djecu surađivao s UNICEF-om u provedbi istraživanja o mišljenjima i stavovima djece o dječjim pravima, koje je provedeno na uzorku od 1000 učenika. Istraživanje je pokazalo da skoro polovica djece ne poznaje svoja prava niti kome se mogu obratiti da bi dobili više informacija. Ujedno pokazuje da je potrebno više ulagati u odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Prema rezultatima istraživanja 40% srednjoškolaca i 50% osnovnoškolaca nikada nije čulo da imaju neka posebna prava u odnosu na odrasle, što ukazuje na potrebu za njihovom boljom informiranošću. Čak 61% djece nikada nije vidjelo neki tekst o pravima u knjigama, novinama, plakatu, TV-u, knjižnici ili vrtiću, dok 85% mladih nikada nije čulo za neki dokument kojim se štite položaj i prava djece. Mladi smatraju školu, obitelj i TV najodgovornijima za pružanje informacija o svojim pravima.

Potpisivanjem Konvencije o pravima djeteta Hrvatska je preuzeli obvezu upoznavanja djece i odraslih s načelima i odredbama Konvencije. U informiranju i educiranju mladih za sudjelovanje u demokratskom odlučivanju vrlo važnu ulogu imaju ponajprije škola i nastavnici, ali i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje u preuzimanju svoga dijela odgovornosti za taj dio obrazovanja.

2.3.7 PRIMJERENO ŠKOLOVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Sukladno Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe te osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, svoj djeci i učenicima s teškoćama u razvoju (TUR) omogućen je odgoj i obrazovanje u redovitim sustavima odgoja i obrazovanja. To do donošenja navedenih propisa nije bilo moguće i učenici s utjecajnim teškoćama u razvoju mogli su se obrazovati samo u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje se nalaze u većim gradovima i županijskim središtima, što je podrazumijevalo izdvajanje učenika iz njihovih sredina i smještaj u ustanove socijalne skrbi ili udomiteljske obitelji. I Nacionalni okvirni kurikulum za

predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi posebnu pozornost posvećuje djeci i učenicima s TUR. To je važan pomak u propisima i zakonodavstvu. Ipak, pozitivnu sliku odgojno-obrazovnog sustava, jednako dostupnog svima, narušavaju brojna telefonska i pisana obraćanja roditelja djece s teškoćama u razvoju Uredu pravobraniteljice za djecu i u 2010. godini, u kojima iznose brojne primjere nemogućnosti ostvarivanja propisanih prava.

Nažalost, od nadležnog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, osim osnovnih podataka o broju djece s TUR u tri razine sustava, nismo dobili detaljnije tražene podatke koji bi nam dali jasniju sliku stanja, odnosno potreba djece u sustavu. Dostavljeni podaci govore o 5.984 djece s TUR predškolske dobi uključene u redovite cjelodnevne programe. U sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja u 19 posebnih osnovnih škola u nastavu je uključen 2.081 učenik s teškoćama u razvoju te je iskazan broj od 1.713 kombiniranih razrednih odjela. Informaciju o broju djece s TUR u odgojno-obrazovnoj integraciji u redovnome sustavu, kao ni o njihovim oblicima odgoja i obrazovanja nismo dobili. Obavijestili su nas i o 3.638 djece koja se obrazuju u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, od toga njih 1.383 po prilagođenom ili posebnom programu.

Ured je tijekom 2010. godine zaprimio 52 obraćanja s prijavama povreda prava na odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju na svim razinama – u predškolskom sustavu, osnovnim i srednjim školama.

Predškolski odgoj i naobrazba - Osviještenost roditelja o pravu njihova djeteta da pohađa vrtić zajedno s vršnjacima puno je veća od spremnosti sustava da prihvati djecu s teškoćama u razvoju. Najčešće su nam se obraćali roditelji koji nisu mogli svoje dijete upisati u vrtić, unatoč brojnim preporukama stručnjaka o nužnosti uključivanja djeteta radi poticanja socijalizacije i komunikacije. Najčešći razlog odbijanja upisa djeteta, iako se u kriterijima za ostvarivanje prednosti pri upisu djece izrijekom navode i djeca s teškoćama u razvoju, nedostatak je organizacijskih (prostornih i kadrovskih) uvjeta. Propisi određuju primitak djece koja imaju teškoće u razvoju, ako postoje uvjeti za njihovu integraciju u redovite programe. No ponekad se stječe dojam da vrtići ne ulažu previše truda u osiguravanje i poboljšanje tih uvjeta. Pravobraniteljica za djecu u brojnim prilikama ističe da je osnivač ustanove (grad ili općina) dužan pomoći vrtićima kako bi osigurali rad stručnih osoba u primjerenom i odgovarajuće opremljenom prostoru. Postoje primjeri kada osnivač prepozna potrebe i osigura zapošljavanje trećeg odgojitelja, kako bi osigurao uvjete za integraciju djeteta s teškoćama u razvoju. Naravno, za takvo postupanje potrebna je senzibiliziranost osoba koje o tome odlučuju, ali i dostatna financijska sredstva. Upravo je nedostatak financija, posebice u prošloj godini, razlog zašto osnivači ne udovoljavaju potrebama djece, odnosno ustanovama predškolskog odgoja i naobrazbe.

Roditelji su nam se obraćali i u prilikama kad su djeca bila upisana u vrtić, ali su postupanja odgojiteljica ili drugih stručnih djelatnika bila neprimjerena i po mišljenju roditelja usmjerena tomu da se pokaže i dokaže da djetetu nije mjesto u redovnoj vrtićkoj skupini. U nastojanju vrtića da ostvare prava djece s teškoćama, podršku i stručnu pomoć morala bi im dati Agencija za odgoj i obrazovanje, ali i Uprava za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje Ministarstva znanosti obrazovanja i športa.

Roditelji su se obraćali i nezadovoljni procjenom stručnog tima vrtića o vremenu koje dijete treba provesti u skupini. Ugovori se u pravilu sklapaju na određeno vrijeme, najčešće do tri mjeseca zbog praćenja djeteta i uključivanja u odgovarajući program. Tako je često slučaj da se odobri boravak od dva sata ili četiri sata, što roditelji smatraju nedostatnim, a stručnjaci procjenjuju da takav boravak udovoljava najboljem interesu djeteta.

Obraćali su nam se roditelji djece s TUR iz manjih sredina, gdje je ponekad gotovo nemoguće dobiti pomoć odgovarajućih stručnjaka. Prema navodima roditelja, nijedan vrtić u tom manjem gradu ne želi primiti dijete, uz obrazloženje da nisu u mogućnosti udovoljiti njegovim specifičnim potrebama, unatoč tome što je majka spremna s djetetom boraviti barem dva sata u vrtiću. Uz nemogućnost uključivanja u

vrtić, otvara se pitanje i nedostatnog broja stručnjaka u manjim sredinama pa je, primjerice, brojnoj djeci predškolske dobi nužna pomoć logopeda. No roditelji djecu nemaju kamo odvesti, a u Poliklinici SUVAG u Osijeku ili Zagrebu se dugo čeka na red. Isto tako, nedostatan je broj edukacijskih rehabilitatora i psihologa, a kad se i pronađu privatno, uz plaćanje, i na njihov se angažman također mora dugo čekati.

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje - Prijave povreda prava na osnovnoškolski odgoj i obrazovanje djece s TUR, tijekom 2010. godine možemo svrstati u tri osnovne kategorije: pritužbe na nemogućnost osiguravanja asistenta u nastavi, pritužbe na neprimjenjivanje rješenja o individualiziranom pristupu, odnosno neadekvatna postupanja učitelja i stručnih suradnika te pritužbe na sadržaj i boju svjedodžbi koje su izdane dijelu učenika s teškoćama u razvoju na kraju školske godine 2009./2010.

Pravilnici o obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju koji su trenutno na snazi, ne prate zakonom propisane mogućnosti uključivanja djece s TUR u redovni odgojno-obrazovni sustav uz osiguravanje primjerene podrške. Ti provedbeni propisi ne udovoljavaju suvremenim standardima, a prije svega potrebama i pravima djece s teškoćama u razvoju. U kolovozu 2008. godine na snagu je stupio Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i njime je propisano da će provedbene propise, a to znači i nove pravilnike o obrazovanju djece s teškoćama u razvoju, ministar donijeti u roku od godine dana od dana stupanja na snagu Zakona. Nažalost, unatoč brojnim preporukama i apelima koje je i Ured pravobraniteljice za djecu uputio MZOŠ-u, u ožujku 2011. još nemamo te provedbene propise. Kako već u dva naša izvješća Hrvatskom saboru ističemo, ovako neregulirano područje platforma je za stvaranje neujednačene pa i diskriminirajuće prakse. Neinformiranost i nepostojanje jasnih kriterija za ostvarivanje nekog prava zbunjuje i dovodi u zabludu ponajprije roditelje djece s TUR. No, i djelatnici škola nam se učestalo obraćaju molbama da svojim autoritetom utječemo na donošenje novog Pravilnika o odgoju i obrazovanju te primjerenoj potpori učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoj i srednjoj školi. Stoga je donošenje navedenog Pravilnika nužno, kako bi djeca s TUR doista mogla ostvarivati svoja prava na kvalitetno i primjereno obrazovanje. Usto, važno je što prije donijeti i Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnog povjerenstva, kojim će se regulirati i postupak utvrđivanja primjerenog oblika školovanja za učenike s TUR.

Kada se djeca i školuju po nekim od postojećih modela odgojno-obrazovne integracije, prema prijavama Uredu možemo zaključiti da se često predviđeni programi ne realiziraju na propisani način i sukladno rješenjima ureda državne uprave u županiji, odnosno Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, o primjerenom obliku obrazovanja u osnovnoj školi. Najčešće se primjedbe odnose na neadekvatnu primjenu rješenja o školovanju po redovnom programu uz individualizirani pristup. U takvim slučajevima Ured traži mišljenje Agencije za odgoj i obrazovanje, koja provodi nadzor nad stručnim radom djelatnika. U manjem broju slučajeva roditelji odriču svoj dio odgovornosti te krivnju za „neuspjeh djeteta“, kako oni to vide, prebacuju u potpunosti na školu. Ipak, prateći nalaze i mišljenja koje nam AZOO dostavlja, razvidno je da su u većini slučajeva uočeni propusti u postupanjima djelatnika škole i naložene mjere koje je škola dužna poduzeti kako bi se unaprijedio rad s djecom. U većini Nalaza i mišljenja AZOO stoji preporuka o nužnosti uspostavljanja bolje suradnje s roditeljima, koja je u većini slučajeva bila narušena, a komunikacija otežana. Nužno je da škole, ukoliko ne mogu postići kvalitetnu suradnju s roditeljem, koja je preduvjet ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, znatno ranije u rješavanje problema uključe i nadležni centar za socijalnu skrb. Škole se teško odlučuju roditelje „prijavljivati“ centrima i pomoć traže tek kad se problemi umnože. Osim toga, suradnja između dvaju sustava, i kad se škola obrati CZSS-u, ne funkcionira uvijek najbolje i ne postiže željeni učinak. Koordinacija aktivnosti, komunikacija i sustavno praćenje trebali bi biti načini djelovanja u korist interesa djeteta, no najčešće se aktivnosti s jedne i druge strane svedu na jednokratna postupanja na temelju pojedinačnih ovlasti bez zajedničkog cilja i plana djelovanja.

Navodimo primjer koji se u jednom trenutku činio nerješivim te se ravnateljica škole obratila Uredu pravobraniteljice za djecu tražeći savjet i pomoć. Tek tada je započelo koordinirano djelovanje, koje je uzelo u obzir i sve dotadašnje aktivnosti kao i sve raspoložive zakonske mogućnosti, uz savjetodavni rad s majkom. Učenici je prilikom upisa u prvi razred školske godine 2009./2010. temeljem rješenja određeno školovanje u posebnoj odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi u većem gradu najbližem mjestu stanovanja sukladno čl. 7 Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Majka se nije žalila na rješenje i djevojčica je dio nastavnih predmeta pohađala u školi u većem gradu, dok je odgojne predmete pohađala u matičnoj školi u mjestu gdje živi. Drugo polugodište, majka je samoinicijativno, ne poštujući Rješenje, dovodila dijete u matičnu školu na nastavu iz svih predmeta sve do kraja školske godine. Na sve zamolbe i upozorenja kategorično je ostala pri svome stavu. Škola je obavijestila CZSS, no djevojčicu nije sprječavala da pohađa nastavu u redovitom odjelu, a nije ni pokrenula postupak izmjene rješenja o primjerenom obliku školovanja. CZSS je savjetovao majku da poštuje i postupa po rješenju, međutim nisu utvrdili da je majka povrijedila odredbe Obiteljskog zakona (iako nije djevojčicu vodila u školu u koju je po rješenju trebala ići) te stoga nisu izrekli mjere obiteljsko-pravne zaštite. Inspekcijski nadzor kao i stručni nadzor AZOO je utvrdio da su propuste učinile ravnateljice obje škole, ne postupajući na vrijeme i u skladu sa zakonom. Za to vrijeme, majka se obratila Uredu državne uprave i zatražila obnovu postupka, a povjerenstvo je donijelo istu odluku kao i u prvom rješenju. Majka se na tu odluku žalila MZOŠ-u, rješenje je poništeno i vraćeno na ponovni postupak te su se tražili novi nalazi i tumačenje utjecaja osnovne teškoće na kognitivno funkcioniranje djevojčice. Problem je nastao i zbog toga što učenica na kraju školske godine nije mogla biti ocijenjena iz predmeta koje je „nelegalno“ pohađala u drugoj školi. Majka je u međuvremenu dostavila nalaze, i zatraženo je mišljenje Stručnog povjerenstva matične škole. Ono je, razmotrivši sve činjenice i otežavajuće okolnosti (posebna grupa u drugoj školi udaljenoj 7 km bez odgovarajućeg stručnog kadra, iskazane teškoće djevojčice, samohrana majka koja ne želi voditi dijete u drugo mjesto) predložilo da učenica ponovno ide u prvi razred po članku 4. Pravilnika, odnosno po prilagođenom programu iz svih nastavnih predmeta uz primjenu individualiziranog pristupa i pomoći defektologa. U međuvremenu je ravnateljica obavila savjetodavni razgovor s majkom o ovom obliku mogućeg i primjerenog oblika obrazovanja njezine kćeri. Učenici je potreban i pomoćnik u nastavi pa je predloženo da ga matična škola traži temeljem čl. 15. st. 7. Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja.

O problemima nedostupnosti različitih primjerenih oblika odgoja i obrazovanja djeci s teškoćama u manjim sredinama kao i o nedostatku stručnjaka, više je napisano u poglavlju o djeci na otocima.

U lipnju se dogodio val prijava Uredu pravobraniteljice za djecu zbog izdavanja različitih svjedodžbi učenicima s teškoćama u razvoju. Medijski je bilo popraćeno neadekvatno postupanje određenog broja škola u Republici Hrvatskoj, koje su na kraju školske godine, zbog nedovoljne educiranosti, a i nesenzibiliziranosti o potrebama i pravima djece s teškoćama u razvoju, djeci koja su nastavu pohađala po nekom od primjerenih oblika školovanja izdavali svjedodžbe različite boje. Naime, kako iz obrazloženja MZOŠ-a proizlazi, neke škole su pri narudžbi obrazaca, ne upoznavajući se s odredbom Pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama, naručile krive obrasce i zaista izdavanjem svjedodžbi različite boje, diskriminirale učenike s teškoćama u razvoju. MZOŠ navodi da je odmah reagirao i poduzeo mjere iz svoje nadležnosti prema školama koje su to učinile. Ured pravobraniteljice se uključio u postupak razrješavanja ovog slučaja, s obzirom da su nam se obraćali i roditelji i stručnjaci, ali i javnost potaknuta napisima u medijima. Pozitivno je što je MZOŠ spreman sagledati propuste u sustavu, sankcionirati ih, a uočene probleme u sustavu, u odnosu na needuciranost i nesenzibiliziranost djelatnika, nastojali su otkloniti.

Različite svjedodžbe, na A i B obrascima, koje Ministarstvo karakterizira kao „pozitivnu diskriminaciju“, pridonose stvaranju stigme i produbljivanju stereotipa, što je u suprotnosti i s Konvencijom o pravima

djeteta i s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a u konačnici može biti i temelj postupanja prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Ured i nadalje propituje, surađujući s akademskom zajednicom i stručnjacima na ovom području, utemeljenost postojanja A i B obrazaca svjedodžbi te mogućnost alternativnih rješenja kako bi se prije svega zadovoljio najbolji interes djeteta. Problem na koji su nam ukazali djelatnici iz prakse je i činjenica da se djecu koja nastavu pohađaju uz individualizirani pristup ne "broji" kao djecu s teškoćama u razvoju, kad se određuje broj učenika u razredu i eventualne „pogodnosti“ (kao kada je riječ o prilagođenom programu) za učitelja, no ubraja ih se među djecu s teškoćama kad im se ispisuju svjedodžbe pa tako dobivaju različitu svjedodžbu (B obrazac), jer im je rješenjem određen ovaj oblik školovanja. Isto tako, Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi propisuje da se u redoviti razredni odjel može uključiti najviše tri učenika s TUR koji rade po prilagođenom programu pa ti odjeli mogu imati smanjeni broj učenika. Međutim, ako neki od učenika ima osobnog pomoćnika ili pomoćnika u nastavi, broj učenika se ne smanjuje. U praksi se to pokazuje kao otežavajuća okolnost, s obzirom da prisutnost djeteta, a nekad i više njih koji imaju asistenta, donekle mijenja dinamiku nastavnog procesa, a ponekad otežava rad i zbog nedovoljnog prostora u učionicama.

Nadalje, osim što se dogodilo da je sustav e-matice bio nedostupan mnogima u trenutku kada su trebali ispisivati svjedodžbe, na drugi problem s e-maticom naišli su djelatnici u ustanovama u kojima se školuju učenici s teškoćama u razvoju. Riječ je o nefunkcioniranju dijela e-matice koji bi trebao generirati svjedodžbe na obrascu 1 C za učenike 7. i 8. razreda. Prema njihovom pojašnjenju, program omogućava unos najviše sedam obveznih nastavnih predmeta dok ih učenici 7. i 8. razreda imaju 8. Zbog tog propusta učenicima ovih razreda nije moguće izdati valjane svjedodžbe. Neke su ustanove zbog potrebe da se učeniku izda svjedodžba radi upisa u srednju školu upisivale pojedine obvezne predmete pod izborne ili su pak pisali zajedničku ocjenu za predmete prirodu i društvo. S tim problemom upoznato je i MZOŠ i tvrtka King Ict koja je odgovorna za funkcioniranje e-matice. Problema je bilo i sa svjedodžbama za učenike s većim teškoćama u razvoju koji se školuju po odgojno-obrazovnim područjima te koji dobijaju svjedodžbu na obrascu 7. Postojeći sustav dopušta upis opisne ocjene, međutim, matica ne ispisuje u svjedodžbi sva odgojno-obrazovna područja (nedostaje područje komunikacije) kao ni završno mišljenje. Također, matica ne ispisuje i odabranu vrstu edukacijsko rehabilitacijske potpore (bez obzira na upisano u toj kućici piše {0}). Problem je i to što sustav ne dopušta da ih se upiše samo u odgojno-obrazovnu skupinu koju pohađaju (skupina se ne doživljava kao razred), već se traži i da ih se smjesti u neki razred. Djelatnici navode da su to godinama rješavali tako da su ih formalno u e-matici vodili u određenim razredima osnovne škole (iako u njih nisu upisani, a samo zato da bi ih uopće mogli voditi kao učenike škole). Međutim, učenici koji su na ovaj način (samo forme radi) upisani u razrede od 1. do 4. ne mogu dobiti svjedodžbu, jer nije omogućen ispis svjedodžbi za učenike nižih razreda.

Iz navedenog proizlazi da e-matica, u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju trenutno ne funkcionira na zadovoljavajući način te se time, i u tom formalnom dijelu, prema njima različito postupa.

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje - U skladu s Odlukom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole MZOŠ-a, učenici s teškoćama u razvoju kojima je u osnovnoj školi utvrđen primjereni oblik školovanja imaju pravo izravnog upisa u srednju školu. Međutim, u srednjoj školi, bez ponovljenog postupka određivanja primjerenog oblika odgoja i obrazovanja, koji za sada nije predviđen podzakonskim propisom, ti učenici često imaju problem u ostvarivanju prava na primjerenu podršku i oblik školovanja.

Navodimo primjer dječaka koji je pohađao drugi razred strukovne škole i od početka se suočio s neodgovarajućim postupcima profesora, s obzirom na njegovu dijagnozu disleksije. Prije upisa dječak je prošao postupak profesionalne orijentacije. Profesori i ravnatelj su navodili da dječak ima rješenje temeljem kojeg je prava mogao ostvarivati u osnovnoj školi te nisu uvažavali nužnost primjene individualiziranog pristupa uz dodatnu pomoć logopeda. Majka je molila školu da se savjetuju s AZOO,

što oni nisu bili voljni učiniti. Nakon što se majka obratila Uredu pravobraniteljice za djecu, Agencija je obavila stručni nadzor te utvrdila da učenik ima važeće rješenje te mišljenje profesionalne orijentacije primjereno njegovim potrebama, sposobnostima i željama. Predloženo je da se za učenika izradi Individualizirani odgojno obrazovni plan u kojem se navodi kojim načinima prilagodbe osigurati da učenik lakše i uspješnije svlada nastavni program. U izradi plana, školi je predloženo da zatraži pomoć edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka, liječnika školske medicine i ostalih stručnjaka koji su do tada radili s dječakom.

Naišli smo i na primjer srednje strukovne škole, koja je upisala učenicu s motoričkim teškoćama, no ostanak je bio uvjetovan time da se za asistenta koji će joj pomagati, sklopi ugovor o radu. Uz to, navodilo se puno „izlika“ zašto je djevojčici otežan boravak u školi, kao što su arhitektonska nepristupačnost i slično. Ured je školi pojasnio trenutačne propise koji se odnose na asistenta u nastavi, ali i uputio preporuku u kojoj navodi: „Iako škola u ovom trenutku nije arhitektonski prilagođena, možda je upravo upis ove djevojčice pozitivan korak naprijed te se nadamo da će ona biti tek prva u nizu djece koja će u budućnosti htjeti pohađati vašu školu, a vi ćete u međuvremenu raditi, uz pomoć nadležnih gradskih ureda i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, na stvaranju preduvjeta za uključivanje djece s teškoćama u redovni odgojno obrazovni sustav, prije svega na senzibilizaciji djelatnika za potrebe i prava ove djece, na uklanjanju predrasuda, ali i na uklanjanju stvarnih arhitektonskih barijera.“

Ovaj citat može sažeti i naša očekivanja od odgojno-obrazovnih djelatnika, ravnatelja i sustava u cjelini, kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

U 2010. godini Ured pravobraniteljice za djecu radio je na ukupno 21 predmetu povreda zdravstvenih prava djece, od čega se 10 predmeta odnosilo na zdravstvena prava djece s teškoćama u razvoju. Prijavama je obuhvaćeno 28 djece. Prijave su se odnosile na sumnju roditelja u opravdanost propisane terapije djetetu, način ostvarivanja zdravstvene zaštite djece stranaca, kvalitetu roditeljske skrbi o djeci s težim zdravstvenim problemima, ostvarivanje prava bolesne djece na liječenje u inozemstvu i prava na potrebna pomagala, ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju na zdravstvenu zaštitu stomatologa, dostupnost i nedostatan broj ortodonata sa sklopljenim ugovorom o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Jedno se pitanje odnosilo na reguliranje prava djeteta koje je u bolnici, uz osobu koja mu nije roditelj (udomitelja, odgajatelja). Reagirali smo i na prijavu u kojoj je dovedena u pitanje ispravnost vode za piće u području Istre. I ove godine, pratili smo zdravstvenu zaštitu djece oboljele od poremećaja prehrane, tražili stručno mišljenje o opravdanosti bušenja ušiju maloj djeci, traženi su podaci o formalno-pravnom statusu nekonvencionalnih metoda liječenja djece. U ovom poglavlju zbog opetovanih upita ponavljamo stajalište o odbijanju cijepljenja djeteta od strane roditelja.

U jednom su nam se slučaju obratili neutješni roditelji preminule djevojčice s navodima o neprimjerenom ponašanju liječnice kliničkog bolničkog centra te tvrdnjama da je lijek kojim je njihova kći liječena u nekim državama izbačen iz upotrebe. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi (MZSS) i Agenciji za lijekove i medicinske proizvode (Agencija) predložili smo da ispituju ove navode, a roditelje smo uputili u vrste nadzora nad radom liječnika. Obaviješteni smo da je MZSS zatražio izvješće kliničkog bolničkog centra te ga dostavio Povjerenstvu za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore, koje je pozvano da ispita sve parametre u liječenju djevojčice. Vezano za upotrebu lijeka, agencija koja je odobrila njegovo stavljanje u promet izvijestila nas je da se on primjenjuje i u državama Europske unije te da ima odobrenu indikaciju za liječenje djece.

Uredu su se obraćali članovi obitelji djeteta, izražavajući nezadovoljstvo postupanjem liječnika u bolnicama. Upućeni su obratiti se tijelima ovlaštenim za postupanje povodom nepravilnog postupanja liječnika, a to su Hrvatska liječnička komora, MZSS, Prekršajni sud, Općinski sud. Budući da nam se u

jednome o tih slučajeva obratio roditelj teško bolesnog djeteta, s tvrdnjom da je jedan liječnik tražio od njega veliki novčani iznos, kako bi dijete ranije došlo na red za potreban operacijski zahvat, obavijestili smo o tome bolnicu u kojoj liječnik radi, MZSS, te Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP).

Pravo djece stranaca na zdravstvenu zaštitu ostalo je nepromijenjeno u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Prema mišljenju MUP-a, Zakon o strancima je usklađen s europskim aquiem po pitanju zdravstvenog osiguranja stranaca te uvjetima za odobrenje privremenog i stalnog boravka u Republici Hrvatskoj. Stoga nije uvažen naš prijedlog izmjene Zakona, da se djeci stranim državljanima omogući da slijede status roditelja, kako ona djeca čiji roditelji imaju stalni boravak u Hrvatskoj, ne bi bila dužnici plaćanja mjesečnih doprinosa. Krajem ovog izvještajnog razdoblja MZSS-u smo preporučili da se izmjenama Zakona o zdravstvenoj zaštiti stranaca, djetetu s odobrenim privremenim boravkom u Hrvatskoj omogući pravo na zdravstvenu zaštitu bez plaćanja mjesečnih doprinosa.

U dva pojedinačna slučaja, bavili smo se pitanjem roditeljske skrbi o teško bolesnom djetetu i djetetu s teškoćama u razvoju, kada je obitelji slabijeg imovnog stanja, kao i kada roditeljske kompetencije ne slijede potrebe djeteta. Obratili smo se nadležnim centrima za socijalnu skrb kako bismo provjerili ima li u obitelji kapaciteta za skrb o oboljelom djetetu, kakvi su uvjeti u kojima žive te ostvaruju li sva materijalna prava. U jednom slučaju osmogodišnje dijete, oboljelo od tumora, liječilo se u bolnici izvan mjesta stanovanja, a roditelji ga, zbog financijskih razloga, nisu mogli redovito posjećivati. Događalo se da, zbog rijetkih posjeta, dijete nije imalo dovoljno čiste odjeće te da je prevoženo kolima hitne pomoći bez pratnje roditelja. U drugom slučaju, dijete s teškoćama u razvoju živi u vrlo skromnim uvjetima, u obitelji u kojoj drugi članovi imaju teže zdravstvene probleme. U ovim slučajevima, osim zdravstvene skrbi, djeci i njihovim roditeljima od velike pomoći može biti stručni angažman centra za socijalnu skrb, kroz pružanje svih oblika materijalne i savjetodavne pomoći te su u tom smjeru upućene i naše preporuke.

U slučajevima težih i rijetkih bolesti djeteta, roditelji nerijetko razmišljaju o liječenju u inozemstvu. Kao što smo ukazivali i u prijašnjim izvješćima, u nekim slučajevima roditelji oboljelog djeteta nisu jasno i na vrijeme informirani o pravu na postavljanje zahtjeva za liječenjem djeteta u inozemstvu o trošku HZZO-a. U trenucima straha i očaja, koji je razumljiv s obzirom na bolest djeteta te neinformiranosti o pravu i mogućnostima liječenja, roditelji se sve češće odlučuju na prikupljanje novčanih sredstava potrebnih za djetetovo liječenje putem različitih oblika humanitarnih akcija. Osim neinformiranosti roditelja o navedenom pravu djeteta, u nekim slučajevima saznajemo kako roditelji nemaju povjerenje u hrvatske liječnike, zbog čega se odlučuju da sami prikupe sredstva i plate liječenje djeteta u inozemstvu. Nažalost, u praćenju pojedinačnih slučajeva nailazimo i na primjere zlouporabe. Tako je majci teško bolesnog djeteta obećana pomoć u prikupljanju sredstava od strane navodne humanitarne udruge koja je zatim na svojoj web stranici, bez pristanka majke, objavila fotografiju djeteta s podacima o bolesti i broj računa udruge za prikupljanje novčanih sredstava. Na majčin zahtjev, fotografija i podaci su uklonjeni sa stranice, a akcija je obustavljena. Koliko smo upoznati, majka je nastavila prikupljati novac putem humanitarnog koncerta. I ovu smo majku uputili u pravo na postavljanje zahtjeva HZZO-u za liječenje djeteta u inozemstvu o trošku HZZO-a.

U drugom slučaju, roditelji djeteta s težim zdravstvenim problemom pismom, koje kruži elektroničkom poštom, mole za financijsku pomoć građane, jer smatraju da je riječ o rijetkoj dijagnozi kod koje hrvatski kirurzi nemaju dovoljno iskustva u izvođenju operacija te da većina roditelja djece s tom dijagnozom traži pomoć u inozemstvu. U ovom slučaju, smo se obratili HZZO-u koji se, budući da roditelji nisu postavili zahtjev, njima pismeno obratio s uputom o pravu na postavljanje zahtjeva. Roditelji su, kako smo obaviješteni od strane HZZO-a, izričito izjavili da neće postaviti zahtjev, zbog toga što ne vjeruju da bi na taj način nešto postigli, a i zato što nemaju povjerenja u hrvatske liječnike te su nastavili prikupljati novac. Iz naknadnih navoda roditelja proizlazi kako su ipak znali da se liječenje provodi i u Hrvatskoj.

Prema praćenju pojedinačnih slučajeva proizlazi da roditelji često nisu bili pravovremeno upućeni u prava djeteta na liječenje u inozemstvu o trošku HZZO-a, a ponekad i nakon upute odlučuju ne koristiti tu mogućnost.

Uredu su se obratili roditelji djece kojoj su potrebne naočale s kanten filterima, moleći našu podršku kako bi djeci ove naočale bile osigurane putem zdravstvenog osiguranja. Predstavku roditelja, koja sadrži detaljan opis potreba djece, karakteristika naočala s navedenim filterima te ideje kako bi sustav mogao adekvatno odgovoriti na potrebe ove djece dostavili smo HZZO-u, uz preporuku da pokušaju pronaći način kako bi se djeci omogućilo ostvarivanje prava na ovo pomagalo. Iz HZZO-a su nas izvijestili da je u tijeku izrada novog Popisa ortopedskih i drugih pomagala, a dok usklađivanje novog Popisa ne bude završeno, u uporabi je Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala, prema kojem osiguranici ne ostvaruju pravo na naočale s kanten filterima. Osim toga, HZZO navodi da u RH ne postoji bolnička ustanova sa školovanim medicinskim osobljem u terapiji preosjetljivosti na dnevno i umjetno svjetlo, koja se liječi naočalama s kanten filterima pa stoga takvi pacijenti niti ne mogu ostvariti pravo na ovakvu vrstu liječenja i pomagala. Međutim, napominju da se može podnijeti zahtjev HZZO-u za uvrštenje naočala s kanten filterima na Popis pomagala, čime će se, uz edukaciju liječnika, stvoriti preduvjet za ostvarivanje prava na spomenuta pomagala na teret obveznog zdravstvenog osiguranja.

Povodom primjedbe roditelja djeteta oboljelog od šećerne bolesti, na premalu količinu pomagala za ovu bolest (dijagnostičke trake, štrcaljke za inzulin s integriranom iglom, inzulinski injektor, uređaj za brzo čitanje razine glukoze u krvi), obratili smo se HZZO-u, čije liječničko povjerenstvo za pomagala provodi medicinsku provjeru opravdanosti prijedloga za pomagalo i daje odobrenje u prvom stupnju. Zatražili smo stručno mišljenje o tome u kojoj mjeri propisane količine zadovoljavaju potrebe djeteta korisnika.

Vezano za saznanja iz 2009. godine o manjku specijalista ortodontije koji bi sklopili ugovor o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja s HZZO-om te o imenovanju Povjerenstva za ortodontiju, čiji je zadatak poboljšati dostupnost zdravstvene zaštite, kao i o molbi MZSS-a upućenoj HZZO-u da se razmotre mogućnosti izmjene načina ostvarivanja i financiranja ove zdravstvene zaštite, u 2010. smo od MZSS-a, HZZO-a i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) zatražili izvješća o rezultatima planova i nastojanja u poboljšanju dostupnosti ove zdravstvene usluge djeci. Obaviješteni smo od HZJZ-a da je, prema Pravilniku o standardima i normativima prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznog zdravstvenog osiguranja, određen jedan tim, odnosno jedan ortodont, na 8000 osiguranih osoba do 18 godina starosti, no HZJZ ne raspolaže s podatkom koliko je točno timova, odnosno specijalista i koliko ih nedostaje po pojedinim županijama.

Upoznati smo i s problemima s kojima se djeca s teškoćama u razvoju (TUR) susreću u ostvarivanju prava na stomatološku zdravstvenu zaštitu. Riječ je o djeci koja, ovisno o vrsti teškoće, trebaju poseban pristup i rad stomatologa, dodatnu opremu ordinacije te, među ostalim, i korištenja opće anestezije. U jednoj se prijavi navodi da se u Hrvatskoj pružanjem ovakve zdravstvene usluge bavi mali broj stomatologa (spec. pedodontije), u samo nekim zdravstvenim ustanovama i to samo jednom tjedno, što rezultira dugom listom čekanja. Djeca s TUR zato dugo trpe bol ili im se, zbog dugotrajnog čekanja, zubi potpuno pokvare te se moraju izvaditi. S tim u vezi obratili smo se MZSS-u, HZZO-u, te HZJZ-u. MZSS nas je izvijestio kako su upoznati s opisanom problematikom te da provode niz aktivnosti s ciljem iznalaženja adekvatnog rješenja, kao i da je u pogledu ovog problema održan niz sastanaka relevantnih stručnjaka i predstavnika HZZO-a. Prema njihovim podacima, oko 80% djece s TUR zbrinjava specijalist pedodontije bez korištenja anestezije, koja je za preostale pacijente potrebna. U Zagrebu djeluje specijalizirana ambulanta Klinike za stomatologiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb i Stomatološkog fakulteta u Zagrebu u kojoj se godišnje zbrine oko 1000 djece s TUR bez opće anestezije. Stomatološke intervencije se ovim pacijentima u općoj anesteziji pružaju u Kliničkom zavodu za oralnu kirurgiju Kliničke bolnice Dubrava, u Stomatološkoj

poliklinici Split, Kliničkom bolničkom centru Rijeka i Općoj bolnici Pula. HZZO je u 2010. godini, radi smanjenja lista čekanja i poboljšanja kvalitete stomatološke zdravstvene skrbi za djecu s TUR, ugovorio navedene usluge i s Kliničkim bolničkim centrom Osijek te Domom zdravlja Dubrovnik. S obzirom na veliki broj ovih pacijenata, HZZO je s Kliničkom bolnicom Dubrava ugovorio dodatne termine za djecu s TUR. Očekujemo i dodatne podatke od MZSS-a i HZZO-a o poduzimanim mjerama, procjeni ostvarenja prava djece nakon poduzetih mjera, broju stomatologa te ocjeni aktualne situacije, kao i podatke o ukupnom broju stomatologa koji posjeduju specifična znanja za skrb o djeci s TUR te potrebnu opremu, odnosno onima koji uistinu i pružaju usluge ovoj djeci. Saznajemo da se u Registru zdravstvenih djelatnika HZIJ-a ne bilježi podatak o ovakvom specifičnom znanju pa smo isto zatražili od Hrvatske komore doktora dentalne medicine.

U jednom je slučaju problematizirano je li bolnica opravdano uvjetovala hospitalizaciju djeteta s TUR (smještenog u udomiteljskoj obitelji) cjelodnevnom boravkom udomiteljice uz dijete. Postavilo se pitanje zakonske regulative prava djeteta, u bilo kojem obliku skrbi izvan vlastite obitelji (udomiteljska obitelj, dom socijalne skrbi, obiteljski dom), na boravak odrasle osobe koja o njemu skrbi, budući da propisi ovo pravo predviđaju samo za roditelje. U konkretnom slučaju, provedenim nadzorom nad izvršavanjem ugovornih obveza zdravstvene ustanove nisu utvrđeni propusti bolnice. Kako bismo dobili odgovor na opće pitanje ima li udomitelj djeteta pravo i dužnost boravka uz dijete u bolnici te kakav je njihov stav i mišljenje o ovom pitanju, obratili smo se MZSS-u no, izvješće o tome nismo primili. Iz ovog predmeta proizlazi nedoumica te mogućnost različitog tumačenja ovog prava. Vezano za konkretni primjer, od MZSS-a smo obaviješteni da su bolnici dopisom ukazali na nužnost osiguranja svih prava iz područja zdravstvene zaštite osobama s invaliditetom i djeci s TUR bez ikakvih ograničenja te naglasili potrebu da u bolnici podrže, a ne da uvjetuju, boravak roditelja ili pratitelja uz dijete za vrijeme liječenja.

U nastojanju da u nastavku našeg praćenja zdravstvene zaštite djece s poremećajem hranjenja prikupimo podatke o raširenosti poremećaja, kao i skrbi države o djeci, kao i o skrbi pojedinih zdravstvenih ustanova, obratili smo se MZSS-u i HZIJ-u. HZIJ nas je izvijestio da je u 2010. godini provedeno HBSC istraživanje (*Health Behaviour in School aged Children*) na uzorku od 5000 učenika u dobi od 11, 13, i 15 godina, no ne sadrži podatke o anoreksiji, bulimiji i drugim poremećajima prehrane, a sadrži o prehranbenim navikama, tjelesnoj aktivnosti i sjedilačkom načinu života učenika, no rezultati još nisu dostupni. Ova ustanova redovito prikuplja podatke o stanju uhranjenosti i prehrane školske djece te su nam dostavljeni podaci iz Hrvatskog zdravstveno-statističkog ljetopisa za 2008. godinu, koji su ujedno i najnoviji kojima raspolažu. Iz podataka je vidljivo kako je prekomjerna tjelesna težina (povećana tjelesna težina i pretilost), koja predstavlja suprotnu stranu istog problema, zastupljena u puno većem udjelu (24,4%) od pothranjenosti (2,3%), ali i da tek manji dio pothranjene djece boluje od anoreksije. HZIJ raspolaže podacima o anoreksiji i bulimiji iz bolničkog registra prema kojima je u 2009. godini hospitalizirano 19 muških i 9 ženskih osoba u dobi od 10 do 19 godina zbog pothranjenosti, zatim 12 muških i 45 ženskih osoba u dobi do 18 godina zbog poremećaja prehrane, a od toga 28 ženskih i 6 muških zbog anoreksije neuroze i 5 ženskih zbog bulimije. Vezano za unapređenje zdravlja školske djece i aktivnosti Službi za školsku medicinu i sveučilišnu medicinu navodi se da je u školskoj godini 2008./2009. zdravstvenim odgojem obuhvaćeno 273.797 učenika osnovnih i 77.396 učenika srednjih škola, a savjetovaništva za djecu i mladež pri službama za školsku medicinu je posjetilo 119.275 učenika osnovnih i 38.749 učenika srednjih škola. Osim ovih redovnih aktivnosti provode se i druge aktivnosti kroz pojedine projekte, a Akcijski plan za prevenciju pretilosti „Kako spriječiti prekomjernu tjelesnu težinu“, koji sadrži brojne mjere usmjerene prema djeci i mladima, usvojen je u Hrvatskom saboru te su, kako smo obaviješteni, krajem našeg izvještajnog razdoblja započele aktivnosti u njegovoj provedbi. Dodatno, HZIJ upozorava na problem prehrane u školama, koja se, suprotno preporukama i stavovima struke o

pravilnoj prehrani i njenoj važnosti, modificira u nezdravom smjeru, jer to od škola zahtijevaju roditelji i učenici pa se tako, umjesto varivom od povrća, djeca u školi hrane burekom, krafnama i sličnom hranom.

Vezano za praćenje kvalitete prehrane djece u jaslicama, dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ustanovama koje skrbe za djecu, obratili smo se nositeljima provedbe predviđenih mjera, sukladno Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (Nacionalni plan). Primili smo odgovor od MZSS u kojem se, među ostalim, navodi da su u 2007. godini izrađeni i objavljeni prehrambeni standardi i normativi za prehranu u dječjim vrtićima te smjernice vezane za prehranu u školama. U planiranju prehrane u jaslicama i vrtićima te ustanovama koje skrbe za djecu, sudjeluju nutricionisti, liječnici i medicinske sestre. Što se osnovnih škola tiče, one su dužne osigurati prehranu učenika. U većini srednjih škola za sada nije organizirana prehrana jer nema prostornih niti kadrovskih uvjeta, niti je zakonom to regulirano pa su pokrenute inicijative za rješavanje ovog pitanja, a aktivnost je sastavni dio prijedloga Akcijskog plana za prevenciju i smanjenje prekomjerne tjelesne težine. Na Susretu gradova i općina prijatelja djece, održanom u Rijeci, tema je bila zdrava prehrana i nestandardiziranost načina prehrane u osnovnim školama pri čemu svaka škola odlučuje samostalno o tome što stavlja na jelovnik, a rijetko o tome pita stručnjake. Među učenicima srednjih škola u Rijeci provedeno je istraživanje, u kojem je na pitanje treba li promijeniti prehrambene navike mladih, 59% učenika odgovorilo da nitko ne treba dirati u slobodu i pravo svakoga da odlučuje o tome što će jesti. Uvažavamo iskazani stav i mišljenje učenika, ali smo zabrinuti zbog mogućnosti da je njihov stav odraz stava i odnosa odraslih prema zdravim prehrambenim navikama.

Pravo djece na odgovarajuću prehranu i pitku vodu te zaštitu od opasnosti onečišćenog okoliša propisuje Konvencija o pravima djeteta, što je ujedno sadržaj i nekih mjera Nacionalnog plana. Budući da se u jednoj prijavi dovodi u pitanje ispravnost vode za piće u području Istre, prosljedili smo ju stručnjacima te zatražili podatke o ispravnosti vode za piće. Prema Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće, praćenje ispravnosti vode za piće je u nadležnosti MZSS-a, koje je zatražilo stručno očitovanje HZIZ-a o navedenom pitanju, budući da je on nadležan za ispitivanje parametara zdravstvene ispravnosti vode za piće. Prema spomenutom Pravilniku, za koji smo obaviješteni da je u potpunosti usklađen s Direktivom vode za piće za ljudsku uporabu Europske unije, monitoring izvorišta vode za piće na području Hrvatske provodi se četiri puta godišnje, pri čemu je utvrđeno da sve ispitane vode odgovaraju propisanim vrijednostima te smo obaviješteni da djeca u Istri piju vodu koja je u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske.

S obzirom na, u ranijim izvještajnim razdobljima već spomenuto pitanje opravdanosti i potencijalno negativnih efekata bušenja ušiju maloj djeci, na koje nam je ukazano, zatražili smo stručno mišljenje medicinske struke. Obaviješteni smo da su neke od mogućih posljedica bušenja ušiju bol i neugoda koje izaziva zahvat, infekcija na mjestu uboda naušnice koja može zahtijevati odstranjenje, a što dodatno izaziva bol i stres, pojava alergijskih reakcija, deformacija uške te pojava sistemskih infekcija (hepatitis A i C, HIV i endokarditis) kao i da postoje i drugi aspekti navedenog problema poput psihološkog, kulturološkog i socijalnog.

Obaviješteni smo da je UN tematska skupina za HIV/AIDS, kao glavni instrument koordinacije rada Ujedinjenih naroda u području vezanom za HIV/AIDS u Republici Hrvatskoj, pokrenula niz aktivnosti koje su za cilj imale detektirati razinu poštivanja ljudskih prava osoba koje žive s HIV-om i AIDS-om u Hrvatskoj te smo pozvani da se priključimo raspravi u dijelu vezanom za prava djece. Pozitivno je osnivanje radne skupine sa predstavnicima MZSS, MUP, HZIZ i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske koji pripremaju publikaciju kraćih uputa za postupanje zdravstvenih djelatnika, policijskih službenika te državnih odvjetnika. Iz rasprave su proizašla brojna pitanja, među ostalim o testiranju i savjetovanju djece u Centrima za dobrovoljno HIV testiranje i savjetovanje koji djeluju pri zavodima za javno zdravstvo,

odbijanje liječenja od strane trudnice, kaznene odgovornosti za namjerno prenošenje HIV-a osobi ispod 18 godina ili s njene strane drugome. Rasprava je još u tijeku.

Pokušali smo i u 2010. godini dobiti podatke o formalno-pravnom statusu nekonvencionalnih metoda liječenja djece, s ciljem da se zaštititi dijete od onih metoda koje su za njega štetne, a omogući uživanje onih usluga koje su provjerene i čiji su podaci transparentni. Poznato nam je da su danas mnoge nekonvencionalne metode u svijetu prihvaćene, no, radi zaštite zdravlja i dobrobiti djeteta, potrebno je uspostavljanje jasnih kriterija koje te metode moraju zadovoljiti.

Susreli smo se opet s problemom odbijanja cijepljenja djeteta od strane roditelja, o čemu smo već izvještavali. Razlozi koje roditelji navode su strah od negativnih popratnih pojava cijepljenja, za koje su saznali putem medija, nerijetko od strane nestručnih osoba ili priklanjanje roditelja nekonvencionalnim metodama liječenja koje ne podržavaju obvezna cijepljenja. Prema Implementacijskom priručniku Konvencije o pravima djeteta, Odbor za prava djeteta veliku pažnju posvećuje dostupnosti cijepljenja djeci u pojedinim državama. Prema našim propisima dječji su vrtići dužni provjeriti je li dijete cijepljeno, što je uvjet za upis djeteta, a škole su dužne, po pozivu zdravstvene ustanove ili zdravstvenog djelatnika u privatnoj praksi, dovesti djecu na imunizaciju u prostorije zdravstvene ustanove. Cijepljenje je pravo i dužnost svakog djeteta, a odbijanje obaveznog cijepljenja je uskraćivanje prava na najvišu razinu zdravlja djeteta. Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, koji utvrđuje zarazne bolesti te mjere za zaštitu pučanstva, predviđa odgovornost za prekršaj roditelja, odnosno skrbnika, u slučaju neizvršavanja obveze imunizacije protiv bolesti utvrđenih Programom obaveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi te novčanu kaznu za prekršaj. No, ovo ujedno znači da roditelj može odlučiti platiti novčanu kaznu i ne cijepiti dijete. U tom je slučaju primjenjiv Obiteljski zakon prema kojem centar za socijalnu skrb ima mogućnost postavljanja posebnog skrbnika djetetu čiji je zadatak štititi njegov najbolji interes.

U ovom ćemo dijelu izvješća opisati i postupanja vezana za edukaciju stručnjaka u zdravstvu. Naime, Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine u poglavlju Područja djelovanja, aktivnosti i plan provođenja aktivnosti, podnaslov I. Edukacija stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji, među mjerama navodi provođenje sustavne izobrazbe djelatnika državnih tijela, javnih ustanova i dijela organizacija civilnog društva o problematici nasilja u obitelji. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (Protokol) određuje obveze zdravstvenih ustanova u postupanju prilikom saznanja o nasilju u obitelji. Njihovu obvezu, kao i prekršajnu te kaznenu odgovornost, propisuju i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji te Kazneni zakon. Ipak, imamo saznanja da zdravstveni djelatnici ne prijavljuju sustavno sumnju na obiteljsko nasilje, što znači da djeca žrtve nasilja, unatoč donesenim propisima, ne uživaju u potpunosti pravo na zaštitu od nasilja. O provedbi mjera Nacionalne strategije tražili smo podatke od MZSS-a, MOBMS-a te Hrvatske liječničke komore te smo preporučili poduzimanje potrebnih mjera kako bi zdravstveni djelatnici bili educirani o ovoj svojoj obvezi. Iz izvješća saznajemo da je postojao problem u praćenju prijave putem tiskanica, jer one nisu sadržavale podatak o tome je li riječ o povredi nanesej od strane člana obitelji ili koje druge osobe. Stoga je MZSS predložio HZZO-u izmjene tiskanice te ona sada sadrži taj podatak. Od MZSS-a, koje prati provedbu Nacionalne strategije, još očekujemo podatke, budući da je njihovo prikupljanje u tijeku. MZSS je, kako nas izvještavaju, od 2009. sustavno provodio: edukaciju pedijatara, liječnika školske medicine i liječnika opće/obiteljske medicine, u suradnji s Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba, tijekom šest dvodnevni seminara kojima je obuhvaćeno 155 liječnika; devet seminara u suradnji s Društvom za psihološku pomoć kojima je obuhvaćeno 29 zdravstvenih djelatnika te pet regionalnih seminara s ciljem unapređenja međuresorne suradnje u obiteljsko-pravnoj, prekršajnoj i kazneno pravnoj zaštiti djece, mladeži i obitelji pod nazivom „Možemo zajedno“ u kojima je sudjelovalo 23 zdravstvena djelatnika. Obaviješteni smo da Hrvatska liječnička komora nije organizirala edukacije stručnjaka vezano za zaštitu od nasilja u obitelji. Od Hrvatskog liječničkog zbora smo primili odgovor kako su svi upoznati s

programom zaštite od nasilja u obitelji te da se mjere provode prema Nacionalnoj strategiji. Neovisno o navedenim tijelima, imamo saznanja o primjeru dobre prakse Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, koji organizira edukacije, a provode ih stručnjaci u području sudske medicine, dječje psihijatrije, zatim djelatnice Odsjeka za maloljetničku delikvenciju policijske uprave te centra za socijalnu skrb.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

2.5.1 SOCIJALNA PRAVA

Tijekom 2010. godine Ured je zaprimio 29 prijava o povredama pojedinih socijalnih prava djece i prava njihovih roditelja koja se ostvaruju temeljem određenog statusa djeteta. To su povreda prava na jednokratnu pomoć, stalnu novčanu pomoć, doplatka za pomoć i njegu, osobnu invalidninu i pravo na status roditelja njegovatelja. Ovdje ubrajamo i povrede prava na ostvarivanje dječjeg doplatka, obiteljske mirovine te prijave povreda prava koja se ostvaruju putem HZZO-a temeljem Zakona o roditeljskim potporama (rad s polovicom punoga radnog vremena, rad u skraćenom radnom vremenu zbog pojačane njege djeteta, dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju). Iako se ta prava ne ostvaruju kroz sustav socijalne skrbi, ona se mogu uvrstiti u socijalna, jer (ne)mogućnost njihova ostvarivanja utječe na socijalni status obitelji i djeteta.

Od 29 prijava, 11 ih se odnosilo na povrede prava djece s teškoćama u razvoju ili prava njihovih roditelja, temeljenih na zdravstvenom statusu djeteta. Prijavama je bilo obuhvaćeno 42 djece, podnositelji su u 25 slučajeva bili roditelji, u po jednom slučaju djed i institucija te u dva slučaja ostali. Dvije su se prijave odnosile na nemogućnost ostvarivanja dječjeg doplatka: jedna zbog nepriznavanja prava na ostvarivanje dječjeg doplatka za treće dijete, a druga zbog zapljene sredstava s računa roditelja, čime su bila blokirana sredstva uplaćena kao dječji doplatka.

I ove godine, obraćali su nam se pisanim putem i telefonskim upitima roditelji djece s Down sindromom, koji su ponovno ukazivali na nepravedan sustav i neujednačenu praksu rada prvostupanijskih tijela vještačenja, na što upozoravamo već nekoliko godina u našim izvješćima. Naime, utvrđeno je da djeca s Down sindromom samom činjenicom rođenja s navedenom dijagnozom pri prvostupanijskim tijelima vještačenja u pojedinim gradovima u RH automatski ostvaruju pravo na osobnu invalidninu, dok u drugim gradovima to nije slučaj. U nekoliko navrata obratili su nam se roditelji zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja, zbog činjenice da im dijete tijekom tjedna koristi rehabilitacijske ili odgojno-obrazovne programe u trajanju duljem od propisanog. Sukladno važećim propisima u RH pravo na status roditelja njegovatelja priznaje se jednom od roditelja, ako zbog težine oštećenja ili bolesti djeteta njegovo zbrinjavanje nije moguće osigurati uključivanjem u programe boravka (što znači i škole). Naime, iako je status roditelja njegovatelja prvotno bio zamišljen kao pomoć samo za roditelje djece s najtežim oštećenjima (onima ovisnim o aparatima i sl.), jedan od stavaka članka 77a. omogućio je šire tumačenje i primjenu i na roditelje ostale djece s teškoćama u razvoju. Ured pravobraniteljice za djecu se prilikom donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, kojim se ovo pravo regulira, zalagao i predlagao da se status ne veže za duljinu boravka djeteta u ustanovi radi rehabilitacijskih i/ili obrazovnih potreba. Na taj bi se način djetetu osigurala individualnim potrebama primjerena rehabilitacija, odgoj i obrazovanje, a istovremeno bi roditelji mogli ostvariti ovaj status kao podršku za skrb o djeci.

Ponekad Ured, unatoč očekivanjima roditelja, ne može pomoći. U jednom od tipičnih primjera Uredu se obratila majka djevojčice s teškoćama u razvoju koja je ostvarivala pravo na osobnu invalidninu, no to pravo joj je prilikom posljednjeg vještačenja ukinuto. Majka je uložila žalbu na takvo rješenje no odluku je potvrdilo i drugostupanijsko tijelo. Protiv takve odluke žalbu je moguće podnijeti Upravnom sudu RH.

Ipak, majka je, smatrajući da i dalje ima osnove za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, pomoć zatražila od nas.

U nekim slučajevima prijave nisu bile utemeljene. Primjerice, Uredu se obratila jedna udruga moleći pomoć u zaštiti prava mladića s oštećenjem vida. Prema informacijama koje im je dostavila mladićeva majka, unatoč utvrđenom oštećenju, on nije ostvarivao nikakva prava iz sustava socijalne skrbi. Međutim, od CZSS doznali smo da su djelatnici roditelje detaljno informirali o pravima iz sustava socijalne skrbi, kao i s činjenicom da je mladić na smještaju i skrbi izvan vlastite obitelji te mu stoga neka od materijalnih prava ne pripadaju. Naprotiv, sve dostupne oblike pomoći obitelj je već ostvarila.

2.5.1.1 Rodiljne i roditeljske potpore

Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama stupio je na snagu 1. siječnja 2009. godine, a već su u prvoj godini njegove primjene ustanovljene određene nelogičnosti i poteškoće u ostvarivanju prava osoba koje skrbe o djeci pa time i same djece. Ured pravobraniteljice za djecu pratio je te probleme, među ostalim, i kroz obraćanja roditelja te je u više navrata dostavljao primjedbe te predlagao poboljšanja Povjerenstvu za praćenje provedbe Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama, osnovanom pri MOBMS-u.

I u 2010. godini su nam se obraćali roditelji u vezi s ostvarivanjem prava na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju, u slučaju kada je dijete rođeno kao jedno od blizanaca, treće i svako sljedeće dijete. Prema tada važećem Zakonu, dopust za njegu djeteta ili pravo na rad u skraćenom radnom vremenu do navršene 8. godine djetetova života, mogao se koristiti tek nakon iskorištenog prava za roditeljski dopust, a koji za spomenute roditelje traje dulje nego za roditelje djece sa smetnjama u razvoju, rođene kao prvo ili drugo dijete, te za to vrijeme primaju nižu naknadu. To je ove roditelje i njihovu djecu stavljalo u nepovoljniji položaj. Povjerenstvu smo ponovili preporuku da se izmijene ove odredbe.

Budući da je u odnosu na ranije odredbe, koje su regulirale prava roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju, Zakonom mjesečna novčana naknada smanjena, ponovo smo uputili Povjerenstvu preporuku da se ona poveća kako bi djeci s težim smetnjama u razvoju bio omogućen dostojanstven život. Odgovoreno nam je da će se prijedlog razmotriti, uz obrazloženje da je iznos novčanih potpora propisanih Zakonom vezan proračunskom osnovicom, s namjerom da po stvaranju povoljnih materijalnih prilika dođe do povećanja iznosa rodiljnih i roditeljskih potpora, kao i ostalih potpora vezanih za proračunsku osnovicu.

U više su se slučajeva roditelji obraćali nezadovoljni procjenom zdravstvenog stanja djeteta od strane liječničkog povjerenstva HZZO-a, o kojoj ovisi stjecanje prava na dopust za njegu djeteta ili pravo na rad u skraćenom radnom vremenu, a koja se razlikuje od mišljenja liječnika koji inače prati djetetovo zdravlje. Tako, primjerice, u jednom slučaju liječnik koji prati djetetovo zdravlje, specijalist ortoped i športski liječnik zavoda za dječju ortopediju kliničkog bolničkog centra, u svojim nalazima izričito navodi da je zbog invertiranog stopala i povećane unutrašnje rotacije kuka, odnosno prirođenog iščašenja kuka, djetetu nužna skrb roditelja te izričito predlaže produljenje već ranije stečenog prava majke. U drugom slučaju, primjerice specijalist pedijatar, alergolog i klinički imunolog kliničkog bolničkog centra kao i specijalist pedijatar specijalističke pedijatrijske ordinacije u svojim mišljenjima izričito navode važnost da se dijete zadrži kod kuće i izbjegne njegovo izlaganje dišnim infekcijama u vrtiću, koje bi pogoršale njegovo zdravstveno stanje. Sličan je primjer i s djetetom s dijagnozom celijakije, bolesti koja zahtijeva kontroliranu prehranu. U ovim je slučajevima liječničko povjerenstvo HZZO-a donijelo nalaz i mišljenje kojim utvrđuje da kod djeteta ne postoji tjelesno ili mentalno oštećenje zbog kojeg ne bi moglo samostalno izvoditi aktivnosti primjerene svojoj dobi te ne ovisi o pomoći druge osobe, radi čega se majci ne priznaje ili prestaje pravo na dopust radi njege djeteta i ona je obvezna početi raditi u punom radnom vremenu prvi slijedeći dan od dana primitka rješenja. U ovim nam se slučajevima roditelji obraćaju

moleći pomoć, no riječ je o upravnom postupku koji, sukladno važećim propisima, provodi HZZO te stranka u postupku ima pravo korištenja pravnog lijeka protiv rješenja kojim nije zadovoljna.

Pored navedenog, roditelji su nam se obraćali i s primjedbama da liječnička povjerenstva područnih ureda HZZO-a u različitim gradovima, različito tretiraju slične zdravstvene probleme djeteta odlučujući o ovim pravima.

Obratio nam se i otac djeteta čija je majka umrla pri porodu. Ona je imala status majke izvan sustava rada te bi, da je preživjela, imala pravo na novčanu pomoć tijekom rodiljne i roditeljske brige o novorođenom djetetu. Otac ima status nezaposlenog roditelja te bi također, da je majka živa, imao pravo na isto. Zakon je, pak, predviđao da se, u slučaju smrti korištenje pripadajućeg prava u cijelosti prenosi na drugog roditelja, ali samo u slučaju kada je umrli roditelj bio zaposlen ili samozaposlen. Ova mogućnost nije bila predviđena za roditelja izvan sustava rada niti za nezaposlenog roditelja. Također, rodiljnu poštedu od rada obavezno od rođenja djeteta do 42. dana od rođenja djeteta, prema Zakonu, koristi majka, a nakon toga može, radi zaposlenja ili samozaposlenja majke preostali dio prava na rodiljnu brigu, uz majčinu pisanu suglasnost, preuzeti otac. Zakonske odredbe ne predviđaju opisanu životnu situaciju, zbog čega ocu nije bilo omogućeno da se korištenje prava prenese na njega. Vezano za ovu nelogičnost obratili smo se MOBMS-u te preporučili da zakon prilagode i ovakvim životnim situacijama.

Iz nekoliko predmeta te iz obrazloženja HZZO-a proizlazi da se prava skrbnika djeteta, koji nije ujedno i roditelj djeteta, izvode iz prava roditelja te se ne mogu priznati u većem opsegu nego roditelju. To primjerice znači da baka djeteta, koja ima svoje maloljetno dijete te koja je, nakon smrti roditelja dvoje unuka, postavljena skrbnicom unucima, ne može ostvariti pravo na roditeljski dopust u trajanju od 30 mjeseci. Ministarstvu smo preporučili da izmjenama Zakona korisniku omoguće da svoja prava ne izvode iz prava roditelja, nego da ih ostvaruju sukladno životnim okolnostima i potrebama konkretnog djeteta.

Svoje smo prijedloge za izmjene Zakona, a koji su proizašli iz stvarnih životnih situacija, upućivali MOBMS-u. Neki su naši prijedlozi ugrađeni u tekst Zakona koji je u međuvremenu donešen.

2.5.1.2 Djeca i siromaštvo

Godina 2010. proglašena je Europskom godinom borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Siromaštvo najteže pogađa djecu, ugrožava njihove šanse za preživljavanje i razvoj, uzrok je kršenja mnogih njihovih prava te ima dugoročne negativne posljedice. Ured je tijekom proteklih godina nadležnim ministarstvima upućivao preporuke podsjećajući na temeljne zahtjeve Konvencije o pravima djeteta, kao i na nacionalne strateške dokumente koji obvezuju na djelovanje u interesu djece.

Siromaštvo je povezano s uskraćivanjem dječjih prava i stvara zapreke u ostvarivanju punih potencijala djece. Ono je mnogo više od materijalne deprivacije i odražava se u svim područjima dječjeg života. Najčešće u zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, stanovanju, slobodnom vremenu i igri, ali je vidljivo i kroz područja koja se odnose na zaštitu od svih oblika nasilja, slobodu izražavanja, informiranost, slobodu udruživanja i drugo. Stoga u svim tim područjima valja predvidjeti mjere suzbijanja negativnih utjecaja siromaštva na djecu.

Ured je u ovom izvještajnom razdoblju uputio niz preporuka u pojedinačnim slučajevima prema nacionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini, pozivajući na koordinaciju u radu tijela državne uprave i lokalne i regionalne (područne) samouprave.

Rizik od nepovoljnih posljedica siromaštva posebno se odnosi na djecu s teškoćama u razvoju. Izlaz iz teške životne situacije za neke se nastoji pronaći i kroz razne humanitarne akcije s ciljem prikupljanja sredstava za troškove liječenja djece. Postalo je uobičajeno da se uz novinski članak koji donosi neku

osobnu priču djeteta s teškoćama u razvoju pa i propituje funkcioniranje različitih sustava, objavi broj žiro računa i poziv za novčane donacije za potrebe djeteta.

Ključni instrument koji može pomoći pojedincu da se oslobodi od siromaštva je obrazovanje. Ostvarivanje prava na obrazovanje je preduvjet za ostvarivanje drugih ljudskih prava, kao što su: pravo na zapošljavanje, zdravlje i sudjelovanje. Strategija za smanjenje siromaštva morala bi se usredotočiti na ostvarivanje prava na obrazovanje te osigurati da djeca koja odrastaju u nepovoljnim uvjetima budu prva koja će ostvariti „dobit“ od daljnjeg školovanja, kroz stipendije, različite olakšice vezane uz redovito školovanje, poticaje za zapošljavanje i drugo.

Ovo se posebno mora primjenjivati u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju, kako bi njihove šanse za dostizanje kvalitetnog i primjerenog obrazovanja bile izjednačene s drugima i kako bi obrazovanje bilo temelj njihove aktivne participacije u društvu i kada dostignu punoljetnost.

Jednakost i nediskriminacija su važni elementi prava na obrazovanje. No, djeca iz financijski i kulturno depriviranih okruženja svoje školovanje započinju iz neravnopravne pozicije, a često su izložena i neravnopravnom tretmanu u školi. Djeca iz siromašnih obitelji izložena su većem riziku da postanu žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, kako u školskom okruženju tako i u obitelji. Ona se osjećaju „drugačije“ od ostale djece u školi, ne mogu si priuštiti kvalitetne sadržaje (posjete kinu, kazalištu, muzejima i galerijama, članstvo u športskim i drugim klubovima itd.). Proživljavaju iskustvo diskriminacije po osnovi neimaštine te se susreću s brojnim ograničenjima u ostvarivanju svojih mogućnosti. Neka djeca osjećaju samo materijalnu deprivaciju, dok druga zbog toga trpe i snažan emocionalni teret i sram. U dječjem doživljavanju siromaštva važnu ulogu imaju roditelji, odnosno način na koji se oni sami nose s materijalnom situacijom te kako je prezentiraju djeci. Siromaštvo ne smije biti niti uzrok, niti učinak diskriminacije, jer svakom djetetu treba pružiti jednake mogućnosti da u potpunosti razvije svoje sposobnosti i time ostvaruje svoja prava. Ured pravobraniteljice je tijekom 2010. postupao po prijavama ovakvog sadržaja.

U nastojanju da se utječe na smanjenje dječjeg siromaštva, jedna od mogućih mjera je i uključivanje što većeg broja djece iz siromašnih obitelji u predškolske ustanove. Time bi se utjecalo na osnaživanje i sudjelovanje djece, a ujedno bi se stvorili preduvjeti za pravovremenu intervenciju institucija s ciljem pružanja pomoći siromašnim obiteljima. Dodatna financijska pomoć obiteljima u riziku od siromaštva bilo bi i osiguranje besplatnog prijevoza učenika do škola (osnovnih i srednjih), pravo na besplatne školske udžbenike, na korištenje računala te na izvanškolske aktivnosti. U borbi protiv dječjeg siromaštva važna je i dostupnost slobodnih aktivnosti (športskih, kulturnih, umjetničkih) svakom djetetu, pogotovo u vrijeme kad mnogi roditelji nisu u mogućnosti podmiriti troškove takvih aktivnosti te one siromašnoj djeci ostaju nedostupne.

Unapređenje osobne sigurnosti za siromašnu je djecu vrlo bitno, kao i odrastanje u sigurnom okruženju, uz pohvale i priznanja te pozitivne povratne informacije. S obzirom na važnost obiteljskog okruženja za zdrav psihofizički razvoj djeteta, država mora posebnu pažnju posvetiti potpori obiteljima i pomoći im u odgoju i skrbi o najboljem interesu djece. Osim pružanja materijalne pomoći, osobito je važno osigurati siromašnim obiteljima i savjetodavnu pomoć pri razvijanju roditeljskih kompetencija. Zbog specifičnih situacija neka se djeca (djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su povjerena na odgoj i čuvanje ustanovama, udomiteljskim obiteljima ili drugim osobama, djeca s teškoćama u razvoju, djeca pripadnici nacionalnih manjina) nalaze u još većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te je upravo za tu posebno ranjivu skupinu djece bitno pravovremeno uključivanje nadležnih institucija koje im trebaju pružiti podršku.

Sve državne institucije imaju odgovornost u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Osim socijalne pomoći obiteljima koje se nalaze u riziku od siromaštva, važno je i u stavkama državnog i

lokalnih proračuna osigurati sredstva usmjerena na podizanje kvalitete života djece, kroz odgoj i obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, kulturne i rekreacijske aktivnosti uz posebnu pozornost na najugroženije skupine. Bitno je pritom čuti i dječju percepciju siromaštva, što bi pridonijelo boljem razumijevanju njihovih potreba pa tako i učinkovitijem ostvarivanju njihovih prava i interesa. Stoga je potrebno naći prikladne, za djecu neugrožavajuće načine koji će im omogućiti da i sama sudjeluju u formuliranju, provedbi i praćenju strategije smanjenja dječjeg siromaštva.

2.5.2 EKONOMSKA PRAVA

U području kršenja ekonomskih prava Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2010. godine zaprimio 72 prijave, što je 31% više nego u 2009. godini. Navedenim je prijavama bilo obuhvaćeno 157 djece. Pritužbe su se u 34 slučaja odnosile na zaštitu prava na primjeren životni standard (104 djeteta), 15 se prijava odnosilo na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, dvije na povrede prava djece zbog neprimjerenog oglašavanja, dok se 19 prijava odnosilo na zaštitu imovinskih prava odnosno na raspolaganje imovinom. Dvije su se prijave odnosile na kršenja ostalih ekonomskih prava (darovanje dionica unucima i reprogramiranje kredita). Najviše prijava, njih 18, bilo je s područja Grada Zagreba, 11 iz Sisačko-moslavačke i šest iz Požeško-slavonske županije.

2.5.2.1 Primjeren životni standard

Tijekom 2010. godine Ured je postupao u 34 predmeta kršenja prava djece na primjeren životni standard. Broj prijava je povećan u odnosu na prethodne godine. Od navedenog broja, četiri slučaja odnosila su se na djecu s teškoćama u razvoju i njihovu nemogućnost ostvarivanja prava na primjeren životni standard. Većina prijava odnosila se na nedostatak osnovnih uvjeta za život djece u stambenom prostoru, odnosno potrebne infrastrukture vode, grijanja ili priključka na električnu energiju, kao i premali stambeni prostor za višečlanu obitelj u kojem djeca nemaju prostor u kojem bi mogla obavljati svoje zadatke i spavati odvojeno od roditelja.

Uočen je i problem provedbe deložacije iz protupravno useljenih objekata nakon provedenog sudskog postupka te slučajevi nemogućnosti korištenja postojećeg stambenog prostora uslijed prekida bračne zajednice. Ovoliki broj predmeta vezanih za ugroženi životni standard djece ponovo upućuje na nedovoljnu orijentiranost jedinica lokalne samouprave na zadovoljenje potreba stambenog zbrinjavanja socijalno ugroženih obitelji, ali i obitelji koje ne ostvaruju dovoljan prihod ni za održavanje minimuma stambenih uvjeta (isključenje električne energije ili obustava isporuke pitke vode), a koje prema važećim kriterijima nisu u kategoriji socijalno ugroženih članova društvene zajednice.

U povodu prijava o ugroženom životnom standardu djece te zamolbi za sprečavanje deložacija obitelji, aktivnost Ureda pravobraniteljice bila je usmjerena na poticanje nadležnih gradskih i općinskih tijela za rješavanje stambenih pitanja, kao i upućivanja preporuka mjesno nadležnim centrima za socijalnu skrb za uključivanjem i praćenjem prilika u obitelji te priznavanje prava na pomoć za podmirenje troškova stanovanja obiteljima u potrebi. Ima i rijetkih pozitivnih primjera odgađanja prisilnog iseljenja obitelji iz stambenog prostora temeljem aktivnosti centara za socijalnu skrb, kao i dobrotvornih akcija pojedinih gradova i općina kojima je uspješno riješeno stambeno zbrinjavanje obitelji. No, takvi pojedinačni slučajevi ne umanjuju odavno prisutan problem neostvarivanja sustavnog stambenog zbrinjavanja ugroženih obitelji.

Bitno je napomenuti da su sa većinom slučajeva u kojima je postupao Ured centri bili već upoznati te da su poduzimali radnje iz svoje nadležnosti. U nekoliko slučajeva, nakon provjere prijavljenih okolnosti putem socijalne službe, utvrđeno je da prijave nisu utemeljene. U dva slučaja upućene su preporuke gradu i MZSS-u radi preispitivanja i moguće dopune utvrđenih kriterija, koji se koriste pri utvrđivanju

redoslijeda za odobravanje pomoći, uvažavanjem stupnja invalidnosti djeteta odnosno zdravstvenog stanja kao dodatnog kriterija, s ciljem uspješnije zaštite najboljeg interesa djeteta.

Očito je da je teško postići kvalitetno poboljšanje stambenih uvjeta, jer financijska sredstva koja gradovi i općine planski usmjeravaju za stambeno zbrinjavanje obitelji s djecom i dalje nisu dovoljna. Jedan primjer, međutim, ukazuje na veliku angažiranost lokalne zajednice, no prepreka su bili narušeni međuljudski odnosi i imovinsko pravni odnosi, što je rezultiralo nemogućnošću jednostavnog rješavanja narušenog prava na primjeren životni standard djeteta s teškoćama u razvoju. Obratili su nam se roditelji djevojčice koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, požalivši se da su, zbog arhitektonske nepristupačnosti njihova stana, prisiljeni kćer na rukama nositi uz stepenice, što s odrastanjem djevojčice postaje sve teže, te narušava njezin dignitet. Moguće rješenje je prijelaz preko dijela dvorišta susjedne zgrade koje je grad, dijelom suvlasnik dvorišta, spreman urediti bez dodatnih troškova za stanare-suvlasnike, kako bi ono bilo još pristupačnije za prolaz djetetu u invalidskim kolicima. Međutim, to rješenje je neostvarivo, jer stanari susjedne zgrade odbijaju dati suglasnost za prolaz preko njihovog privatnog posjeda. Ured pravobraniteljice je, po zaprimanju prijave, stanarima uputio pismo, pozivajući ih da kroz razgovor i dijalog nađu obostrano prihvatljivo rješenje, kako nesuglasice odraslih ne bi otežavale život djevojčice, koja ne samo da nema osiguran pristup svome domu, već zasigurno teško proživljava i sukobe odraslih. Nismo, nažalost, naišli na razumijevanje, a lokalna zajednica se i dalje trudi, u dogovoru s roditeljima, iznaći rješenje ovog problema.

2.5.2.2 Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova

U sklopu praćenja povreda ekonomskih prava djece i u 2010. godini posebno smo pratili ostvarivanje prava djece na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova. Ured pravobraniteljice za djecu je postupao po zaprimljenim prijavama (15), ali i upitima te je predlagao opće inicijative za bolju zaštite djece (22), koje se odnose na područje nezakonitog rada ili zapošljavanja djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, povredu prava učenika pri obavljanju stručne prakse, sudjelovanje djece u kulturnim i umjetničkim aktivnostima, sudjelovanje djece u športskim aktivnostima, odobrenja centara za socijalnu skrb za sklapanje ugovora za sudjelovanje u športskim ili umjetničkim aktivnostima te zaštitu djece od neprimjerenog oglašavanja. U 12 slučajeva radilo se o obavijestima Državnog inspektorata o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavca. U tri slučaja se radilo o pojedinačnim prijavama povrede prava djece koje su se odnosile na prijave povrede prava učenika pri obavljanju stručne prakse te problemu neplaćanja naknade i uvjetovanja plaćanja s ostankom na praksi. U jednom slučaju se radilo o upitu o sudjelovanju djeteta mlađeg od 15 godina u kazališnoj predstavi. Pored pojedinačnih prijava Ured se kroz 12 općih inicijativa bavio ovim segmentima zaštita prava djece, odgovarao na telefonske upite roditelja i škola, organizirao međuresorne sastanke s predstavnicima Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Hrvatske obrtničke komore, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Agencije za strukovno obrazovanje i Državnog inspektorata s ciljem razmjene mišljenja i bolje zaštite prava djece.

Povreda prava učenika pri obavljanju stručne prakse - U 2010. je, radi praćenja ostvarivanja prava djece prilikom obavljanja učeničke stručne prakse, nastavljena suradnja s nadležnim tijelima. Razmijenjene su informacije o postupanju u slučaju prijave povreda prava djece te predlaganju izmjena i dopuna propisa u području rada i zapošljavanja djece. U prosincu 2010. organiziran je sastanak u Uredu, na kojem su iznesena iskustva i podaci o broju zaprimljenih prijava te prijedlozi za unapređenje daljnje suradnje. Zaključeno je kako je u Uredu pravobraniteljice za djecu, ali i MZOŠ-u, zaprimljen manji broj prijava povrede prava učenika u odnosu na prošlu godinu, ali je povećan broj upita škola o postupanju u slučaju kad poslodavac ne želi potpisati ugovor pod uvjetima koji su njime predviđeni. Pri Hrvatskoj obrtničkoj komori (HOK) je osnovana radna grupa za osiguravanje kvalitete praktične nastave, u cilju podizanja i praćenja kvalitete praktične nastave, a prijave povrede prava učenika se proslijeđuju Sudu časti. HOK je u

2010. godini postupao u jednom slučaju prijave neplaćanja novčane naknade učeniku. Uspostavljena je suradnja Agencije za strukovno obrazovanje s predstavnicima obrtničkih komora u županijama u ovom području. Državni inspektorat Republike Hrvatske ukazao je na nedostatnu učinkovitost nadzora nad primjenom Zakona o strukovnom obrazovanju od strane inspektora rada, budući da Zakon o strukovnom obrazovanju ne sadrži prekršajne odnosno kaznene odredbe kao sankcije za kršenje zakonskih odredbi. Kao rezultat toga sastanka nadležna tijela postigla su dogovor i suglasila se da je potrebno daljnje informiranje i senzibiliziranje poslodavaca o pravima učenika na stručnoj praksi i daljnje informiranje poslodavaca o potporama i olakšicama za primanje učenika na stručnu praksu.

MZOŠ je najavio da će, pri sljedećim izmjenama i dopunama, u Zakon o strukovnom obrazovanju ugraditi detaljnije odredbe o zaštiti učenika, detaljnije propisati uvjete obavljanja praktične nastave i vježbi kako bi se precizirala odredba kojom se propisuje primjena općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca. Također će ugraditi prekršajne, odnosno kaznene odredbe, kao sankcije za kršenje zakona od strane poslodavaca koji primaju naučnike na stručnu praksu, kao i jasnije odredbe o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora, budući da postojeće rješenje stvara nedoumice i moguće pravne praznine. MZOŠ će poduzeti i potrebne radnje kako bi se iz e-matrice osnovnih i srednjih škola dobili podaci o broju i vrsti povreda za vrijeme stručne prakse, budući da su nadležna tijela utvrdila potrebu detaljnije analize o broju i vrsti povreda prava učenika u osnovnim i srednjim školama, odnosno o broju i vrsti povreda za vrijeme stručne prakse te u kojim školama je bilo povreda i s kojim posljedicama. Nadležna tijela nastojat će zajedničkim naporima pronaći sustavno rješenje za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi.

Nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca - Prema izvješću Državnog inspektorata u 2010. godini, koji sukladno Zakonu o državnom inspektoratu obavlja pojačani nadzor u svezi s otkrivanjem nezakonitog rada i zapošljavanja djece, unutar 15.776 obavljenih nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja, u 26 nadzora su otkrivene nezakonitosti u odnosu na 27 maloljetnika. Počinjeno je 55 povreda prekršajno sankcioniranih odredbama Zakona o radu, Zakona o državnom inspektoratu, Zakona o strancima, Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, koje se odnose na rad i zapošljavanje djece. U jednom slučaju je utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo povrede prava radnika na radni staž, odnosno prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Međutim, u odnosu na 2009. kada je obavljeno 15.944 nadzora te su u 68 nadzora otkrivene nezakonitosti u odnosu na 73 maloljetnika, broj povreda prava djece smanjen je skoro za trećinu. Najviše nezakonitosti utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, potom trgovine, turizma, pekarstva, graditeljstva i obrtničko uslužnih djelatnosti. Radilo se o poslovima konobara i pomoćnih konobara (14), pipničara (1), pomoćnog kuhara (1), pomoćnog pekara (3), prodavača (4), pomoćnog građevinskog radnika (1), naplate u autokampu (1) te sudjelovanja u izvođenju kazališne predstave (2). Povrede su se odnosile na neuručivanje pisanih potvrda o sklopljenom ugovoru o radu, u slučaju kad ugovor o radu nije bio sklopljen u pisanom obliku, omogućavanje naplatnog sudjelovanja dvije maloljetne osobe mlađe od petnaest godina u kazališnoj predstavi bez prethodnog odobrenja inspektora rada, prekovremeni rad noću, tj. između 19 sati uvečer i 7 sati ujutro u industriji, odnosno između 20 sati uvečer i 6 sati ujutro izvan industrije, sklapanje ugovora o radu koji ne sadrži sve dijelove propisane Zakonom o radu, zapošljavanje bez pisanog odobrenja zakonskog zastupnika, uskratu prava na tjedni odmor, neomogućavanje korištenja godišnjeg odmora u dijelovima pod uvjetima propisanim Zakonom o radu, nevođenje evidencije o radnicima i o radnom vremenu ili nevođenje na propisan način, zapošljavanje prije utvrđivanja zdravstvene sposobnosti na poslovima na kojima se može raditi samo nakon prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, prekovremeni rad u većem broju sati od zakonom određenog najdužeg trajanja takvog rada, neobavješćavanje inspektora rada o prekovremenom radu maloljetnika u propisanom roku, neosiguravanje da se noćni rad maloljetnika obavlja pod nadzorom punoljetne osobe, nedostavljanje obračuna iz kojeg je vidljivo kako je

utvrđen iznos plaće, neprijavljivanje četiri maloljetnika na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje s prvim danom početka rada, neuredno vođenje evidencija o plaćama, neprijavljivanje nadležnom tijelu mirovinskog osiguranja po proteku zakonskog roka, zakašnjelo prijavljivanje nadležnom tijelu zdravstvenog osiguranja te zapošljavanje maloljetnog stranca bez radne dozvole.

Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti podneseni su zahtjevi za pokretanje prekršajnih postupaka, ali i određene upravne mjere, i to rješenja o zabrani rada maloljetnika mlađeg od petnaest godina, rješenja o zabrani rada maloljetnika bez prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za obavljanje tih poslova, tri rješenja o zabrani određivanja prekovremenog rada maloljetnicima i 10 rješenja o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima.

Inspektori rada su u 2010. godini također provodili nadzore u području **zaštite na radu**. Od ukupno 9.457 nadzora, inspektori rada su kod pet poslodavaca utvrdili postojanje osnovane sumnje da su počinjene nezakonitosti u odnosu na maloljetne radnike. U 115 nadzora inspektori su zatekli 250 maloljetnih radnika, odnosno učenika na naukovanju. Kod dva poslodavca utvrđeno je da poslodavci ne posjeduju procjenu opasnosti za radna mjesta, što je protivno Zakonu o zaštiti na radu te da nisu organizirali i osigurali pružanje prve pomoći radnicima za slučaj ozljede na radu ili iznenadne bolesti, a kod tri poslodavca je utvrđeno da nisu maloljetnicima osigurali odgovarajuća zaštitna sredstva, i to: na pomoćnim poslovima pri postavljanju klima uređaja, na poslovima električara kod popravka broda i na poslovima kuhara. Kod jednog poslodavca je utvrđeno da nije na propisani način obavio ispitivanja strojeva i uređaja s povećanim opasnostima, a kod tri poslodavca je došlo do teških ozljeda maloljetnika: jedan maloljetni radnik se teško ozlijedio pri padu s prozora (obavljanje poslova postavljanja klima uređaja), jedan učenik na obavljanju prakse za konobara teško se ozlijedio porezavši se na čašu, a jedan naučnik teško se ozlijedio električnom ručnom bušilicom pri izvođenju radne operacije na način protivan pravilima zaštite na radu. Inspektori rada za zaštitu na radu donijeli su tri rješenja kojima su naredili poslodavcima udaljavanje maloljetnika s poslova pri kojima ne koriste propisana osobna zaštitna sredstva i rješenja. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba poslodavca podneseno je pet optužnih prijedloga za ukupno osam počinjenih prekršaja zbog osnovane sumnje da su počinili djelo prekršaja opisano i kažnjivo po Zakonu o zaštiti na radu, a jedna kaznena prijava i dvije obavijesti podnesene su drugim nadležnim tijelima za uočene nepravilnosti za koje inspektori nisu bili ovlašteni postupati.

Sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima - Novim Zakonom o radu i Pravilnikom o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima smije sudjelovati uređena je posebna zaštita od gospodarskog iskorištavanja djece mlađe od petnaest godina ili starije djece koja pohađaju obvezno osnovno obrazovanje. Oni, samo uz prethodno odobrenje inspektora rada, smiju sudjelovati uz naplatu u snimanju filmova, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, i to samo na način, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, čudoređe, školovanje ili razvoj. Inspektor rada izdaje odobrenje na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika djeteta, a primjerak odobrenja dostavlja i nadležnom centru za socijalnu skrb. Prema podacima Državnog inspektorata za 2010., a vezano uz provedbu navedenog Pravilnika, inspektori rada za radne odnose zaprimili su 253 zahtjeva zakonskih zastupnika osoba mlađih od 15 godina za sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela, ali i snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Postupajući u okviru svoje nadležnosti po navedenim zahtjevima, inspektori rada su dali odobrenje za sudjelovanje 251 maloljetnika u navedenim aktivnostima (133 maloljetnika i 118 maloljetnica), dok su dva zahtjeva odbijena jer su podneseni retroaktivno.

No, kad je riječ o **sudjelovanju djece u umjetničkim ili scenskim aktivnostima bez naplate**, inspekcija rada nije nadležna za izdavanje odobrenja, budući da se sudjelovanje djece u kazališnim predstavama u večernjim terminima u pravilu ne smatra zapošljavanjem djece u smislu radnog odnosa, već aktivnostima djeteta sukladno roditeljskoj odluci i procjeni. Međutim, to ne znači da ovoj problematici ne treba

pristupiti s velikom pažnjom i oprezom, naročito ako je riječ o angažmanu djece u „kazalištu za odrasle“ u kasnim večernjim satima. Iako roditelji prema Obiteljskom zakonu imaju pravo i dužnost odgajati dijete i s tim u vezi nadzirati ga u njegovom druženju s drugim osobama, u slučaju sumnje u zlorabu, kako od strane roditelja, tako i fizičkih ili pravnih osoba, Centar za socijalnu skrb nadležan je za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

U 2010. godini imali smo upit predstavnika kazališta, koji su tijekom kazališnih ljetnih večeri željeli angažirati skupinu djece, koja su inače bili polaznici njihove glumačke škole, da bez naplate sudjeluju u predstavi. Iznijeli smo im stajališta o sudjelovanju djece u scenskim aktivnostima i razlici između angažmana uz naplatu i bez naplate te obvezi suradnje i dobivanja suglasnosti roditelja. Također smo im naglasili kako je važna zadaća organizatora kazališne predstave da, uz suglasnost roditelja, brinu da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio pogibeljan ili im ometao obrazovanje, bio štetan za zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj.

Odobrenje CZSS za sklapanje ugovora (športskih, umjetničkih ili sličnih) - Uz zaštitu djece i postupanja inspektora rada sukladno propisima o radu, i centri za socijalnu skrb provode postupak zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, ali sukladno Obiteljskom zakonu. Centri su nadležni za davanje odobrenja zakonskim zastupnicima djece za **sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba kojima je predmet raspolaganje budućim imovinskim pravima** djeteta u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima. Iz tih smo razloga Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva predložili da, radi izbjegavanja paralelizma u postupanju unutar područja rada i obitelji, pristupe usklađenju propisa. Držimo da bi izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona područje sudjelovanja djece u športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima trebalo detaljnije regulirati. U suprotnom, ostavlja se mogućnost zlorabe, kako od strane roditelja, tako i fizičkih ili pravnih osoba, to jest iskorištavanja i ugrožavanja prava djece. Smatramo da je, pored imovinske zaštite djece, potrebno propisati bolju zaštitu djece pri obavljanju navedenih aktivnosti te razraditi, primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnostima u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, pravila o sigurnosti djece pri obavljanju aktivnosti, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe i drugo.

U sklopu zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova Ured pravobraniteljice je i u 2010. godini pratio problematiku zaštite **djece koja prose**. Obraćali su nam se građani, javljajući kako djeca prose na raskrižjima, što je opasno po njihov život i zdravlje, a mi smo o svakom pojedinačnom obraćanju građana obavještavali policiju i tražili žurno postupanje, kako bi se djeci, u suradnji s nadležnim tijelima socijalne skrbi, pružila odgovarajuća zaštita. Pri tome smo upozoravali na nužnost suradnje s građanima i pravovremene intervencije kako bi se pomoglo ovoj posebno ranjivoj skupini djece. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova tijekom 2010. policijski službenici su zabilježili 41 slučaj zatjecanja djece u prosjačenju, samostalno ili u prisutnosti roditelja ili drugih odraslih osoba. Od toga ih je 12 bilo mlađe od 14 godina. Policija je protiv roditelja pokrenula prekršajne postupke zbog poticanja na prosjačenje i lošeg odgoja i zanemarivanja djece. U tri slučaja roditelji su prijavljeni za kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta. U odnosu na prethodnu godinu broj zasebno evidentiranih i procesuiranih slučajeva prosjačenja smanjen je za 29. Podsjećamo kako je na web stranici Ureda, www.dijete.hr objavljen letak „Zaštitimo djecu koja prose“, u kojem nastojimo građanima pojasniti ovu problematiku i osvijestiti ih o njihovoj građanskoj dužnosti da pomognu djeci prijavljivanjem takvih slučajeva. Nažalost, generalni protokol o postupanju u slučaju grubog zanemarivanja dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djece, kojim bi bilo uređeno i postupanje u zaštiti djece koja prose, još nije donesen.

Građani su nas također obavještavali i o tome da djeca na ulici sviraju za novac ili prodaju suvenire u kasnim večernjim satima. U jednom takvom slučaju, dobivši obavijest o dječaku koji je za novac na ulici

svirao tamburicu, obratili smo se nadležnoj policijskoj postaji, s molbom da policija izvrši izvide iz svoje nadležnosti radi zaštite prava i dobrobiti dječaka. U svojem odgovoru nadležna policijska uprava nas je obavijestila kako je utvrđeno da je dječak samoinicijativno i bez znanja roditelja svirao na ulici u vrijeme školskih praznika, jer je htio skupiti nešto novaca za džeparac i novi mobitel te je htio iskoristiti priliku za vježbanje budući da pohađa glazbenu školu. U konkretnom slučaju na temelju dostupnih podataka nema elemenata koji bi ukazivali, prema utvrđenju policije, da je riječ o klasičnom slučaju prošnje, ali ni o gospodarskom iskorištavanju djeteta. Međutim, takva aktivnost djeteta, iako je riječ o djetetovom postupanju po slobodnoj volji, ne smije sadržavati elemente gospodarskog iskorištavanja, ne smije ometati djetetovo obrazovanje, niti biti štetno za njegovo zdravlje ili djetetov tjelesni ili duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj ili integritet.

Državna tijela koja prate i nadziru područje rada i gospodarskog iskorištavanja djece, kao i ona koja poduzimaju mjere za zaštitu djece, prema svojim ovlastima i odgovornostima u provedbi propisa za zaštitu djece, dužna su ispitati okolnosti svakog pojedinog slučaja sumnje u gospodarsko iskorištavanje djeteta i ovisno o utvrđenim okolnostima poduzeti mjere za zaštitu djeteta.

2.5.2.3 *Zaštita djece od neprimjerenog oglašavanja*

Od 72 zaprimljene prijave povreda ekonomskih prava djece, dvije su se odnosile na povrede prava djece kod oglašavanja. Ured se kroz 10 općih inicijativa bavio tematikom zaštite djece od neprimjerenog oglašavanja.

Kao i proteklih godina, u više su nam se navrata obraćali roditelji zbog provođenja marketinških aktivnosti u dječjim vrtićima i školama. Požalili su se da često u dječje vrtiće dolaze predstavnici kreditnih institucija (banaka i stambenih štedionica) te djeci uz prigodna druženja i sudjelovanje maskota, govore o štednji i dijele im reklamne materijale. Smatramo da edukativan rad s djecom i podučavanje o važnosti štednje ni u kojem slučaju ne smiju sadržavati promidžbene aktivnosti kreditnih institucija i/ili njihovih proizvoda te da u dječjim vrtićima općenito ne bi trebalo biti mjesta oglašavanju, pa tako ni oglašavanju bankarskih proizvoda i usluga. Vrlo su ilustrativni doživljaji roditelja učenika osnovnih škola koji navode da se zbog brojnih aktivnosti usmjerenih na poticanje kupnje i potrošačkog mentaliteta kod djece, djeca „u školi osjećaju kao u dućanu“.

I dalje smatramo da postojećim propisima djeca nisu adekvatno zaštićena od potencijalno negativnih utjecaja reklama, a pritisak oglašivača na dječju populaciju sve je snažniji. Stoga nizom aktivnosti, kao što su upozorenja i preporuke tvrtkama, državnim institucijama i tijelima te javnim nastupima na stručnim skupovima i u medijima, nastojimo osvijestiti potrebu za boljom regulacijom ovoga područja te potaknuti izvršnu i zakonodavnu vlast da to i ostvare. Pritom su nam dragocjena mišljenja djece, odraslih, kao i stručnjaka iz raznih područja. Izdajamo i održavanje prve konferencije o marketingu usmjerenom prema djeci, pod nazivom „Playbrand-djeca mali, veliki potrošači“, kojom se, po riječima organizatora, željelo utjecati na podizanje razine svijesti o utjecaju marketinga na djecu kao ciljnu skupinu te promovirati primjenu etičkih načela u marketinških kampanjama. Na konferenciji se govorilo o tome da su djeca iznimno važna ciljna skupina za velike industrije, a da su reklame „nezvani gosti u našim domovima, srcima i novčanicima“, zadiru u intimu pojedinca i zajednice i imaju snažan utjecaj na kulturu pojedinca i zajednice. Nažalost, nisu nađeni drugi načini na koji bi se na prihvatljiv način potrošače informiralo o proizvodima, što je glavni zadatak oglašavanja. Multinacionalne kompanije, mediji i agencije najviše ulažu u oglašavanje, a djeca i mladež su sve važnija skupina kupaca, ranjiva, lakovjerna i podložna oglasnim porukama.

Uredu su se tijekom 2010. obratili razni trgovci, institucije, roditelji i ostali građani zainteresirani za problematiku sudjelovanja djece u reklamama. Neki organizatori reklamnih kampanja unaprijed traže informaciju o tome bi li njihova planirana aktivnost predstavljala kršenje prava djece, tražeći tumačenje

propisa o načinu organiziranja takvih aktivnosti. Smatramo da je teško dati jednoznačni odgovor na upit o tome je li korištenje djece u promociji proizvoda kršenje prava djeteta, jer to ovisi o nizu čimbenika, od vrste proizvoda koji se reklamira i načina reklamiranja, do načina uključivanja djece i postupanja s njima. Pravobraniteljica za djecu općenito ne podržava korištenje djece u reklamnim kampanjama, koje je proteklih godina uzelo maha. To, međutim ne znači da je svako sudjelovanje djece u bilo kojoj promotivnoj aktivnosti kršenje njihovih prava. Ako se to već čini, važno je osigurati da djeca pritom budu zaštićena od bilo kakvih neugodnosti, opasnosti i zlorab. S obzirom na Konvenciju o pravima djeteta, u svim postupanjima s djecom prednost treba dati najboljem interesu djeteta. Stoga, bilo kakva aktivnost koja uključuje djecu mora biti organizirana na način da se uvažavaju njihove potrebe, da se s njima postupa na način primjeren njihovoj dobi i zrelosti, da se pritom poduzmu sve potrebne mjere zaštite sigurnosti i zdravlja djece te da se spriječi svaka mogućnost zlorabe djece, odnosno njihovih fotografija i snimki. Za svako sudjelovanje djece u takvim aktivnostima, snimanje i korištenje fotografija nužna je suglasnost roditelja i djeteta, koji moraju biti detaljno obaviješteni o tome kako će se i u koje svrhe koristiti snimljeni materijal. Podsjećamo da nije prihvatljivo koristiti djecu za reklamiranje nezdrave hrane i općenito proizvoda koji mogu ugroziti dječje zdravlje. Nedopustivo je koristiti erotizirane fotografije djece, odnosno fotografije koje prikazuju djecu na ponižavajući ili podrugljiv način, prikazivati ih u opasnim situacijama i slično.

Djeca se često koriste za reklamiranje proizvoda koji nemaju izravne veze s djecom, a odnose se i na sredstva za čišćenje, deterdžente, omekšivače, prehrambene proizvode i slično, kako bi privukla odrasle gledatelje, ali i potaknula djecu da utječu na odluke svojih roditelja o kupnji. Pritom zabrinjava i „inovativnost“ trgovaca u pokušajima da utječu na ponašanje potrošača. Tako je veliku pažnju privuklo je oglašavanje piva na športskim dresovima u koje su bila odjevena djeca osnovnoškolske dobi na humanitarnoj utakmici. Smatramo da je dužnost oglašivača procijeniti adekvatnost i etičnost sadržaja svojeg oglašavanja, no držimo da je o tome morao voditi računa i organizator humanitarne utakmice na kojoj sudjeluju djeca, koja su iskorištena za ovakvo reklamiranje alkohola. Štoviše, slijedom zakonskih odredbi i etičkih kodeksa oglašavanja, neprimjereno je da su djeci za potrebe treniranja i natjecanja uopće nabavljeni takvi športski dresovi. Opisana tržišna komunikacija nažalost prošla je bez sankcioniranja, s obzirom na neodgovarajući zakonodavnu regulativu oglašavanja piva.

I nadalje je prisutan problem zaštite djece od neprimjerenih sadržaja u oglasima na jumbo uličnim plakatima, zbog čega nam se građani također obraćaju, očekujući da pravobraniteljica može zabraniti takve plakate. Dobivali smo i obavijesti o njihovim viđenjima problema i mogućih rješenja u vezi s reklamama, ukazivali su nam na dvojbene elemente u reklamama, osobito one koji bi mogli predstavljati potencijalnu opasnost za djecu i mlade, navesti ih na nedopuštena ponašanja i dovesti ih u sukob sa zakonom.

Smatramo da poseban problem predstavlja svakodnevno učestalo, agresivno i nekontrolirano oglašavanje piva u medijima, koje je još učestalije u vrijeme većih športskih događanja. Rezultati istraživanja govore o alarmantnom rastu zlorabe alkohola među mladima u Hrvatskoj (što u Europi već neko vrijeme stagnira), pri čemu djeca najčešće konzumiraju pivo što je moguće povezati i s činjenicom da su svakodnevno izložena agresivnom oglašavanju pivske industrije. Osobito je za djecu zbunjujuće to što se pivo oglašava na športskim terenima i tijekom prijenosa športskih događaja, stvarajući dojam da je konzumiranje piva prihvatljivo ponašanje te da pridonosi društvenom životu, prijateljstvu, druženju, užitku praćenja športskog događanja. S tim u vezi, upozorili smo nadležna ministarstva na nepostojanje provedbenih propisa o oglašavanju piva, koje se, zbog nepostojanja odgovarajućih provedbenih propisa, provodi bez dostatnih ograničenja i sankcioniranja.

Tijekom 2010. Ured je pratio i problematiku oglašavanja kladionica i casina te oglašavanja igara na sreću na daljinu, a sve kako bi se smanjio štetni utjecaj takvog oglašavanja na djecu, predlažući vremensko

ograničenje u elektroničkim medijima i ograničenja u tiskanim medijima dostupnim djeci i na javnim događanjima. Bavili smo se i problematikom svakodnevne izloženosti djece reklamama koje često imaju neprikladan sadržaj i nisu u skladu s razvojnim potrebama djece, a emitiraju se tijekom dana na televiziji, objavljuju se u tiskovinama koje su dostupne djeci ili u prostorima u kojima djeca provode vrijeme. Ponavljamo da je odgovornost za zaštitu djece, pa tako i za razvijanje kritičkog stava kod djece prema sadržajima koji im se nude, prije svega ipak na roditeljima. Oni su prije svih pozvani odgojno usmjeravati djecu i naučiti ih razlikovanju želja od stvarnih potreba. Uočavamo, međutim, da se mnogi roditelji, premda svjesni svoje odgovornosti, osjećaju nemoćima pod svakodnevnim pritiskom industrije oglašavanja. Odgojem i obrazovanjem za zaštitu potrošača trebalo bi također osposobiti djecu da budu informirani potrošači, otporni na agresivne reklame, koji mogu donositi vlastite odluke, održive spram zdravstvenih, gospodarskih, socijalnih i političkih posljedica njihova potrošačkog ponašanja i koje će voditi računa o zaštiti osobnog i općeg dobra. Navedeno je cilj Modula odgoja i obrazovanja za zaštitu potrošača koji je sastavni dio Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava koji je donijela Vlada Republike Hrvatske (1999.) i posebnom odlukom obvezala Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa na primjenu u odgojno-obrazovnom sustavu.

Budući da u RH postoji velik broj zakona i podzakonskih propisa koji reguliraju oglašavanje, uočava se potreba cjelovitog pristupa, u okviru kojeg bi se bolje regulirala i sveobuhvatna zaštita djece.

2.5.2.4 Raspolaganje djetetovom imovinom

Zaštita imovinskih prava djece odnosno raspolaganje djetetovom imovinom bilo je predmetom rad Ureda i u 2010. godini.

Prema važećim odredbama Obiteljskog zakona roditelji mogu otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta, samo s odobrenjem nadležnog centra za socijalnu skrb. Zbog dugogodišnje nedosljednosti u primjeni ove zakonske odredbe, događale su se povrede dječjih imovinskih prava. U prošlogodišnjem izvješću detaljno je opisana problematika, stajališta i preporuke pravobraniteljice za djecu po tom pitanju. Zbog povreda dječjih prava inzistirali smo na potrebi ujednačavanja prakse te senzibiliziranja i educiranja službenika u kreditnim institucijama i radnika u centrima za socijalnu skrb. Također smo preporučili Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da preispita vlastito mišljenje prema kojem bi roditelji, bez traženja odobrenja centra za socijalnu skrb, mogli raspolagati novčanim sredstvima djeteta do iznosa od 10.000,00 kuna mjesečno, jer toliki iznos ostavlja prostor za moguću manipulaciju. U lipnju 2010. obaviješteni smo da je preporuka uvažena, a iznos do kojeg roditelji mogu samostalno i bez odobrenja centra raspolagati imovinom djeteta usklađen je s minimalnim novčanim iznosom potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta propisanim Obiteljskim zakonom i Podacima koje jednom godišnje objavljuje MZSS (od 902,87 do 1.168,42 kuna mjesečno, ovisno o dobi djeteta).

Roditelji su tražili savjete i u situacijama kada su djeca nakon smrti jednog roditelja, osim imovine, nasljeđivala i dugove tog roditelja, pri čemu smo ih upućivali na osnovne temelje nasljednog prava, ali i na potrebu konzultacije s odvjetnikom. Bilo je obraćanja stranaka koje su se prituživale na postupanja CZSS-a u odnosu na zaštitu imovinskih interesa djece, primjerice u postupku stavljanja roditelja u položaj skrbnika te u postupku izdavanja suglasnosti roditeljima, gdje je centar navodno propustio napraviti procjenu vrijednosti imovine djeteta. U tim smo slučajevima od nadležnih CZSS-a tražili izvješća. Obratila nam se i majka prigovorom na odluku nadležnog centra o obvezi povrata novčanih sredstava isplaćenih na ime stalne pomoći za nju i djecu, koju je centar donio nakon saznanja da je ona za vrijeme korištenja ovog prava iz sustava socijalne skrbi otuđila nekretninu. Također smo obaviješteni i o slučaju otuđenja imovine djeteta od strane roditelja, na što je nadležni centar podigao tužbu protiv roditelja, a ministarstvo je nad predmetom provelo upravni nadzor. Uredu je prijavljivano i nezakonito postupanje

roditelja s imovinom djeteta, ali i nepostupanje nadležnog centra, koji ima zakonsku obvezu, prema Obiteljskom zakonu, nadzirati raspolaganje djetetovom imovinom.

Ipak, najveći broj stranaka obraćao nam se s kritikama zakonskih odredbi kojima su zaštićena prava djece te kritikama mišljenja koje je izdalo MZSS, vezano za raspolaganje imovinom djece, istodobno ukazujući na sporost i neučinkovitost centara za socijalnu skrb. To je mišljenje izazvalo snažne reakcije javnosti te je o zaštiti imovinskih prava djeteta tijekom protekle godine bilo riječi i u tiskanim i u elektroničkim medijima, pri čemu se tražio stav i mišljenje pravobraniteljice za djecu. Praksa je pokazala da je spomenuto mišljenje MZSS-a poslužilo kao izvrstan podsjetnik na zakonske odredbe, koje se u praksi do tada evidentno nisu provodile dosljedno. Ono je, međutim, izazvalo reakciju i ogorčenje pojedinih roditelja, koji su se njime, kao i zakonskim odredbama, osjetili ugroženi u skrbi za djecu i stigmatizirani zbog potrebe obraćanja centru za socijalnu skrb. Također, bilo je i onih koji su prigovarali kompliciranoj proceduri u centru koja prethodi ishođenju odobrenja.

Prilikom pismenih i usmenih obraćanja u vezi s ovom problematikom, stranke su u velikom broju slučajeva iznosile kritike pa čak i uvrede na račun Ureda, iako je pravobraniteljica za djecu samo upozoravala na kršenje zakona i pozivala na njegovo poštovanje. Držimo da stranke prilikom takvih obraćanja zapravo nisu bile svjesne da je riječ o odredbi koja je ostala nepromijenjena od stupanja na snagu Obiteljskog zakona u srpnju 2003. te činjenice da su slične odredbe sadržavali i ranije važeći zakoni, i to Obiteljski zakon iz 1998. te Zakon o braku i porodičnim odnosima iz 1978. Način, broj i vremenski period najčešćeg obraćanja stranaka, koji se poklopio s izdavanjem mišljenja MZSS-a, nažalost, samo potvrđuju sumnje da se zakonske odredbe ranije nisu poštovale i da je zasigurno bilo kršenja dječjih prava.

Analizirajući pritužbe roditelja proizlazi da se njihovo nezadovoljstvo javlja i zbog toga što nisu bili svjesni da uplatom sredstava na račun djeteta, ta sredstva prestaju biti imovina roditelja kojom oni mogu samostalno raspolagati, već to postaje **imovina djeteta**. Razlog nezadovoljstva je i okolnost da roditelji sa zakonskim ograničenjima u budućem raspolaganju imovinom djeteta nisu bili upoznati već prilikom otvaranja računa na ime djeteta ili sklapanja drugih pravnih poslova u ime djeteta vezanih za bankarske usluge i proizvode. Roditelji, ali i druge osobe ili institucije koje uplaćuju sredstva na dječje račune, trebali bi biti upoznati da sa sredstvima na računu djeteta neće moći u potpunosti samostalno raspolagati. Takva saznanja i informacije bi roditeljima na početku dale priliku da donose informirane odluke o upravljanju imovinom, a ujedno bi se izbjegle neugodnosti i otpori koji se, najvjerojatnije, javljaju zbog nedovoljne informiranosti, nego zbog nepostojanja senzibiliteta za zaštitu interesa djece. Zbog toga smo u kolovozu 2010. godine, putem Hrvatske udruge banaka, svim kreditnim institucijama - članicama udruge preporučili senzibiliziranje zaposlenika za područje zaštite imovinskih prava djece, njihovo upoznavanje s odredbama Obiteljskog zakona te s važećim mišljenjem MZSS-a. Također, preporučili smo da se prilikom pružanja bankarskih usluga osigura transparentnost važećih odredbi i mišljenja koji se odnose na zaštitu imovinskih interesa djece te da se s njima upoznaju roditelji i druge osobe koje u ime djece ili za njihov račun poduzimaju određene radnje.

Iz obraćanja roditelja tijekom 2010. saznajemo da pojedini CZSS-i naplaćuju 70,00 kuna biljega prilikom predaje podneska kojim roditelji traže odobrenje za raspolaganje imovinom djeteta. Takvu praksu držimo spornom, s obzirom na zakonom utvrđene nadležnosti centara i dužnost obavljanja radnji za zaštitu prava i dobrobiti djeteta po službenoj dužnosti. O svom stavu obavijestili smo MZSS, preporučili im da preispitaju takva postupanja CZSS-a i da ih upozore na dužnost obavljanja radnji za zaštitu djece te njihovih prava i interesa po službenoj dužnosti, kao i da iznesu vlastiti stav o uplatama upravnih pristojbi radi ujednačavanja prakse.

Spomenuto mišljenje MZSS-a izazvalo je i reakciju stambenih štedionica koje su ukazivale na specifičnosti **stambene štednje**, zbog kojih ne postoji mogućnost njegove primjene. U studenom 2010., na traženje dvije stambene štedionice, održan je sastanak s njihovim predstavnicima u Uredu pravobraniteljice za djecu. Intencija stambenih štedionica bila je upoznati pravobraniteljicu sa specifičnostima stambene štednje, kao jedinog oblika štednje kojeg stimulira država, i to isplatom državnih poticajnih sredstava u maksimalnom iznosu od 750,00 kuna po godini štednje. Stimulira se štednja do 5.000,00 kuna godišnje, odnosno oko 400,00 kuna mjesečno, čime se potiče tzv. obiteljska štednja, u kojoj sudjeluju i djeca, te je najatraktivnija štednja na rok od pet godina. Specifičnost stambene štednje je nemogućnost sukcesivne isplate sredstava s računa, jer zahtjev za isplatom bilo kojeg iznosa sa stambene štednje pa makar i onog minimalnog, predstavlja raskid ugovora o štednji. Kako u takvim okolnostima nije provedivo važeće mišljenje MZSS-a predložili su da se ono revidira na način da se roditeljima i bez suglasnosti CZSS omogućiti podizanje jednokratnog iznosa koji odgovara visini optimalne štednje (pet godina po 5.000,00 godišnje = 25.000,00 kuna) te da se za veće iznose roditelje upućuje u CZSS. Informaciju o održanom sastanku te iznesene prijedloge dostavili smo nadležnom MZSS, uz preporuku da ih razmotri u skladu s procjenom zaštite najboljih interesa djece stambenih štediša, kojih prema procjeni štedionica u Hrvatskoj ima više od sto tisuća. Ujedno, izrazili smo stajalište da je uvijek nužno osigurati dosljednu provedbu važećih zakona, ali i zabrinutost zbog ranije nedosljedne primjene i kršenja zakonskih odredbi, kojima je svrha zaštita imovinskih interesa djece. Naglasili smo i važnost da se aktualna, a eventualno i buduća mišljenja i napuci MZSS-a, svakako uzmu u obzir prilikom izmjena Obiteljskog zakona, a kako se ubuduće ne bi u pitanje dovodila pravna sigurnost, odnosno kako bi se izbjegla kolizija odredbi zakona s aktima niže pravne snage. Posljednje informacije kojima raspolažemo ukazuju da MZSS nije uvažio prijedloge stambenih štedionica.

2.5.3 DOBROBIT DJETETA I RADNI STATUS RODITELJA

Nije rijetkost da zbog posla, školovanja ili usavršavanja roditelji mijenjaju mjesto boravka te na duže ili kraće vrijeme izbivaju iz obitelji, organizirajući na drugačiji način brigu o djeci. Ponekad zbog posla roditelji donesu odluku o preseljenju cijele obitelji. Djeca pritom mijenjaju životnu sredinu, okruženje, vrtić ili školu. Nedvojbeno takve promjene, jednako kao i odsutnost roditelja, utječu na djecu. No vjerujemo da, kada roditelji dobrovoljno donesu odluku o preseljenju, nastoje i pripremiti djecu na promjene koje će uslijediti te da ih djeca tada lakše prihvaćaju i na njih se prilagođavaju. Problem se može javiti ako je odluka o promjeni radnog mjesta, a moguće i preseljenja obitelji, „nametnuta“ od strane poslodavca i kad roditelj preseljenje nije planirao niti je na njega spreman. S obzirom na aktualnu ekonomsku i socijalnu situaciju u državi, veliki broj nezaposlenih i težnju za zadržavanjem zaposlenja, roditelji u takvim slučajevima često nemaju izbora.

Premda ova problematika nije u nadležnosti pravobraniteljice za djecu, jer se tiče prvenstveno statusa roditelja te njihovih prava i dužnosti iz domene radnih odnosa, smatramo nužnim istaknuti je u ovom izvješću zbog učestalih obraćanja roditelja krajem 2010. godine. Pritužbe su se uglavnom odnosile na odluke poslodavaca o privremenoj ili trajnoj promjeni mjesta rada. U jednom slučaju obratila nam se majka koja zbog djetetovih teškoća u razvoju koristi pravo na rad s polovicom radnog vremena i kojoj je poslodavac najavio mogućnost određivanja radnog vremena suprotno od školske smjene djeteta, odnosno u vrijeme kada bi ona trebala biti s djetetom, radi kojeg i koristi spomenuto pravo.

Stranke smo uglavnom upućivali na mogućnost ulaganja pravnih lijekova na odluke koje su zaprimali, mogućnost obraćanja sindikatima i strukovnim udrugama, radi konkretnije konzultacije i pomoći, mogućnost sudske zaštite, u slučajevima otkaza s ponudom izmijenjenog ugovora, ali i na mogućnost obraćanja Pučkom pravobranitelju. U dva slučaja u kojima su roditelji sami skrbili o djeci te su nam ukazali na ugrožavajuće posljedice koje bi odluka poslodavaca imala na djecu, osim upute strankama, obratili smo se i poslodavcima. Zamolili smo da nas izvijeste o tome na koji način je okolnost što roditelj

sam brine i skrbi za malodobno dijete utjecala na njihovu odluku te je li se pritom vodilo računa o zaštiti najboljih interesa djece.

2.6 KULTURNA PRAVA

Dio pojedinačnih prijava povreda kulturnih prava djece, kao i općih inicijativa u ovom području, obrađen je u poglavljima o športu, medijima, internetu, obrazovnim pravima, lokalnoj zajednici u zaštiti prava djece, izlaganjima i sudjelovanjima te preporukama za poduzimanje mjera za sprečavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece. Iako je u odnosu na broj ukupnih prijava povreda prava djece Uredu, broj prijava kulturnih prava malen, prateći stanje prava djece u okviru općih inicijativa evidentno je da je ova skupina prava znatno ugroženija nego što to pokazuju prijave.

Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine određeno je niz ciljeva, mjera i aktivnosti u području kulturnih prava i slobodnog vremena djece i mladih koji se odnose na dostupnost, aktivnosti, prostorne i kadrovske uvjete, kreativnost, odgovornost odraslih i drugo. U odnosu na kulturna prava i slobodno vrijeme djece, nažalost, još ne možemo reći da su navedeni ciljevi Nacionalnog plana u potpunosti realizirani. I dalje svjedočimo nedostatku prostora za slobodno vrijeme mladih, neopremljenosti i nedostupnosti dječjih igrališta svoj djeci. Iz prijava Uredu uočavamo da voditelji, treneri i oni koji rade s djecom u slobodnom vremenu nemaju potrebna pedagoška i psihološka znanja pa su djeca katkad izložena njihovim neprimjerenim postupanjima i reakcijama. Uredu se i dalje ukazuje na onemogućavanje dječje igre od strane odraslih, neprimjerenost sadržaja kazališnih predstava i dječjih uloga u njima, manipulaciju djecom u svrhu promicanja vjerske ideologije, vjerske sadržaje u dječjem vrtiću, probleme organizacije nastave i neadekvatan pristup prema djeci koja ne pohađaju vjeronauk, neprimjereni odnos odraslih prema djetetu koje sluša *rock* i *metal* glazbu te na omalovažavanje djece na kulturnim natjecanjima.

U jednom slučaju Uredu se obratila majka malodobnog djeteta, navodeći kako odrasle osobe djeci onemogućuju ostvarivanje njihovog prava na igru te kako ih pritom tjelesno kažnjavaju. O tome smo izvijestili nadležna tijela te istodobno uputili preporuku odjelu gradskog komunalnog redarstva da u okviru svoje nadležnosti omoguće ostvarivanje prava djece na igru u sigurnim uvjetima. S obzirom da je veliki broj dječjih igrališta potrebno urediti i adaptirati, držimo kako je nužan veći angažman komunalnih redara.

Ured pravobraniteljice za djecu u protekloj godini primio je i desetak e-mail obraćanja vezanih uz predstavu „Lizistrata“ riječkog HNK te je putem medija upoznat s reakcijama na predstavu i na plakat kojim se predstava oglašava. Iz medijskih napisa proizlazilo je da je u predstavi 11-godišnje dijete izloženo prizorima koji predstavljaju manifestaciju seksualnosti odraslih te da se i ono samo pritom stavlja u svojevrsnu interakciju s golim tijelima odraslih, što je svakako neprikladan kontekst. Budući da je predstava, navodno, uvrštena u programe na koje se organizirano dovode i učenici osnovne škole, upozorili smo da takvi sadržaji općenito nisu odgojno-obrazovni i kulturni sadržaji koji bi bili primjereni djeci osnovnoškolske dobi, posebice bez pratnje roditelja. O svom stajalištu smo upoznali državna tijela (Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Državni inspektorat, Centar za socijalnu skrb Rijeka) te ih upozorili na moguću ugroženost prava djece sadržajem ove predstave i sadržajem plakata kojim se ona oglašava, sudjelovanjem i angažmanom 11-godišnjeg djeteta u predstavi kao i dovođenjem djece-učenika kao gledatelja predstave. Ista upozorenja i preporuke dostavljeni su i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva te su objavljena na web stranici pravobraniteljice. U ovom predmetu indikativno je kako nitko od nadležnih nije iznio svoje mišljenje o predstavi i mogućoj

ugroženosti djeteta-glumca i/ili djece-posjetitelja. Posebno zabrinjava da to nisu učinila dva ministarstva, već su nam jedino dostavila očitovanja kazališta, koja smo prije toga dobili izravno od HNK u Rijeci.

Uredu su se obraćali roditelji i građani ukazujući na neprimjerenost pojedinih dijelova jedne predstave kazališta lutaka namijenjene djeci predškolske i školske dobi. Likovi u predstavi su bili nasilni jedni prema drugima, a predstava završava masovnim pokoljem, na način da se likovi međusobno poubijaju strojnicama i bombama, a živa ostane samo napuštena mala beba koja plače u svojim kolicima. Ovi sadržaji kod djece su izazvali plakanje i strah. Pravobraniteljica za djecu nema ovlast zabraniti i kažnjavati niti može procijeniti vrijednost kazališne predstave i umjetničkog djela pa je i u ovom slučaju zatraženo izvješće Ministarstva kulture i kazališta te im je upućena preporuka da preispitaju može li sadržaj predstave na bilo koji način naštetiti djeci koja je gledaju.

Ured je i u protekloj godini zaprimio više prijava vezanih za vjerska prava djece. Jedna prijava odnosila se na upit dječjeg vrtića o mogućnosti izgovaranja molitve-zahvale vjerskog (katoličkog) sadržaja u dječjem vrtiću, na inicijativu grupe roditelja, iako vjerski odgoj u vrtiću nije organiziran zbog nedostatka interesa. Dječjem vrtiću smo odgovorili da svaka crkva odnosno vjerska zajednica koja ima sklopljen ugovor s Republikom Hrvatskom, kojim se uređuju pitanja od zajedničkog interesa, može provoditi vjerski odgoj u predškolskim ustanovama, ako to roditelji zatraže i o tome daju pisanu izjavu ravnatelju predškolske ustanove, ako vjerska zajednica ima za to stručno osposobljene odgajatelje, te ako to radi u skladu s uvjetima iz ugovora između Republike Hrvatske i crkve odnosno vjerske zajednice te iz ostalih važećih hrvatskih propisa. Pritom, katolički program vjerskog odgoja i obrazovanja mora biti odobren od Hrvatske biskupske konferencije i nadležnog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Međutim, u slučaju kad vjerski odgoj u vrtiću nije organiziran na navedeni način, a većina roditelja želi da djeca prije ručka izgovaraju molitvu-zahvalu vjerskog sadržaja, s obzirom da je isto dio njihova svjetonazora, obiteljske kulture i tradicije, a drugi se roditelji oštro protive, smatramo prije svega, da je o ovoj problematici nužno razgovarati s roditeljima kako bi djeca i njihovi roditelji dobili kvalitetne informacije o obliku i načinu provođenja vjerskih sadržaja u predškolskim ustanovama. No, budući da takva molitva nema karakter vjerskog odgoja u predškolskoj ustanovi koji bi bio odobren i provodio se u skladu s važećim hrvatskim propisima, smatramo da nema zakonske osnove, niti pedagoškog opravdanja, da odgajatelj u vrtiću inicira izgovaranje molitve-zahvale vjerskog sadržaja i u to uključuje svu djecu, u situaciji kad ne postoji suglasnost svih roditelja o tome. Međutim, ako dijete samo ponudi takav sadržaj ili započne molitvu, u tome ga treba podržati. To može biti sadržaj komunikacije, s njim ili s drugom djecom, koja je usmjerena na razvijanje i uvažavanje različitosti i tolerancije.

I ove godine imali smo više pritužbi na organizaciju nastave vjeronauka u školama. Neki od roditelja skrenuli su nam pozornost na problem nejednakog tretmana djece koja pohađaju i one koja ne pohađaju satove vjeronauka. Naime, djeci koja ne pohađaju satove vjeronauka nije omogućen boravak u školi ako je vjeronauk prvi sat (što stvara dodatne probleme njihovim roditeljima), a ako je vjeronauk u sredini satnice, smješteni su u neadekvatnim prostorijama (poput fotokopirane) ili borave po hodnicima. Istovremeno se, prema informacijama koje smo dobili od roditelja, nastava drugih izbornih predmeta održava u terminima izvan redovne nastave pa djeca koja ne odaberu izborni predmet, nemaju takvih problema. Pored toga, roditelji djece koja ne idu na vjeronauk, kojima je ponuđena mogućnost da se na pisanom obrascu suglase s time da „dijete - ako želi - povremeno - bude u učionici za vrijeme sata vjeronauka“, izjavljuju da takav postupak škole doživljavaju kao pritisak.

Ured pravobraniteljice je MZOŠ-u u više navrata ukazivao na ovaj problem te mu je uputio preporuku na početku školske godine, da se nastava svih izbornih predmeta, pa tako i vjeronauka, odvija prvi i posljednji sat po rasporedu ili u suprotnoj smjeni, kako bi se osiguralo da djeca to vrijeme ne provode oko škole ili u neprimjerenim školskim prostorijama, često i bez nadzora. Takva organizacija nastave trebala bi biti pravilo. Ukoliko iznimno nije moguće u školi organizirati nastavu na način da vjeronauk ne

bude u sredini rasporeda, nužno je osigurati sigurnost i zaštitu djece i organizaciju njihova „slobodnog“ sata na način da ga djeca provode pod nadzorom, organizirano i što kvalitetnije. O tim pitanjima uvijek je bolje razgovarati s roditeljima na roditeljskim sastancima ili na individualnim informacijama i dogovoriti se s njima o najprikladnijem rješenju.

U vezi s traženjem suglasnosti roditelja da „dijete - ako želi-povremeno - bude u učionici za vrijeme sata vjeronauka“, postoji bojazan da bi takva praksa škola mogla postati pravilo, s ciljem opravdavanja nedostatka primjerenih organizacijskih i prostornih uvjeta za boravak djece za vrijeme „slobodnog“ sata. Također, u slučajevima kada djeca borave u učionici za vrijeme sata vjeronauka, koji nisu izabrali kao izborni predmet i time su se zapravo izjasnili da ne žele pohađati nastavu vjeronauka u školi, dovodi se u pitanje ostvarivanje prava djece na slobodan izbor izbornih predmeta, a time i pravo na obrazovanje pod jednakim uvjetima.

Uredu je u jednom slučaju ukazano na manipulaciju djecom u svrhu promicanja vjerske ideologije. U prijavi se navodi kako desetogodišnje dijete uz odraslu osobu propovijeda vjerski nauk „od vrata do vrata“. Prema djetetu se pri tom „poslanju“ odrasli ponašaju grubo, zalupe vrata, vrijeđaju ga i ponižavaju. Neupitno je da je u ovakvim situacijama interes djeteta ugrožen, posebice jer se manipulira njime, s ciljem da im ljudi ne zatvore vrata, a sve u svrhu promicanja vjerske ideologije.

Ured je postupao i u slučaju djeteta kojeg su zbog slušanja *rock* i *metal* glazbe prosvjetni radnici nazivali sotonom. U tom slučaju zatražena su očitovanja škole, Agencije za odgoj i obrazovanje i Prosvjetne inspekcije. Svaku sumnju na takva ponašanja u školi treba prvo rješavati u samoj školi, u razgovoru s razrednikom, pedagogom/psihologom i ravnateljem škole, kako bi se utvrdile činjenice, spriječilo daljnje kršenje prava djece, sankcioniralo počinitelje (što je u nadležnosti ravnatelja) i pružila stručna pomoć djetetu, ako je potrebno.

Zaključno možemo reći da društvo u cjelini još nije dovoljno osjetljivo na važnost i potrebu ostvarenja kulturnih prava djece. Stoga se u području kulture i slobodnog vremena djece od svih očekuje znatno veći angažman.

Kao doprinos senzibilizaciji stručnjaka i javnosti za potrebu afirmiranja i zaštite dječjih prava u području kulture i slobodnog vremena, pravobraniteljica je u 2010. godini objavila zbornik *Dječja prava i slobodno vrijeme*, nastao kao rezultat brojnih i raznovrsnih aktivnosti koje je proteklih godina pokretao Ured, prateći, bilježeći i propitujući kako djeca ostvaruju svoje pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njihovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Pravosudno-zaštitna prava djece uređuju pravni položaj djece žrtava ili počinitelja kaznenog ili prekršajnog djela, kao i djece sudionika u sudskom postupku. Tijekom 2010. godine Ured je zaprimio 38 pojedinačnih prijava povrede pravosudno-zaštitnih prava djece. Deset prijava odnosilo se na zaštitu djeteta oštećenika, svjedoka te pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Prijave vezano uz zaštitu prava djece-počinitelja delikata (19) odnosile su se na zaštitu prava na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (11) te na pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima, kao što su policija i pravosudna, upravna ili inspekcijska tijela (8). Zaprimili smo i prijave koje su se odnosile na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta (2), na zaštitu prava na suđenje u razumnom roku (3) te na pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć (1). Tri prijave samo posredno su se odnosile na ovu problematiku (upit vezano uz dostavu dokumentacije u sudskom postupku, upit o uobičajenom trajanju sudskog postupka, traženje intervencije u sudski postupak).

Vrste pravosudno zaštitnih prava	Broj predmeta
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloporabe	1
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	2
Pravo na suđenje u razumnom roku	3
Pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć	1
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspekcijskim)	8
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	11
Zaštita djeteta svjedoka	2
Prava djeteta oštećenika	7
Ostalo	3
Ukupno	38

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA SVJEDOKA I OŠTEĆENIKA U PRAVOSUDNOM POSTUPKU

Iako je bilo tek 10 prijava vezanih uz zaštitu djece svjedoka i oštećenika (žrtava) u pravosudnom postupku, one su za nas upozoravajuće. Djeca kao sudionici pravosudnog postupka zahtijevaju posebnu zaštitu te je nužno da ta zaštita bude osigurana kroz kvalitetno zakonsko uređenje, ali i odgovarajuću primjenu propisa u praksi. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) djeca su bila žrtve brojnih kaznenih i prekršajnih djela (5.031). Najčešće su bila žrtve kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži (2484), zatim kaznenih djela protiv života i tijela (838), imovine (722), opće sigurnosti ljudi i imovine i sigurnosti prometa (359), spolne slobode i spolnog ćudoređa (355), slobode i prava čovjeka i građanina (159), javnog reda (93), vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (18), sigurnosti platnog prometa i poslovanja (1), službene dužnosti (1) te kaznenog djela protiv pravosuđa (1).

2.7.1.1 Obveza svjedočenja i saslušanje djeteta

Roditelji su nas često pitali o dužnosti djeteta da se pojavi u ulozi svjedoka u sudskom postupku, neovisno o tome je li riječ o djetetu koje je svjedok nekog događaja ili je ujedno i njegova žrtva. Osobito su uznemireni roditelji male djece, koji navode kako ne mogu razumjeti da dijete mora prolaziti „torturu“ sudskog postupka i da ne postoji mogućnost da se dijete od toga zaštiti. Poziv, neovisno o kojoj vrsti postupka je riječ (kazneni, prekršajni ili građanski) uznemiri dijete i njegove roditelje koji bi ga željeli zaštititi od svjedočenja kao stresne situacije. Osim nemogućnosti da dijete bude izuzeto od svjedočenja, roditelji prigovaraju strogoj formi sudskih poziva. Kažu kako su pozivi u kaznenom i prekršajnom postupku vrlo „prijeteći“, budući da spominju obvezu dolaska pod prijetnjom privođenja, a ne opisuju nikakva prava djeteta, osim prava da bude zastupano po odvjetniku. Smatraju kako bi poziv trebao sadržavati uputu da dijete može doći u prisutnosti roditelja te da roditelj može zastupati dijete i zaštititi

ga u slučaju potrebe, kao i uputu kome se mogu obratiti za eventualna dodatna pojašnjenja, kako bi se dijete psihički pripremilo za dolazak na sud. Poziv bi trebao biti više prilagođen djeci i na jeziku koji je njima razumljiv. U nekim sudovima (8) postoje odjeli za organiziranje i **pružanje podrške svjedocima i žrtvama**, čije djelovanje je prvenstveno usmjereno na odrasle osobe kroz: emotivnu podršku, praktične informacije o radu suda, općenite informacije o kaznenom postupku, prisutnost u raspravnoj dvorani tijekom davanja iskaza kao emotivna potpora, pomoć u naplati troškova puta ili boravka i slično, te se roditelji mogu obratiti za dobivanje informacija. Nažalost, zbog nedovoljne informiranosti, stručni suradnici na sudu najčešće nisu prepoznati kao osobe kojima se roditelji s djecom mogu obratiti u takvim situacijama, iako je njihova uloga da djetetu budu pomoć i podrška, a ni njih nema dovoljno. Kao problem roditelji ističu i kako se prilikom pozivanja djeteta kao svjedoka ne vodi računa izostaje li dijete s nastave, a oni moraju u školi objašnjavati razlog djetetova izostanka. U jednom je slučaju prekršajna sutkinja u slučaju nasilja u obitelji zatražila saslušanje djeteta, a na zamolbu majke djeteta da dijete poštedi svjedočenja o obiteljskome nasilju, zaprijetila je uhiđenim nalogom kojeg će provesti u školi djeteta. Obrazložila je da je pozivanje djeteta kao svjedoka i njegovo izlaganje stresnoj situaciji svjedočenja protiv vlastitog roditelja, najbolji način prevencije obiteljskog nasilja jer se roditelji, vidjevši kako takva situacija djeluje na dijete, „opamete“ te se nakon toga suzdržavaju od nasilja. Majka je, zbog ovakvog stava sutkinje, želeći zaštititi dijete od sekundarne viktimizacije, razmišljala o povlačenju prijave i odustajanju od daljnjeg vođenja prekršajnog postupka. Postupak je, uz intervenciju pravobraniteljice za djecu i Visokog prekršajnog suda, u ovom slučaju okončan bez saslušanja djeteta te je unatoč tome utvrđena prekršajna odgovornost počinitelja obiteljskog nasilja, pokazujući da se i bez izlaganja djeteta sekundarnoj viktimizaciji mogla postići svrha sudskog postupka. Nadamo se da je ovakvo postupanje prema djetetu izdvojen slučaj te da ne predstavlja praksu ostalih prekršajnih sudaca.

Iako Zakon o sudovima za mladež i trenutno važeći Zakon o kaznenom postupku sadrže odredbe o zaštiti djeteta, one nisu dostatne ni kad je riječ o zaštiti djeteta žrtve, a posebice kad je u pitanju dijete svjedok. Nažalost, često se ne primjenjuju mogućnosti koje su Zakonom o sudovima za mladež predviđene kako bi se djetetu oštećeniku olakšalo sudjelovanje u postupku, kao što je, primjerice, saslušanje djeteta u vlastitom domu. U sklopu projekta CURE „Djeca u uniji - Prava djece i jačanje položaja djece“, od strane europskih partnera ovo je zakonsko rješenje istaknuto kao primjer dobre prakse, no ono se rijetko koristi. Zakonsko ograničenje broja ispitivanja djeteta žrtve uglavnom se poštuje, no djeca žrtve vrlo često prije otpočinjanja sudskog procesa budu ispitivana u više navrata, od strane različitih službi (policija, centar za socijalnu skrb, zdravstvena ustanova) i prolazi kroz različite tipove obrada prije nego uopće dođe do pokretanja kaznenog postupka.

Priprema djeteta za svjedočenje, kroz upoznavanje s ispitivačem, načinom i tijekom sudskog postupka, sudskim prostorom, tehnikama ispitivanja, kao i objašnjenje što se od njega očekuje, kada ne treba svjedočiti, pružanje psihološke potpore djetetu zbog straha od suda i slično, često izostaje. Odjeli za pružanje podrške svjedocima i žrtvama, koji u određenom opsegu pružaju potporu i podršku djeci u sudskom postupku, postoje samo na nekim sudovima, dok ih na prekršajnim uopće nema. Prostori u kojima se dijete ispituje nisu prilagođeni kako bi se ono u njima osjećalo ugodno i da bi se barem donekle umanjio stres zbog situacije u kojoj se dijete nalazi. Prepoznajući taj problem, Ministarstvo unutarnjih poslova opremilo je u 15 policijskih uprava po jednu prostoriju za intervju s djecom te se nadamo da će i Ministarstvo pravosuđa, sukladno našim prethodno danim preporukama stvoriti uvjete da djeca svoje iskaze daju u prijateljskom okruženju.

Problem u zaštiti djeteta oštećenika ili svjedoka posebice je izražen u prekršajnom postupku. Prekršajni suci nisu specijalizirani za postupanje prema djeci i maloljetnicima, sudovi ne raspolažu ni odgovarajuće educiranim kadrovima (socijalnim pedagogima i socijalnim radnicima) niti prostornim rješenjima koja bi omogućila da se dijete na sudu osjeća manje neugodno. Suradnja prekršajnog suda i centara za socijalnu

skrb često izostaje, nerijetko centar nema ni informaciju da je u tijeku prekršajni postupak u kojem sudjeluje i dijete te je tako onemogućeno postavljanje posebnog skrbnika djetetu, koji bi ga zastupao u postupcima u kojima su njegovi roditelji suprotstavljene strane, što je obično slučaj kod obiteljskog nasilja. Tamo gdje suradnja suda i centra postoji, često je upitna osposobljenost djelatnika centara za adekvatno zastupanje djetetovih interesa u postupku, budući da nemaju za to potrebna pravna znanja. Stručni radnici u sustavu socijalne skrbi nisu posebno osposobljeni za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku, osobito vezano uz procesna prava djeteta. Većini, primjerice, nije poznato koje su procesne radnje obvezne, provođenje kojih radnji mogu odbiti ukoliko nisu u najboljem interesu djeteta, mora li dijete davati iskaz i na koja pitanje ne treba odgovarati, koje podatke iz socijalne anamneze djeteta smiju otkriti, mora li dijete biti podvrgnuto vještačenju ili se to može izbjeći i slično.

To nam pokazuje i primjer petnaestogodišnje djevojke koja nam je iznijela svoje iskustvo sudjelovanja u prekršajnom postupku vođenom zbog obiteljskog nasilja. Prema njezinom iskazu, njoj kao žrtvi obiteljskog nasilja nije bila osigurana stručna pomoć ni podrška, nije dopušteno odvjetnici da je zastupa pred sudom, a nije imala ni posebnog skrbnika, uslijed čega joj je svjedočenje protiv oca bilo izrazito stresno iskustvo. Psihologinja centra za socijalnu skrb prisustvovala je ročištu predstavljajući centar, sama je saslušana kao svjedok te prisustvovala saslušanju djeteta, no ne u ulozi posebnog skrbnika djeteta, budući da, prema iskazu Centra, to sud nije zatražio. Ovakvi primjeri pokazuju slabosti u funkcioniranju sustava zaštite djeteta-svjedoka, koji se moraju što žurnije otkloniti.

2.7.1.2 Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

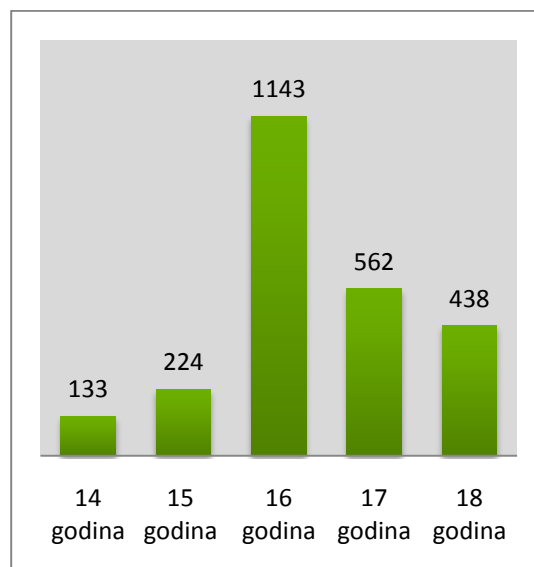
Izriekom se na spolno iskorištavanje i zloupotrebu odnosila samo jedna prijava Uredu pravobraniteljice za djecu, što se, nažalost, ne može smatrati realnim pokazateljem. Podaci MUP-a pokazuju da je tijekom 2010. godine 355 djece bilo žrtvom ovog oblika nasilja. Najviše je počinjeno bludnih radnji (116), spolnih odnošaja (69) i kaznenih djela zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (54). Zabrinjavajući je i broj dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži (39), silovanja (25), iskorištavanja djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (16), spolnog odnošaja s nemoćnom osobom (10), a bilo je i upoznavanja djece s pornografijom (9), podvođenja (8), kao i kaznenih djela spolnog odnošaja zlouporabom položaja (5), rodoskrvnuća (3) i prisile na spolni odnošaj (1).

Raširenost seksualnog iskorištavanja djece te nužnost efikasne zaštite djece već dulje vrijeme zaokuplja stručnjake i javnost. Vijeće Europe je 2010. godine pokrenulo kampanju „Jedan od pet“, s ciljem senzibiliziranja javnosti o stvarnim razmjerima seksualnog nasilja nad djecom, budući da broj otkrivenih slučajeva seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece ne odražava realnu sliku ove pojave. Nakon toga i u Hrvatskoj je pokrenuta nacionalna kampanja koja će se provoditi tijekom 2011. godine. Pravobraniteljica za djecu aktivno se uključila u kampanju, tijekom koje će osobito inzistirati na tome da Hrvatska napokon ratificira **Konvencije VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja**, što već dulje vrijeme potičemo. Ovom ratifikacijom država će preuzeti obveze čije ispunjenje će utjecati na stvaranje preduvjeta za efikasniju i bolju zaštitu djece, kao što je i uspostava baze podataka i pojačan nadzor pravomoćno osuđenih počinitelja spolnih delikata na štetu djece, razvijanje preventivnih programa, osobito onih usmjerenih na osnaživanje i samozaštitu djece, ali i intervencijskih programa usmjerenih na potencijalne počinitelje, kako bi se smanjio rizik od počinjenja seksualnog nasilja nad djecom.

Planirane aktivnosti Ureda tijekom kampanje usmjerene su k boljoj normativnoj uređenosti, kako bi se kroz kazneno zakonodavstvo osiguralo odgovarajuće procesuiranje počinitelja seksualnih delikata počinjenih na štetu djece u cilju generalne prevencije. Ured je, u suradnji s djecom - članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, čiji stavovi i mišljenja su poticaj određenih aktivnosti u ovom području djelovanja, proveo istraživanje među mladima u Rijeci, Splitu i Osijeku o stavovima

mladih u odnosu na određene aspekte spolnog zlostavljanja djece. Naime, jedan od važnih segmenata njihove zaštite od seksualnog iskorištavanja je pitanje dobne granice dobrovoljnog stupanja u spolne odnose sa starijim partnerima. U slučajevima u kojima djeca u dobi od 14 ili 15 godina bez prisile održavaju spolne odnose s osobama zrele životne dobi, nema mogućnosti procesuiranje odraslih osoba, koje na taj način iskorištavaju nedovoljnu zrelost djeteta. Zbog toga je pravobraniteljica za djecu potaknula pronalaženje drugačijih rješenja u kaznenom zakonodavstvu. Polazeći od toga da sadašnje zakonsko rješenje nedovoljno štiti djecu, pravobraniteljica predlaže da se dobna granica povisi, a da se istovremeno osigura nekažnjavanje vršnjačkih seksualnih odnosa.

Kako bi se doznao stav djece o ovom pitanju provedena je **anketa među srednjoškolcima u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci**. Od 2500 srednjoškolaca obuhvaćenih anketiranjem, njih 2367 (94,68%) mišljenja je da je sadašnja dobna granica od 14 godina preniska te da je treba povisiti. Među njima 1143 srednjoškolca (45,72%) smatra da bi ova dobna granica trebala biti 16 godina, 562 (22,48%) se opredijelilo za granicu od 17 godina, 438 (17,52%) za onu od 18 godina, dok 224 odnosno 8,96% srednjoškolaca smatra da bi ona trebala biti 15 godina. Samo 5,32% (133) ispitanih srednjoškolaca mišljenja je da je sadašnja granica od 14 godina odgovarajuća te da je ne bi trebalo mijenjati. Ovi rezultati upućuju na potrebu izmjene kaznenog zakonodavstva u pravcu jačanja kaznene odgovornosti odraslih osoba za seksualno iskorištavanje djece, na što smo upozorili i radnu skupinu za izmjenu Kaznenog zakona.

Radi zaštite djece od seksualnog iskorištavanja predložili smo i izmjene kaznenog zakonodavstva, predlažući da se kupnja, prodaja ili predaja djeteta radi sklapanja braka ili uspostave izvanbračne zajednice definira kao kazneno djelo trgovanja ljudima. Ugovoreni maloljetnički „brakovi“ prisutni su u našem društvu, iako se o njima rijetko govori te se čak i toleriraju kao dio tradicije prisutne, primjerice, u romskoj zajednici. Od strane Ureda za ljudska prava Vlade RH upoznati smo s dva slučaja **trgovanja djecom** „radi sklapanja braka“ u 2010. godini. U jednom slučaju, pravodobnom intervencijom nadležnih tijela spriječena je prodaja četrnaestogodišnjakinje, no protiv majke djevojčice obustavljena je istraga zbog nedostatka dokaza te je djevojčica po vlastitoj želji vraćena u svoju primarnu obitelj. U drugom slučaju otac petnaestogodišnje djevojčice i muškarac u dobi od 44 godine dogovorili su prodaju djevojčice za 3000 kuna, no kako je djevojčica nakon nekoliko mjeseci zajedničkog života napustila tu zajednicu i „svojevoljno“ zasnovala zajednicu s dvadesetogodišnjim mladićem, zatražen je povrat danog novca u dvostrukom iznosu. Otac djevojčice taj je iznos zatim ugovorio s novim partnerom djevojčice kojeg je ona „sama izabrala“. Državno odvjetništvo je odbacilo kazneno prijavu za počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima, navodeći kako *ugovoreni brak i isplata određenog iznosa samo po sebi ne sadržava elemente ovog kaznenog djela iako takvo ponašanje na određeni način krši pravo na slobodni odabir bračnog partnera...suština ropstva je ponižavanje čovjeka, atak na njegovo dostojanstvo, odnosno dostojanstvo ljudske vrste...ponašanje osumnjičenika zbog pobuda koje su ih vodile, zbog načina izvršenja djela, te na kraju činjenice da je S.B: slobodno živjela u obitelji, slobodno i svojevoljno u određenom*

trenutku iz nje otišla, ne može predstavljati kazneno djelo trgovanja ljudima i ropstvo...ulaskom u obitelj osumnjičenika odnosno udajom po običajnom pravu maloljetna S.B. je nastavila živjeti na način da se slobodno kretala, kako unutar obitelji tako i u vanjskom svijetu te kontaktirala s drugim ljudima. U kaznenom postupku otac djevojčice i njezin izvanbračni parter osuđeni su zbog počinjenja kaznenog djela izvanbračnog života s maloljetnom osobom uvjetno na kaznu zatvora, otac u trajanju od dvije godine, a izvanbračni partner na osam mjeseci. Ovakvo tretiranje seksualnog iskorištavanja djeteta držimo zabrinjavajućim.

Zbog toga smatramo da bi osnivanjem **obiteljskih sudova**, kao specijaliziranih sudova s posebno educiranim kadrovima koji bi sudili i u građanskim, ali i u kaznenim i prekršajnim postupcima u domeni obiteljskih odnosa i kaznenih i prekršajnih djela, u kojima su djeca počinitelji ili žrtve, doista pružalo jamstva bolje zaštite djece u pravosudnom postupku. Osiguranje kadrovskih i materijalnih uvjeta za formiranje specijaliziranih obiteljskih sudova predviđeno je i kao jedna od prioritarnih mjera Vladinog Programa aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu, koja je trebala biti realizirana tijekom 2010. godine.

Uz osnivanje obiteljskih sudova nužno je i osnivanje centara za forenzičko ispitivanje djeteta-žrtve teških kaznenih djela, osobito onih seksualne naravi. Takvi centri trebali bi postojati u svakom središtu županije ili barem u regionalnim centrima kako bi bili dostupni i djeci koja žive izvan gradskih središta. Trebali bi biti organizirani tako da djetetu-žrtvi na jednom mjestu bude dostupna medicinska, pravna i psihološka pomoć, kao i da se u okviru takve ustanove osigura jednokratno svjedočenje djeteta, koje bi pratila sva tijela te njegov iskaz prema potrebi koristila u daljnjem poduzimanju radnji, kako onih za zaštitu djeteta u okviru nadležnosti socijalne skrbi, obiteljskoppravne i zdravstvene zaštite, tako i onih za utvrđivanje odgovornosti počinitelja djela (u nadležnosti policije, državnog odvjetništva i suda). Na ovaj način omogućila bi se zaštita djeteta od sekundarne viktimizacije, do koje dolazi višekratnim svjedočenjem djeteta, koje pritom opetovano proživljava traumu.

Nadamo se da će izrada Nacionalne strategije za podršku žrtvama i svjedocima i standardiziranje postupanja sa žrtvama i svjedocima za sve institucije kaznenopravnog sustava te za institucije u kojima se žrtva može zateći prije, tijekom i/ili nakon završetka sudskog postupka (za što je zaduženo Vladino povjerenstvo za praćenje i unapređenje sustava podrške žrtvama i svjedocima), kao i najavljene izmjene Zakona o sudovima za mladež, pridonijeti boljem uređenju sustava zaštite djeteta-žrtve i svjedoka. Očekujemo da će tome pridonijeti i provođenje projekta „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i maloljetnika te pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta“, koji će financirati Europska komisija u sklopu projekta „IPA 2009“, a u kojem sudjeluje i Ured pravobraniteljice. Cilj je ovog projekta, među ostalim, edukacija policijskih službenika, državnih odvjetnika, sudaca, socijalnih radnika i zdravstvenih djelatnika u pružanju pomoći ranjivim žrtvama kaznenih djela te uspostava međusektorske suradnje donošenjem Protokola o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja nad djecom, kako bi se unaprijedio sustav zaštite ove iznimno osjetljive kategorije djece.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE POČINITELJA KAZNENIH I PREKRŠAJNIH DJELA

Prema podacima MUP-a za 2010. godinu, počinjenje prekršaja kazneno odgovornih počinitelja u dobi od 14 do 18 godina zabilježeno je u 1631 slučaju. Djeca do 14 godina, dakle kazneno neodgovorna, počinila su 745 kaznenih djela, a kazneno odgovorna djeca počinila su 3838 kaznenih djela, što ukupno iznosi 4583 kaznenih djela počinjenih od strane osoba mlađih od 18 godina. Obje skupine bilježe porast u činjenju kaznenih djela u odnosu na prošlu godinu, osobito djeca mlađa od 14 godina. Najveći broj počinjenih kaznenih djela obje skupine djece su krađe (978) i teške krađe (1631) gdje se bilježi i porast u odnosu na prošlu godinu, najviše kod kazneno neodgovornih počinitelja u odnosu na kazneno djelo teške

krađe (oko 46%). Drugo kazneno djelo po učestalosti počinjenja i to u kategoriji kazneno odgovornih je zlouporaba opojnih droga (369) što je oko 24% više u odnosu na prethodnu godinu. No, posebno zabrinjava porast kaznenih djela s elementima nasilja u skupini kazneno odgovornih, dakle maloljetnika od 14 do 18 godina. Počinjena su dva kaznena djela ubojstva i pet pokušaja ubojstva, djela nanošenja tjelesnih ozljeda (314) i teških tjelesnih ozljeda (88).

Ured je u 2010. postupao u 19 pojedinačnih predmeta kršenja pravosudno zaštitnih prava djece-počinitelja kaznenih i prekršajnih djela. Većinu pritužbi podnijeli su roditelji djece, u jednom slučaju i djed, djeca osobno obratila su se u pet slučajeva. Od toga se troje javilo s pritužbom na postupanje stručnih djelatnika prilikom izvršenja odgojne mjere, a naknadno se utvrdila neosnovanost pritužbe. Dvoje je tražilo informacije o postupanju institucija nakon počinjenja kaznenog djela. Deset pritužbi odnosilo se na način postupanja policijskih službenika prema djeci počiniteljima kaznenih ili prekršajnih djela. Prijave su se odnosile i na dugotrajnost sudskih postupaka, na nedovoljnu učinkovitost izrečenih odgojnih mjera i recidiv kažnjivog ponašanja. Osim pismenih obraćanja, dio prijavitelja, najčešće roditelji, obraćao se i telefonom, tražeći pojašnjenja postupanja institucija prema djetetu pri sumnji na počinjenje kaznenog ili prekršajnog djela. Pritom su neki tvrdili da dijete nije počinilo kazneno djelo te očekivali da Ured pravobraniteljice poduzme mjere za dokazivanje te tvrdnje. U vrijeme obraćanja prijavitelja, četvero djece bilo je u pritvoru. Obratili su nam se i suci za mladež i stručni suradnici maloljetničkih odjela sudova iz Zagreba i okolice, ukazujući na neprimjerenost izvršenja institucionalnih odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora.

U primjedbama na postupanje policijskih djelatnika, roditelji su navodili neprimjerenu komunikaciju službenika prema djetetu uključujući uvrede, prijetnje i ponižavanje. Iznosili su i problem dugotrajnog ispitivanja djeteta u policijskoj postaji, ispitivanje bez nazočnosti roditelja ili stručne osobe. U povodu pritužbi na **postupanje policijskih djelatnika**, obraćali smo se nadležnim policijskim upravama tražeći izvješća o navedenim događajima. U svim slučajevima policijske uprave su žurno odgovarale, većinom negirajući nezakonito postupanje svojih djelatnika, navodeći posebnosti u postupanju prema djeci, na koje ih obvezuju propisi. U jednoj prijavi zbog privođenja djeteta bez izvješćivanja roditelja, policijska uprava izvijestila je o utvrđenim propustima u postupanju policijskih službenika te je, po našoj preporuci, provedena dodatna edukacija djelatnika odsjeka maloljetničkog kriminaliteta. Iako smo se uvjerali da dio roditelja neosnovano prijavljuje postupanje policijskih djelatnika, za veći dio nismo mogli sa sigurnošću procijeniti postoji li kršenje prava djeteta, jer se radilo o suprotnim iskazima roditelja i policije. Kako Ured nije u mogućnosti dokazivati činjenice i istinitost nečijih tvrdnji, roditelje smo izvješćivali o svojim ovlastima i upućivali ih na pritužbu Ravnateljstvu policije, a u slučaju sumnje na počinjenje kaznenog djela, na obraćanje nadležnom državnom odvjetništvu. Na žalost, čini se da pritužbe roditelja ukazuju na još uvijek nedovoljnu educiranost i senzibiliziranost pojedinih policijskih službenika odsjeka maloljetničkog kriminaliteta, što sugerira potrebu kvalitetnije edukacije posebnih službenika za postupanje s djecom.

Prateći stanje zaštite prava i interesa djece u sudskom postupku, možemo reći da Zakon o sudovima za mladež predstavlja dobro uređeno područje zaštite prava i interesa djece u sukobu sa zakonom, no, u pojedinim područjima još ima nedorečenosti. Rješenja za neke od problema o kojima govorimo u ovom poglavlju uputili smo kao inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o sudovima za mladež.

Dugotrajnost sudskih postupaka koji se vode prema djeci-počiniteljima kaznenih djela još uvijek je gorući problem te značajno utječe na učinkovitost poduzetih mjera i pedagošku opravdanost intervencija, kao i na daljnje pogoršanje poremećaja u ponašanju. U ovim okolnostima postavlja se i pitanje opravdanosti inzistiranja na primjeni načela postupnosti u izricanju odgojnih mjera, u pojedinim slučajevima. Naime, prema dobivenim saznanjima, neki sudovi za mladež slijepo se drže ovog načela, čak i kada ono nije u interesu djeteta. Tako se događa da se djetetu sa složenim i ozbiljnim poremećajima u ponašanju,

kojemu ranije nisu izricane odgojne mjere ili su one bile najblažeg karaktera, izriču blaže sankcije koje su neprimjerene njegovim intenzivnim potrebama. Ovako primijenjeno načelo postupnosti samo je sebi svrhom i ne služi djetetovom najboljem interesu, na čije nas poštovanje obvezuje Konvencija o pravima djeteta. Uporište za ovu tvrdnju, osim u najboljem interesu djeteta, vidimo i u specifičnosti Zakona o sudovima za mladež koji nije samo kazneni, već i odgojni instrument.

U sklopu problema dugotrajnosti postupka, navode se i primjeri nezakazivanja kontrolnih ročišta za izmjenu ili obustavu odgojne mjere po prijedlogu stručnjaka koji ih provode. U oba slučaja gubi se pedagoški efekt odgojnih mjera. Kod prijedloga za izmjenu na strožu mjeru, koji je posljedica neadekvatnog ponašanja djeteta i potrebe za snažnijom intervencijom, dijete ne doživljava pravovremenu posljedicu za svoje neprimjereno ponašanje, što je osnova socijalnog učenja. Na ovaj način ne usklađuju se intervencije s djetetovim potrebama, ali se i šalje neprimjerena poruka drugoj djeci da za neprihvatljivo ponašanje nema posljedica. Kod prijedloga za izmjenu na blažu odgojnu mjeru ili obustavu, gubi se efekt poticanja i nagrađivanja za pozitivne oblike ponašanja. Ujedno se obezvrjeđuje i sociopedagoška vrijednost Zakona o sudovima za mladež i njegova specifičnost.

Prilikom obilaska odgojnih ustanova i u komunikaciji sa stručnim djelatnicima, saznali smo da neki sudovi za mladež ne upućuju djecu tijekom pripremnog postupka na timsko vještačenje, u slučaju kada manifestiraju vrlo složene poremećaje u ponašanju s velikim brojem kaznenih djela i kada postoji velika izvjesnost izricanja institucionalne sankcije. Smatramo da takvo postupanje nije u skladu s interesom djeteta počinitelja kaznenog djela, jer vijeća za mladež, a i kasnije odgojne institucije, ne dobivaju kvalitetnu procjenu djetetove situacije, osobina ličnosti i njegovih trenutačnih potreba. Smatramo i da samo psihijatrijsko vještačenje, bez multidisciplinarnog pristupa djetetovim teškoćama, ne može zamijeniti cjelovitost pristupa timske obrade od strane djelatnika sustava socijalne skrbi, jer se obrada ne odnosi samo na dijagnostiku i procjenu rizika, već i na procjenu potreba za najprimjerenijim intervencijama koje su na raspolaganju. Stoga držimo da je u interesu djece sa složenim poremećajima u ponašanju uraditi detaljnu timsku procjenu u odgojnim domovima tijekom pripremnog postupka, u svrhu adekvatnog odmjerenja sankcija i planiranja intervencija.

I dalje prepoznajemo potrebu kvalitetne i kontinuirane edukacije sudaca za mladež, koja bi bila obvezna, a ne samo preporučena. Također je važno da sudac za mladež nije opterećen drugim kaznenim predmetima, jer je praksa pokazala da u tom slučaju kazneni predmeti s djecom, kao „manje važni“, nisu među prioritetnima. Također je otvoreno i pitanje stručnih suradnika izvanpravne struke na sudovima za mladež koje, unatoč zakonskoj obvezi, nemaju ni svi općinski sudovi s vijećima za mladež, ni većina županijskih. Mnogi stručni suradnici rade u posve neprimjernim prostornim uvjetima, bez mogućnosti individualnog povjerljivog razgovora, kako s djecom počiniteljima, tako i s djecom žrtvama i svjedocima.

Što se tiče izricanja pritvorske mjere djeci u sukobu sa zakonom, upozoravali smo nadležne na postojeće probleme. Jedan od njih je nejasnoća i moguća dugotrajnost pritvora nakon podnošenja prijedloga za izricanjem odgojne mjere ili kazne te smo predložili da se jasno definira koliko on najdulje može trajati. Još uvijek postoje i neusuglašenosti stručnjaka oko uračunavanja pritvora u izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, što po važećim zakonskim propisima ne postoji kao mogućnost. Budući da smo to prepoznali kao neravnopravnu situaciju, u odnosu na odrasle počinitelje kaznenih djela, zatražili smo ekspertno mišljenje stručnjaka Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta iz Zagreba. Uračunavanje trajanja pritvora, zbog specifičnosti odgojnih mjera, stručnjaci kao mogućnost vide jedino u odnosu na odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod, koja je po svom ustrojstvu najsličnija kazni maloljetničkog zatvora. Predložili su i da zatražimo mišljenje samih odgojnih zavoda, što smo i učinili. Odgojni zavod u Požegi podržao je mogućnost uračunavanja trajanja pritvora u ovu odgojnu mjeru, dok se Odgojni zavod

u Turopolju s ovom mogućnošću ne slaže, obrazlažući svoj stav formalnim uvjetima i razlikom u samom vođenju postupka i provođenju odgojne mjere.

I nadalje su problem neprimjereni uvjeti u kojima djeca borave u pritvoru, zbog prekapacitiranosti zatvorskog sustava, nedovoljno odgojnih aktivnosti te otežane mogućnost nastavka školovanja, što sve zajedno čini bitnu neusklađenost s propisima međunarodnih dokumenata, ratificiranim od strane Hrvatske, koji se odnose na zaštitu prava djece u sukobu sa zakonom. O potrebi bolje zaštite prava djece u pritvoru i usklađivanju s međunarodnim dokumentima, uputili smo preporuku Upravi za zatvorsku sustav koja se odnosi na uvjete boravka te provođenje odgojnog rada i obrazovanja. Odgovoreno nam je da je sredinom godine, u Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav, ustrojen Odjel za maloljetnike, koji će prikupljati podatke o svim pritvorenim maloljetnicima čime će biti osigurana kvalitetnija skrb i nadzor za vrijeme njihova boravka u pritvoru te će se postupati u skladu s našim preporukama.

Upoznati smo i s mišljenjem djelatnika centara za socijalnu skrb i odgojnih domova o nedovoljnoj suradnji i nedovoljnom uvažavanju njihovih stručnih procjena, od strane sudova za mladež, a na štetu djeteta, posebice kada su u pitanju djeca recidivisti u činjenju kaznenih djela i djeca sklona nasilnim oblicima ponašanja. Naime, prijedlozi stručnjaka za izricanje sankcija u ovim slučajevima često su stroži od onih koje izriče vijeće za mladež. Oni su, dakako, svjesni neovisnosti sudskog postupanja, no u postupanju prema djeci svi sudionici postupka dužni su voditi računa o njihovom najboljem interesu, koji je temeljno načelo Konvencije o pravima djeteta. A procjene stručnjaka i suda, o tome što je najbolji interes djeteta, u nekim slučajevima se znatno razlikuju. Ponekad sud procjenjuje najboljim interesom izreći blažu sankciju, koja je po mišljenju stručnjaka, neprimjerena djetetovim složenim potrebama.

Svaka odgojna mjera u Zakonu o sudovima za mladež kreirana je za određeni stupanj i težinu poremećaja u ponašanju te podrazumijeva i individualiziranu primjenu odgojnih i drugih intervencija primjerenih potrebama svakog pojedinog djeteta. To znači da djetetu s razvijenim i tvrdokornim problemima neće pomoći blaga sankcija u okviru koje se primjenjuju stručne intervencije predviđene za situacije ili početne oblike neprihvatljivog ponašanja. Naprotiv, ponekad može biti i odgojno štetna, jer ne zahtijeva od djeteta onaj stupanj odgovornosti koji je za njega potreban. Samu kaznu prema djeci treba odmjeravati rijetko i oprezno, a da bi bila učinkovita, uz nju treba primjenjivati i niz drugih intervencija. U pojedinim je slučajevima ona nužna radi discipliniranja i odvraćanja od daljeg činjenja kaznenih djela, posebno kada je u pitanju nasilničko ponašanje.

Sve češće stručni djelatnici, ali i javnost, problematiziraju nesrazmjer u zaštiti prava djece počinitelja kaznenih djela nasilja, u odnosu na zaštitu prava djece koja su žrtve takvog ponašanja, što posredno ostavlja dojam u javnosti da društvo ne čini dovoljno za djecu-žrtve. Nakon svakog medijski eksponiranog slučaja brutalnog vršnjačkog nasilja Ured zaprima niz obraćanja građana koji su zabrinuti blagošću sudskog postupanja prema počiniteljima i traže represivniji zakon. Zabrinuti smo zbog porasta kaznenih djela s elementima nasilja, na što upućuju i statistički podaci MUP-a o porastu kaznenih djela s elementima nasilja, no ne mislimo da je potrebno pooštavanje zakona u odnosu na maloljetne počinitelje.

Zakon o sudovima za mladež sadrži odredbe u skladu s međunarodnim propisima i kreiran je u najboljem interesu djece. Predviđa i mogućnost višegodišnjeg kažnjavanja, što držimo dovoljnim. Osim toga, pravobraniteljica za djecu zagovara sveobuhvatnu prevenciju kao najučinkovitiji oblik suzbijanja i sprečavanja svih oblika društveno neprihvatljivih ponašanja, uključujući i nasilje. No, držimo da je nužno osigurati najveću moguću zaštitu žrtava nasilja i neizostavno snažno uvažavati i njihovu perspektivu. Stoga bi sudska praksa u ovom segmentu trebala biti jasnija i ujednačenija. Razmjenom iskustava i izgradnjom dobre prakse, koja štiti prava obje skupine djece i zakonom zaštićene društvene vrijednosti, suci za mladež bi na to mogli utjecati.

Jedan od primjera dobre zakonske podloge i prakse **zagovaranja perspektive djeteta** koje je žrtva, a istodobno i poštivanja prava i potreba djeteta-počinitelja, provođenje je izvansudske nagodbe, naložene od strane državnog odvjetnika kao posebne obveze u predkaznenom postupku. Nadamo se da će izmjenama Zakona o sudovima za mladež, čije je donošenje u tijeku, ova mjera dobiti mjesto kao samostalna posebna obveza. Nadamo se da će ova mjera, koja se trenutačno primjenjuje u tri županije (Osječko-baranjska, Splitsko-dalmatinska i Grad Zagreb), biti implementirana i u druge sredine. Tim prije što je takva metoda u skladu sa suvremenim svjetskim trendovima rješavanja kaznene odgovornosti počinitelja.

Vezano za izvršenja maloljetničkih sankcija, početkom 2010. usvojen je dugo očekivani Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 153/09). Unatoč obvezi iz ovog Zakona, o donošenju provedbenih propisa, do trenutka pisanja izvješća nemamo saznanja da je donesen ijedan provedbeni dokument za svaku pojedinu odgojnu mjeru. Prema našim saznanjima donošenje provedbenih propisa je u tijeku, a dio ih se vezuje i za očekivano stupanje na snagu izmjena i dopuna Zakona o socijalnoj skrbi. Zbog nedostatka provedbenih propisa ili zastarjelosti postojećih, u izvršenju pojedinih odgojnih mjera postoji niz nedorečenosti i neujednačenosti, zbog čega su i rezultati ponekad upitni. Primjeri o nedovoljnoj učinkovitosti izrečenih sankcija, na žalost, spominju se i u medijima, najčešće u kontekstu ponovljenog kaznenog djela s elementima nasilja.

Nemamo saznanja ni o tome jesu li pri svim centrima za socijalnu skrb omogućeni uvjeti za izvršenje posebne obveze upućivanja u savjetovalište, čije je izvršenje, prema citiranom Zakonu, definirano kao obveza sustava socijalne skrbi. Navedena obveza je, prema Zakonu, na ovaj način trebala započeti s provođenjem 1. siječnja ove godine. Nadamo se da će provođenjem posebne obveze upućivanja u savjetovalište ova vrijedna mjera konačno zaživjeti te da će biti izmještena iz pojedinih domova za odgoj koji su je provodili.

Više problema detektirano je u provođenju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, o čemu detaljnije govorimo u poglavlju o pravima djece s poremećajima u ponašanju, budući da ovaj oblik smještaja koriste i djeca koja nemaju izrečenu odgojnu mjeru.

Prema našim saznanjima, prostorni i tretmanski uvjeti izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju nisu primjereni potrebama i interesima ove djece i mladih. Još uvijek je prisutan i neadekvatno riješen problem izvršenja kazne maloljetničkog zatvora za djecu počinitelje prekršaja, budući da se ova sankcija, zbog kratkotrajnosti, prema propisima izvršava u najbližem zatvoru prema prebivalištu djeteta. S obzirom na prekapacitiranost zatvorskih smještajnih uvjeta, problemi su istovjetni kao i s već spomenutim izvršenjem pritvorske mjere.

Na kraju navodimo primjer dobre inicijative stručnjaka koji se bave pravosudnom zaštitom djece, koji su protekle godine osnovali Udrugu sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež. Udruga okuplja, sada već respektabilan broj stručnjaka – sudaca, državnih odvjetnika, stručnih suradnika te djelatnika svih sustava i struka koji ovim putem organiziraju i provode aktivnosti usmjerene podizanju razine zaštite prava i interesa ove ranjive skupine djece. Članovi Udruge su i neki stručnjaci iz Ureda pravobraniteljice za djecu.

2.8 SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

Tijekom 2010. godine u Uredu pravobraniteljice za djecu zaprimljeno je 12 pojedinačnih prijava povreda prava djece iz područja sigurnosti i zaštite djece, kojima je ukupno obuhvaćeno 24 djece. Riječ je o stradanju u prometu, na igralištima, u igraonicama i o štetnim utjecajima okoliša.

2.8.1 STRADANJE U PROMETU

Prema podacima MUP-a tijekom 2010. godine na području RH u prometu je smrtno stradalo 10 djece, dok je 1.327 djece ozlijeđeno. Njih 58,7% stradali su kao putnici, 31,8% kao pješaci i 9,5% kao vozači najčešće bicikla. Posebno zabrinjavaju podaci da je kaznenim djelom izazivanja prometne nesreće oštećeno ukupno 286 djece, koja su bila najčešće putnici u vozilima. Prijašnjih godina djeca su najviše stradavala kao pješaci. Djeca se protivno propisima prevoze na prednjim sjedalima, sjede na stražnjim sjedalima, bez sigurnosnog pojasa ili u neadekvatnim sjedalicama koje ne zadovoljavaju najosnovnije uvjete sigurnosti. Očito je da su, unatoč nizu preventivnih i represivnih aktivnosti policije, djeca u prometu nedovoljno zaštićena, čak i kad ih prevoze roditelji ili drugi članovi obitelji, koji su često sami odgovorni za stradavanje djece.

I u 2010. godini stradala su školska djeca za vrijeme organiziranog prijevoza. Neposredno nakon dviju težih prometnih nesreća autobusa koji su prevozili školsku djecu, a koje su se dogodile u lipnju, u razmaku od samo nekoliko dana, na području Grada Karlovca i Karlovačke županije, pravobraniteljica je posjetila ozlijeđenu djecu smještenu u Općoj bolnici u Karlovcu, zanimajući se za skrb o njima. Razgovor s djecom i ravnateljem bolnice upućuje na kvalitetnu medicinsku i psihološku pomoć i skrb o djeci. Budući da Karlovac nalazi na prometnom čvorištu gdje su prometne nesreće česte, postoji uobičajeni protokol postupanja radi kvalitetne skrbi o pacijentima.

Zabrinuti za sigurnost djece koja se organizirano prevoze, na početku školske godine 2010./2011. pravobraniteljica je uputila MZOŠ-u preporuku o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, u kojoj se ukazuje na upitnu razinu stvarne zaštite djece u prometu i u organiziranom prijevozu, na dužnost osnivača škola da organiziraju prijevoz učenika te da prijevoznici poduzimaju zakonom propisane mjere kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini. Istaknuta je i odgovornost ravnatelja škola da, ukoliko imaju informaciju o autobusima koji ne ispunjavaju sve propisane uvjete za prijevoz, to prijave osnivaču, MUP-u i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI).

Pravobraniteljica je razgovarala s predstavnicima triju ministarstava (MMPI, MUP i MZOŠ) i uputila im preporuke o tome kako prevenirati nesreće ubuduće te o aktivnostima koje se odnose na uređenje i pregled pješačkih prijelaza, autobusnih i tramvajskih stajališta, te dodatne kontrole privremenog prijevoza djece.

Prateći ishode istraga nezgoda autobusa kojima su se organizirano prevozila djeca, uočili smo da se u pogledu tehničkih i drugih uvjeta koji moraju biti udovoljeni kod prijevoza djece krše propisi, budući da se i dalje događa da se djeca prevoze neregistriranim i tehnički neispravnim autobusima i autobusima koji ne udovoljavaju uvjetima propisanim Pravilnikom o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca. Kao problem se često javlja i ljudski faktor, što ne čudi budući da prijevoznici angažiraju vozače koji nisu zaposleni kod njih, umirovljene i neprijavljene vozače, koji prijevoz djece obavljaju i protivno odredbi Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu.

Prijavljivani su nam i slučajevi neprimjerenog i nasilnog ponašanja vozača prema djeci, što govori o potrebi adekvatnog odabira vozača koji prevoze djecu. Stoga smo predložili MZOŠ-u da svim prijevoznicima i odgojno-obrazovnim ustanovama (dječjim vrtićima i školama), ukaže na obvezu pridržavanja odredbi važećih zakona i pravilnika, s ciljem sigurnog prijevoza djece, kako na redovnu nastavu, tako i na izlete, ekskurzije ili slobodne aktivnosti, na kazališne predstave i slično. Predložili smo da se u svim ugovorima koje sklapaju osnivači odgojno-obrazovnih ustanova s prijevoznicima, ali i drugi subjekti koji organiziraju prijevoz djece, unaprijed propišu obvezujuće smjernice. Boljoj zaštiti djece bi pridonijelo i da se zakonom propiše obveza tijela inspeksijskog nadzora da obavijeste osnivača, odnosno

naručitelja prijevoza, o utvrđenim nepravilnostima nakon provedenog nadzora u pogledu uvjeta koje se odnose na sigurnost djece te pojednostavljenje postupka javne nabave, uz nužnost udovoljavanja svim propisanim uvjetima za prijevoz djece. MZOŠ-u smo, kao tijelu ovlaštenom za provedbu nadzora, preporučili da utvrdi stvarno stanje u organiziranju prijevoza djece u cijeloj državi te da se odrede sustavna pravila prijevoza djece. Također je predloženo da se utvrdi koliko je točno sklopljeno ugovora o prijevozu djece izravnom pogodbom te jesu li osnivači pritom vodili računa o udovoljenju propisanim uvjetima za prijevoz djece.

Potaknuti brojnim uočenim nepravilnostima u prijevozu djece na području Splitsko-dalmatinske županije, naglasili smo potrebu raskidanja ugovora s prijevoznicima koji ne poštuju propisane uvjete za prijevoz djece te potrebu daljnjeg nadzora nad radom stanica za tehnički pregled vozila, s obzirom na dosad uočene propuste u radu. Zbog prijavljene ugroženosti sigurnosti stotinjak djece na pružnom prijelazu na kolodvoru u manjem mjestu, upućena je preporuka Hrvatskim željeznicama za poduzimanje mjera zaštite djece putnika.

Uredu su se obraćali roditelji ukazujući na ugroženost sigurnosti djece pri korištenju gradskog autobusnog ili tramvajskog prijevoza zbog neodgovarajuće lokacije stajališta ili okretišta autobusa i tramvaja ili neizgrađenog nogostupa, zbog čega djeca na putu do škole prolaze prometnicom i slično. Uz potrebu izgradnje i unaprjeđenja prometne infrastrukture, što neminovno prati razvoj gradova i naselja, smatramo da je važna i uloga građana na lokalnoj razini i njihovih inicijativa putem vijeća gradskih četvrti i mjesnih odbora, u predlaganju načina zaštite pješaka u sklopu svakog pojedinačnog projekta. Vezano za sadržaj pojedinih pritužbi glede ugrožene sigurnosti djece u prometu, upućivali smo preporuke i mišljenja gradskim uredima za promet, gradonačelnicima i načelnicima općina.

2.8.2 STRADANJA NA IGRALIŠTIMA I U IGRAONICAMA

Osim dostupnosti prostora za dječju igru (dječjih i športskih igrališta i igraonica) područje zanimanja pravobraniteljice za djecu je i sigurnost djece na tim prostorima. Prijave i informacije nam ukazuju na nedovoljno prikladnih prostora za dječju igru, loše higijenske uvjete, kao i na neodržavanost i neispravnost sprava za igru na postojećim **dječjim i športskim igralištima**. Neke od prijava odnose se na rad dječjih igraonica, te na ozljeđivanje i stradavanje djece na igralištima i u igraonicama.

U Hrvatskoj, nažalost, nema jedinstvenog propisa koji definira pojmove, standarde za uređenje i održavanje prostora za igru, kao i odgovornosti nadležnih tijela. Dječja igrališta ili igraonice spominju se u dvadesetak različitih propisa te postoji niz nejasnoća i praznina koje otvaraju put njihovom proizvoljnom tumačenju. U takvim okolnostima, bez jedinstvenog propisa, praksa i kriteriji uređivanja, opremanja i sanacije prostora za dječju igru su neujednačeni. Zabrinuti zbog takvog stanja i potreseni stradanjem djece na prostorima za dječju igru, u više smo navrata upozoravali nadležna tijela na propuste i pravne praznine. Pravobraniteljica je u prosincu 2008. uputila preporuke svim jedinicama lokalne samouprave kako bi ih potakla na uređivanje dječjih igrališta u skladu s najvišim standardima i kriterijima sigurnosti djece. Tek dio ih je odgovorio, a iz odgovora se dalo zaključiti da je praksa gradova i općina kod izgradnje i održavanja dječjih igrališta neujednačena te da se suočavaju s brojnim problemima - financijskim, imovinsko-pravnim, devastiranjem komunalne opreme i sl.

Napori u educiranju za sprječavanje nesreća uočavaju se i kroz akciju UNICEF-a koji je objavio edukativne materijale „Sprječavanje nesreća i povećanje sigurnosti djece predškolske dobi“.

Podržali smo nastojanja udruge Centar za kvalitetu i sigurnost, Društva „Maksimilijanov mir“, i Zavoda za namještaj i drvne proizvode Šumarskog fakulteta u Zagrebu za podizanje razine zaštite djece na dječjim igralištima, kao i izradu projekta „Sigurna djeca“ koji na temelju činjenice da se u RH godišnje na razne načine ozlijedi gotovo 10.000 djece (prema evidentiranim podacima Klinike za kirurgiju KBC Zagreb),

sadrži aktivnosti edukacije roditelja o mogućnostima prevencije ozljeda djece i podizanju svijesti o rizicima dječjih nesreća.

U postojećim propisima koji uređuju područje odgoja, obrazovanja, športa i skrbi o djeci nema sveobuhvatno definiranog pojma **dječje igraonice**, na način da bi se odredile vrste igraonica prema aktivnosti koja se u njima odvija i sadržajima koje nudi, kapacitetu, opremljenosti, broju djece koje može primiti, potrebi zapošljavanja određenog broja stručnih osoba, obrazovanih i osposobljenih za provođenje pojedinih aktivnosti te za rad s djecom i skrb o njima. Stoga danas imamo različite vrste dječjih igraonica s različitim sadržajima, ali nažalost, još uvijek bez propisanih uvjeta u pogledu odgovarajućeg stručnog kadra i odgovarajućih standarda prostora i opreme. Uočivši da takva neuređenost cijelog jednog područja dječjih aktivnosti predstavlja opasnost za život i zdravlje djece, pravobraniteljica je, u 2009. godini, uputila MZOŠ-u i MOBMS-u preporuke o nužnosti propisivanja prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta rada dječjih igraonica i nadzora nad ispunjavanjem tih uvjeta. Pri tome, pod igraonicama mislimo na sve vrste prostora u kojem djeca borave sama ili s roditeljima, igrajući se, sudjelujući u športskim aktivnostima, učeći ili provodeći slobodno vrijeme. Nažalost, tek je smrtno stradavanje petogodišnjeg dječaka u jednoj dječjoj igraonici u Splitu u 2010. godini potaknulo nadležna tijela da poduzmu prve korake u utvrđivanju standarda i zaštiti sigurnosti djece u igraonicama.

Veliki broj igraonica registrirana su trgovačka društva ili obrti, a neki su i udruge, kojima na početku rada nije bilo potrebno posebno odobrenje za rad zbog nepostojanja prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta za odvijanje aktivnosti u kojima sudjeluju djeca, iako su one odgojno-obrazovnog ili športskog karaktera ili se odnose na čuvanje i skrb o djeci za vrijeme boravka u igraonici. Stoga smo MZOŠ i MOBMS upozorili na nejasnoće i praznine u propisima, koje ponekad omogućuju otklanjanje obveza i odgovornosti koje nužno idu uz svaku djelatnost koja uključuje i skrb o djeci. Preporučili smo ovim ministarstvima da reguliraju uvjete za rad igraonica, na temelju kojih bi se rad s djecom dopuštao samo nakon pribavljene suglasnosti, dozvole ili drugog akta nadležnog ministarstva ili ureda državne uprave u županiji. Preporučili smo i da dopune propise iz područja nadzora nad obavljanjem djelatnosti koje u nekom od svojih segmenata predstavljaju odgoj i obrazovanje djece te skrb od djeci. MZOŠ-u smo preporučili da u suradnji s Državnim inspektoratom izvrši provjere i zatraži zabranu rada ovakvih pravnih osoba.

Povodom naših preporuka MOBMS nas je obavijestio da, iako podržava inicijativu za uređenje ovog područja dječjih aktivnosti, nema zakonskih mogućnosti poduzimanja mjera iz područja odgoja i obrazovanja te je time prvotno otklonio svoju nadležnost u ovom području. MZOŠ nas je obavijestio da su u njihovom djelokrugu samo programi predškolskog odgoja koji se mogu ostvarivati i kao igraonice u knjižnicama te u zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i športskim ustanovama i udrugama, ali da takav program (igraonica) mora imati odgovarajuće prostorne i materijalne uvjete i osposobljeno osoblje za njegovu provedbu te da pravna osoba, da bi mogla ustrojiti takav program, mora imati suglasnost ministarstva na ustroj kraćeg programa i suglasnost na program odgojno-obrazovnog rada te rješenje nadležnog ureda državne uprave u županiji o ispunjavanju svih potrebnih uvjeta za početak rada s djecom predškolske dobi. Izvijestio nas je i da je, prema dosad prikupljenim podacima od ureda državne uprave u županijama, samo devet udruga dobilo rješenja za početak rada i provedbu kraćeg programa s djecom predškolske dobi, iako je MZOŠ izdao 45 suglasnosti na ustroj i provedbu kraćeg programa rada s djecom predškolske dobi, koje prethode izdavanju rješenja. Međutim, i dalje nemamo saznanja koliko takvih udruga stvarno radi i provodi kraći program s djecom predškolske dobi te je li nad njima obavljen nadzor.

Uzme li se u obzir to da je u Nacionalnoj populacijskoj politici iz 2006. godine, kao jedna od mjera utvrđeno da će MZOŠ, MGRP, MUP, MOBMS, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, udruge sindikata i organizacije civilnog društva, svi kao nositelji mjere, kontinuirano poticati otvaranje predškolskih ustanova i igraonica unutar velikih trgovačkih društava i korporacija te da će stvarati

pretpostavke za otvaranje predškolskih ustanova i igraonica u privatnom vlasništvu, začuđuje i zabrinjava postojeća neuređenost i nekonzistentnost propisa te parcijalan i nesustavan pristup reguliranju ovog područja od strane nadležnih tijela.

Zbog nužnosti definiranja prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta rada dječjih igraonica, pravobraniteljica je sudjelovala na međuresornom sastanku u MOBMS-u, kojem su nazočili i predstavnici MZOŠ-a, MGRP-a i Državnog inspektorata, u vezi s poboljšanjem propisa koji bi vrijedili za dječje igraonice. Tada je ponovno istaknula da je neprihvatljivo da se ne zna tko daje odobrenja za otvaranje igraonica, tko nadzire njihov rad, koje uvjete je nužno ispuniti za otvaranje igraonice, zatim da nema pedagoškog vodstva u igraonicama, niti se zna koliko je igraonica otvoreno u Republici Hrvatskoj. Zato očekujemo sustavnija nastojanja u donošenju ili izmjeni odgovarajućih propisa te ćemo s posebnom pozornošću pratiti daljnji tijek aktivnosti i, u okviru ovlasti Pravobranitelja za djecu, predlagati mjere i davati nadležnim tijelima preporuke za unapređivanje i usuglašavanje propisa, kako bi se unaprijedila zaštita i sigurnost djece.

Očekujemo da će i spomenute građanske aktivnosti i inicijative pridonijeti bržem rješavanju postojećih problema, da će preporuke i upozorenja pravobraniteljice za djecu biti prepoznate te da će se konačno objediniti propisi koji se odnose na **dječja igrališta i igraonice**. Donošenjem jedinstvenog propisa kojim bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje prostora za dječju igru, kao i odgovornosti nadležnih, društvo bi pokazalo da je briga za djecu i njihovu sigurnost u ovom segmentu stvarna, a ne samo deklarativna.

2.8.3 ŠTETNI UTJECAJI IZ OKOLIŠA

Kakvoća zraka u gradu Sisku i aktivnosti Ine rafinerije Sisak na tehnološkoj modernizaciji postrojenja bili su predmetom praćenja Ureda tijekom proteklih godina, uz sudjelovanje pravobraniteljice na tematskoj sjednici saborskog Odbora za zaštitu okoliša o toj temi. Tijekom 2010. primili smo dokument Odbora o nastavku djelovanja usmjerenom na poboljšanje kakvoće zraka na području grada Siska. Saznali smo da je obveza HZJZ da do kraja 2010. provede posebna epidemiološka istraživanja koja bi dala pravu sliku zdravlja u Sisku i da na temelju utvrđenih podataka izradi program prevencije za stanovnike Siska, od obolijevanja i bolesti koje se dovode u vezu s onečišćenjem okoliša uzrokovanim radom postrojenja rafinerije. Dosadašnji navodi udruge Sisačka eko akcija o prekomjernoj onečišćenosti zraka u gradu Sisku i s tim povezanim iznadprosječnim postotkom oboljenja građana Siska od malignih bolesti u odnosu na ostali dio Republike Hrvatske, bili su u suprotnosti s podacima koje je temeljem praćenja iznio HZJZ. Prateći stanje i aktivnosti vezane za moguće posljedice onečišćenja okoliša i štetnog utjecaja na zdravlje djece u Sisku, pravobraniteljica je u srpnju 2010. zatražila od HZJZ i Zavoda za javno zdravstvo Sisačko-moslavačke županije obavijest o napretku u provedbi zatraženog epidemiološkog istraživanja. U odgovoru županijskog zavoda navodi se kako je radna skupina ustanovila da se stopa smrtnosti od zloćudnih bolesti u razdoblju od 2003. do 2008. godine ne razlikuje značajno od prosjeka za Republiku Hrvatsku, a slično je i s brojem novooboljelih od karcinoma ukupno, karcinoma bronha i pluća te leukemije. No, glede smrtnosti od svih bolesti dišnog sustava, utvrđeno je da neki pokazatelji odskoče od republičkog prosjeka. Zaključak je radne skupine da daljnja istraživanja treba usmjeriti na istraživanje utjecaja kvalitete zraka na pojavnost akutnih i kroničnih bolesti dišnog sustava, uz osobitu pozornost na pojavu plućnih bolesti u dječjoj populaciji. Također je zadužen MZSS i Sisačko-moslavačka županija da završe postupak osnivanja specijalne bolnice za dišne bolesti u Petrinji. S obzirom na ove informacije, pravobraniteljica će nastaviti pratiti ispunjenje utvrđenih obveza, kao i poštovanje predviđenih rokova modernizacije rafinerije.

Tijekom 2010. gotovo istovrstan slučaj zagađenja zraka pojavio se na području grada Slavonskog Broda, a uzrokom se smatra nepravilnost rada postrojenja rafinerije nafte smještene u Bosanskom Brodu u

Republici Bosni i Hercegovini. U ovom slučaju pratimo aktivnosti gradske vlasti u Slavonskom Brodu, a konačno i nadležnih Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva te Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija.

Ured je postupao i po prijavi zabrinutih roditelja zbog izloženosti djece elektromagnetskom zračenju bazne stanice, kao postaje pokretnih komunikacija. MZSS je izvijestio kako je putem ovlaštene pravne osobe izvršeno mjerenje parametara visokofrekvencijskog elektromagnetnog polja za predmetnu baznu postaju, da ispitane vrijednosti zadovoljavaju ograničenja propisana važećim Pravilnikom o zaštiti od elektromagnetskih polja i da nema utemeljenja za daljnje vođenje postupka od strane sanitarne inspekcije MZSS-a.

Ured je postupao po prijavi štetnih imisija iz ventilacijske cijevi restorana blizu prozora dječje sobe, uputom stranci da slučaj prijavi građevinskoj i sanitarnoj inspekciji, kao i po prijavi ugroženosti djece od buke u kinima pri projekciji crtanih filmova.

S obzirom na prijavu o buci u kinodvoranama na projekcijama dječjih filmova, Ured je zatražio stručno mišljenje stručnjaka HZJZ o štetnosti djelovanja zvuka jačeg intenziteta na zdravlje djece te je uputio prijavu Upravi za sanitarnu inspekciju MZSS-a za poduzimanje mjera radi provjere navoda o preglasnom ozvučenju pri projekciji dječjih filmova u kino dvoranama. U izvješću Uprave za sanitarnu inspekciju potvrđuje se da najviše dopuštene razine buke koje nastaju pri projekciji filmova ili pri koncertnim događajima **nisu regulirane pozitivnim propisima**. Slijedom navedenog, Inspekcija je zatražila očitovanje od vlasnika kinoprikazivača koji je dostavio izvješće o provedenom mjerenju za vrijeme projekcije nekoliko dječjih filmova. U zaključku vještaka koji je vršio mjerenje također je navedeno da Pravilnikom o najvišim dopuštenim razinama buke u sredini u kojoj ljudi rade i borave, nije propisana najviša dopuštena razina za izvođenje u kino dvoranama te je Uprava za inspekcijske poslove preporučila vlasniku da poduzme radnje koje bi ukazivale na spremnost na prilagodbu te pridavanje važnosti zaštiti zdravlja djece kao korisnika njihovih usluga. Saznajemo da se kinoprikazivač obvezao da će pri projekciji dječjih filmova posebno obratiti pažnju na glasnoću te da će ona biti smanjena. U konkretnom slučaju očekujemo zatraženo stručno mišljenje HZJZ-a, a nužnim držimo propisima utvrditi najvišu dopuštenu razinu buke pri projekciji filmova i sličnih događanja, radi zaštite zdravlja djece.

U pogledu zaštite djece od štetnog utjecaja okoliša Ured je postupao i povodom prijave koja se odnosila na problem zapuštenog i zaraslog zemljišta u selu, kao moguće opasnosti od širenja alergene biljke ambrozije, ali i zmija koje su ovdje našle stanište. U odgovoru načelnika općine navodi se kako je vlasnica zemljišta, na poziv i intervenciju općinskih službi, zemljište očistila i da sadašnje stanje ne predstavlja opasnost za djecu i druge susjede.

U 2010. godini nije bilo pojedinačnih prijava o ugroženoj sigurnosti djece **minsko eksplozivnim sredstvima**, no prilikom obilaska Osnovne škole u Ličkom Osiku djelatnici škole su nam istakli svoju bojazan da okolica škole još uvijek nije sigurna od mina, zbog čega ne organiziraju akcije koje bi uključivale boravak učenika u prirodi, poljoprivredne akcije i drugo. Zatražili smo izvješće Hrvatskog centra za razminiranje o minskoj opasnosti u Ličkom Osiku kao i cijeloj Lici, budući da nas HCR i inače redovito obavještava o aktivnostima zaštite djece od mina.

2.8.4 ZAŠTITA DJECE OD NEPOGODA I OPASNOSTI

Događanja u svijetu i kod nas (poplava, požar, potres, orkansko nevrijeme, nuklearne i radiološke nesreće, epidemiološke i sanitarne opasnosti, prometne nesreće, prijetnje, terorizam, talačke situacije, upotreba oružja na javnim mjestima i sl.) ukazuju da prava i interesi djece u takvim situacijama mogu biti višestruko ugroženi. Stoga sve važnije postaju pravovremene pripreme za krizne situacije i za upravljanje njima kao i za uklanjanje njihovih posljedica.

Pravobraniteljica se još u kolovozu 2008. godine obratila MZOŠ-u preporučujući da, u okviru brige za sigurnost i ostvarenje prava na obrazovanje djece, potaknu stvaranje, provođenje i evaluaciju specifičnih preventivnih i zaštitnih programa u vrtićima i školama, kao i plan obrazovanja u kriznim situacijama te usavršavanje i obrazovanje za provođenje tih programa. Naime, pripreme li se djeca za krizu kao potencijalnu mogućnost, bit će manje šokirana ukoliko se ona dogodi, moći će reagirati, znat će što trebaju činiti, kako se ponašati, od koga tražiti pomoć, upoznat će putove kretanja, mjesta koja treba izbjegavati, izvore važnih informacija itd.

Sukladno Zakonu o zaštiti i spašavanju građani se za zaštitu i spašavanje educiraju i osposobljavaju putem redovitog sustava odgoja i obrazovanja, sustava i programa informativno-promotivnog i obrazovnog djelovanja, programa osposobljavanja koje provode humanitarne organizacije i udruge građana koje se bave određenim oblicima zaštite i spašavanja i pripreme i provedbe odgovarajućih vježbi zaštite i spašavanja.

S ciljem praćenja primjene propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece kao i praćenja ostvarenja prava djece u kriznim situacijama te razine brige za njihovu sigurnost, pravobraniteljica je i tijekom 2010. od MZOŠ-a, MZSS-a i Ministarstva pravosuđa zatražila izvješće o provođenju edukacije i osposobljavanja djece za zaštitu i spašavanje unutar ustanova u kojima se ostvaruje privremena ili trajna briga, skrb te odgoj i obrazovanje djece (dječji vrtići, osnovne i srednje škole, ustanove socijalne skrbi, bolnice, zavodi i kaznionice).

U odgovoru Ministarstva pravosuđa navodi se da se maloljetnici u odgojnim zavodima i maloljetničkom zatvoru, prilikom uključivanja u radne aktivnosti i osposobljavanja za pojedine programe, kroz program zaštite na radu, educiraju o načinima postupanja i izbjegavanja opasnih situacija tijekom radnog procesa. Budući da su odgojni zavodi i maloljetnički zatvor ustrojstvene jedinice Uprave za zatvorski sustav, na njih se primjenjuju odredbe Plana osiguranja kaznenih tijela i odgojnih zavoda, a koje uključuju planirana postupanja za sve vrste kriznih situacija.

MZSS je podržao naš prijedlog za uključivanjem što većeg broja djece u odgovarajuće edukacije, odnosno pripreme za zaštitu i spašavanje. Ukazao nam je da je priprema planiranje i rukovođenje operativnim snagama te koordiniranje djelovanja svih sudionika zaštite i spašavanja u djelokrugu Državne uprave za zaštitu i spašavanje. Izvijestio je da su službe civilne zaštite mjerodavne za provođenje potrebnih aktivnosti za povećanje sigurnosti djece i njihovo educiranje za zaštitu i spašavanje u kriznim situacijama u jedinicama lokalne i područne samouprave. Usto MZSS je spreman podržati provođenje edukacija djece u ustanovama socijalne skrbi u kojima su smještena djeca. Izvješće MZOŠ-a, o educiranju djece za reagiranje u kriznim situacijama u predškolskim i školskim institucijama, još se očekuje.

Zbog većeg broja elementarnih nepogoda-poplava tijekom 2010., Ured se bavio praćenjem zaštite prava djece s poplavljenih područja, budući da za vrijeme trajanja elementarnih nepogoda, kao i u periodu sanacije nastalih šteta, prava i interesi djece mogu biti višestruko ugroženi, o čemu se detaljnije govori u poglavlju o suradnji s lokalnom zajednicom.

2.9 DISKRIMINACIJA

Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je tijekom 2010. godine šest prijava diskriminacije, od čega su dvije pritužbe bile neutemeljene. Četiri su se odnosile na područje odgoja i obrazovanja, a utvrđene osnove su bile vjera, imovno stanje i spolna orijentacija, dok u jednom predmetu nije bilo diskriminacijske osnove pa stoga niti utvrđene sumnje na diskriminaciju. Dvije prijave ukazuju na socijalnu skrb kao područje diskriminacije. U jednom slučaju nije utvrđena osnova, pa ni sumnja na diskriminaciju, dok je u drugom slučaju kao osnova za diskriminaciju navedeno nacionalno podrijetlo.

Četiri prijave su kao oštećene strane navodile grupu djece, u dva slučaja se radilo o prijavi diskriminacije dječaka.

U jednom predmetu jasno se mogla utvrditi osnova i područje diskriminacije, no sumnja na diskriminaciju djece u tom slučaju i u tom trenutku ipak nije utvrđena. Naime, Uredu pravobraniteljice za djecu obratili su se predstavnici Crkve cjelovitog evanđelja prigovorom zbog nemogućnosti ostvarivanja vjeronauka u školama, a koji je uvjetovan prethodnim reguliranjem statusa vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Povodom tih obraćanja dali smo vjerskoj zajednici uputu da se za rješavanje prethodnog pitanja njihova pravnog statusa obrati Vladi RH te smo o ovoj problematici obavijestili i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, zatraživši izvješće o okolnostima problema i prijavljene diskriminacije.

Naknadno smo obaviješteni o presudi Europskog suda za ljudska prava donesenoj u povodu tužbe Saveza crkava „Riječ Života“, Crkve cjelovitog evanđelja i Protestantske reformirane crkve (članica Hrvatske kršćanske koalicije) protiv Republike Hrvatske. U svojoj presudi Sud je utvrdio da je odbijanje Vlade RH da sklopi ugovor o pitanjima od zajedničkog interesa sa spomenutim crkvama, kojim bi se regulirao zakonski status tih crkava i posljedično njihova prava da provode vjersko obrazovanje u javnim školama i vrtićima, diskriminacija prema njima, odnosno da je u ovom slučaju došlo do kršenja članka 9. (sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti) i članka 14. (zabrana diskriminacije) Europske konvencije o ljudskim pravima.

U odnosu na prijave diskriminacije, na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije, Ured pravobraniteljice je postupao tako što je izvijestio stranke o pravima i obvezama, odnosno o mogućnostima sudske zaštite u jednom slučaju. U jednom slučaju poduzete su radnje potrebne za otklanjanje diskriminacije tako da je stranka dobila informacije o pravima i obvezama i o mogućnostima sudske zaštite, a Ured pravobraniteljice za djecu uputio je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporuku da upozore djelatnike škola da prilikom zadavanja domaćih zadaća za koje je nužan pristup internetu, osiguraju djeci pristup internetu u školi te da uzmu u obzir okolnost da sva djeca kod kuće još nemaju osiguran pristup internetu. Slijedom naše preporuke, odgojno obrazovni djelatnici upozoreni su od strane MZOŠ-a na uvažavanje mogućnosti djece i dostupnosti interneta svoj djeci pri zadavanju domaćih zadaća. Upućeni su i na poduzimanje odgovarajućih mjera kojima će se omogućiti pristup internetu u školi svim učenicama i učenicima koji kod kuće nemaju tu mogućnost, uz obveznu nazočnost odrasle kvalificirane osobe.

U dva prijavljena slučaja diskriminacije, postupci su u tijeku, jedan je na sudu, a Ured pravobraniteljice za djecu je pozvan da sudjeluje kao promatrač ili umješač. Drugi postupak je u tijeku, budući da nam Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi još nije dostavilo traženo izvješće.

S obzirom na oblik diskriminacije, dva prijavljena slučaja ocijenjena su kao izravna diskriminacija te dva kao neizravna. Pritužbe su se odnosile na sljedeća tijela: tijela državne uprave (Vlada RH), pravne osobe (komercijalna televizija, gradska organizacija Crvenog križa) i pravne osobe s javnim ovlastima (osnovna i srednja škola, centar za socijalnu skrb, dom za djecu). Prijave su Uredu pravobraniteljice podnosile fizičke osobe, a u tri slučaja se radilo o pravnoj osobi kao pritužitelju (organizacije civilnog društva, vjerske zajednice).

Kako bi se izbjeglo stvaranje pogrešnog dojma o pojavnosti diskriminacije, potrebno je naglasiti da je broj predmeta u kojima se u Uredu postupalo po ZSD-u znatno manji od broja pritužbi na diskriminaciju. Tako je uz šest prijavljenih predmeta, šifriranih kao onih koji se odnose na postupanja temeljem ZSD-a, Ured zaprimio i nekoliko prijava iz kojih proizlazi da se riječ diskriminacija koristi kolokvijalno, bez stvarne namjere da se problem propituje kroz primjenu Zakona o suzbijanju diskriminacije.

U nekoliko slučajeva, u kojima smo to procijenili potrebnim, obavijest o navodima iz predstavi prosljeđivali smo Pučkom pravobranitelju, kako bi on, temeljem svoje nadležnosti, ocijenio ima li možda temelja za postupanje njegovog ureda. Ured pučkog pravobranitelja je u nekoliko slučajeva nama ustupio

predmete, ali i obavijesti o predmetima po kojima njegov ured postupa, a sadržaj predmeta se u određenom opsegu odnosi i na djecu ili je Ured pravobraniteljice već postupao u predmetu u odnosu na djecu, ali po nekoj drugoj osnovi, a ne po osnovi prijavljene sumnje na diskriminaciju. Osim što je u određenom opsegu ovakva razmjena informacija i suradnja propisana Zakonom, smatramo ju vrijednom i nužnom i u širem opsegu, kako bi se antidiskriminacijski sustav zaštite i praćenja dodatno unaprijedio.

Kao primjer pozivanja na diskriminaciju, ali bez postupanja u skladu s ZSD-u, možemo navesti slučaj kad su nas obavijestili o diskriminatornom postupanju nastavnice, koja nije htjela dopustiti jednome učeniku da ide organizirano s razredom na predstavu u kazalište, zato što je bio odjeven u traperice, a one, prema njezinom mišljenju, nisu primjerene za odlazak u kazalište.

Također, postupali smo po predstavljeni oca, koji je predao zahtjev za stavljanje na bodovnu listu za dodjelu stanova POS-a, a čije dijete ima simptome iz autističnog spektra. U svojoj predstavljeni otac navodi da, sukladno članku 14. *Pravilnika o uvjetima, mjerilima i postupku za utvrđivanje reda prvenstva za kupnju stana u društveno poticajnoj stanogradnji*, postoji mogućnost bodovanja samo za osobe s tjelesnim invaliditetom i intelektualnim teškoćama, dok je kategorija psihičkih oboljenja izostavljena, pa tako u sustavu kategorizacije nedostaju i kriteriji za djecu i osobe s autizmom. Otac je smatrao da su time njegovom sinu uskraćena prava te da je članak 14. spomenutog Pravilnika diskriminirajući. Međutim, ovaj problem je znatno kompleksniji jer različiti sustavi različito definiraju i kategoriziraju osobe s invaliditetom pa dolazi do „rupa“ u propisima koji reguliraju brojna područja života djece s teškoćama u razvoj i osoba s invaliditetom. Stoga smo od grada zatražili preispitivanje navoda iz prijave te da nas izvijeste o svom stavu i eventualno poduzetim radnjama. U odgovoru smo obaviješteni kako je: „*Povjerenstvo za utvrđivanje reda prvenstva za kupnju stanova iz Programa društveno poticajne stanogradnje na području grada, na prijedlog stručne službe, zauzelo načelni stav da se psihičke bolesti prema težini, u bodovanju izjednače pripadajućim brojem bodova s mentalnom retardacijom koja je stupnjevana*“, a stručno mišljenje, u svakom konkretnom slučaju se traži od Centra za socijalnu skrb.

Ovaj i slični predmeti ukazuju da na području zakonodavnih i drugih nacionalnih propisa, još uvijek ima puno prostora za unapređenje te sprečavanje doživljaja nejednakosti, odnosno, eventualne utemeljene izravne ili neizravne diskriminacije.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST

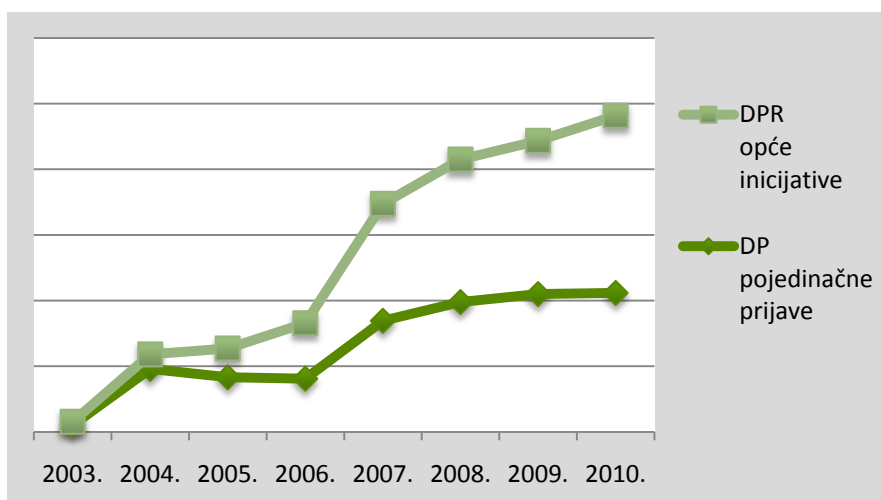
Ured pravobraniteljice za djecu u javnosti se prepoznaje i kao mjesto rješavanja problema koji nisu nužno vezani uz ostvarivanje prava djece pa se tako prijavitelji obraćaju tražeći pomoć u rješavanju vlastitih problema u vezi s njihovim osobnim pravima, kao što su, primjerice, prava iz nasljeđivanja, prava iz zdravstvene zaštite, zaštite privatnosti ili prava iz radnih odnosa. Tražeći zaštitu za sebe, obratio nam se tako jedan profesor na čiji rad su se djeca i ravnateljica požalili savjetnici pravobraniteljice za djecu, prilikom njezina obilaska škole. Tim je povodom zatražen nadzor nad njegovim radom od strane Agencije za odgoj i obrazovanje. Nerijetko nam se javljaju punoljetna djeca u vezi s ostvarivanjem prava na uzdržavanje te roditelji koji traže savjet vezano uz odnose sa svojom punoljetnom djecom primjerice, traže pomoć u ostvarivanju prava na druženje s punoljetnim djetetom. Roditelji punoljetne djece također traže pomoć u zaštiti njihovih prava. Primjerice, majka punoljetnog sina, kojem je oduzeta poslovna sposobnost, raspitivala se kako zaštititi njegove imovinske interese, dok je druga tražila zaštitu za svog punoljetnog sina, koji je osoba s intelektualnim poteškoćama, zbog maltretiranja od strane susjeda. U jednom slučaju prijavitelj nas upozorava na rastući broj parova koji se suočavaju s neplodnošću te, nakon obraćanja stručnjacima, udrugama i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, traži našu podršku i suradnju u poticanju otvaranja savjetovališta.

U svim tim slučajevima prijavitelji su dobili savjet ili su upućeni na mjesta na kojima mogu potražiti rješenje za probleme zbog kojih su nam se obratili. Međutim, u nekim slučajevima prijavitelji nisu naveli

ni osnovne podatke o sebi ili djetetu, radi čije su se zaštite obratili Uredu, niti kontekst problema te po takvim prijavama nije bilo moguće postupati. Ovakva obraćanja Uredu ukazuju na nedovoljnu informiranost građana o tijelima koja im mogu pomoći u ostvarivanju njihovih prava, ali i o krivoj slici koju javnost ima o ulozi i nadležnosti ovog Ureda.

Pojedinačni slučajevi ishodište su našeg djelovanja. Na temelju njih štitimo prava pojedinog djeteta, saznajemo o različitim područjima i načinima ugrožavanja dječjih prava te poduzimamo aktivnosti usmjerene izgradnji cjelovitog sustava zaštite prava i interesa djece.

	DP pojedinačne prijave	DPR opće inicijative	Ukupno
2003.	52	26	78
2004.	479	111	590
2005.	416	220	636
2006.	405	423	828
2007.	847	890	1737
2008.	989	1086	2075
2009.	1050	1167	2217
2010.	1059	1350	2409
Ukupno	5297	5273	10570

3 PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE

3.1 UVAŽAVANJE MIŠLJENJA DJETETA I PRAVO NA SUDJELOVANJE

Članak 12. Konvencije o pravima djeteta predstavlja jedno od temeljnih načela Konvencije no ujedno je i jedan od temeljnih izazova u primjeni Konvencije. Premda postoje brojne prilike za participaciju djece i mladih, iskustva pokazuju da je sudjelovanje djece u donošenju odluka koje ih se tiču prečesto svedeno na tokenizam (engl. *tokenism* označava praksu ili politiku gdje se čine samo minimalni naponi kako bi se manjinama ponudile mogućnosti jednake onima koje ima većina) u mnogim područjima. Razlog tome nalazimo u činjenici da suvremeno društvo još uvijek nije *child-friendly* okruženje, djecu i mlade se još uvijek uglavnom tretira kao objekt zaštite i skrbi, a ne kao subjekt koji je sposoban aktivno sudjelovati u zajednici.

Informiranost i svjesnost djece i odraslih o postojanju prava djece na sudjelovanje i prava na izricanje vlastitog mišljenja o stvarima koje ih se tiču, ključne su za poticanje njihovog aktivnog sudjelovanja kao članova društvene zajednice. Dječja participacija znači razvijanje partnerstva između odraslih i djece u donošenju odluka, a taj partnerski odnos moguć je samo kad su uloge u procesu dogovorene i jasne te kad su i odrasli i djeca osnaženi i u stanju udružiti svoje snage da bi postigli zajednički cilj.

Većini odraslih potpuno je neprihvatljiva ideja da se odluke koje će bitno utjecati na njihov život donose bez konzultiranja s njima. A ipak, na to često ni ne pomišljamo kad je riječ o djeci i kada odlučujemo o njihovim životima. No, upravo participacija djece i mladih može rezultirati povećanjem njihove aktivne građanske uloge i smanjivanjem isključenosti te poboljšanjem i razvojem usluga namjenjenih djeci. Primjena načela participacije ne samo da je u najboljem interesu djeteta, nego je i u najboljem interesu odraslih. Oni će zasigurno imati koristi od dječjeg doprinosa i njihovih mišljenja o stvarima koje ih se tiču.

„Nacionalne institucije za ljudska prava imaju ključnu ulogu u promicanju poštovanja mišljenja djece u svim pitanjima koja ih se tiču, kako od strane vlasti tako i u cjelokupnom društvu. Ovo opće načelo treba primijeniti na osnivanje, organizaciju i aktivnosti nacionalnih institucija za ljudska prava. Institucije moraju osigurati mogućnost izravnog kontakta s djecom te odgovarajući način uključivanja i konzultiranja djece. Treba, primjerice, osnovati dječja vijeća/vijeća mladih, kao savjetodavna tijela nacionalnih institucija za ljudska prava, čime bi se omogućilo sudjelovanje djece u pitanjima koja ih se tiču.“

(UN-ov Odbor za prava djeteta, Opći komentar br. 2, stavak 16)

Slušati djecu i čuti što imaju reći temelj je razvoja učinkovite implementacije i ostvarivanja dječjih prava. Participacija djece je, ne samo fundamentalno dječje pravo kako to propisuje UN-ova Konvencija, već je doista presudna u radu pravobranitelja za djecu. Stoga promjena negativnih stavova spram dječje participacije, opravdanih „činjenicom“ da su djeca „premala/premlada da bi znala“, mora započeti upravo od pravobranitelja za djecu, koji mora dječje mišljenje slušati i čuti te njihovo sudjelovanje učiniti neizostavnim dijelom u procesu donošenja odluka u svom svakodnevnom radu.

U svrhu bolje komunikacije s djecom, institucije pravobranitelja za djecu širom Europe, osnovale su stalna tijela ili cilijane skupine djece kako bi na najbolji mogući način, a to je konzultirajući se s njima, zastupali njihove interese u situacijama kada to sama djeca ne mogu.

U Hrvatskoj, Zakon o pravobranitelju za djecu propisuje da pravobranitelj upoznaje i savjetuje djecu o načinu ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa (članak 7., stavak 1), da surađuje s djecom, potiče djecu na izjašnjavanje i uvažava njihovo mišljenje, inicira i sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja djece te predlaže mjere za povećanje utjecaja djece u društvu (članak 7., stavak 2).

Međutim, ni Zakon, ni podzakonski akti ne predviđaju institucionalnu suradnju djece i Ureda. Ipak, Ured pravobraniteljice za djecu u velikoj je mjeri usmjeren na kontinuirane aktivnosti i suradnju s djecom. Budući da nam je komunikacija s djecom izrazito važna, a poglavito njihovo mišljenje o temama koje ih se tiču, u svim prilikama djecu upućujemo na mogućnost osobne komunikacije s pravobraniteljicom za djecu, telefonski i putem e-maila na adresi namjenjenoj isključivo djeci mojglas@dijete.hr.

MMS (Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu) - U suradnji s organizacijama koje rade s djecom i mladima, Ured pravobraniteljice za djecu je u veljači 2010. okupio dvadesetak učenica i učenika u dobi od 13 do 17 godina koji su prihvatili poziv da postanu članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). U početku je Mreža funkcionirala na elektroničkom forumu zatvorenog tipa. Pravobraniteljica se s članovima svoje savjetničke mreže iz dalmatinske i slavonske regije „uživo“ upoznala i prvi kontakt s njima ostvarila putem Skype-a odnosno videoveze, kad su oni posjetili urede pravobraniteljice u Splitu i Osijeku. To je bilo novo iskustvo, pozdravljeno kao prihvatljivo, zabavno i korisno za djecu, ali i za pravobraniteljicu.

Mladi savjetnici, koji su se na konstituirajućem sastanku održanom u HOC Bjelolasica 10. i 11. rujna 2010. prvi put susreli i „uživo“, odlučili su da će njihov službeni naziv biti MMS – Mreža mladih savjetnika, a još uvijek se dogovaraju o tome kakav će im biti zaštitni znak ili logo. Na dvodnevnoj radionici s pravobraniteljicom za djecu i njezinim odraslim savjetnicama sastalo se 18 mladih savjetnika iz cijele Hrvatske, među kojima su bili učenici osnovne škole, gimnazijalci i učenici medicinske škole, iz Osijeka, Rijeke, Splita, Šibenika i Zagreba. U svojim radnim skupinama razradili su i kriterije za izbor budućih članova Mreže mladih savjetnika. Važno je naglasiti da se članovi Mreže izabiru kao pojedinci, a ne kao predstavnici ili zastupnici svoje škole, grada i slično.

Njihova je uloga savjetovati pravobraniteljicu, upozoravati na teškoće u ostvarivanju dječjih prava, ali i poticati svoje vršnjake i pomagati im da aktivno sudjeluju u donošenju odluka koje se odnose na njih, upućujući ih, među ostalim, i na suradnju s pravobraniteljicom. Svoju savjetničku funkciju oni već ostvaruju putem elektroničkog foruma, i u susretima s djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu, gdje razmjenjuju mišljenja o temama važnim za život djece i mladih u Hrvatskoj danas. Tako pomažu u formuliranju stavova i preporuka koje pravobraniteljica javno iznosi i nastupa kao zagovornica i glasnogovornica djece, što je njezina osobito važna zadaća.

Na elektroničkom forumu se raspravljalo o mnogim temama, a četiri glavne teme su bile: obrazovanje, nasilje, zdravlje te privatnost i internet. Svaka od tema imala je nekoliko podtema koje su bile važne mladima, primjerice o dežurstvima učenika u školi, o sadržaju i zaštiti privatnosti na web stranicama škole te o opravdanosti uzimanja u obzir ocjena iz vladanja prilikom upisa u srednje škole, kao i o problemima oko nabave udžbenika.

Za daljnje rasprave na elektroničkom forumu MMS-a i kao moguće teme „parlaonica“, prezentacija ili članaka u školskim listovima izdvojili su teme o djeci koja su žrtve nasilja, djeci s invaliditetom, djeci čiji su roditelji u zatvoru, do pitanja kao što su komunikacija između učenika i nastavnika, spolni odgoj u školi, prevencija HIV-a i AIDS-a, kao i prevencija suicida mladih. Usto su predložili i teme kojima bi se ubuduće još više trebala baviti pravobraniteljica za djecu, kao što su: pomoć djeci razvedenih roditelja, djeci bez roditelja i iz socijalno ugroženih obitelji te djeci koja su u zatvoru, zatim, uvođenje građanskog i spolnog odgoja u škole, jeftinije školovanje, veća stručnost školskog osoblja, uspostavljanje povjerenja između nastavnika i učenika, više školskih sportskih dvorana, više dječjih igrališta, centara za mlade, festivala i raznih okupljanja za djecu i mlade, provjera ljudi koji se zapošljavaju u ustanovama za djecu. Mladi savjetnici predlažu da se s dječjim pravima upoznaju i djeca u nižim razredima osnovne škole i u dječjim vrtićima te da pravobraniteljica i njezini suradnici što češće dolaze u škole i razgovaraju s djecom.

Velika vrijednost ustrojenog stalnog tijela na nacionalnoj razini i stalne komunikacije s djecom i mladima, ogleda se i u činjenici da su članovi savjetničke mreže progovorili o pitanjima koja oni smatraju važnima. Pravobraniteljica je, tijekom pripreme zakonskih promjena te sudjelovanja na različitim konferencijama, svoje mlade savjetnike pitala o njihovom viđenju problema te je glas djece uključila u svoje prijedloge i izlaganja.

Članovi MMS-a aktivno su sudjelovali i u obilježavanju Dana Konvencije o pravima djeteta. Oni su u danima oko 20. studenoga predstavili svoj rad u Vijećima učenika u 13 osnovnih i srednjih škola u Osijeku, Zagrebu, Rijeci, Kastvu, Šibeniku i Splitu. Poseban naglasak je pritom bio na pravu djece na izražavanje mišljenja i sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču. U tim su prigodama članovi MMS-a proveli i anketu koju su sastavile tri članice MMS-a iz Splita, a prijedlozima su je dopunili i ostali članovi Mreže. Zanimljivo da je ideja o provođenju ankete potekla upravo od djece, koja su željeli saznati što drugi učenici znaju o pitanjima kojima se oni bave kroz aktivnosti u Mreži.

Anketom je obuhvaćano 179 učenika, koji su odgovarali na 12 pitanja. Budući da su ispitanici bili članovi Vijeća učenika, obuhvaćeni su učenici različite dobi, od najnižih razreda osnovne škole do četvrtog razreda srednje škole. Pitanja su se odnosila na informiranost učenika o postojanju Ureda pravobraniteljice za djecu, aktivnostima Ureda, informiranosti o tome tko je pravobraniteljica za djecu te je li im poznato da u radu Ureda pomažu mladi ljudi pod nazivom MMS-Mreža mladih savjetnika. Pitanja su se odnosila i na poznavanje UN-ove Konvencije o pravima djeteta, znaju li ispitanici svoja prava, od koga su čuli za njih. Jedno je pitanje bilo poznaju li Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, misle li da su dječja prava dovoljno zastupljena u javnim medijima, misle li da je mišljenje djece i mladih dovoljno uvaženo u društvu. Upitani su bi li voljeli saznati više o Uredu pravobraniteljice za djecu i kojim bi se pitanjima Ured trebao posebno baviti.

Izdvojit ćemo samo neke odgovore. Za Ured pravobranitelja za djecu čulo je 67,6% učenika, od kojih 74,6% procjenjuje kako zna što Pravobranitelj za djecu radi ili ima o tome površnu informaciju. Polovica ispitanika nije upoznata s informacijom o postojanju Mreže mladih savjetnika, što je sukladno očekivanju, s obzirom na kratak vremenski period u kom Mreža djeluje. Njih 31,2% procjenjuje kako Konvenciju o pravima djeteta poznaje ili ju poznaje površno (40,3%) dok 28,5% učenika iskazuje kako Konvenciju ne poznaje. U pogledu procjene ispitanika o poznavanju svojih prava, 58,2% učenika tvrdi kako prava poznaje ili ih poznaje površno (35%). Tek 6,8% djece procjenjuje kako prava ne poznaje. Na pitanje od koga su čuli za svoja prava, djeca su mogla odabrati više odgovora. Za prava su čuli od nekog drugog (nije naveden izvor), od profesora i roditelja. Na pitanje bi li voljeli saznati nešto više o Uredu pravobranitelja za djecu i o svojim pravima, potvrđan odgovor daje 85,3% ispitanika. Čak 82,9% ispitanika misle kako dječja prava nisu dovoljno zastupljena u javnim medijima, dok 75,7% procjenjuje da mišljenje djece i mladih nije dovoljno uvaženo u društvu. Svjesni smo kako se radi o malom uzorku pa dobivene odgovore uzimamo za orijentaciju u budućem radu i aktivnostima, bez namjere donošenja generaliziranih zaključaka. Na pitanja o temama kojim bi se Ured pravobraniteljice za djecu trebao posebno baviti, ispitana djeca navode teme vezane za nasilje (nad i među djecom), s naglaskom na zaštitu djece, pitanja vezana za preopterećenost školskim programom, promociju dječjih prava, uvažavanje djece, problem alkoholizma i pušenja među mladima itd.

Osnivanje i rad MMS-a bili su popraćeni u velikom broju medija, što pokazuje da je tema sudjelovanja mladih u društvenom životu i u donošenju odluka koje ih se tiču, važna i zanimljiva medijima.

Na sastanku održanom u veljači 2011. MMS je dopunjen novim članovima i sada broji ukupno 25 članova, koliko je i predviđeno pravilima o radu toga savjetodavnog tijela. Članovi dolaze iz Osijeka, Belišća, Višnjevca, Josipovca, Zagreba, Rijeke, Opatije, Lovrana, Pule, Šibenika, Kaštel Štafilica i Splita. Njihov

mandat trajat će do kraja školske godine 2011./2012., a neposredno prije toga oni će izabrati svoje „nasljednike“ – članove MMS-a za sljedeće dvogodišnje razdoblje.

ENYA (ENOC Network of Youth Advisors)- Tijekom Godišnje konferencije Europske mreže pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*), održane u rujnu 2009. u Parizu, na kojoj je glavna tema bila promicanje i zaštita najboljeg interesa djeteta, zahvaljujući sudjelovanju grupa mladih savjetnika pravobranitelja iz Francuske i Sjeverne Irske ostvarena je nova dinamika te se razvila važna rasprava među članovima ENOC-a. Na temelju takvog pozitivnog iskustva nastala je ideja o osnivanju međunarodne mreže djece i mladih, koji će savjetima pomagati rad pravobranitelja te na neki način i "testirati" spremnost tih institucija na dvosmjernu komunikaciju i suradnju s djecom.

„Nacionalne institucije za ljudska prava trebaju osmisliti posebno prilagođene programe konzultacija i maštovite strategije komuniciranja da bi se osiguralo puno poštovanje članka 12. Konvencije. Treba uspostaviti čitavu lepezu načina na koje djeca mogu komunicirati s institucijama.“

(UN Odbor za prava djeteta, Opći komentar br. 2, stavak 17)

ENOC je inicirao osnivanje međunarodne mreže djece i mladih pod nazivom ENOC-ova mreža mladih savjetnika ili ENYA (*ENOC Network of Youth Advisors*). U projektu za sada sudjeluju 22 ureda pravobranitelja iz Europe. Svrha projekta bilo je aktivno uključiti djecu i mlade u rad ENOC-a i dati im priliku da se njihov glas čuje i na europskoj razini. Djeca i mladi, kao nositelji prava i „stručnjaci“ za vlastiti život i okolinu u kojoj odrastaju, kroz ovaj projekt mogu podijeliti svoja iskustva te pravobraniteljima za djecu dati jasnu ideju o tome što oni uočavaju kao problem te što konkretno treba učiniti kako bi se osigurala zaštita i promicanje prava iz UN-ove Konvencije o pravima djeteta. Glavni ciljevi ENYA projekta bili su potaknuti i olakšati komunikaciju među nacionalnim savjetničkim tijelima mladih, pripremiti ih za aktivno sudjelovanje na godišnjoj konferenciji ENOC-a koja se održala u listopadu 2010. u Strasbourgu, omogućiti im veći utjecaj prilikom odlučivanja o dječjim pravima na nacionalnoj i međunarodnoj razini te nastaviti razvijati načine njihovog sudjelovanja u donošenju preporuka.

ENYA uglavnom djeluje putem elektroničkog foruma, na kojem se razmjenjuju mišljenja i prijedlozi o odabranim temama. Poželjno je da se sve teme prvo razmotre na nacionalnoj razini, a potom svoje zaključke djeca upućuju vršnjacima iz međunarodne mreže. Službeni jezik koji se koristi na forumu ENYA-e je engleski. Elektronički forum također predstavlja izvor informacija o nacionalnim savjetničkim tijelima mladih te njihovim aktivnostima. U rad ENYA-e su se aktivno pojedinačno uključili i zainteresirani članovi MMS-a.

Kako su za omogućavanje participacije djece i mladih u najvećoj mjeri odgovorni odrasli, djelatnici koji se u nacionalnim uredima bave radom i komunikacijom s djecom djeluju i kao ENYA koordinatori te na taj način ostvaruju povezanost između ENYA operativne ekipe, s jedne, i njihovih nacionalnih savjetničkih tijela, s druge strane. Zaduženi su i za poticanje mladih savjetnika da se aktivno uključe i sudjeluju u raspravama o temama postavljenim na ENYA forumu. Koordinatori ujedno djeluju i kao moderatori na elektroničkom forumu, da bi se rasprava održavala živom te da bi pomogli mladim ljudima u kreiranju jasnijih i argumentiranih komentara i prijedloga. Savjetnica pravobraniteljice za djecu, koja je koordinatorica nacionalne Mreže mladih savjetnika, jedna je od koordinatora i moderatora i na forumu ENYA.

Priprema sudjelovanja i samo sudjelovanje mladih na godišnjoj konferenciji ENOC-a, koja je održana 7., 8. i 9. listopada 2010. u Strasbourgu, s temom "Slušanje djece i njihovo uključivanje u promicanje i implementaciju dječjih prava", bio je veliki izazov svima. Ova konferencija na neki način predstavlja prekretnicu u radu ENOC-a te ima „povijesni“ značaj, jer su se paralelno sa sastancima i radionicama pravobranitelja, održavali i sastanci i radionice ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA. Tridesetpetero

mladih iz 15 zemalja, zajedno sa svojih 16 nacionalnih koordinatora (ujedno i tematskih moderatora) su u tri dana imali vrlo dinamičan i ispunjen program. MMS i Hrvatsku predstavljalo je dvoje djece iz Splita i Zagreba, izabrane zato što su bili najaktivniji članovi MMS-a na ENYA elektroničkom forumu.

Oni su se tijekom prvog dana susreli s vršnjacima s kojima su nekoliko mjeseci razmjenjivali mišljenja putem elektroničkog foruma, te su se upoznivali, družili i razgovarali. Drugi dan je među mladima neformalno nazvan i *ENYA THE-Day* i imao je za njih veliku važnost. Nakon što su više mjeseci sa svojim vršnjacima raspravljali na ENYA forumu o temama: obrazovanje, nasilje, zdravlje te zaštita privatnosti i internet, izabrani predstavnici nacionalnih savjetničkih organizacija su se tijekom rujna, pripremali *online* za sastanak u Strasbourgu, raspoređeni u četiri tematske skupine.

Moderatori su napravili sažetke rasprava po temama i podtemama na Forumu, a potom su mladi predstavnici, podržavani od svojih moderatora, predlagali način, sadržaj i fokus prezentacije, raspored „uloga“ među članovima tematskih radnih skupina i slično. Glavnina posla i priprema odvijala se prije sastanka, a radionice uživo bile su prilika da *online* dogovori i pripreme dobiju završno obličje, da se učine eventualne izmjene, da se pripreme prezentacije sa svim doprinosima članova skupina i da svatko od članova tematske grupe preuzme aktivnu ulogu u pripremljenim prezentacijama tijekom zajedničke sjednice. U svim su grupama sva djeca sudjelovala ravnopravno, aktivno i predano i doista uložila puno energije i truda kako bi što vjernije prezentirala i rasprave s foruma i vlastita viđenja mogućih rješenja problema.

Zajednička sjednica mladih, koordinatora/moderatora, pravobranitelja i svih ostalih sudionika ENOC-ove godišnje skupštine započela je uvodnim izlaganjem Thomasa Hammarberga, povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe. Ističući važnost članka 12. Konvencije o pravima djeteta, pozvao je odrasle da slušaju i, što je još važnije, da doista čuju što mladi imaju reći i poručiti, a da pravobranitelji te njihove poruke ozbiljno razmotre i uvažavaju u svome radu.

Prezentacije mladih sadržavale su sažetke rasprava na ENYA forumu, istaknute probleme i zajednički definirane prijedloge za pravobranitelje, kao i pitanja koja su uputili prema 33 prisutna pravobranitelja. Pravobranitelji su potom prezentirali svoje zaključke s radionica o istim temama. Uslijedila je rasprava u kojoj su mladi s puno interesa i žara iznosili svoja iskustva i mišljenja.

Zadnji su dan održane evaluacijske radionice. Paralelno su i djeca i odrasli evaluirali zajedničku sjednicu održanu prethodnog dana, prezentacije, kao i uopće ovaj zaokret i sudjelovanje djece u radu ENOC-a. Mladi su izjavili da će biti aktivni, pratiti i držati otvorene oči i uši za sve promjene u praksi, zagovaranju ili zakonodavstvu u njihovim zemljama i da će pisati o svim pozitivnim pomacima kako bi novosti prenijeli svojim vršnjacima na forumu. To ukazuje na to da mladi žele da ih se čuje i shvati ozbiljno, da žele aktivno sudjelovati u promjenama koje uz pomoć svojih pravobranitelja mogu postići, prije svega u svojim zemljama, ali i na europskoj razini.

Suradnja s Vijećem Europe u izradi Europskih smjernica o pravosuđu prilagođenom djeci - Skupina stručnjaka Vijeća Europe za pravosuđe prilagođeno djeci, zadužena za izradu Europskih smjernica o pravosuđu prilagođenom djeci pokrenula je, kroz program „Izgraditi Europu za djecu i s djecom“, u suradnji s vanjskim partnerima, Europskom mrežom pravobranitelja za djecu - ENOC, nevladinim udrugama i UNICEF-om, projekt čija je svrha bila uključiti djecu u rješavanje bitnih pitanja koja se odnose na njih. Mišljenja djece ispitivalo se putem upitnika o tome kako djeca i mladi doživljavaju sustav pravosuđa i na koji se način prema njima postupa u tom sustavu. U projektu je sudjelovalo 30 partnerskih organizacija, među kojima i Ured pravobraniteljice za djecu, kao aktivni član ENOC-a. Smatrali smo vrlo važnim omogućiti da se i djeca Hrvatske uključe u opisani konzultativni proces. Stoga smo, uz vrlo jasne upute o načinu ispitivanja kako bi u svakom trenutku bio zaštićen najbolji interes djeteta te pravo na dobrovoljno sudjelovanje i zaštitu privatnosti, pet prevedenih upitnika Vijeća Europe

poslali na 18 ustanova, pozivajući ih na suradnju. Cilj je bio saznati mišljenja djece i mladih općenito, ali i mišljenja nekih ciljnih skupina, poput djece u pritvoru i zatvoru, djece razvedenih roditelja, maloljetnika bez pratnje i drugih koji su imali neposredan dodir i osobno iskustvo s pravosuđem. Među ustanovama kojima smo se obratili bila su dva odgojna zavoda, svi domovi za odgoj djece i mladeži s poremećajima u ponašanju, prihvatna stanica i disciplinski centar, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Upravna i birotehnička škola iz Zagreba te Obiteljski centri Virovitičko-podravske županije i Grada Zagreba. Ispitivanje mišljenja djece provodilo se tijekom ožujka 2010. Iz Hrvatske je Vijeću Europe poslano 72 ispunjena upitnika. Objedinjeno izvješće o 4.000 upitnika iz 25 zemalja, koje je sadržavalo rezultate ispitivanja mišljenja djece u dobi od 11 do 18 godina, detektiralo je tri ključne točke: važnost obitelji kao izvora informacija i podrške, nepovjerenje u institucije i potrebu za većim uvažavanjem činjenice da su djeca, a ne da ih se tretira kao odrasle, želja za uvažavanjem njihova mišljenja i pogleda na svijet kao i za jasnijim i razumljivijim informacijama. To izvješće stručnjacima je predstavljeno na sastanku u travnju, zajedno sa Smjernicama o pravosuđu prilagođenom djeci. Članovi ekspertne skupine su, uvažavajući mišljenja djece i saznanja do kojih su došli putem upitnika i rasprava, učinili brojne preinake u tekstu dokumenta te su tako implementirali potrebe i želje djece u Smjernice koje je Vijeće Europe usvojilo u studenome 2010. godine. Riječ je o pravno neobvezujućem dokumentu, no on bi trebao poslužiti kao temelj u izgradnji modernog pravosudnog sustava koji će na primjeren način tretirati djecu.

3.2 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Prateći primjenu Konvencije o pravima djeteta u odnosu na zaštitu prava nacionalnih manjina, Ured pravobraniteljice se najčešće u pojedinačnim slučajevima susreće s prijavama povreda prava romske nacionalne manjine i to na različitim područjima. Tako su nam tijekom 2010. godine stizale prijave povreda prava na području ostvarivanja roditeljske skrbi te zanemarivanja (u obitelji i institucijama), potom prijave povreda prava na zaštitu od nasilja u odgojnim domovima, pravosudno-zaštitnih prava, povrede ekonomskih prava, a po jedan slučaj se odnosio na povrede prava na sigurnost u prometu te na diskriminaciju temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

U nekoliko navrata su nam se obraćali novinari s upitima o konkretnim slučajevima, kada je bila riječ o povredi prava djeteta romske nacionalnosti ili je dijete Rom bilo počinitelj nekog prekršaja ili kaznenog djela. U jednom takvom slučaju bilo je prekršeno i djetetovo pravo na privatnost, o čemu smo obavijestili Državno odvjetništvo i Vijeće časti Hrvatskog novinarskog duštva.

Aktualna tema je i tijekom 2010. godine bila maloljetnički brakovi u romskoj zajednici pa su pravobraniteljica i suradnice u javnosti iznosile stajalište o toj problematici (npr. na okruglom stolu „Maloljetni brakovi u romskoj zajednici“ u organizaciji Udruga žena romkinja „Bolja budućnost“). Istaknule su kako, zbog slabijeg obrazovanja, neuključenosti u formalne oblike rada i specifičnog načina življenja svojih roditelja, djeca u romskim obiteljima nerijetko odrastaju u težim uvjetima i nemaju jednake mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u društvu. Naglasile su važnost uključivanja romske djece u obrazovni sustav i redovito pohađanje nastave te nužnost uspostavljanja i unapređenja suradnje između škole, roditelja, romske zajednice i lokalne zajednice. Također su objasnile pod kojim se uvjetima u Hrvatskoj mogu sklopiti maloljetnički brakovi te koje sankcije slijede za nepoštovanje zakona, istaknuvši da kažnjavanje treba biti usmjereno primarno na punoljetne osobe, posebno roditelje koji su odgovorni za svoju djecu, a koji podržavaju, potiču i realiziraju tradiciju maloljetničkih brakova. Iako je sankcioniranje nužno, samo kažnjavanje teško će postići učinak na širu populaciju pa su zato nužne preventivne akcije, prije svega što veća uključenost i što dulje zadržavanje djece romske nacionalne manjine u sustavu odgoja i obrazovanja.

U Strasbourgu je 16. ožujka 2010. Europski sud za ljudska prava, nakon postupka pred Velikim vijećem suda, objavio presudu u predmetu Oršuš i dr. protiv Hrvatske. Predmet se odnosi na 14 učenika iz dvije

osnovne škole iz Međimurja (Macinec i Podturen) koji su se žalili Velikom vijeću Europskog suda za ljudska prava na povredu članka 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dugotrajnost sudskog postupka na nacionalnim sudovima, odnosno okončanje postupka u "razumnom roku"), da im je bilo uskraćeno pravo na obrazovanje (čl. 2. Protokola 1. uz Konvenciju), te povredu prava iz čl. 14. Konvencije, u vezi sa čl. 2. Protokola br. 1., odnosno da su bili diskriminirani u mogućnosti ostvarivanja prava na obrazovanje zbog svoje romske pripadnosti, jer su tijekom osnovnoškolskog obrazovanja bili u određenom razdoblju ili cijelo vrijeme smješteni u „romske razrede“.

Veliko vijeće Europskog suda detaljno je analiziralo činjenice za svakog od 14 podnositelja te relevantne međunarodne dokumente s područja ljudskih prava koji se tiču položaja i obrazovanja Roma. Sud je utvrdio da je podnositeljima povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku stoga što je Ustavnom sudu Republike Hrvatske trebalo više od 4 godine da riješi ovaj predmet, a posebice imajući u vidu da se radilo o važnom predmetu koji se odnosio na pravo na obrazovanje djece. To je bila jednoglasna sudska odluka. U odnosu na prigovor o diskriminaciji u obrazovanju, iako je sud istaknuo napore koje Hrvatska ulaže u obrazovanje romske djece, kao i činjenicu da nije bilo diskriminacijske namjere, većina sudaca je, nadilazeći činjenice konkretnog slučaja i uzimajući u obzir kontekst specifičnog položaja romskog stanovništva u Međimurju, utvrdila indirektnu diskriminaciju podnositelja u vrijeme dok su polazili osnovnu školu, zato što nije bilo adekvatnih jamstava koja bi osigurala razumni odnos razmjernosti između sredstava koja su bila korištena i legitimnog cilja kojem se težilo. Povreda je utvrđena zbog nedostatka jasne pravne osnove za stavljanje djece koja nisu znala hrvatski jezik u posebne razrede te zbog nedostatka transparentnosti i jasnih kriterija praćenja i premještanja djece iz romskih u miješane razrede. Pri donošenju presude u obzir je uzeta i činjenica da su se roditelji druge djece protivili uključivanju romske djece u miješane razrede. Za utvrđene povrede Europski sud je svakom od podnositelja dosudio odštetu od 4.500 EUR, a svim podnositeljima zajedno plaćene troškove postupka u iznosu od 10.000 EUR. Postoje dakako, u pravnim analizama, kritike u odnosu na presudu, posebice s obzirom na činjenicu da je indirektna diskriminacija utvrđena tijesnom većinom sudaca Velikog vijeća.

U sagledavanju situacije važno je da su razlozi utvrđivanja postojanja indirektne diskriminacije, odnosno nepostojanja jamstava u ostvarivanju prava na obrazovanje, pokazali da se regionalna i lokalna samouprava, kao i lokalno stanovništvo, teško samo može nositi s problemom položaja romske manjine u Međimurju. Naime, za otklanjanje tri od četiri razloga (početno raspoređivanje djece u razredne odjele, nastavni plan i program, postupak premještanja iz isključivo romskih u mješovite razrede i nadzor) odgovorno je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Za otklanjanje četvrtog razloga (neredovito pohađanje nastave i visoka stopa napuštanja školovanja) potrebna je spremnost i koordinirana suradnja nekoliko ministarstava i tijela u njihovim sustavima, zatim suradnja s lokalnom i regionalnom zajednicom, horizontalna suradnja svih sustava na regionalnoj i lokalnoj razini te intenzivnija i konstruktivna suradnja s predstavnicima romske nacionalne manjine.

Nakon analize presude, Republika Hrvatska je Odboru ministara Vijeća Europe u prosincu 2010. prezentirala Akcijski plan s općim i pojedinačnim mjerama koje država namjerava poduzeti u izvršenju ove presude te jasnim vremenskim rokovima u kojima ih namjerava provesti.

I bez Akcijskog plana uočili smo pozitivan pomak kroz članak 2. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz srpnja 2010., u kojem se propisuje izmjena dotadašnjeg članka 43. stavka 1., koji sada propisuje da su škole dužne posebnu pomoć pružiti djeci koja imaju pravo na školovanje u Republici Hrvatskoj, a ne znaju ili nedostatan poznaju hrvatski jezik. S donošenjem Nacionalnog okvirnog kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, u srpnju 2010., omogućena je fleksibilnija organizacija razrednih odjela te individualno praćenje postignuća učenika. Ostaje nam pratiti kako će se primjenjivati te koje će učinke imati izmjena i donošenje navedenih propisa u odnosu na djecu romske nacionalnosti. Vanjsko

vrednovanje odgoja i obrazovanja trebalo bi sagledati probleme i ukazati na područja gdje je potrebno unapređenje obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine. Vjerujemo i da će sve mjere Akcijskog plana pridonijeti unapređenju odgojno-obrazovnih prava djece romske nacionalnosti, a posebno je važno koordinirano poduzimati sve mjere kako bi što manje romske djece odustajalo od školovanja.

Nažalost, prema saznanjima Ureda, postoje ozbiljne povrede prava romske djece i izvan sustava odgoja i obrazovanja. U jednom predmetu postupali smo na temelju napisa u medijima o počinjenom nasilju u odgojnom domu. Riječ je bila o fizičkom vršnjačkom nasilju, s elementima psihičkog nasilja (vrijeđanje, ponižavanje), a žrtva je bila dječak romske nacionalnosti. Postoje naznake da je u slučaju počinjenja ovog kaznenog djela, nasilje bilo nacionalno motivirano. Iz izvješća nadležnih institucija proizlazi da su poduzeti koraci po Protokolu u slučaju nasilja među djecom, obaviještena je policija i centar za socijalnu skrb te je bila planirana krizna intervencija. Pružena je i psihološka podrška žrtvi. Nakon inspekcijskog nadzora obaviješteni smo da je utvrđen propust u radu djelatnika doma u sprečavanju vršnjačkog nasilja te je stoga pokrenut postupak izvanrednog otkaza ugovora o radu. Usto, utvrđeni su određeni propusti u stručnom radu, a rješenjem inspektora, naložene su i mjere za njihovo otklanjanje.

U drugom slučaju, policija nam je samoinicijativno dostavila informaciju da su utvrđeni propusti četiri policijska službenika, protiv kojih su pokrenuti stegovni postupci. Dvojica su odmah suspendirana, a ispituje se i njihova kaznena odgovornost. Policajci su doveli u postaju troje djece mlađe od 16 godina, zatečene u noćnom izlasku bez identifikacijskih isprava i bez pratnje roditelja. Pozvali su njihove roditelje, ali oni nisu mogli ili nisu željeli doći po svoju djecu u postaju. Stoga su policajci djecu odvezli prema naselju u kojem žive, no nisu ih, kako to Obiteljski zakon nalaže, doveli kući i predali roditeljima, već su ih ostavili na udaljenosti većoj od kilometra od njihovih domova da se sami pješice vrate kući po županijskoj cesti u dva sata u noći. Na nesreću, cestom je naišao vozač pod utjecajem alkohola, koji je, zbog neprilagođene brzine, naletio vozilom na dvojicu dječaka. Jedan je preminuo na mjestu događaja, a drugi je teško ozlijeđen.

Kako bi stekla bolji uvid u položaj romske djece u Međimurskoj županiji, pravobraniteljica za djecu je posjetila u prosincu 2010. romsko naselje Parag i tri odgojno-obrazovne ustanove koje pohađa veći broj romske djece na području županije. Tijekom posjeta održan je radni sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici Međimurske županije, a razgovaralo se o mogućnosti ostvarivanja prava djece romske nacionalnosti u Međimurskoj županiji, u kojoj u 13 romskih naselja obitava najveći broj Roma, s posebnim osvrtom na probleme s kojima se susreće regionalna uprava. Pravobraniteljica je u školama i predškoli razgovarala s djecom i djelatnicima, razgovarala je i sa stanovnicima naselja Parag, vidjela uvjete u kojima djeca i obitelji ondje žive te saslušala njihove primjedbe i prijedloge, koji su se uglavnom odnosili na infrastrukturne probleme, ali i osjećaj diskriminiranosti od strane pojedinaca ili institucija u različitim životnim situacijama.

Tijekom posjeta i razgovora s brojnim predstavnicima institucija i pripadnicima romske nacionalne manjine, moglo se uočiti nekoliko problema vezanih uz (ne)mogućnost ostvarivanja prava djece, koji se ponavljaju. To su: nenamjensko trošenje socijalnih naknada u romskim obiteljima, što dovodi do različitih oblika zanemarivanja djece, nedostatak kontinuiranog učenja hrvatskog jezika i socijalizacije u predškolskoj dobi, otežano obrazovanje romske djece zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika i nespremnost većine romskih roditelja za suradnju sa školom. Pravobraniteljica je naglasila nužnost obrazovanja romske djece, kao njihove zaštite i osnaživanja za daljnji život. U tom kontekstu važna je predškola, kao preduvjet ravnopravnog uključivanja u obrazovni sustav, zatim kontinuirana pojačana podrška i praćenje te poticanje što duljeg zadržavanja u obrazovnom sustavu, barem do završetka srednje škole. Naglasila je veliku važnost rada s roditeljima i potrebu da se programi države, ali i nevladinih organizacija, usmjere upravo na rad s njima.

Predstavnici županije, ali i ostalih institucija, naveli su da se osjećaju „napuštenima“ od države, da se sva odgovornost za rješavanje složene situacije prebacuje na regionalnu i lokalnu samoupravu, koja ponekad nema ovlasti ni načina, a ni dovoljno sredstava, kako bi riješila sve probleme. Stoga su naglasili da im je nužno potrebna i zakonska, i stručna, i materijalna podrška. Pravobraniteljica je već u nekoliko navrata pokušala potaknuti što žurnije osnivanje Obiteljskog centra, koji u ovoj županiji još ne postoji, a brojna su područja na kojima bi mogao djelovati. Doznajemo da je prijašnjih godina MOBMS predvidio sredstva za osnivanje Obiteljskog centra i predložio Županiji da osigura prostor, što se u to vrijeme nije dogodilo. Kad je Županija osigurala primjeren prostor, MOBMS je u jesen 2008., zbog neiskorištenih sredstava iz prijašnjih godina, prigodom rebalansa Državnog proračuna sredstva za ovu namjenu u cijelosti brisao iz Plana. U svom posljednjem dopisu nas obavještavaju da će odmah po jačanju materijalnih mogućnosti Državnog proračuna, proces osnivanja obiteljskih centara biti nastavljen. Nadamo se da će međimurski Obiteljski centar tada konačno profunkcionirati, s obzirom na doista specifične potrebe ove županije.

Nakon razgovora s predstavnicima županijske i lokalne vlasti te s predstavnicima romske nacionalne manjine uočavamo da većinska zajednica ima dojam da čini sve kako bi se romska populacija osjećala ravnopravno i živjela u što boljim uvjetima, dok pripadnici romske zajednice istodobno osjećaju da ih se drukčije tretira u školi, u zdravstvenim ustanovama, policiji i da su im mogućnosti zapošljavanja vrlo male. Sve to dovodi do pojačanih tenzija među stanovništvom. Moramo uočiti da i lokalni mediji ponekad, nažalost, pridonose podizanju tenzija. Situaciju je općenito, dodatno pogoršala opisana presuda Europskog suda za ljudska prava.

Pravobraniteljica je tijekom posjeta upozoravala da zakonska rješenja za neke od problema koje su naši sugovornici navodili, postoje, no da se očigledno ili ne upotrebljavaju ili nedovoljno koriste, kako bi se zaštitila djeca. Većina sugovornika s priličnom apatijom reagira na tu činjenicu, navodeći da su socijalne službe „nemoćne“ da nemaju dovoljno ljudi koji bi se bavili tom problematikom, da ni, primjerice, oduzimanje djece roditeljima zbog zanemarivanja nema smisla, jer država ne može ponuditi adekvatan smještaj i slično. Na temelju informacija prikupljenih tijekom posjeta Međimurju, pravobraniteljica priprema preporuke nadležnim ministarstvima.

U prosincu 2010. Vlada RH prihvatila je Izvješće o provođenju Nacionalnog programa za Rome za 2007., 2008. i 2009. godinu. U izradi Izvješća sudjelovao je i Ured pravobraniteljice za djecu kao nositelj mjere 5. Praćenje ostvarivanja prava romske djece na području Zaštita obitelji, materinstva i mladeži. Naše Izvješće predstavlja sažet prikaz praćenja za navedeno razdoblje, a opširnije se o toj temi pisalo u godišnjim izvješćima o radu Pravobranitelja za djecu Hrvatskome saboru. U Izvješću o provođenju Nacionalnog programa za Rome navodi se da je u tom periodu u Državnom proračunu RH ukupno za provođenje Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma osiguran iznos od 29.951.540 kuna (budući da su određene mjere iz oba dokumenta kompatibilne i ne mogu se odvajati). Također se navodi: „... da je veći dio mjera predviđenih Nacionalnim programom za Rome pretežito dugoročnog karaktera te stoga i njihovo potpuno ostvarenje zahtijeva kontinuirane i dodatne aktivnosti. Za nastavak sustavnog provođenja mjera potrebni su daljnji znatni naponi, usklađeno djelovanje državnih tijela s lokalnom i područnom upravom i samoupravom, te osiguravanje odgovarajućih sredstava iz državnog proračuna“. U tom smislu, možda bi dobro bilo za kontinuirane mjere imati jasno razrađene kraće etape i aktivnosti te rokove ostvarivanja konkretnih ciljeva, kako bi se moglo utvrditi uzroke kašnjenja ili neprovođenja određene aktivnosti te kako bi se pravovremeno poduzele mjere za prevladavanje teškoća ili preformuliranje ciljeva.

Savjetodavni odbor za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina u svibnju 2010. donio je Treće mišljenje o Hrvatskoj. U mišljenju su spomenuti naponi države koji pokazuju rezultate u odnosu na obrazovanje djece romske nacionalnosti, no i naglašeni su problemi s kojima se romska djeca i dalje suočavaju. U odnosu na obrazovna prava sve djece pripadnika nacionalnih manjina konstatirali su da:

„...u Hrvatskoj postoji dobro razvijen sustav obrazovanja na manjinskim jezicima, koji učenicima koji su pripadnici nacionalnih manjina omogućava slušanje nastave na njihovim jezicima ili učenje tih jezika. Broj djece koja pohađaju škole u kojima se izvodi nastava na manjinskom jeziku ili se poučava manjinski jezik i dalje je postojan. Udžbenici za nastavu materinjeg jezika izrađeni u matičnim zemljama odobreni su za uporabu u hrvatskim školama, a na razini osnovnog školstva uloženi su naporu ne bi li se udžbenici za nastavu drugih predmeta preveli s hrvatskog na manjinske jezike. Nažalost, na razini srednjoškolskog obrazovanja nisu uslijedili nikakvi slični napori.“

Pravobraniteljica i njezini savjetnici su tijekom 2010. obišli nekoliko odgojno-obrazovnih ustanova koje pohađaju djeca pripadnici nacionalnih manjina. To su bile predškola u Pribislavcu i vrtić „Vesela kuća – Asando cher“ u Puli koje polaze romska djeca, potom dječji vrtić „Rin-Tin-Tin“ u Puli, u kojem se program odvija na talijanskom jeziku, ali vrtić polaze i djeca drugih nacionalnosti. Posjetili smo i OŠ Bernardo Benussi u Rovinju u kojoj se program odvija na talijanskom jeziku. Pored djece pripadnika talijanske nacionalne manjine školu pohađaju i druga djeca. Škola ostvaruje blisku suradnju s Talijanskom unijom.

Bili smo i u OŠ Bilje u kojoj je skoro 20% učenika mađarske nacionalne manjine i pohađa nastavu po modelu C - njegovanje jezika i kulture, program koji obuhvaća nastavu iz jezika i književnosti nacionalne manjine, povijesti, zemljopisa, glazbene i likovne kulture, a realizira se kroz pet školskih sati tjedno. To je dopuna redovitog programa koji se inače odvija na hrvatskom jeziku.

Po modelu C obrazuju se i djeca pripadnici srpske nacionalne manjine u Tehničkoj školi Nikola Tesla u Vukovaru, koju smo također posjetili. Njihova školska zgrada se obnavlja, a za to vrijeme nastava se odvija u zamjenskom prostoru, u starim i napuštenim gradskim uredima, koji su opremljeni samo najnužnijom opremom. Doznali smo da se djeca hrvatske nacionalnosti obrazuju odvojeno od djece srpske nacionalnosti. Također, djelatnici su nam ukazali na situacije u kojima se iskazuje nacionalna netrpeljivost, a zna doći i do sukoba. Međutim, mišljenja su da su ponašanja djece odraz stavova roditelja. MZOŠ-u smo preporučili da zbog opisane situacije žurno zaposli psihologa, jer je trenutačno na 600 učenika zaposlen samo jedan pedagog. Također smo preporučili uvođenje programa i projekta za razvijanje multikulturalnosti, promicanja međuvjerske i međunacionalne tolerancije i zalaganja za ljudska prava. Predložili smo da takve programe, osim kroz redovne nastavne sadržaje, djeca uče i kroz programe koje nude organizacije civilnog društva.

Prepoznavanje i vrednovanje utjecaja nacionalnih manjina na oblikovanje hrvatskog društva i kulture, uz promicanje i poštovanje koncepta manjinskih prava u kontekstu multikulturalnosti i dalje je zadaća cijelog hrvatskog društva, a posebice odgojno-obrazovnog sustava i medija koji svoju ulogu i moć moraju usmjeriti promicanju načela tolerancije, jednakosti i nediskriminacije te prihvaćanja različitosti.

3.3 PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Tijekom 2010. godine Ured je inicirao ili sudjelovao u nekoliko desetaka općih inicijativa za zaštitu prava djece s poremećajima u ponašanju. Također je postupao povodom 65 pojedinačnih prijava povrede prava i interesa ove skupine djece. Uvid u razinu zaštićenosti prava djece sa složenim poremećajima u ponašanju (PUP) Ured je stekao i temeljem obilazaka odgojnih i kaznenih ustanova, o čemu se detaljnije govori u poglavlju o obilascima.

Prijave su podnosili najčešće roditelji, zatim djelatnici odgojno obrazovnih ustanova, centara za socijalnu skrb i odgojnih domova, članovi šire obitelji, susjedi i anonimni prijavitelji, a u tri slučaja obratila su nam se sama djeca. Dio postupanja je inicirao sam Ured, najčešće potaknut medijskim prilozima o djeci s PUP, posebno onoj nasilnog ponašanja.

Prijave ukazuju da ova djeca trpe zanemarivanje i nasilje u svojoj obitelji, nasilje vršnjaka u školi ili ustanovama kojima su povjerena te neprimjerena ponašanja odraslih osoba u školi, odgojnom domu,

susjedstvu, u medijima, na internetu. Njihova prava ugrožena su i nepostojanjem ili neprimjenjivanjem adekvatnih intervencija. Ova su djeca vrlo ranjiva i posebno rizična skupina.

Najčešće prijave kršenja prava djece s PUP odnosile su se na školsku situaciju, uglavnom na osnovnu školu, pri čemu su se roditelji žalili na neadekvatni tretman svoje djece. Obraćali su nam se i roditelji druge djece u razredu koja trpe zbog nasilnog ili ometajućeg ponašanja djeteta s PUP u razredu, tražeći učinkovitiju zaštitu prava svoje djece. Roditelji su se obraćali i zbog narušene komunikacije s djelatnicima škole. Djelatnici škole obraćali su se zbog osjećaja nemoći u rješavanju obrazovnih i ponašajnih teškoća djeteta te zbog nemogućnosti zaštite druge djece u razredu od njegova neprimjerenog ponašanja. Navode često i neprimjerenu, čak i agresivnu komunikaciju roditelja s njima te svoj osjećaj izloženosti i nedovoljne zaštićenosti. Prijavljuju i nemogućnost ostvarivanja učinkovite suradnje s drugim institucijama, njihov nedostatak razumijevanja i izostanak razmjene informacija.

Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. školu apostrofira kao središnju instituciju i nositelja suradnje preventivnih aktivnosti u lokalnoj zajednici. Razlog tome je iznimno važna uloga škole u društvu kao institucije koja obuhvaća svu djecu. Škola je ujedno mjesto na kojem se vrlo rano mogu detektirati rizici po dijete i rana odstupanja u ponašanju što je važno za prevenciju i rane intervencije. Ona je najčešće prva, ponekad i jedina institucija koja može kompenzirati odgojne ili druge nedostatke u djetetovom primarnom okruženju. Škola obuhvaća i cijeli kontinuum pojavnosti problema u ponašanju, od najblažih odstupanja na razini rizika, do vrlo složenih poremećaja u ponašanju, uključujući i činjenje kaznenih djela. Ova raznolikost i sveobuhvatnost traži sustavan i stručan pristup problemima u ponašanju djece i tijesnu suradnju i koordiniranost s drugim sustavima.

Zbog svoje sveobuhvatnosti, odgojno obrazovne institucije imaju veliki preventivni potencijal, time i najveću odgovornost u društvu. One mogu primjenjivati opće preventivne programe usmjerene na svu djecu, ali i specifične koji obuhvaćaju djecu s određenim vrstama teškoća. Nažalost, još uvijek nemamo saznanja o postojanju objedinjenih podataka o svim učinkovitim, evaluiranim i primjenjivim preventivnim programima u školama. Ne postoji ni ujednačen sustav rane detekcije ni ranih intervencija, kao ni sustavna i pojačana zaštita djece koja žive u rizičnim uvjetima.

Sami odgojno-obrazovni djelatnici ističu da tijekom svog temeljnog obrazovanja ne dobivaju dovoljno znanja o problematici poremećaja u ponašanju djece, a ni kasnije u praksi ne dobivaju tu vrstu edukacije, a izostaje i kontinuirana supervizija koja bi unaprijedila zaštitu ove djece. Zbog procjene da nemaju dovoljno kompetencija i stručnih znanja za rad s tom djecom, osjećaju se bespomoćni i frustrirani, pogotovo zato što su na njih usmjerena velika očekivanja. Dio ih nema niti dovoljno senzibiliteta za specifične potrebe ove skupine djece te očekuje da školu pohađaju samo djeca bez teškoća s kojom se može lako raditi – smatraju da djeci s problemima u ponašanju nije mjesto u redovnoj školi.

Poseban problem je odgoj i obrazovanje djece s problemima u ponašanju i drugim teškoćama (ADHD, hiperaktivnost, psihičke teškoće), za koju škola najčešće nema dovoljno kadrovskih resursa, profesionalnih znanja, a nažalost često ni dovoljno potpore drugih sustava (socijalne skrbi i zdravstva). Ponekad je nedovoljno jasan i postupak razvrstavanja djece s problemima u ponašanju, koju Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi prepoznaje kao djecu s teškoćama u razvoju. Zbog toga je nejasna i mogućnost određivanja asistenta u nastavi, posebno jer ovaj oblik pomoći nije zakonski reguliran.

Iz prijava saznajemo da su ponekad zbog nedovoljno razumijevanja, suradnje ili čak grubih propusta drugih sustava, škole prisiljene samostalno rješavati teškoće djeteta, koje u svakom pogledu nadilaze njihove kompetencije. Primjer za to je dijete iz potpuno nefunkcionalne obitelji, vrlo izraženih poremećaja u ponašanju koje zbog nemogućnosti stručno indiciranog smještaja u primjerenu odgojnu

ustanovu (nedostatak smještajnih kapaciteta i prevelika odgojna zahtjevnost djeteta), već duže vrijeme ugrožava sebe i drugu djecu u školi. Socijalna služba provodi mjeru obiteljsko pravne zaštite - nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, koja evidentno nije dostatna. Zbog neadekvatnosti postupanja i neobuhvaćenosti primjerenim intervencijama djetetovi poremećaji su se u dvije godine praćenja znatno pogoršali, a njegovo nasilno ponašanje opasnost je za drugu djecu u razredu.

Prijave su ukazivale i na neznanje pojedinih djelatnika škole o svojim ovlastima, zakonskim obvezama i načinu funkcioniranja drugih sustava, kad je riječ o pravima djece s PUP. Pravo na privatnost ove djece i obveza čuvanja službene tajne krše se ponekad neprimjerenim prepričavanjem obiteljskih podataka, dijagnoza i ponašanja djece. Pojedini prosvjetni djelatnici neprimjerenom i neetično komuniciraju s djecom s PUP i njihovim roditeljima. Ne prepoznaju, nažalost, da to šteti njihovom odnosu, dignitetu struke, ali i ugledu i dostojanstvu prosvjetnih djelatnika u širem društvenom kontekstu.

U jednom domu za odgoj saznali smo o kršenju prava djece s poremećajima u ponašanju na obrazovanje. Obližnja osnovna škola učestalo odbija upisati njihove štitenice, a jedno dijete nisu htjeli upisati niti nakon više zamolbi. Procijenivši da „s obzorom na informacije o djetetu i dodatna saznanja od kompetentnih osoba iz sredine u kojoj je boravilo te saznanja da je počinitelj kaznenih djela, dijete spada u kategoriju djece s teškoćama u razvoju za koje škola nema posebni odjel“. Dijete ima ranije rješenje Ureda državne uprave o školovanju u redovnoj nastavi uz individualizirani pristup, no škola je proizvoljno zaključila da se školovanje ovog djeteta treba provoditi u posebnim organizacijama odgoja i obrazovanja. U vezi s ovom prijavom zatraženo je postupanje nadležne Uprave za inspekcijske poslove MZOŠ, koja je utvrdila nezakonitost u postupanju škole i naložila upis djeteta u redovit odgojno obrazovni proces, što je i izvršeno.

Škole često u svom postupanju poduzmu sve formalne i zakonske mjere, no rezultati izostaju što upućuje na nedostatnost i neprimjerenost intervencija dostupnih odgojno obrazovnom sustavu i formalizirani pristup. Često se, nakon formalnog prijavljivanja problema drugim institucijama, škole pasiviziraju.

U obraćanju roditelja prepoznajemo i one koji svojim ponašanjem narušavaju interese svog djeteta, pri tome optužujući institucije. Neki, zbog neadekvatne i konfliktne komunikacije s prosvjetnim djelatnicima, nisu spremni uvažiti njihove upute i primjenjivati odgojna pravila na primjeren način. U takvim situacijama škola je o nesuradnji roditelja dužna izvijestiti centar za socijalnu skrb, jer je riječ o ugrožavanju djetetovih interesa.

Zbog konfliktne komunikacije na više razina, obratilo nam se nekoliko roditelja djece iz istog razreda jedne osnovne škole. Sukob između roditelja nastao je zbog ometajućeg ponašanja djeteta s ADHD-om, proširio se na djelatnike škole, a prenio se i na internet. Iz pristiglog izvješća škole vidljivo je nesnalaženje djelatnika, ali i ravnatelja kao voditelja institucije odgovornog za procese u odgojno obrazovnoj instituciji te za poduzimanje mjera za zaštitu interesa sve djece i djelatnika.

Jedna od zakonskih i sustavnih mogućnosti preventivnog rada u školi je **primjena pedagoške mjere produženog stručnog postupka** koja se počela primjenjivati krajem 2009. godine. Ova mjera, zamišljena i kreirana od strane socijalnih pedagoga, trebala je postati dio kontinuuma preventivnih školskih aktivnosti koje se učenicima ne izriču sa svrhom kažnjavanja, već radi poticanja učenika na promjenu ponašanja. No, prema informacijama dobivenim od prosvjetnih djelatnika, *Pravilnik o pedagoškoj mjeri odgojno obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka* kao izvedbeni dokument ove mjere, nije usklađen s potrebama ove skupine učenika i pravilima socijalne pedagogije, a procedura je previše formalizirana i administrativno komplicirana. Primjedba je i da se provedba povjerava osobama koje nisu dovoljno stručno kvalificirane. Mišljenje je socijalnih pedagoga da ova pedagoška mjera mora biti prva u kontinuumu intervencija u prevenciji i tretmanu poremećaja u ponašanju, dok ih *Pravilnik*, poštujući princip postupnosti, nameće kao zadnju u nizu, za izricanje kod već uznapredovanih poremećaja u

ponašanju. Kako u tom slučaju intervencija nije u skladu s najboljim interesom i potrebama djeteta, očekivano izostaju i rezultati te mjere. Zbog svega toga, škole rijetko izriču ovu mjeru i izostaje praksa koja bi samu mjeru mogla oblikovati i unaprijediti. Iako ova pedagoška mjera predstavlja vrijedan potencijal u preventivnim aktivnostima, mislimo da je u trenutačnom obliku teško primjenjiva, da ne stavlja u fokus potrebe djeteta i da ju treba znatno poboljšati.

U protekloj godini uočili smo zabrinjavajuće ponašanje roditelja, najčešće djece žrtava vršnjačkog nasilja, ali i drugih građana, a to je obraćanje medijima u situaciji kada procjenjuju da institucije ne poduzimaju dovoljno u suzbijanju neprihvatljivog ponašanja djece. Obraćanje medijima opravdavaju kao jedinu preostalu mogućnost, očekujući da će na taj način riješiti problem. Suočili smo se i s obraćanjem gnjevnih odraslih mještana jednog sela novinarima, koji su tražili da ih se zaštiti od grupe djece počinitelja više kaznenih djela imovinskog karaktera u njihovom mjestu. Novinarsko izvješćivanje o „problematičnoj“ djeci različite je kvalitete, ovisno o znanju i osjetljivosti novinara, no najčešće ima prizvuk poziva na linč. Tako smo upozoreni i na ostavljanje neprimjerenih, agresivnih komentara građana o 11-godišnjem djetetu s PUP na internetskom portalu jednih dnevnih novina ispod objavljenog članka o djetetu.

Zbog učestalog obraćanja stranaka Uredu, u vezi s kršenjem obrazovnih prava djece s PUP i druge djece u razredu, Ured je u listopadu 2010. organizirao **okrugli stol** u Osijeku „*Prevenција poremećaja u ponašanju djece u školi*“. Namjera nam je bila potaknuti senzibilizaciju javnosti o ovom problemu i otvoriti raspravu o trenutačnim teškoćama, ali i mogućim rješenjima. Uvodni predavači bili su znanstvenici s Edukacijsko rehabilitacijskog i Učiteljskog fakulteta iz Zagreba te stručnjaci iz Agencije za odgoj i obrazovanje, a sudjelovali su djelatnici osnovnih i srednjih škola, centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, organizacija civilnog društva, lokalne zajednice i drugi.

Drugi najučestaliji segment prijava kršenja prava djece s poremećajima u ponašanju odnosi se na **sustav socijalne skrbi** i djecu smještenu u **odgojne domove**. Ove godine su nam se često obraćali djelatnici CZSS i domova. Neposredan uvid u stanje zaštite prava ove djece dobili smo obilaskom četiri odgojna doma. Najčešće pritužbe iz CZSS odnose se na nemogućnost realizacije smještaja djeteta u odgovarajuću ustanovu. U tim slučajevima odgojni domovi odbijaju primiti dijete obrazlažući svoju odluku nedovoljnim ili neodgovarajućim smještajnim i tretmanskim kapacitetima. Zbog neobuhvaćenosti intervencijama dolazi do drastičnog pogoršanja poremećaja u ponašanju, a stručnjaci nas upozoravaju da ova djeca završavaju s najtežim oblicima PUP-a, u odgojnim zavodima ili maloljetničkim zatvorima. Zbog učestalosti ovakvih prijava, od MZSS smo tražili poduzimanje odgovarajućih mjera.

I nadalje je nerješiv problem smještaja djece s poremećajima u ponašanju i psihičkim smetnjama. Ona često već u ranoj školskoj dobi završavaju na višemjesečnom stacionarnom psihijatrijskom liječenju, s dugotrajnom i ozbiljnom medikamentoznom terapijom, bez dovoljno odgojnog i obrazovnog poticaja, često uz potpuno reducirane kontakte s bliskim osobama. Nakon otpusta iz bolnice, problem smještaja i adekvatnog odgoja se aktualizira, djecu se „gura“ u postojeću, njima potpuno neprimjernu mrežu ustanova. U domu trpi dijete, budući da mu tretman nije primjeren, ali i drugi štićenici, jer je ovo dijete najčešće izrazito agresivnog ponašanja, što se ponekad odražava na dinamiku funkcioniranja cijele ustanove. S trenutačnim ustrojem i odnosom društva prema njihovim potrebama, njihove sudbine gotovo su izvjesne - većina ove djece imat će ozbiljne teškoće mentalnog zdravlja ili će dospjeti u kaznene ustanove. Najčešće je trajno propuštena prilika da postanu punopravni, zadovoljniji i korisni građani društva.

Ured je zaprimao pritužbe i povodom vršnjačkog nasilja u domovima, o čemu se detaljnije govori u poglavlju o nasilju.

U protekloj godini postupali smo i u slučajevima više djevojčica s poremećajima u ponašanju koje su zatrudnjele ili rodile. Najčešće su to djevojčice koje su već povjerene ustanovama ili su u njih smještene

tijekom trudnoće. Problemi nastaju zbog njihove nezrelosti za majčinsku ulogu i samostalan život, kao i zbog teškoća u zbrinjavanju, jer domovi za odgoj, za razliku od odgojnog zavoda, nemaju uvjeta za zbrinjavanje trudnica i majki s malom djecom. Na žalost, trudnoće djece ponovno upozoravaju na nepostojanje programa zdravstvenog odgoja u redovnim školama, ali ni u domovima socijalne skrbi, čije smo uvođenje preporučili MZSS-u 2009. godine.

Obilazeći odgojne ustanove, zaključili smo da su materijalni uvjeti skrbi o djeci dosegнули primjerenu razinu. No, u odnosu na tretmanski i odgojni pristup, nismo uočili bitne promjene. U domovima za odgoj nije ustrojena kvalitetna diferencijacija tretmana, intervencije nisu dovoljno usklađene s potrebama djece, nedostaju i individualizacija i grupni rad. Adekvatno zbrinjavanje i smještaj djece s poremećajima u ponašanju i psihičkim smetnjama još je gorući problem. U ustanovama se osjeća nedostatak stručnog kadra, nedovoljno je edukacija i supervizije djelatnika. Unatoč važećim propisima, ne postoji ni adekvatno zbrinjavanje djece-ovisnika. Zabrinjavaju i podaci MUP-a o bjegovima djece iz ustanova kojih je u 2010. zabilježeno 654, a za vrijeme kojih su djeca počinila 27 kaznenih djela.

MZSS nas je informirao da je započeo s primjenom *Master plana deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu s teškoćama u razvoju, odrasle osobe s invaliditetom, djecu i mladež s poremećajima u ponašanju i psihički bolesne odrasle osobe u sustavu socijalne skrbi u RH od 2010. do 2016. godine*, koji će stvoriti pretpostavke za transformaciju rada svih domova pa tako i onih za djecu s PUP. Također smo informirani da su domovi socijalne skrbi izradili pravilnike o sistematizaciji radnih mjesta koji impliciraju i drukčiju organizaciju rada domova socijalne skrbi. Za sada nemamo povratne informacije o konkretnim promjenama u domovima koji su posljedica primjene ovih propisa.

Tijekom obilazaka domova, utvrdili smo da djelatnici CZSS, unatoč novoj reorganizaciji, zbog velikog obima posla nedovoljno obilaze štićenike na smještaju i manjkavo pripremaju obitelji djece na njihov povrat iz doma.

O kršenju prava djece s poremećajima u ponašanju u sustavu policije i pravosuđu, više informacija može se pronaći u poglavlju o pravosudno zaštitnim pravima djece počinitelja kaznenih djela.

Suradnja, koordinacija, uvažavanje među institucijama i sustavima zaduženima za djecu s poremećajima u ponašanju još uvijek su manjkavi. Često se susrećemo i s prebacivanjem odgovornosti, posebice u medijski eksponiranim slučajevima. Ne postoje sustavne osmišljene aktivnosti na nivou ranih intervencija, niti dovoljno diferencirane intervencije na svim stupnjevima pojavnosti problema u ponašanju. Unatoč pojedinim dobrim primjerima, nedovoljno je uključen civilni sektor u rad na prevenciji, a njegovi potencijali nisu dovoljno prepoznati niti iskorišteni.

Jedan od ključnih problema koji direktno utječe na učinkovitost svih mjera u prevenciji poremećaja u ponašanju svakako je i recesijsko smanjenje i nedostatak sredstava iz proračuna namijenjenih djeci. Predstavnici svih resora dijele našu zabrinutost ovom mjerom, budući da je uskrata sredstava u suprotnosti s Vladinim davanjem važnosti i prioriteta u rješavanju svih neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih, te raznim nacionalnim strategijama i mjerama koje je nemoguće realizirati bez osiguranih sredstava.

Zabrinjavajuće je i ignoriranje pojedinih zakonskih rješenja za unaprjeđenje prevencije poremećaja u ponašanju. Najočitiji primjer je još uvijek nepostojanje obiteljskih centara u nekim županijama, unatoč tome što su nositelj brojnih preventivnih aktivnosti predviđenih *Nacionalnom strategijom prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.*

U organizaciji MOBMS ured je sudjelovao na raspravi povodom *Prijedloga standarda za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih* u okviru provođenja

mjera zacrtanih *Nacionalnom strategijom*. Zaključeno je kako je nužno usuglašavanje postojećih kriterija za utvrđivanje pojave, te evidentiranje i kontinuirano praćenje u svim resorima. Prijedlozi radne skupine usmjereni su uvođenju sustavnosti u postupanje prema djeci s poremećajima u ponašanju, budući se zbog neujednačenosti u pristupu nisu mogli dobiti dovoljno ujednačeni podatci potrebni za kvalitetno kreiranje i planiranje strategijskih preventivnih aktivnosti i intervencija. Kako je naglašeno da su termini i definicije u nekom području stvar dogovora, u narednom razdoblju potrebno ih je usuglasiti. Zaključeno je kako se područje terminologije i definiranja pojave nije unaprijeđivalo gotovo 40 godina, te da su se neki termini pokazali nedovoljno primjereni i prilagođeni novim saznanjima iz područja sociopedagoške znanosti. Prijedlog je da se termin *poremećaji u ponašanju* preimenuje u termin *problemi u ponašanju*, budući da bolje pokriva cijeli kontinuum pojavnosti, te izbjegava stigmatizirajući prizvuk. Ujedno je prihvatljiv i stručnjacima i korisnicima. Također je zaključeno da bi korisna bila središnja evidencija i baza podataka koje se odnose na djecu i mlade s poremećajima u ponašanju.

3.4 BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

Unapređenje mentalnog zdravlja djece i mladih sveobuhvatna je aktivnost na nacionalnoj razini i zadaća je svih sustava, posebice odgoja i obrazovanja, a ne samo zdravstvenog sustava. Omogućavanje sigurne okoline, smanjenje rizičnih i razvijanje zaštitnih čimbenika, razvijanje svijesti o zdravim načinima života - ciljevi su više nacionalnih strategija koje se odnose na zaštitu djece i njihovih obitelji. Unatoč tome, njihovi praktični efekti nisu dovoljno zaživjeli u dječjoj svakodnevnici.

U 2010. godini Vlada RH je usvojila strateški dokument za zaštitu mentalnog zdravlja cjelokupne populacije – *Nacionalnu strategiju zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016.* Vrijednost ovog dokumenta je u procjeni trenutačnog stanja zaštite mentalnog zdravlja, kao i u planiranju dugoročnih mjera za poboljšanje ovog segmenta nacionalnog djelovanja. *Nacionalna strategija* prioritet daje preventivnim aktivnostima u općoj populaciji i promociji ranih intervencija i liječenja duševnih poremećaja te liječenju u lokalnoj zajednici. Jedno od posebnih područja kroz koje se promovira mentalno zdravlje je i područje zaštite ljudskih prava, dakle i prava djece, a *Nacionalna strategija* unapređenje mentalnog zdravlja djece i mladih vidi kao važan cilj područja djelovanja. Podizanje ekonomske i materijalne kvalitete života obitelji, unapređenje roditeljskih vještina i ranih interakcija, kvalitetno obrazovanje i informiranje samo su neke od aktivnosti zajednice koje *Nacionalna strategija* prepoznaje kao opće preventivne aktivnosti u društvu usmjerene zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih. Jednako važno je i zadovoljiti rastuće potrebe za zdravstvenim uslugama na području duševnog zdravlja djece i adolescenata. Poseban izazov u skrbi za mentalno zdravlje, ovaj dokument vidi u zaštiti ranjivih skupina djece, kao što su ona smještena u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te odgojne i kaznene institucije.

Stajalište je pravobraniteljice za djecu utemeljeno na načelima Konvencije o pravima djeteta, da svoj djeci moraju biti jednako dostupni resursi za zaštitu njihovih prava i interesa. U odnosu na zaštitu mentalnog zdravlja, jedan od ciljeva *Nacionalne strategije* je ujednačena dostupnost kvalitetnog i pravovremenog liječenja, rehabilitacije i društvenog uključivanja svoj djeci. No, trenutačna situacija ukazuje na nesrazmjer u dostupnosti usluga u različitim regijama i županijama. U sredinama s većim kadrovskim i financijskim mogućnostima, osim liječenja, razvijenije su i dodatne usluge u praćenju rane interakcije roditelja i djece, zaštita mentalnog zdravlja pri domovima zdravlja te zaštita mentalnog zdravlja djece žrtava nasilja. No svi postojeći kapaciteti su znatno manji od iskazanih potreba. Na to ukazuju i brojna obraćanja građana i institucija našem Uredu, a najčešće je riječ o nemogućnosti ostvarivanja adekvatne skrbi za dijete koje već iskazuje određene teškoće mentalnog zdravlja ili poremećaje u ponašanju. Tako smo iz obraćanja jedne udruge saznali da ne postoje adekvatni resursi za liječenje djece s poremećajima jedenja, što je sve češći problem s kojim se suočavamo. Ona se liječe u okviru postojećih psihijatrijskih usluga u sustavu zdravstva. Ured je već ranije ukazivao na nedostatak

stručnjaka i stručnih institucija na području cijele Hrvatske koje bi pružile potrebnu skrb i liječenje djeci, o čemu smo govorili i u izvješću za 2009. godinu. Regionalna središta i Zagreb su sredine koje posjeduju najviše resursa za potrebe ove skupine djece. U Zagrebu se nalazi jedina specijalizirana Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u cijeloj Hrvatskoj („Kukuljevićeva“). Odjeli dječje i adolescentne psihijatrije u bolnicama nalaze se u regionalnim središtima, no Split, primjerice, nema takav odjel. U drugim postojećim oblicima liječenja, najčešće u sklopu dnevnih bolnica i ambulantni pri odjelima opće psihijatrije, bilježi se nepostojanje ili nedostatak subspecijalizacije dječje psihijatrije. Iako pravobraniteljica za djecu još od 2007. godine ukazuje na problem nedostatka resursa za psihijatrijsko liječenje djece te je uputila više preporuka nadležnim službama, na žalost, rješavanju problematike niti do sada nije se sustavno pristupilo.

Prateći zaštitu prava i interesa djece sa psihičkim teškoćama, pravobraniteljica je u razdoblju od tri godine u nekoliko navrata posjetila Psihijatrijsku bolnicu Lopača koja se nalazi izvan regionalnog središta, a ima Odjel za djecu i adolescente. Na Odjelu se stacionarno liječe djeca, prilikom svakog obilaska zatiče se desetak djece, najmlađa dob je 12 godina. Ono što posebno zabrinjava je dugotrajnost boravka neke djece na liječenju, ponekad se radi o više mjeseci. Neka se opetovano vraćaju, budući da sustavi nemaju adekvatno rješenje za njihove teškoće. Riječ je, uglavnom, o djeci iz odgojnih domova koja imaju poremećaje u ponašanju i psihičke teškoće, a neka od njih, zbog izrazito složenih teškoća, postaju „nerješiv problem“ na razini države, zbog čega su nam se proteklih godina obraćale institucije odgoja i obrazovanja ili socijalne skrbi. Nerijetko neka od te djece i u odrasloj dobi imaju teške probleme duševnog zdravlja ili dopijevaju u kaznene ustanove. O kršenju prava ove skupine djece više informacija dajemo u poglavlju o zaštiti djece s poremećajima u ponašanju.

Unatoč našim preporukama nadležnim tijelima i nekim poduzetim mjerama za saniranje problema, i prilikom zadnjeg obilaska obavljenog zajedno s Državnim povjerenstvom za zaštitu osoba s duševnim smetnjama u vrijeme pisanja izvješća, utvrdili smo kršenje prava i interesa djece na liječenju. Djeca borave u prostorno neprimjerenim uvjetima, njihovo školovanje još uvijek nije sustavno riješeno, neka djeca uopće nisu obuhvaćena školovanjem. Djeca djeluju fizički zapušteno, slobodne aktivnosti u bolnici su siromašne, nema odgojnog rada i drugih poticaja primjerenih razvojnoj dobi. Kontakt s obitelji i bliskim osobama je reduciran. Za vrijeme ponekad dugotrajnog liječenja, ordinira se ozbiljna medikamentozna terapija koja smiruje simptome i koja bez paralelne kombinacije s drugim intervencijama nema dugoročnih benefita za dijete (najnovija istraživanja inozemnih stručnjaka utvrdila su visok stupanj povezanosti iznimno nasilnog ponašanja mladih s dugogodišnjim medikamentoznim liječenjem ponašajnih i mentalnih problema u dječjoj dobi). Nemamo saznanja da se s djecom radi individualna psihoterapija u okviru nekog od psihoterapijskih pristupa. Jednako tako, djetetovi problemi s mentalnim zdravljem neizostavno se moraju promatrati u kontekstu obiteljske dinamike i odnosa, a tako im se mora pristupiti i u liječenju, obuhvaćajući obitelj, što s ovom djecom nije slučaj. Unatoč stacionarnom liječenju djece s vrlo ozbiljnim poremećajima duševnog zdravlja, bolnica još uvijek nema dječjeg psihijatra, prema dobivenim informacijama očekuje se jedna subspecijalizacija krajem godine. Djeca su, unatoč svojoj dobi, tretirana kao odrasle osobe s duševnim smetnjama, što je neprihvatljivo i s aspekta zaštite dječjih prava, ali i s psihosocijalnog i odgojnog aspekta. Pravobraniteljica je ponovo preporučila MZSS-u zaštitu prava i interesa djece na liječenju u skladu s navedenim opažanjima, te evaluaciju rezultata bolnice s obzirom na dugotrajnost smještaja djece, prirodu medikamenta i potpunu izdvojenost i izolaciju iz socijalne sredine. Predloženo je i okupljanje svih stručnjaka koji se bave djecom s poremećajima u ponašanju i psihičkim teškoćama kako bi se pokušalo iznaći odgovarajuće rješenje kroz osnivanje nove ili restrukturiranje postojećih institucija radi zadovoljenja potreba djece s ovakvim specifičnim teškoćama.

Prijave Uredu pravobraniteljice upućuju na to da se povećava broj djece koja pate zbog zanemarivanja i zlostavljanja, manipulacija i psihičkog zlostavljanja vezano uz razvode braka roditelja te emocionalnih i ponašajnih problema nastalih uslijed različitih traumatskih iskustava. U Zagrebu djeluje Poliklinika za zaštitu djece koja je jedina ustanova koja zlostavljanoj i zanemarenoj djeci pruža usluge dijagnostike, savjetovanja i terapije, forenzičku obradu i vještačenja, kao i edukacije osoblja i stručnjaka. Više od 47% djece dolazi izvan Zagreba, što govori o nepostojanju ovakvog multidisciplinarnog pristupa dijagnostici i liječenju djece u drugim dijelovima Hrvatske. Pravobraniteljica je još 2007. godine uputila preporuke nadležnim tijelima za osnivanje slične institucije u dalmatinskoj, a 2009. i u slavonskoj regiji. Stajalište pravobraniteljice o potrebi regionalne dostupnosti usluga u skladu je i s jednim od ciljeva *Nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja od 2011. do 2016.* koji je usmjeren na pružanje usluga u zaštiti duševnog zdravlja i liječenje osoba s duševnim poremećajima u lokalnoj zajednici putem izvanbolničkih i bolničkih usluga. U Splitu je 2009. pravobraniteljica održala sastanak s predstavnicima lokalne zajednice o mogućem osnivanju poliklinike, no unatoč iskazanim pozitivnim stajalištima, do danas nije realiziran dogovor oko prikupljanja podataka i daljnje suradnje. U splitskoj regiji postavljeno je i pitanje drugih resursa kao što je osnivanje samostalnog odjela dječje i adolescentne psihijatrije, budući za potrebe cijele regije djeluju samo dva dječja psihijatra i to unutar općeg sustava zdravstva.

Po stručnim procjenama izrečenim na okruglom stolu u Splitu, u okviru akcije „Brinemo li se dovoljno“, oko 14.000 djece splitske regije treba ovu vrstu pomoći i trenutačni kapaciteti ni blizu ne zadovoljavaju potrebe. Na tom skupu na kojem su, uz pravobraniteljicu, sudjelovali stručnjaci iz područja zdravstva, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, nevladinog sektora i lokalne zajednice, zaključeno je da se društvo ne brine dovoljno o problemima mentalnog zdravlja djece i mladih, unatoč povećanom broju djece s ovim teškoćama. Zaključeno je i da djeca iz dalmatinske regije nemaju osigurane jednake mogućnosti u pogledu kvalitetne skrbi, što je u suprotnosti s odredbama Konvencije o pravima djeteta. Zaključeno je i da preporuke pravobraniteljice za unapređenje ovog segmenta zaštite prava i interesa djece nisu uvažene i da u tri godine praćenja problematike u dalmatinskoj regiji nije zabilježen pomak u zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih.

Djeca slavonske regije također su prisiljena često pomoć potražiti u Zagrebu. Iako KBC Osijek ima odjel dječje i adolescentne psihijatrije, njegovi kapaciteti daleko su manji od potreba djece u regiji. Preporuka pravobraniteljice upućena lokalnoj zajednici i MZSS-u o osnivanju Poliklinike za zaštitu djece u slavonskoj regiji upućena 2009. godine naišla je na pozitivne stavove svih župana slavonskih županija, iako su jasno navedene financijske (ne) mogućnosti lokalne zajednice za sudjelovanje u projektu. Tijekom 2010. godine u Osijeku su održana dva sastanka pravobraniteljice s predstavnicima lokalne zajednice vezano za osnutak Poliklinike, drugom je prisustvovao i potpredsjednik Vlade RH Slobodan Uzelac koji je izrazio podršku inicijativi. Značajni pomaci u realizaciji nisu do sada postignuti, lokalne zajednice kao najveći problem definiraju nedostatak sredstava, a njihovi predstavnici mišljenja su da pravobraniteljica treba preuzeti većinu obveza oko osnutka institucije, ne percipirajući svoju ulogu predstavnika građana u zadovoljenju potreba lokalne zajednice. Postoje i različita mišljenja o organizaciji takve ustanove, tj. hoće li to biti zasebna institucija ili dio u okviru postojećih u sustavu zdravstva. Mišljenja smo, kao i u slučaju dalmatinske regije, da je, neovisno o organizaciji te ustanove, najvažnije da ona udovoljava svim stručnim standardima te osigurava odgovarajuću i pravodobnu stručnu pomoć i zaštitu, te da je nužno da lokalne vlasti uvažavaju stvarne potrebe djece i u odnosu na njih žurno reagiraju. U okviru ove inicijative trenutačno je u tijeku prikupljanje podataka i izrada procjene potreba, nakon čega se planira održati sljedeći sastanak.

Naša saznanja upućuju i na nedovoljne resurse za odgojno, obiteljsko i terapijsko savjetovanje i psihoterapiju za djecu i njihove obitelji, kao i na nedovoljnu dostupnost preventivnih aktivnosti. Osim iz komunikacije sa stručnjacima koji se bave ovim segmentom zaštite djece, do ovih saznanja dolazimo i

putem obraćanja roditelja čija djeca imaju teškoće u ponašanju ili mentalnom zdravlju. Jedan od primjera nepoštovanja zakonske regulative, kad je u pitanju ovaj segment zaštite prava i interesa djece, jest činjenica da u nekim županijama još uvijek ne postoje obiteljski centri. Na naš upit o tome, upućen krajem 2010., MOBMS nas je izvijestio da se „razmatra mogućnost osnivanja obiteljskih centara u preostale četiri županije kao i njihovih podružnica čemu će se pristupiti čim za to budu ispunjene materijalne pretpostavke“. Nedostatkom preventivnih aktivnosti koje nude obiteljski centri, mnoge obitelji i djeca uskraćena su u svojim sredinama za ovaj oblik skrbi u zaštiti mentalnog zdravlja. I drugi resursi su nedostadni i ograničeni, a djeci iz manjih sredina i onih udaljenih od regionalnih središta često je nedostupna adekvatna pomoć i zaštita. Prema našim saznanjima, djelatnici centara za socijalnu skrb zbog velikog obima posla, osim nove zakonske obveze provođenja savjetovanja temeljem Zakona o sudovima za mladež, nisu u mogućnosti raditi trajnije savjetovanje. Obraćanjem roditelja djece saznajemo da u većim sredinama postoje mogućnosti korištenja privatne prakse liječnika i drugih stručnjaka mentalnog zdravlja, što je zbog cijene nedostupno mnogim roditeljima i djeci. Dio preventivnih aktivnosti i potreba za savjetovanjem i psihoterapijom pokriva civilni sektor, no nemamo cjelovite podatke o projektima, vrsti usluga, stručnjacima, rezultatima. Pozitivna novost je da nas same udruge izvješćuju o svojim inicijativama i projektima koje ostvaruju. O drugim dostupnim mogućnostima Ured u sljedećem razdoblju planira prikupiti opsežnije i sveobuhvatnije informacije. No, iz obraćanja stranaka zaključujemo da su mogućnosti daleko manje od iskazanih potreba, kao i da je dostupnost svih resursa značajno manja u manjim sredinama, zbog čega se krše prava mnoge djece. Zbog nepostojanja razvijenog sustava podrške djeci s problemima mentalnog zdravlja i njihovim roditeljima, mnoge obitelji s već dijagnosticiranim teškoćama, ali i takozvani „dobrovoljni klijenti“ ne mogu dobiti potrebnu pomoć. Na žalost, ne nalazeći službu kojoj bi se mogli obratiti, mnoga djeca i njihovi roditelji odustaju od traženja pomoći što kod posebno ozbiljnih netretiranih problema može ugroziti i djetetov život.

PREVENCIJA SUICIDA

Kao jedna od posljedica netretiranih problema s mentalnim zdravljem djece mogući su suicidi i njihovi pokušaji koji su često povezani s depresivnim stanjima, te drugim problemima mentalnog zdravlja i poremećajima u ponašanju djece. Podaci MUP-a za 2010. godinu govore o 13 počinjenih samoubojstava djece, pritom je jedno dijete bilo mlađe od 14 godina. 48 djece samoubojstvo je pokušalo, od toga je čak osmero djece bilo mlađe od 14 godina. U općoj populaciji u 2010. godini bilo je 698 počinjenih samoubojstava i 615 samoubojstava u pokušaju.

Podaci su zastrašujući i sami za sebe dovoljno govore o nedostatnoj općoj skrbi za mentalno zdravlje djece te nedostatnim aktivnostima za prevenciju samoubojstava. Iznimno velik broj počinjenih samoubojstava odraslih osoba u odnosu na broj stanovnika je jednako zabrinjavajući s aspekta zaštite djece, budući da je dokazana povezanost između ranih netretiranih teškoća mentalnog zdravlja i poremećaja u ponašanju te kasnijih ozbiljnih problema u odrasloj dobi.

Primarne preventivne aktivnosti trebale bi biti usmjerene na svu djecu i uključivati promicanje zdravih stilova života, poboljšanje socio-ekonomskih prilika, aktivnosti usmjerenih razvoju roditeljskih vještina i ranih interakcija između roditelja i djece te cjelovitu zaštitu njihovih prava i interesa. Primarna zaštita u nadležnosti je svih sustava i institucija koje se bave djecom, no o uspješnosti njihovih mjera i aktivnosti govori stopa poremećaja u ponašanju djece i mladih, kao i teškoće njihovog mentalnog zdravlja. Ove mjere su najučinkovitije ako su usmjerene smanjenju rizičnih i jačanju zaštitnih čimbenika u razvoju djece. No, na drugoj razini, kod već nastalih teškoća djeteta u ponašajnom ili duševnom smislu, neizostavan čimbenik uspješne prevencije suicida je dostupnost svih metoda zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih u lokalnoj zajednici. Nedostatak poliklinika za zaštitu djece, odjela dječje i adolescentne psihijatrije, psihologa i dječjih psihijatara u sustavu primarne zdravstvene zaštite, savjetovališta i mjesta

za hitnu psihološku intervenciju te 24-satno dostupnih telefonskih linija za krizna stanja, činjenice su na koje pravobraniteljica za djecu upozorava nadležne institucije već više godina.

Program prevencije samoubojstava kod djece i mladih od 2011. do 2013. nacionalni je dokument koji je nakon dužeg čekanja, usvojen u siječnju 2011. O nedorečenostima i preporukama vezanim za dinamiku ostvarivanja Programa te kadrovske i organizacijske uvjete ostvarivanja pojedinih mjera, pravobraniteljica je uputila mišljenje MZSS-u, o čemu smo pisali u izvješću za 2009. godinu. I dalje smo mišljenja da je Program inicijalno vrijedan dokument, predviđene mjere i aktivnosti zasigurno predstavljaju napredak u sustavnom pristupanju prevenciji suicida djece koja je do sada bila stihijna i više se odnosila na stručnost i entuzijazam pojedinaca. No smatramo da ga je trebalo upotpuniti, za što smo dali i vlastite prijedloge. Pritom najvažnijim držimo prijedlog o žurnom ustrojavanju mreže punktova, stručnjaka i telefonskih linija koji su dostupni djeci i njihovim obiteljima u bilo koje doba dana ili noći, odnosno u trenutku kada se pojavi neposredni rizik od suicida. Držimo da se u okviru postojećih resursa, uz minimalna ulaganja, situacija može bitno poboljšati. Djeca u riziku nemaju vremena čekati višegodišnje predviđene rokove, ionako predugo čekaju pomoć sustava, a čekanje može biti kobno po njihov život.

3.5 ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI

U vezi s ovisnostima Ured pravobraniteljice zaprimao je prijave i upite roditelja i drugih građana, udruga i ustanova koji su se odnosili na noćne izlaske i okupljališta maloljetnika, prodaju i usluživanje alkoholnih pića djeci, pušenje, sudjelovanje djece u igrama kladjenja, opasnosti oglašavanja igara na sreću, provođenje testiranja na alkohol učenika u školi i učeničkom domu te testiranje djece na droge. Pojedinačne prijave bile su povod općim inicijativama Ureda i predlaganja bolje zaštite djece.

Svakodnevica i podaci pokazuju da djeca, unatoč zakonskim zabranama, kupuju i konzumiraju alkoholna pića i duhanske proizvode te sudjeluju u kladjenju.

Gospodarski inspektori su sukladno Zakonu o trgovini, prema podacima Državnog inspektorata u 2010. obavili 9586 kontrola. Od toga se 3948 kontrola odnosilo na odredbu o zabrani prodaje alkoholnih pića i pića koja sadrže alkohol, a 5638 kontrola na odredbu o obvezi isticanja oznake o zabrani prodaje alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina. Utvrđeno je 158 povreda Zakona, zbog kojih je ukupno poduzeto 178 Zakonom propisanih kaznenih i upravnih mjera.

Prema Zakonu o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda inspektori su obavili 12.535 kontrola od kojih se 5208 odnosilo na odredbu o zabrani prodaje duhanskih proizvoda i 7327 kontrola na odredbu o obvezi isticanja oznake o zabrani prodaje duhanskih proizvoda osobama mlađim od 18 godina. Utvrđeno je 179 povreda odredbi toga Zakona, zbog kojih je poduzeto 274 Zakonom propisanih kaznenih i upravnih mjera.

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti, nadzor nad zabranom usluživanja, odnosno dopuštanja konzumiranja alkohola osobama mlađim od 18 godina provode, uz gospodarske inspektore, i policijski službenici. U 2010. godini gospodarski inspektori obavili su ukupno 25.338 inspekcijskih nadzora ugostiteljskih objekata u kojima se uslužuju pića, napici i hrana te su u 322 slučaja utvrđene povrede Zakona. Za utvrđene prekršaje gospodarski inspektori pokrenuli su prekršajne postupke kod nadležnih prekršajnih sudova.

Iako gospodarski inspektori u suradnji s policijskim službenicima kontinuirano nadziru rad trgovaca i ugostitelja, u primjeni propisa događaju se zloporabe. Primjerice, jedna je majka obavijestila Državni inspektorat da su njezinoj 15-godišnjoj kćeri u jednoj prodavaonici prodali bocu pića „Absinthe“, koje sadrži 80% alkohola. Majka je prethodno sama otišla u tu prodavaonicu u kojoj je provjerom doista utvrđeno (podaci u računalu, račun, pregled snimke nadzornih kamera) da je djevojčici prodano

alkoholno piće. Majka je zatražila utvrđivanje odgovornosti trgovca, ali je od gospodarske inspektorice dobila odgovor kako ne postoje uvjeti za nastavak postupka, uz obrazloženje da ne postoji način kojim bi se utvrdio identitet kupca alkoholnog pića, osim ako je on zatečen u neposrednoj kupovini za vrijeme trajanja inspekcijskog nadzora. Državni inspektorat je u svom izvješću naveo kako se naknadno nije moglo dokazati da je piće prodano maloljetnoj osobi, budući da iz računa nije bio vidljiv identitet potrošača koji kupuje robu, a snimke nadzornih kamera više ne postoje, jer se brišu automatski nakon sedam dana. Zabrinjava nas da se, unatoč jasnoj zakonskoj zabrani, alkohol i dalje prodaje djeci i da se često pronalaze nevjerojatna opravdanja za neprovođenje zakona i nesankcioniranje prekršitelja. Time se pokazuje da ne postoji stvarna spremnost da se zaštite prava i interesi djece od štetnog djelovanja alkohola.

Godinama upozoravamo i na to da sama zabrana prodaje nije dovoljna da bi se suzbilo konzumiranje alkohola među djecom. Zato je pravobraniteljica predložila da se djetetovo konzumiranje alkohola na javnom mjestu tretira kao prekršaj, kako bi policija mogla intervenirati i kako bi centar za socijalnu skrb, na temelju te prijave, mogao intervenirati i pomoći obitelji u pravilnom odgoju djeteta. Slične su inicijative i odluke ostvarene u nekoliko gradova u Hrvatskoj. Takve odluke trebaju jasno biti postavljene u funkciji zaštite djece, s naglaskom na odgojnom djelovanju, a ne represiji. Nužno je suočiti se sa svom ozbiljnošću dječjeg opijanja, osigurati veći broj savjetovališta i djelotvorne programe prevencije alkoholizma mladih. Lokalna zajednica treba mladim ljudima pružiti mogućnosti kvalitetnog provođenja slobodnog vremena te uložiti više sredstava u preventivne aktivnosti. Naravno, važno je i kakav model odrasli pružaju djeci, jer, ako oni bez ograničenja, u kasnim večernjim satima, piju na javnom mjestu, to svakako nije poželjna poruka mladima. Osim toga pijenje mladih se može dovesti i u vezu s nedopuštenim noćnim izlascima.

U 2010. godini Vlada RH je donijela Nacionalnu strategiju za sprečavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja za razdoblje od 2011-2016. godine i Nacionalni program prevencije ovisnosti za djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu, te djecu i mlade u sustavu socijalne skrbi za razdoblje od 2010. do 2014. godine, koje imaju za cilj suzbijati i sprečavati pojavu svih oblika ovisnosti: o alkoholu, drogama, pušenju, internetu, klađenju i drugom.

Osim postupanja u pojedinačnim slučajevima, u srpnju 2010. ponovno smo se obratili MZSS-u te Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (MPRRR) ukazujući na alarmantne rezultate istraživanja o navikama konzumiranja alkohola među maloljetnim osobama te svakodnevno učestalo, agresivno i nekontrolirano oglašavanje piva u medijima. Predložili smo da se u što kraćem roku donese provedbeni propis o oglašavanju piva, budući da je Zakonom o hrani propisan rok za donošenje istekao u svibnju 2009. MZSS-u smo i naknadno predložili, među ostalim, da se u provedbenom propisu predvidi i nužno ograničenje u vidu zabrane oglašavanja piva u medijima i elektroničkim medijima od 7 do 22 sata, zabrana oglašavanja u tiskovinama koje su dostupne djeci te zabrana oglašavanja piva na svim športskim i drugim priredbama.

Radi praćenja primjene propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece, od Ministarstva financija, Porezne uprave – Središnjeg ureda zatražili smo podatke za 2010. godinu o broju provedenih nadzora nad provedbom odredbi Zakona o igrama na sreću koji se odnose na zaštitu djece od neovlaštenog sudjelovanja u igrama na sreću i klađenju, broj uočenih povreda prava i radnje u tim slučajevima. Porezna uprava samostalno i u suradnji s djelatnicima MUP-a (budući da sama nema ovlasti za utvrđivanje identiteta osoba) obavila je 149 nadzora kod priređivača igara na sreću i utvrdila nepravilnosti u tri slučaja te su podneseni optužni prijedlozi nadležnim Prekršajnim sudovima.

O prijavi zbog sudjelovanja djece u igrama na sreću izvijestili smo nadležnu policijsku upravu, priređivače igara na sreću te preporučili pojačanu kontrolu poštovanja zakonskih odredbi, kojima djeci nije

dopušteno sudjelovanje u tim igrama. Pojedinačne prijave i upiti građana te informacije iz drugih izvora ukazuju na nerijetko kršenje propisa te sudjelovanje djece, naročito u igrama klađenja, a doznajemo i da se kladionice nalaze u blizinu odgojno-obrazovnih ustanova. Iz kontakata s djecom saznajemo da se njihovi vršnjaci nesmetano klade. Stoga smo na tribinama i u brojnim drugim prilikama isticali potrebu jačanja građanske odgovornosti pojedinaca da saznanja za kršenje zakonskih odredbi i za slučajeve u kojima je djeci omogućeno kockanje i klađenje prijave policiji ili Ministarstvu financija koje je zaduženo za nadzor nad provedbom Zakona o igrama na sreću. Ministarstvo financija nas je obavijestilo da kontinuirano upućuju upozorenja priređivačima igara na sreću na važeće odredbe kojima se zabranjuje sudjelovanje djece u tim igrama te da provode nadzore.

Kockanje i klađenje ne predstavlja zabavu, već ozbiljan društveni problem. Osobe koje se njime bave mogu razviti ovisnost koja dovodi do brojnih negativnih socijalnih, ali i zdravstvenih posljedica, dok je liječenje dugotrajno i neizvjesno. Dodatni problem predstavlja i okolnost da pružanje stručne pomoći osobama ovisnim o kocki nije sustavno organizirano niti svima jednako dostupno. Saznajemo kako se za prevenciju i liječenje ovisnosti o kocki izdvaja znatno manje sredstava negoli za prevenciju i liječenje drugih oblika ovisnosti. Stoga je mali broj klubova liječenih ovisnika o kocki i stručnjaka koji se bavi ovim fenomenom. U nedostatku klubova i tretmana, ovisnici o kocki se povremeno uključuju u programe koje provode udruge i klubovi liječenih alkoholičara. Zabrinjavajuća su saznanja da djeca i mladi, koji razvijaju neki oblik ovisnosti o igrama na sreću, uglavnom nemaju gdje potražiti stručnu pomoć.

U vezi s mogućim razvojem ovisnosti posebno su zabrinjavajući oblici virtualnog kockanja i klađenja putem interneta te dostupnost takvih sadržaja djeci, što je problem koji treba rješavati na dobrobit djece, ali i cijelog društva. Tijekom 2010. ponovili smo preporuku Hrvatskoj lutriji o pojačanoj kontroli maloljetničkog klađenja. Izvijestili su nas da je u rujnu priveden kraju njihov projekt edukacije zaposlenika-prodavača i kako, u suradnji sa stručnjacima, planiraju provesti istraživanje ovisnosti mladih te program edukacije koja bi rezultirala utjecajem ne samo na obaviještenost, već i na ponašanje malodobne djece. Izrazili smo načelnu podršku jednom takvom istraživanju, uz preporuku da, u dijelu koje se odnosi na djecu, istraživanje treba biti provedeno na način da se poštuju njihova prava i dobrobit.

Iako važeći propisi, Zakon o igrama na sreću i Pravilnik o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica, predstavljaju korak naprijed u odnosu na ranije propise, kad je riječ o zaštiti maloljetnika, u segmentu zaštite dobrobiti djece oni nisu dovoljno efikasni. Kladionice i casina oglašavaju se u elektroničkim i tiskanim medijima, na javnim i športskim događanjima, a u novije vrijeme popularno je i oglašavanje igara na sreću na daljinu. Radi prevencije štetnih utjecaja na djecu, među ostalim preventivnim aktivnostima, nužno je dodatno ograničiti mogućnost oglašavanja igara na sreću, pri čemu posebno mislimo na igre u casinima, igre klađenja i igre na automatima. Kladionice, casina i automat klubovi, čak i kada su svega nekoliko metara udaljeni od zgrade i ulaza u osnovnu školu, posluju posve legalno i sukladno propisima, ako su započeli s radom po prijašnjim propisima, kojima nije bila propisana udaljenost poslovnog prostora od odgojno-obrazovnih objekata. Takvim se iznimkama štite interesi priređivača igara na sreću, nauštrb dobrobiti i interesa djece. Djeca bi bila također efikasnije zaštićena kad bi se propisala i obveza priređivača igre klađenja da prilikom predaje zahtjeva za izdavanje odobrenja za primanje uplata klađenja pribavi i suglasnost predstavnika stanara, ako se kladionica otvara u stambenom objektu (to je sada izriječno propisano samo za casina i automat klubove). U vrijeme pisanja ovog izvješća Ministarstvu financija smo predložili dopune Zakona o igrama na sreću, u vezi sa zabranom oglašavanja igara na sreću u tiskanim i elektroničkim medijima za mlade te Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica u odnosu na lokaciju.

3.6 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U 2010. Ured pravobraniteljice je postupao u 32 pojedinačna predmeta i 15 općih inicijativa vezanih uz djecu čiji su roditelji u zatvoru. Najviše prijava bilo je iz Osječko baranjske županije (25%), te Grada Zagreba i Zagrebačke županije (25%), slijedi Primorsko goranska županija (13%). Osim putem pojedinačnih prijava, uvid u prava djece čiji su roditelji u zatvoru stekli smo obilascima kaznenih ustanova. U 2010. posjetili smo Zatvor u Karlovcu i Kaznionicu u Lipovici, o čemu pišemo u poglavlju o obilascima.

Najčešći razlog obraćanja je onemogućen ili reduciran kontakt djece s roditeljem koji je na izdržavanju zatvorske kazne. Najčešći razlog je udaljenost kaznene ustanove od prebivališta djeteta. U preporukama zatvorskog sustavu sugerirali smo preispitivanje mogućnosti premještanja zatvorenika u ustanovu bliže obitelji, uvažavajući neovisnost i stručnu prosudbu, kao i prosudbu sigurnosnih uvjeta Uprave za zatvorski sustav. Neki roditelji su se obraćali zbog želje za zabranom kontakta djeteta s roditeljem koji je u zatvoru, a uglavnom je bila riječ o počiniteljima teških nasilnih kaznenih djela protiv života i tijela. U nekim su slučajevima stručnjaci naknadno i utvrdili štetnost takvog kontakta po dijete. Pojedini roditelji obraćali su se zbog nevoljkosti djeteta za kontaktom, tražeći da sustavi uvažavaju djetetovo mišljenje. Obraćali su se i roditelji iz zatvora koji ne mogu ostvariti kontakt, zbog nevoljkosti ili odbijanja drugog roditelja, najčešće bivšeg bračnog partnera, da dovodi dijete u posjete. Bilo je i primjera nedostatnog viđanja kada je dijete (djeca) smješteno u udomiteljsku obitelj ili ustanovu, a skrbnici nisu u mogućnosti dovoditi ih redovito u posjete zbog materijalnih izdataka ili njihovih i dječjih obveza. U takvim slučajevima obraćali smo se centrima za socijalnu skrb s preporukom omogućavanja susreta djece s roditeljem, ukoliko to nije u suprotnosti s njihovim interesom.

U situacijama loših odnosa s bivšim supružnikom, dio zatvorenika oba spola obraćao nam se zbog sumnje na zanemarivanje ili zlostavljanje djece od strane drugog roditelja, o čemu smo obavještavali centar za socijalnu skrb i tražili poduzimanje mjera za zaštitu djece. Jedna majka na izdržavanju zatvorske kazne obratila se zbog nenamjernog trošenja većeg iznosa dječjeg novca od strane oca, uz odobrenje centra za socijalnu skrb. U svom izvješću centar je potvrdio trošenje iznosa uz njihovo odobrenje, obrazlažući ga nastalim dugovanjima oca i ugroženosti djece uslijed toga. O opravdanosti postupanja djelatnika centra za socijalnu skrb zatražili smo izvješće i stav MZSS-a.

U jednom slučaju obratio nam se otac na izdržavanju zatvorske kazne, budući da je sud u presudi o povjeri djeteta iz izvanbračne zajednice donio odluku da se ocu uskraćuje viđanje s djetetom dok je u zatvoru. U posebnoj točki presude određeno je plaćanje uzdržavanja te redovit kontakt nakon izlaska iz zatvora. Svoju odluku o zabrani kontakta sud je obrazložio stavom da nije primjereno dobi djeteta da viđa svog oca u zatvoru, ne nalazeći druge razloge za zabranu viđanja. Kako se u ovom slučaju radi o kršenju prava djeteta na susrete s roditeljem koji je u zatvoru, obratili smo se Upravi za građansko pravo Ministarstva pravosuđa, reagirajući na situaciju kršenja prava djeteta zajamčenog zakonom i međunarodnim dokumentima. Stajalište Ministarstva nismo zaprimili. Prema izvješću centra za socijalnu skrb, u međuvremenu je otac stekao pravo na korištenje izvanzatvorskih pogodnosti za vrijeme kojih se počeo viđati s djetetom.

U povodu medijski eksponiranih slučajeva određivanja pritvorske mjere počiniteljima teških kaznenih djela, obraćali su nam se roditelji zbog izloženosti njihove djece neprimjerenim reakcijama okoline uslijed posrednog otkrivanja identiteta u medijima. Djeca su u svojoj sredini doživljavala niz neugodnosti zbog kaznenog djela za koje je osumnjičen njihov roditelj (na primjer, zabrana drugih roditelja da se njihova djeca igraju s ovim djetetom).

U 2010. je nastavljena suradnja s Upravom za zatvorski sustav. Pozitivan pomak zatvorskog sustava prema zaštiti prava djece zatvorenika uvođenje je pilot projekta *Odgovorno roditeljstvo* u četiri zatvora –

u Varaždinu, Splitu, Sisku i Rijeci. Projekt u suradnji provode Uprava za zatvorsku sustav i MOBMS, a svrha je unapređenje potpore obitelji, podržavanje roditeljske uloge osoba na izdržavanju kazne zatvora, ublažavanje negativnih posljedica izdvojenosti roditelja iz obitelji. Prema dobivenim informacijama od Uprave za zatvorski sustav, evaluacija projekta od strane korisnika pokazuju da ga smatraju vrlo korisnim te se procjenjuje da je ispunio postavljene ciljeve. MOBMS nas je obavijestio da planira uključivanje djece i drugih članova obitelji zatvorenika u aktivnosti obiteljskih centara prema mjestu prebivališta te proširivanje provedbe projekta na druge kaznene ustanove i obiteljske centre.

Unatoč ranije upućenim preporukama, nemamo saznanja da je u Upravi za zatvorski sustav došlo do većeg zapošljavanja psihologa i drugih djelatnika službe tretmana, koji bi mogli biti više usmjereni na potrebe djece koja dolaze u posjet roditeljima zatvorenici. Prilikom obilazaka uvjerali smo se i da još uvijek ne postoji kvalitetno i sveobuhvatno vođenje podataka o broju djece zatvorenika, kao ni zasebno vođenje evidencije o posjetima djece. U odnosu na „child friendly“ uređenje prostora za posjete djece, uvjerali smo se da ih imaju sve kaznene ustanove, no i da se nakon početnog opremanja, u njih dalje nedovoljno ulaže.

Na III. Znanstveno-stručnom skupu „Psihosocijalni aspekti nasilja u suvremenom društvu“, održanom u Osijeku, u organizaciji Udruga psihologa i Filozofskog fakulteta u Osijeku, Ured je prezentirao rad „Zaštita prava djece u zatvorskom sustavu“.

U proteklih pet godina Ured pravobraniteljice je član EUROCHIPS-a (*The European Network for children of imprisoned parents*), mreže europskih organizacija i udruga koje promiču i štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru. U radu mreže sudjeluje 14 zemalja, 19 organizacija i sedam stručnjaka pojedinaca. Mreža postoji 10 godina i postaje europski centar ekspertnih znanja o djeci zatvorenika. U svibnju 2010. Ured je u Oslu sudjelovao na seminaru EUROCHIPS-a i civilne udruge „Families and Friends of Prisoners“ pod nazivom „Children with Imprisoned parents“. Seminar je organiziran uz podršku Europske komisije i bio je organiziran u svrhu razmjene iskustava i dobre prakse u europskim zemljama. Sudionici su posjetili i dva zatvora u Norveškoj. Ured je sudjelovao s uvodim predavanjem „Djeca čiji su roditelji u zatvoru – pravobranitelj za djecu kao katalizator“, u kojem je prikazan naš rad na ovoj problematici od 2006. godine, kroz problematiziranje tema kao što su broj djece zatvorenika, konkretni postupci pomoći djeci, znanstvena istraživanja, sveobuhvatnost pristupa, suradnja s medijima, osjetljivost izvršne vlasti na preporuke pravobraniteljice i drugo. Sudjelovali smo i u radu Generalne skupštine EUROCHIPS-a na kojoj je istaknuta važnost širenja mreže i uključivanja novih članova. Prvi tjedan lipnja promoviran je kao tjedan podizanja nacionalne svjesnosti o postojanju ove skupine djece. Tim povodom naš Ured je održao webinar na portalu Suradnici u učenju, o temi „Podrška škole djeci čiji su roditelji u zatvoru“ te započeo aktivnosti za tiskanje letka za roditelje i skrbnike, o najboljem interesu djeteta čiji je roditelj u zatvoru.

Svoje aktivnosti u zaštiti djece zatvorenika kao i aktivnosti EUROCHIPS-a, Ured je predstavio i na konferenciji CRONSEE-a, mreže pravobranitelja jugoistočne Europe, održanoj u Banjaluci.

3.7 PRAVOSUĐE PRILAGOĐENO DJECI

Ured pravobraniteljice za djecu već godinama upozorava na potrebu bolje uređenosti zaštite djece koja sudjeluju u pravosudnim postupcima, kao počinitelji kaznenih i prekršajnih djela, žrtve ili svjedoci u kaznenim, prekršajnim te drugim sudskim postupcima. Nadležnim tijelima uputili smo brojne preporuke kako bi se unaprijedio položaj djece u okviru pravosudnog sustava te kako bi se pravosuđe doista prilagodilo djeci. Preporučili smo stvaranje boljih kadrovskih, prostornih i organizacijskih uvjeta kao što su: potreba osnivanja servisa za podršku i pomoć djeci-žrtvama i svjedocima, potreba uređenja sudskih prostora kako bi se prilagodili boravku djece, osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova, uvođenje licencija za odvjetnike koji zastupaju djecu, kontinuirana edukacija za suce, osnivanje posebnih stručnih

službi pri sudovima koji donose odluke obiteljskopravne zaštite te potreba stručne ekipiranosti centara za socijalnu skrb.

Program Vijeća Europe „Izgraditi Europu za djecu i s djecom“ kao jedan od glavnih prioriteta postavlja prilagodbu pravosuđa djeci te je u osnovi usmjeren na sprečavanje tzv. sekundarne viktimizacije djece u pravosudnim postupcima. Ured pravobraniteljice sudjelovao je u postupku izrade „**Smjernica za pravosuđe prilagođeno djeci**“, dajući svoje prijedloge i mišljenja na Nacrt smjernica te kao jedan od partnera Vijeća Europe u provođenju projekta čiji je cilj bio omogućiti neposredno sudjelovanje djece u izradi Smjernica. Naime, skupina stručnjaka Vijeća Europe za pravosuđe prilagođeno djeci, zadužena za izradu Smjernica, pokrenula je projekt s anketiranjem djece i mladih o tome kako oni doživljavaju sustav pravosuđa i na koji se način prema njima postupa u tom sustavu, kako bi se u Smjernice ugradili i njihovi stavovi i mišljenja. Ured je, prepoznajući važnost uključivanja djece u donošenje ovog dokumenata, organizirao ispunjavanje posebnog upitnika za djecu u Hrvatskoj. Uključili smo neke domove za odgoj djece i mladeži, odgojne domove i zavode, jednu prihvatnu stanicu i disciplinski centar, dva obiteljska centra, jednu izviđačku školu te Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba, procjenjujući kako je riječ o populaciji djece koja su se susrela s nekim oblikom pravosudnog sustava.

Ispunjeni upitnici (72) proslijeđeni su ekspertnoj skupini, koja je njihove rezultate implementirala u tekst Smjernica. Vijeće Europe usvojilo je smjernice u studenome 2010., a zadaća je tog dokumenta potaknuti sve države koje još nisu pristupile Konvencijama VE koje reguliraju prava djece da to žurno učine. Smjernice će poslužiti kao temelj u izgradnji modernog pravosudnog sustava koji bi trebao omogućiti da djeca u pravosuđu imaju odgovarajući tretman te ih je nužno što prije implementirati u naše propise.

Projekt „Djeca u Uniji - Prava i jačanje“ - U drugoj polovini 2010. okončan je projekt CURE „Djeca u Uniji - Prava i jačanje“ (*Children in the Union - Rights and Empowerment*) u kojem je sudjelovao Ured pravobraniteljice za djecu. Cilj projekta, u kojem je RH sudjelovala na poziv Državnog tijela za potporu i naknadu žrtvama, Kraljevine Švedske, bio je podizanje svijesti o posebnim potrebama djece u okviru kaznenopravnog sustava, kao i o mjerama koje u tom smislu poduzimaju pojedine države. Ured pravobraniteljice je, sudjelujući u projektu, naglasio potrebu osiguranja žurnosti u postupanju, potpune informiranosti djeteta žrtve, razvijanja mreže podrške te ekipiranja stručnjaka koji će voditi dijete-žrtvu kroz kazneni postupak pružajući mu pomoć i podršku. Naglašena je i potreba donošenja Protokola o postupanju kako bi se osigurala suradnja i koordinacija svih tijela, osnivanje obiteljskih sudova te sustavno usavršavanje svih koji dolaze u kontakt s djetetom žrtvom ili svjedokom. Nakon prikupljanja informacija o stanju zakonodavstva u zemljama partnerima, položaju djece u istražnoj fazi kaznenog postupka, pojavljivanju djeteta pred sudom i njegovom pravnom zastupanju, izrađen je završni dokument s preporukama Europskoj komisiji za unapređivanje položaja djece žrtava u okviru EU i u pojedinim državama.

Završno izvješće o provođenju Projekta, koje je sastavila grupa stručnjaka, sadrži brojne preporuke dane Europskoj komisiji vezano uz poštovanje temeljnih ljudskih prava, prepoznavanje djece kao ranjive skupine građana, potrebu adekvatnog pravnog zastupanja, pružanje i dostupnost informacija putem e-justice Portala, omogućavanje sudjelovanja djece i njihova utjecaja na situaciju u kojoj su se našla. Istaknuta je i potreba osnivanja stalnog stručnog tijela koje bi se bavilo problemima djece žrtava u kaznenom postupku. Sudionici Projekta preporučili su Europskoj komisiji i da se ulože sredstava u obuku stručnjaka koji se susreću s djecom žrtvama, da se donesu europske smjernice za ispitivanje djeteta u istražnom postupku, da se potaknu države na osnivanje stalnih servisa usmjerenih na pružanje pomoći djeci-žrtvama, kao i na osiguranje financijske i druge podrške organizacijama koje se bave podizanjem svijesti o pravima djece i njihovim jačanjem. Također je preporučeno da se osigura financiranje programa, projekata i istraživanja usmjerenih na evidentiranje primjera dobre prakse. Zaključeno je kako su djeca žrtve posebno ranjiva skupina te svako postupanje treba biti posebno prilagođeno njihovim

potrebama, usmjereno na sprečavanje ponovne i sekundarne viktimizacije, kroz pružanje pomoći i podrške u svim fazama postupka.

Postupci prema djetetu-žrtvi trebaju biti fleksibilni i prilagođeni individualnim potrebama djeteta, mora mu se omogućiti poduzimanje pravnih radnji, uključujući i pravo na žalbu, putem zastupnika neovisnog o njegovim roditeljima ili skrbniku. Procedura mora biti prilagođena potrebama djeteta, pri čemu nije važna samo djetetova dob, već i njegova zrelost i razvojne mogućnosti. Istaknuto je da države trebaju razvijati nacionalne strategije zaštite djece žrtava u kaznenom postupku, osigurati specijalizirane servise za podršku djeci te da svi stručnjaci koji dolaze u dodir s djetetom žrtvom budu posebno educirani. Sve informacije koje se odnose na djecu trebaju biti dostupne na djetetu razumljiv i pristupačan način, a u svim postupcima u kojima sudjeluju djeca-žrtve, moraju postupati posebne jedinice unutar policije i sudova. Stručnjaci su pozvali Europsku komisiju i države članice da uspostave jedinstvene minimalne standarde pravne zaštite i podrške djeci-žrtvama, da osiguraju razmjenu primjera dobre prakse unutar EU, da na razini EU osiguraju edukaciju stručnjaka te da razviju sustav informacija primjeren djeci.

IPA TAIB 2009 „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te u pružanju pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta“ - Ured pravobraniteljice sudionik je twinning projekta kojeg provodi EU pod nazivom Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te u pružanju pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta. Twinning partner RH u ovom projektu je Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske. U projektu, uz pravobraniteljice za djecu i za ravnopravnost spolova, sudjeluju MUP, Ministarstvo pravosuđa (MP), MZSS, MOBMS, Pravosudna akademija, Državno odvjetništvo, Središnji državni ured za e-Hrvatsku, Udruga pokretnih komunikacija Hrvatske, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU (SAFU) te Radna skupina *Abuse* službi hrvatskih pružatelja usluge pristupa internetu. Cilj projekta je osnažiti stručnjake za suzbijanje seksualnog iskorištavanja i zlostavljanje djece te za pomoć ranjivim žrtvama kriminaliteta. Projekt će se provoditi do 2012., a trebao bi rezultirati obukom 210 policijskih službenika, državnih odvjetnika i sudaca, 120 stručnjaka u centrima za socijalnu skrb, domovima za djecu i MZSS-u za otkrivanje i prijavu delikata protiv djece, 60 policijskih službenika u korištenju tehničke opreme za istragu, sedam policijskih službenika za sudjelovanje u međunarodnim operacijama borbe protiv počinjenja delikata na štetu djece te obukom 11 trenera iz redova policijskih službenika, državnih odvjetnika i sudaca, koji će biti osposobljeni za daljnje provođenje edukacija.

Rezultat Projekta trebalo bi biti i donošenje Protokola o postupanju u slučaju prijave seksualnih delikata na štetu djece, Operativnog protokola za policijske službenike i državne odvjetnike o postupanju u istrazi, Vodiča za policijske službenike u pružanju pomoći ranjivim žrtvama, s relevantnim informacijama o prevenciji sekundarne viktimizacije i smanjivanju rizika od ponovne viktimizacije, kreiranje specijalizirane internetske stranice „Sve informacije pod jednim krovom“ te provođenje kampanje usmjerene na djecu-žrtve i djecu koja su u riziku da postanu žrtve seksualnog iskorištavanja.

3.8 ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE ŠPORTOM

U odnosu na zaštitu prava djece koja se bave športom ili se zanimaju za šport postupali smo u 2010. godini u ukupno 39 slučajeva (u 2009. bilo ih je 28). Prijave su se odnosile na športove: taekwondo, biciklizam, hokej na ledu, skokovi u vodu, nogomet, judo, gimnastika, rukomet i vaterpolo, a razlozi prijavljivanja su neadekvatna i zlostavljajuća ponašanja odraslih prema djeci-športašima, „šikaniranje“ djeteta u momčadi ili klubu, vršnjačko nasilje, problemi oko prelaska u druge športske klubove. Prijavitelji su ukazivali i na negativne aspekte utjecaja medija, odnosno medijskog prikazivanja ličnosti iz svijeta športa na djecu te na medijske napise o djeci športašima i navijačima, a nekoliko predmeta odnosilo se i na novinarske upite i komentare određenih situacija koji se tiču djece i športa. Nekoliko prijava odnosilo se na negativan utjecaj vođenja kluba i odnosa u klubu na djecu športaše. U nekim je slučajevima

evidentno da u pozadini stoje nerazriješeni odnosi, nesporazumi i konflikti unutar kluba ili između roditelja i kluba. Prijave aktualiziraju potrebu izrade Protokola za zaštitu djece koja se bave športom.

U okviru zaštite prava djece koja se zanimaju za šport ili su navijači, pravobraniteljica je uputila preporuku navijačkim udrugama klubova 1. HNL o važnosti pozitivnog i nenasilnog navijanja.

Negativni utjecaj marketinga za vrijeme športskih aktivnosti, odnosno ograničavanje i sprečavanje agresivnog oglašavanja športskih kladionica te piva u medijima i na športskim terenima bili su također dio aktivnosti Ureda. Oglašavanje piva se sve češće dovodi u vezu sa športom, reklamira se na športskim terenima te se njegovo reklamiranje intenzivira tijekom prijenosa športskih događaja, što kod djece može stvoriti pogrešan dojam da je ispijanje piva prihvatljivo, poželjno i da pridonosi užitku praćenja športskog događaja. Naročito je zabrinjavajuće da su u jednom slučaju i djeca, sudjelujući na humanitarnoj nogometnoj utakmici, nosila športske dresove na kojima se oglašavalo pivo.

U siječnju 2010. pravobraniteljica je ponovno uputila MZOŠ-u upozorenje i cjelovitu preporuku u odnosu na stanje prava djece koja se bave športom ili se zanimaju za šport. Tada smo, među ostalim, preporučili žurno provođenje Zaključaka Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora iz travnja 2008., donesениh radi efikasnije zaštite prava djece-športaša te upozorili na potrebu dosljedne provedbe propisa kojima se štite prava djece u športu. Nadalje, preporučili smo i provođenje nadzora nad programom športskih aktivnosti „Odmorko“, u okviru kojeg je djelovao Biljarski klub Zagreb, a u kojem je djecu biljaru podučavala osoba koja se tada nalazila na međunarodnoj tjeratici zbog sumnje u počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta. Javnost je bila zgrožena slučajem seksualnog zlostavljanja djece u klubu i propustima koji su dovodili u pitanje način organizacije i kontrole rada klubova, saveza i samog programa „Odmorko“ te općenito sigurnost djece koja se bave športom ili se zanimaju za šport.

Ugroženost djece koja se bave športom pojačana je i zbog nepostojanja športske inspekcije, koja još nije ustrojena, iako to zahtijeva Zakon o športu. Na to smo ponovno upozorili MZOŠ. Uočili smo i brojne druge nedoumice, praznine i nedorečenosti u postojećim odredbama Zakona o športu, Zakona o udrugama i drugim propisima. Kao primjer neefikasnosti zaštite prava djeteta, navodimo slučaj sumnje na seksualno zlostavljanje djeteta od strane trenera. U konkretnom slučaju MZOŠ smo obavijestili o šokantnom stajalištu jednog kluba, koji, unatoč spomenutoj prijavi i činjenici da se protiv trenera vodi kazneni postupak, nije trenera udaljio od obavljanja stručnih poslova u športu, sukladno odredbama Zakona o športu, već mu je uprava kluba ponudila vođenje prve momčadi te koordiniranje trenera za djecu mlađe dobi. U konkretnom slučaju zabrinjava i inertnost športskog saveza. Saznajemo da je MZOŠ zatražio dokumentaciju i razmatrao slučaj te uputio na nadležnost policije, državnog odvjetništva i suda, uz napomenu da je izvan djelokruga MZOŠ-a rješavanje odnosa unutar športskih klubova. Zabrinjava nemoć MZOŠ-a, kao tijela koje provodi nadzor, u situacijama evidentnog kršenja odredbi Zakona o športu.

Primili smo i više prijava o neprimjerenom i verbalno agresivnom postupanju trenera. „Retardirani, ja sam na tebe izgubio puno svog vremena, ti si luđak, bolesnik i tu su te poslali da se liječiš, ti si za mene kanta, smeće... 'ajmo se kladiti da tvoj brat ide psihijatru...“ navodno su riječi trenera upućene dvanaestogodišnjem djetetu. U drugom slučaju saznajemo za slične postupke trenera koji je tijekom utakmice vikao na djecu, psovao, omalovažavao ih nazivajući ih „idiotima“ i „stokom“ te ponižavajućim upitima „jel' ti imaš mozak, što je tebi u glavi?“. Nikako se ne možemo složiti s navodima iz izvješća Kluba, prema kojima je ponašanje trenera „... bilo nešto agresivnije u smislu samoga vođenja utakmice“ i da je to „... uobičajena specifičnost i osobnost pojedinog trenera za vrijeme utakmica koje u sebi nose određenu dozu pozivnog športskog naboja“. Nazivanje djeteta „idiotom“, „stokom“, „debelim“ ili „retardiranim“ te vrijeđanje, predstavljaju verbalno nasilje nad djecom, a njegovim se toleriranjem krše prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja. Toleriranjem i nesankcioniranjem nasilja, djeci šaljemo

poruku da je ono dopušteno i da se problemi rješavaju nasiljem. U konkretnom slučaju u izvješću MUP-a stoji kako se trener na treninzima i utakmicama zna neprimjerno ponašati prema djeci na koju galami i psuje, o čemu su izvijestili nadležno Općinsko državno odvjetništvo. Od MZOŠ-a nismo primili izvješće.

Šport u životu djeteta ima i snažnu odgojnu komponentu, stoga svaki trener mora biti i stručnjak, i odgajatelj, tako da svojim ponašanjem bude pozitivan primjer i uzor djeci. Osim toga, voditelj športskih rekreacijskih aktivnosti s posebnom se pozornošću treba odnositi prema djeci koja imaju slabije fizičke mogućnosti i športski talent. Prijave nasilja i fizičkog kažnjavanja djece u klubu, aktualiziraju nastojanja pravobraniteljice za uvođenjem licenci i educiranja trenera i voditelja športskih i drugih aktivnosti djece. Zabrinjava da se nasilno ponašanje trenera ponekad pokušava opravdati ili umanjiti, a ponekad se odgovornost za događaj prebacuje na dijete. U jednom slučaju dijete-žrtva nasilja nije moglo prijeći u drugi klub i nastaviti sa športskim uspjesima, ako klubu iz kojeg je željelo otići ne uplati tzv. „odštetu“, koju neki športski savezi nazivaju još i „otkupninom“ ili „naknadom za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“. Još smo u prošlogodišnjem izvješću naglasili da takvu praksu saveza i klubova držimo spornom i protivnom načelu najboljeg interesa djece, ali i Konvencijom o pravima djeteta utvrđenoj obvezi stvaranja odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena sve djece. Hrvatskom olimpijskom odboru, kao krovnoj športskoj udruzi, preporučili smo da preispita na koji način nacionalni športski savezi uređuju prelaske djece iz jednog kluba u drugi, da poduzme korake radi usuglašavanja kriterija kod svih športova te da prvenstveno promiče najbolji interes djeteta. Odgovor HOO-a nismo dobili.

U jednom slučaju roditelji, zbog financijskih teškoća, nisu platili športsku članarinu, zbog čega je njihov sin suspendiran. Unatoč svom športskom talentu i zalaganju nije mogao sudjelovati i nastupati u natjecanjima za svoj novi klub, jer zbog duga nije dobio ispisnicu iz prijašnjeg kluba, a nije mogao ni nastupati za reprezentaciju. I ovaj primjer pokazuje da, unatoč odredbama Konvencije o pravima djeteta, športske aktivnosti nisu na jednaki način dostupne djeci iz obitelji slabijeg imovinskog stanja.

U jednoj prijavi roditelji navode da klub netransparentno vodi poslove te nenamjenski troši proračunska sredstva iz proračuna Grada Zagreba. U nekoliko navrata su tražili sastanak s upravom kluba i zahtijevali da se namjenski odobrena sredstva iz Gradskog proračuna zaista troše za one kojima su namijenjena, odnosno za potrebe djece i mladeži, igrača mlađih dobnih skupina. Roditelji tvrde da pored redovne mjesečne članarine roditelji financiraju i sve ostale troškove, kao što su troškovi službenih natjecanja, honorarni rad trenera, troškove priprema, putovanja i službenih natjecanja mlađih dobnih skupina, dresove i trenirke, športsku obuću, torbe i lopte. Uputili smo ih na odredbe Zakona o udrugama, odnosno proceduru u slučaju utvrđenih nepravilnosti. Po važećim propisima športski klubovi, kao samostalne udruge i pravne osobe, pitanja svojeg članstva i članarina rješavaju svojim statutima. Međutim, klubovi dobivaju proračunski novac, kako za potrebe promicanja i poticanja športa djece, mladeži, studenata i osoba s invaliditetom, tako i za provođenje športskih aktivnosti djece, mladeži i studenata te za djelovanje športskih udruga, športskih zajednica i saveza.

Unatoč tome, svjedoci smo previsokih članarina koje djeca, odnosno njihovi roditelji uplaćuju i kad je riječ o amaterskom treniranju, rekreaciji i natjecanjima. U pojedinim športovima članarine iznose i više stotina kuna mjesečno, što upućuje na zaključak da je u velikom broju slučajeva upravo to razlog što se djeca ne bave športom ili od njega odustaju. Nadamo se da je spomenuto participiranje jedinica lokalne samouprave u troškovima klubova, s obzirom na važnost bavljenja športom u dječjoj dobi, predviđeno s ciljem približavanja športa svoj djeci, odnosno omogućavanja odgovarajućih i jednakih uvjeta kakve propisuje Konvencija o pravima djeteta. Spornim držimo visinu uplate članarina za djecu-športaše i smatramo da bi to ipak trebali biti simbolični iznosi. Kako bismo stekli potpuniji uvid u ovu problematiku, s obzirom da je u oba slučaja riječ o športskim klubovima iz Zagreba, od Zagrebačkog športskog saveza zatražili smo podatke o visini sredstava koja sukladno Zakonu o športu, športski savezi i klubovi dobivaju

iz proračuna Grada Zagreba za javne potrebe u športu, a koji se odnose na provođenje športskih aktivnosti djece i mladeži te u kolikoj mjeri tako uplaćena sredstva utječu na formiranje klupskih članarina. Izvješće očekujemo.

Utjecaj odnosa u klubu, ali i odnosa trenera i roditelja na djecu bili su predmet nekoliko prijava zaprimljenih u protekloj godini. Prijavitelji, uglavnom roditelji, ukazuju na nezadovoljstvo djece i roditelja zamjenama trenera te paušalnim ocjenjivanjem postignutih športskih rezultata, zatim na vrijeđanja i verbalno nasilje od strane drugih trenera, te na treniranje u nezdravoj, nesportskoj atmosferi, pod pritiskom i u narušenim međuljudskim odnosima. U jednom je slučaju majka prijavila da se protiv njenog devetogodišnjeg djeteta vodio stegovni postupak te da mu je izrečena mjera zabrane dolaska na nogometne treninge zbog neslaganja i sukoba trenera s ocem djeteta. Nakon mjesec dana dijete je ponovno počelo trenirati, ali uz „ignoriranje“ od strane trenera. Klub smo obavijestili da smatramo neprimjerenim da se djeci izriču bilo kakve mjere zbog ponašanja i odnosa odraslih te da mjere koje se izriču trebaju biti razmjerne djetetovoj odgovornosti. Klub nas je izvijestio kako je spornu odluku o suspenziji donio voditelj nogometne škole te da je upravni odbor kluba istu poništio smatrajući da se njome direktno ide na štetu djeteta koje nije direktno ni indirektno krivo za ponašanje svog oca.

U kolovozu 2010. ponovili smo preporuku MZOŠ-u te upozorili na propuste u donošenju propisa sukladno odredbama Zakona o športu. Naime, ni do trenutka izrade ovog izvješća nije donesen pravilnik kojim bi se propisala stručna sprema, odnosno stručna osposobljenost potrebna za obavljanje stručnih poslova u športu prema vrsti i složenosti određenih poslova, a koji je odavno trebao biti donesen.

MZOŠ smo upozorili i na kašnjenje u donošenju pravilnika kojim bi se propisali način osnivanja, zadaće, djelokrug i način rada školskih športskih društava. Dodatna nelogičnost je u tome što je takav Pravilnik donesen za Hrvatski školski športski savez, koji je u odnosu na školska športska društva viša ustrojbeno jedinica. Vjerujemo da bi donošenje pravilnika potaknulo osnivanje školskih športskih društava i u onim školama u kojima ih zasad nema, što bi omogućilo većem broju djece priliku aktivnog ili rekreativnog sudjelovanja u športskim aktivnostima.

Ponovno se aktualiziralo i pitanje zaštite prava djece vrhunskih športaša, koji svakodnevno treniraju po više sati i koji su usmjereni na postizanje vrhunskih športskih rezultata. Djeca koja ulažu tolike napore mogu biti izložena brojnim stresnim situacijama, s kojima se neka od njih teže nose. Stoga trebaju biti adekvatno praćena od liječnika i psihologa, koji će voditi računa o njihovom fizičkom i mentalnom zdravlju. Međutim nije donesen ni pravilnik o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije športaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih športskih društava.

Iz odgovora MZOŠ-a, na preporuke i upozorenja pravobraniteljice, proizlazi da je u tijeku rad na Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o športu, u kojem će se posvetiti pozornost boljoj zaštiti prava i interesa djece koja se organizirano bave športom te će se uzeti u obzir preporuke i upozorenja pravobraniteljice, kao i zaključci Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora iz travnja 2008.

HOO-u smo dostavili svoje preporuke i stajališta za kolegij stručnih službi Hrvatskog olimpijskog odbora i tajnika nacionalnih športskih saveza. U preporukama smo istaknuli neprihvatljivost toleriranja nasilnog ponašanja u športu, naročito onog koje je usmjereno prema djeci ili kojem djeca svjedoče. Preporučili smo članicama nacionalnih športskih saveza da redovito provjeravaju uvjete koje, prema važećim propisima, moraju imati osobe koje programiraju i vode športske aktivnosti te poduku i trening djece i mladeži. Upozorili smo i da isključiva usmjerenost na športske uspjehe i pobjede, u drugi plan stavlja najbolji interes djeteta, kojem je bavljenje športom i fizičkom aktivnošću vrlo važno.

Roditelji su nam ukazivali i na nepostojanje mjesta za dječju igru i šport, kao i na loše stanje igrališta, terena i bazena. Nažalost, nemamo informaciju o tome provodi li se analiza stanja športskih terena,

dječjih igrališta i drugih prostora u kojima djeca borave, s obzirom na sigurnost, a što je također bio jedan od Zaključaka Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskoga sabora. Godinama ukazujemo nadležnim tijelima na zabrinjavajuće stanje prostora za igru, šport i rekreaciju (dječjih igrališta, igraonica, športskih terena, bazena i sl.) te na pravne praznine, nedorečenosti i nedoumice u propisima, u odnosu na standarde zaštite, sigurnosti i odgovornosti. Nažalost, u protekloj godini dogodio smrtno je stradalo dijete u dječjoj igraonici registriranoj kao udruga za šport i rekreaciju.

Od Hrvatskog saveza športske rekreacije primili smo Zaključke XI. Hrvatskog savjetovanja o obuci neplivača u kojima nam, zabrinuti za obuku plivanja učenika osnovnih škola, skreću pozornost na to da je u izmjenama i dopunama Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja izbrisana odredba koja je obvezivala osnovne škole da za vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja omoguće svim učenicima poduku plivanja. Zatražili smo očitovanje MZOŠ-a o razlozima zbog kojih je izostavljena spomenuta obveza škole.

Nastavili smo suradnju s Hrvatskim školskim športskim savezom (HŠŠS) koji nas informira o aktivnostima i publikacijama, razmjenjuje stajališta s nama i propituje praksu. Sudjelovali smo na skupu povodom dana Univerzalne športske škole u lipnju 2010., na kojem je više od 400 djece iz cijele Hrvatske prezentiralo športske vještine i sposobnosti stečene u Univerzalnoj športskoj školi tijekom godine, čiji program je pohađalo oko 6500 djece. Posebno pozdravljamo športske susrete dječjih domova u Republici Hrvatskoj, na kojima je sudjelovalo 250 djece, odgajatelja i ravnatelja iz 14 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska.

O našim stajalištima, preporukama i očekivanjima govorili smo na međuzupanijskom stručnom skupu za učitelje i nastavnike tjelesne i zdravstvene kulture u organizaciji AOO, kao i na on-line predavanju u organizaciji AOO i Microsofta.

Obaviješteni smo da je u srpnju 2010. godine održana konstituirajuća sjednica Nacionalnog vijeća za šport, a budući da je to najviše nacionalno tijelo zaduženo za promišljanje, planiranje i provedbu razvoja športa u Republici Hrvatskoj, očekujemo poboljšanje statusa djece-športaša. Očekujemo da će mjerodavna tijela uvažiti naša upozorenja i preporuke te da će se konačno donijeti provedbeni propisi i realizirati Zaključci Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora iz travnja 2008.

3.9 DJECA NA OTOCIMA

Ustav Republike Hrvatske ističe da su otoci od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, te su od interesa za Republiku Hrvatsku i imaju njezinu osobitu zaštitu. Iz navedenog Ustavnog određenja proizlazi "Nacionalni program razvitka otoka". Njegova je nakana da se utvrde i jasno definiraju zadaće koje će država provoditi radi poboljšanja kvalitete života na otocima, njihovog smišljenog i trajnog razvitka, opstanka i povratka pučanstva na njih. Dvije godine nakon prihvaćanja Nacionalnog programa donesen je i Zakon o otocima koji se temelji na načelima programa. Donošenjem navedenih propisa stvoren je temelj za poboljšanje kvalitete života stanovništva na otocima. Djeca na otocima imaju jednako pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i sigurnost življenja kao i ostali građani Hrvatske i država im mora osigurati uvjete da se to pravo trajno ostvaruje. No, unatoč propisima, djeca, njihovi roditelji i radnici odgojno-obrazovnih ustanova na otocima suočavaju se s brojnim problemima u svakodnevnom životu.

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici obišli su pet otoka: Pašman, Ugljan, Dugi otok, Murter i Brač. Posjetili su škole i druge prostore u kojima djeca borave, razgovarali s učenicima i radnicima škola te s predstavnicima lokalne zajednice. Naišli smo na brojne probleme s kojima se djeca, njihovi roditelji i radnici odgojno-obrazovnih ustanova suočavaju u svakodnevnom životu, od prostornih, sigurnosnih i

organizacijskih uvjeta odgojno-obrazovnih ustanova i nedovoljne ponude sadržaja slobodnog vremena, do dostupnosti stručnog kadra i prometne povezanosti mjesta na otoku i otoka s kopnom.

Nedostatak policijske zaštite pokazao se kao jedan od problema s kojim se suočavaju djeca na otocima. Na cijelom otoku Pašmanu tijekom dana dežura samo jedan policajac, a u noćnim satima ne postoji dežurni policajac. U slučaju neprimjerenih ponašanja i nasilja u odnosu na djecu, čeka se intervencija policije s kopna. Ovo nas je potaknulo na promišljanje o sigurnosti djece na svim otocima. Sigurnost djece u prometu, zaštita od različitih vrsta nasilja, nadziranje provedbe odredbe o zabrani noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina, zaštita od zloporabe droga i alkohola, intervencija kod razbojništva i krađe, kao i opća prevencija i zaštita kod kažnjivih radnji, dio su aktivnosti u kojima se očekuje pravodobna i učinkovita akcija policijskih službenika, a koju je nerealno očekivati od jednog policijskog službenika. U vezi s time upućena je preporuka MUP-u, koje nas je izvijestilo da su nakon naše preporuke snimili stanje i potrebe na svim otocima te poduzeli određene mjere u okviru svojih ovlasti.

Putni troškovi djece na otocima također su bili predmetom prijava. Djeca s otoka Pašmana upozorila su nas na visoke troškove prijevoza trajektom do Zadra ili Biograda, što s obzirom na okolnost da im slobodne aktivnosti, liječničke usluge te brojne druge usluge nisu dostupne na otoku predstavlja znatan trošak. Kako zbog toga nisu svi roditelji u mogućnosti priuštiti djeci odlazak u grad djeca su uskraćena u različitim mogućnostima.

Na Dugom otoku ukazano nam je da se **školska djeca prevoze u neispravnom i starom autobusu**. O tome smo izvijestili Upravu prometne inspekcije MMPI-a te osnivača škole. Iz njihovog očitovanja je razvidno kako autobus nije imao Potvrdu o ispunjavanju uvjeta za autobuse kojim se prevoze djeca.

Djeca i ostali stanovnici na Dugom otoku nemaju **pristup brzom internetu**. Zbog specifičnosti života djece na otocima i njihove izoliranosti, kao i važnosti interneta djeca na otocima trebala bi imati prioritet u dostupnosti brzog interneta. MMPI-u smo preporučili da s posebnom pažnjom procijene stvarne potrebe i mogućnosti dostupnosti brzog interneta djeci na svim otocima te im je u okviru svojih ovlasti osiguraju.

Prilikom posjeta svim otočnim školama uočen je **nedostatak stručnih suradnika**, posebno psihologa i defektologa. Djeca koja imaju potrebu za uslugama ovih stručnjaka ne mogu ih dobiti, jer škole iz vlastitih sredstava moraju platiti dolazak i usluge stručnih suradnika s kopna. Događa se da stručni suradnici iz gradskih škola odbijaju doći ili škola nema sredstava da im plati dolazak i usluge pa djeca ostaju bez odgovarajuće stručne pomoći. Posebno je zabrinjavajuće stanje kod djece s TUR koja trebaju opservaciju, rješenje o primjerenom obliku školovanja i rad sukladno Pravilniku o školovanju djece s teškoćama. Učitelji na otocima prepušteni su sami sebi, a ravnatelji navode da veći broj učenika zahtijeva individualni rad stručnog suradnika. Mnoga djeca imaju različite poteškoće u ponašanju i učenju, a da bi dobila odgovarajuću stručnu pomoć, morala bi putovati u najbliži grad. Postojeći stručni suradnici nisu u mogućnosti odgovoriti na sve potrebe djece niti organizirati primjereni grupni i radionički rad s učenicima, učiteljima i roditeljima, unatoč izraženoj potrebi, interesu i motivaciji. Problemi se multipliciraju kada dijete polazi u srednju školu, bez odgovarajućeg rješenja o primjerenom obliku školovanja, a uz intenzivirane teškoće.

Zabrinuti zbog stanja na koje su nam ukazali ravnatelji otočnih škola, obratili smo se MZOŠ-u. Iz njegovog izvješća i dalje nije razvidno moraju li škole, u ovom slučaju otočne, koje nemaju stručnog suradnika, iz vlastitih sredstava platiti njihov dolazak i usluge. Ministarstvo navodi da se stručni suradnici zapošljavaju sukladno odredbama Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, no, standard ostavlja mogućnost da mjerila za utvrđivanje broja radnika u školama s otežanim uvjetima rada u koje se ubrajaju i otočne škole, kada je to nužno, mogu biti i niža od onih propisanih za škole koje rade u redovitim uvjetima (čl.28. st.5.). Svjesni smo i trenutačne ekonomske situacije, kao i nedovoljnih

sredstava u proračunu za zapošljavanje novih kadrova, no držimo da se unutar postojećih resursa mora iznaći model kako bi djeci na otocima bila osigurana sva potrebna stručna pomoć.

Obrazovna prava djece s teškoćama u razvoju na otocima se ne ostvaruju u potpunosti. Pri posjetu OŠ Supetar na otoku Braču posebno su nam naglašeni problemi u školovanju djece s TUR. Izražena je potreba za osnivanjem posebnog razrednog odjela za cijeli otoku za djecu s većim teškoćama u razvoju, sukladno čl. 7. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Djelatnici su se dosad obraćali nadležnim službama MZOŠ-a, no zahtjev im nije odobren, jer u tom trenutku školu nije pohađao potreban broj učenika s TUR za formiranje posebnog razrednog odjela. Potreba i dalje postoji. Školovanje djece s TUR otežava i nemogućnost angažiranja asistenta u nastavi za učenike s većim teškoćama. Djelatnici su se i zbog tog problema obraćali županiji i MZOŠ-u, no odgovor nisu dobili. Nakon posjeta uputili smo preporuke MZOŠ-u, gradu, osnivaču i uredu državne uprave da razmotre stvarnu potrebu osnivanja posebnog razrednog odjela. Ujedno smo im preporučili da razmotre mogućnost angažiranja asistenta u nastavi i učitelja u kući, za učenike koji trebaju takav oblik školovanja. U drugim otočnim školama istaknut je problem nedostatka stručnih suradnika te nemogućnost opservacije i individualnog rada stručnog suradnika za koji su djeca s TUR na otocima zaključila.

Prostorni i kadrovski uvjeti otočnih škola u bitnome se razlikuju. U dvije škole ukazano nam je na nedostatak prostora i nepostojanje školske dvorane. Četiri škole koje smo posjetili, uz matičnu školu imaju i područne. Broj napuštenih škola na otocima raste, a broj učenika u područnim odjelima je mali. Zbog toga se ustrojavaju kombinirani odjeli od dva i više razreda, što utječe na kvalitetu nastave. Neovisno o tome, jedna ravnateljica izražava bojazan zbog najave zatvaranja područnih škola, jer navodi da će to dodatno otežati situaciju učenicima nižih razreda. Nadležnom ministarstvu smo uputili preporuku da pri donošenju odluke o statusu područnih škola vodi računa o najboljim interesima djece. Nastava je uglavnom stručno zastupljena. Ravnatelji ističu nemotiviranost velikog broja učitelja za stručno usavršavanje i evaluiranje svog rada. Upozoreni smo na pojedine učitelje koji svoj posao ne obavljaju u skladu sa strukom pa smo zatražili provođenje stručno pedagoškog nadzora nad njihovim radom.

Ponuda sadržaja slobodnih aktivnosti djeci na otocima razlikuje se od otoka do otoka. Od pet otočnih škola, u tri se njeguje kulturna baština, uključene su u brojne projekte i nude djeci široki spektar slobodnih aktivnosti. U dvije škole nedostaje sadržaja slobodnih aktivnosti ili su svedeni na minimum. Ravnatelji škola ističu nedostatak motivacije učitelja za vođenje slobodnih aktivnosti pa su neke škole zatvorene u popodnevni satima. Na svim otocima radnici škola, kao i djeca, upozoravaju na nedostatak sadržaja slobodnih aktivnosti izvan škole pa su neka djeca „prisiljena“ putovati u obližnji grad. Djeca ističu i problem uključivanja u slobodne aktivnosti škole, zbog nedostatka prijevoza u popodnevni satima i slabe prometne povezanosti među otočnim mjestima.

Osim navedenih problema, na dva otoka posebno nam je ukazano na **probleme ovisnosti**, alkohola, droge, a posebno kladjenja. Na otoku Braču uočljiv je problem kladionice koja se nalazi neposredno uz osnovnu školu, na što je pravobraniteljica za djecu upozorila Ministarstvo financija te zatražila očitovanje.

U okviru obilaska otoka povodom obilježavanja Međunarodnog dana djeteta na otoku Braču, u suradnji s gradom Supetrom, organizirali smo sastanak sa predstavnicima svih institucija na otoku s temom o zaštiti prava i interesa djece na otoku. Na sastanku se raspravljalo o poteškoćama ostvarivanja prava djece, aktualnim problemima i mogućim mjerama za poboljšanje. Istaknuto je kako je to prvi sastanak koji je okupio sve predstavnike institucija te je izražena potreba za daljnjim takvim susretima.

U Nacionalnom programu razvitka otoka, uz ostalo, stoji da će se razraditi ogledni projekt broda-škole koji će ponuditi školske i kulturne sadržaje na brodu i tako dopuniti osnovno školovanje na zadarskim otocima. Bitna odrednica Nacionalnog programa, u području školstva na otocima, je aktiviranje školske

zgrade kao mjesta obrazovanja i kulture te stalno prisutan nastavnik, bez obzira na broj učenika. U programu se ističe potreba preustrojavanja mreže osnovnih škola i njihovih područnih odjela te mreže srednjih škola na otocima, potreba utvrđivanja posebnih standarda za veličinu razrednih odjela i škola na otocima, razvijanje posebnih i dopunskih oblika ustrojavanja i izvođenja nastave za manje i kombinirane razredne odjele na otocima. Nažalost, sve navedeno još nije u potpunosti realizirano.

3.10 LOKALNA ZAJEDNICA U ZAŠTITI PRAVA DJECE

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine definira obveze nadležnih tijela i drugih subjekata u zaštiti prava i interesa djece. Jedan od nositelja tih obveza je i lokalna zajednica. Obveze lokalne zajednice na brigu i skrb o djeci proizlaze i iz Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi kojim su definirani poslovi lokalne zajednice usmjereni poboljšanju kvalitete življenja djece osiguravanjem dostupnosti pojedinih sadržaja, prostornih, kadrovskih i drugih uvjeta.

U 2010. godini Ured pravobraniteljice za djecu se u više navrata obraćao jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave radi zaštite prava i interesa djece. Ponekad je to obraćanje bilo izravno, a ponekad posredstvom županija. Pravobraniteljica je aktualizirala preporuku o važnosti dječjih i učeničkih časopisa za promicanje prava djeteta, koju je uputila u studenome 2009. godine Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te ju je u 2010. uputila županijama, uz zamolbu da s njome upoznaju jedinice lokalne samouprave na svojem području kako bi pružile podršku školama, učenicima i voditeljima školskih novinarskih društava u izradi školskih časopisa i poticale ih na objavljivanje sadržaja o dječjim pravima. Nekim županijama ponovili smo već upućene preporuke o organiziranom prijevozu djece, s ciljem zaštite djece u prometu te upozoravali na važnost dosljedne primjene važećih propisa, zahtijevajući od županija, kao osnivača škola i ugovaratelja prijevoza, da zaštite djecu raskidanjem ugovora s prijevoznicima koji ne poštuju propise.

Ostvarili smo uspješnu suradnju s krovnim organizacijama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, i to sa **Hrvatskom zajednicom županija, Udrugom gradova i Udrugom općina** posredstvom kojih smo uputili preporuku svim jedinicama lokalne i područne samouprave o potrebi poštovanja prava djeteta iz Konvencije o pravima djeteta u kontekstu smanjivanja subvencija za smještaj djece u dječjim vrtićima. Prepoznavši važnost ove problematike u situaciji velike financijske opterećenosti građana, kao i nužnost suradnje lokalne zajednice kao važnog čimbenika u zaštiti prava i interesa djece s institucijom Pravobranitelja za djecu, spomenute udruge su promptno reagirale i prosljedile preporuku jedinicama lokalne i područne samouprave iz njihova djelokruga.

Pojedinim jedinicama lokalne samouprave ponovno smo se obraćali radi osiguravanja dostupnosti dječjih igrališta, njihove opremljenosti i sigurnosti, kao nastavak na preporuku koju smo uputili lokalnoj zajednici 2008. godine, a podržali smo i inicijative građana i udruga za uređivanjem i opremanjem dječjih igrališta.

U 2010. godini bavili smo se i praćenjem zaštite prava djece na poplavljenim područjima s obzirom da su 2010. godinu obilježile elementarne nepogode-poplave u pojedinim područjima Hrvatske. Kako bismo stekli uvid u ostvarivanje prava i interesa djece u uvjetima ugroženosti njihova života i zdravlja, zatražili smo izvješća od nadležnih tijela i poplavama pogođenih županija, o razmjerima prouzročenih šteta u odnosu na djecu i o postupanjima nadležnih institucija.

Subvencije za smještaj djece u dječjim vrtićima - Potaknuti napisima u dnevnim novinama o poskupljenju smještaja djece u dječjim vrtićima nekih jedinica lokalne i područne samouprave zbog novih pravila o subvencijama smještaja u dječjim vrtićima, pravobraniteljica je uputila preporuku svim općinama, gradovima i županijama da prilikom utvrđivanja mjera za osiguranje sredstava za zadovoljavanje javnih potreba u predškolskome odgoju i obrazovanju, koja se odnose na način određivanja i visinu subvencija smještaja djece u dječjim vrtićima, kao i prilikom izdvajanja i korištenja tih

sredstava, vode računa o pravima djeteta iz Konvencije o pravima djeteta i o potrebi visokokvalitetnih, materijalno povoljnih i dostupnih dječjih vrtića.

Prema Konvenciji obveza je države, na svim razinama, da poduzme sve odgovarajuće mjere da roditeljima olakša ispunjavanje sadržaja njihovih roditeljskih obveza i odgovornosti, ali i da, u skladu sa svojim prilikama i mogućnostima, osigura odgovarajuće mjere pomoći roditeljima i drugim osobama odgovornima za dijete u osiguravanju djeci životnih uvjeta koji odgovaraju njihovoj tjelesnoj, duševnoj, duhovnoj, moralnoj i socijalnoj razvoju, da osigura razvoj institucija, olakšica i službi za skrb o djeci te da poduzme sve odgovarajuće mjere kako bi djeca zaposlenih roditelja imala pravo koristiti institucije i službe za skrb o djeci koje im stoje na raspolaganju. Od općina, gradova i županija zatražili smo da nas izvijeste o mjerilima kojima su se rukovodile pri utvrđivanju pravila subvencioniranja smještaja djece u dječjim vrtićima, o načinu određivanja cijene smještaja i o njihovoj projekciji kako će se ove mjere odraziti na spomenuta prava djeteta iz Konvencije.

Preporuka u vezi sa subvencijama za smještaj djece u dječjim vrtićima upućena je na adrese 556 gradova i općina, uključujući Grad Zagreb i na adrese svih 20 županija u Republici Hrvatskoj. U vrijeme pisanja izvješća pristiglo je ukupno 46 izvješća (8%), od dvije županije, 27 gradova i 17 općina.

Neke jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dostavile su nam informaciju jesu li smanjivale svoj udio subvencioniranja smještaja u dječjem vrtiću, neke su nas obavijestile o načinu, iznosu ili postotku sudjelovanja roditelja i lokalne zajednice u ukupnoj ekonomskoj cijeni smještaja u dječjem vrtiću, a pojedine su dostavile detaljna izvješća o načinima odnosno modelima subvencioniranja. U izvješćima nalazimo i osvrtanja nekih jedinica lokalne samouprave na probleme osiguravanja novih smještajnih kapaciteta za predškolski odgoj i obrazovanje i prijedloge da izgradnja predškolskih ustanova treba biti u većoj mjeri financirana i od strane županija, nadležnih državnih tijela (ministarstava) i, primjerice, iz predpristupnih fondova EU.

S obzirom na nedostatan broj izvješća za sveobuhvatnu analizu te na raznovrsnost odgovora koje smo primili, ovdje ćemo načelno iznijeti određene specifičnosti i način sudjelovanja lokalne zajednice u financiranju javnih potreba u predškolskom odgoju i obrazovanju.

Iz zaprimljenih izvješća vidljiva je različitost ekonomske snage gradova, općina i županija, no istodobno vidljivo je da gotovo svi subvencioniraju smještaj djece u dječjim vrtićima s više od 50% udjela u ekonomskoj cijeni smještaja. Gotovo sve jedinice lokalne samouprave ističu da osiguravaju dodatna umanjena cijena za roditelje pod određenim uvjetima, primjerice, za djecu s teškoćama u razvoju, za svako sljedeće dijete iz iste obitelji koje pohađa dječji vrtić, za djecu samohranih roditelja, za djecu invalida Domovinskoga rata. Većina ih predviđa i oslobođenje roditelja od sudjelovanja u ekonomskoj cijeni, primjerice, za korisnike pojedinih prava iz sustava zdravstva i socijalne skrbi (pravo na osobnu invalidninu, pravo na stalnu novčanu pomoć, status roditelja njegovatelja), za djecu invalida Domovinskoga rata (ovisno ili neovisno o određenom postotku invaliditeta), za djecu poginulog, nestalog ili umrlog ratnog i civilnog invalida rata, za djecu roditelja slabijeg imovnog statusa, za djecu bez oba roditelja, za djecu s teškoćama u razvoju. Nekolicina jedinica lokalne samouprave pri određivanju udjela u ekonomskoj cijeni smještaja, primjenjuje dohodovni cenzus i ovisno o njemu određuju sudjelovanje roditelja u ekonomskoj cijeni. Tek dvije općine ističu da u cijelosti pokrivaju troškove smještaja djece u dječjim vrtićima (Općina Lokve i Općina Čačinci).

Neke jedinice lokalne samouprave su od početka pedagoške godine 2010./2011. (1. rujna 2010.) ili od 1. siječnja 2011. godine povećale udio roditelja u cijeni smještaja u dječjim vrtićima ili to planiraju tijekom 2011. godine. Iako je vidljiv trend povećanja ekonomske cijene smještaja u dječjim vrtićima i posljedičnog povećanja udjela roditelja u toj cijeni, pojedine jedinice lokalne samouprave nisu povećavale cijenu za roditelje unazad nekoliko godina, primjerice Općina Borovo, Općina Sveta Marija, Općina Đurmanec,

Općina Zlatar Bistrica, Grad Gospić, Grad Imotski, Grad Ogulin, Grad Đakovo, Grad Bjelovar, Grad Kutina, Grad Senj, Grad Otočac, Grad Delnice. Neke od njih ističu da to ne planiraju niti u 2011. godini, a neke ni u godinama koje slijede, unatoč gospodarskoj krizi. Time su pokazale socijalnu osjetljivost, osviještenost da potrebe djece moraju biti na prvome mjestu i spremnost da u razdoblju povećane financijske opterećenosti građana u gotovo cjelokupnom sustavu troškova, pronađu rješenja koja ne idu na štetu potreba djece. Smatramo da bi sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebale iskazati jednaku senzibiliziranost za potrebe djece i uvjete u kojima se djeca odgajaju i obrazuju.

Pojedine jedinice lokalne samouprave po istim kriterijima sufinanciraju programe i u dječjim vrtićima kojima je osnivač jedinica lokalne samouprave, i u onima drugih osnivača, radi osiguravanja veće dostupnosti predškolskoga odgoja i obrazovanja svoj djeci s prebivalištem na njihovu području. Osim toga, neke sufinanciraju i smještaj djece u dječjim vrtićima drugih jedinica lokalne samouprave, bilo zato što same nemaju vrtić, bilo zato što u njihovom vrtiću nema dovoljno mjesta za svu djecu kojoj je smještaj potreban. Nailazimo i na primjer grada u kojem je, na temelju ugovora sklopljenog između grada i vrtića drugih osnivača, osigurano smanjivanje iznosa sudjelovanja roditelja u cijeni smještaja djece, odnosno izjednačavanje s cijenom u gradskim vrtićima. Jedan grad obavijestio nas je da je u 2010. godini prvi puta proveden zajednički upisni postupak za gradske vrtiće i vrtiće drugih osnivača te da su, uz ispunjenje potrebnih uvjeta za upis, u pedagoškoj godini 2010./2011. sva djeca zaposlenih roditelja ostvarila pravo na upis i na jedinstvenu cijenu vrtića, i u gradskom vrtiću i u vrtićima drugih osnivača, iako je subvencija koju grad plaća vrtićima drugih osnivača manjeg iznosa od one za gradske vrtiće. Neke jedinice lokalne samouprave izvijestile su nas da u njihovim dječjim vrtićima nema „liste čekanja“ za smještaj djece oba zaposlena roditelja.

Jedan grad u kojem je do 2008. godine bio prisutan trend smanjivanja udjela roditelja u cijeni smještaja i gdje, zbog gospodarske krize, takvu praksu više nije moguće primijeniti, ukazao nam je pri obrazlaganju razloga takvih promjena da: *„se odluke koje se donose na državnoj razini odražavaju na gradski proračun...tako je došlo do znatnog smanjenja naših prihoda od poreza na dohodak (na godišnjoj razini cca 40 milijuna kuna), ali i drugih koje smo umanjili kako bi pomogli poduzetnicima, obrtnicima i građanima“*. Osim toga, grad je izrazio očekivanja da s preporukama pravobraniteljice za djecu budu upoznata i druga tijela i institucije koje su dužne skrbiti o djeci u području predškolskoga odgoja i obrazovanja.

Novi model subvencioniranja smještaja djece u zagrebačkim dječjim vrtićima bio je predmetom brojnih rasprava i reagiranja građana. Iz izvješća Grada Zagreba vidljivo je da bi, umjesto dosadašnje jedinstvene cijene, koja je vrijedila za svu djecu, s određenom strukturom olakšica koje je utvrdio Grad ili su ih roditelji ostvarivali prema odlukama tijela socijalne skrbi, roditelji prema novom modelu plaćali za redoviti 10-satni program od 200,00 do 1.800,00 kuna mjesečno, ovisno o mjesečnom prihodu po članu zajedničkog kućanstva, odnosno za redoviti poludnevni program od 130,00 do 1.170,00 kuna. Time bi se, kako Grad procjenjuje, sudjelovanje roditelja u cijeni smještaja, sa dosadašnjih 11% udjela, povećalo na oko 17%. Iako možemo razumjeti kriterij dohodovnog cenzusa, te iako nas Grad Zagreb obavještava da se eventualna povećanja u participaciji roditelja očekuju samo kod roditelja s najvećim primanjima, a da će se povećati broj roditelja čija će djeca ostvariti pravo na besplatan program te da postojećim promjenama nije umanjena dostupnost programima ranog razvoja, ipak nas zabrinjava kako će se ove promjene u cijenama odraziti na prava djece na dostupnost programa predškolskoga odgoja i obrazovanja i njihovu kvalitetu u situaciji velikog povećanja troškova života i općeg pada životnog standarda. Iz medija doznajemo da Grad Zagreb preispituje ovaj novi model koji bi se trebao primjenjivati od 1. srpnja 2011., potaknut brojnim građanskim inicijativama za njegovu promjenu, odnosno prilagodbu potrebama građana.

Neke općine, gradovi i županije pozdravile su preporuku pravobraniteljice za djecu u vezi sa subvencioniranjem smještaja djece u dječjim vrtićima i najavile da će prilikom utvrđivanja načina određivanja i visine subvencija smještaja djece u dječjim vrtićima, kao i prilikom izdvajanja i korištenja tih sredstava, voditi računa o pravima djeteta iz Konvencije na koja smo im ukazali. Jedna županija posebno je naglasila da su „*iznimno zadovoljni preporukama*“ pravobraniteljice za djecu koje će joj biti „*od velike pomoći pri utvrđivanju mjerila*“ za osiguranje sredstava za zadovoljavanje javnih potreba u predškolskome odgoju i obrazovanju.

Zaključno, jedinice lokalne i područne samouprave, prilikom kreiranja strategije, pravila i iznosa financiranja javnih potreba u predškolskome odgoju i obrazovanju, obvezne su voditi računa o pravima djece na dostupnost predškolskoga odgoja i obrazovanja, o njihovim pravima na odgoj i obrazovanje u uvjetima koji odgovaraju njihovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju, te o njihovim pravima na odgovarajuću pomoć njihovim roditeljima u ispunjavanju roditeljskih obveza i odgovornosti, kako zbog obveza iz Konvencije, tako i zbog činjenice da su one sunositelji jedne od mjera iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koja se odnosi na stvaranje prostornih, kadrovskih i drugih pretpostavki u cilju što kvalitetnijeg odgojno-obrazovnog procesa. U svrhu realizacije te mjere obvezne su stvarati uvjete za smještaj djece u dječje vrtiće i programe predškolskoga odgoja i obrazovanja na svom području i osiguravati više sredstava u svojim proračunima za izgradnju odgojno-obrazovnih ustanova, što je ujedno i jedna od preporuka Odbora za prava djeteta UN-a iz 2004. godine. Isto tako, radi provedbe jedne od mjera iz Nacionalnog plana aktivnosti, koje su također sunositelji, a koja se odnosi na pružanje društvene potpore obitelji u obavljanju odgojne uloge, obvezne su i na širenje mreže predškolskih ustanova i programa. Zbog toga smatramo da kod promjene pravila u subvencioniranju smještaja djece u dječjim vrtićima i kod povećanja cijena za roditelje, do kojih je u nekim lokalnim jedinicama već došlo ili bi moglo doći, općine, gradovi i županije istodobno moraju jamčiti da će sredstva koja su prihodovana zbog smanjenja subvencija javnih potreba u predškolskome odgoju i obrazovanju, doprinijeti poboljšanju kvalitete skrbi o djeci i dostupnosti ustanova za smještaj i skrb o djeci. Osim toga, budući da se bliži vrijeme upisa u dječje vrtiće nužno je roditelje što prije upoznati s jasno definiranim načinom i visinom njihova sudjelovanja u pokriću troškova predškolskoga odgoja i obrazovanja. Pri tome očekujemo da će se sve općine, gradovi i županije rukovoditi preporukom koju smo im uputili.

Dječja igrališta - Pravobraniteljica za djecu još je u 2008. godini uputila preporuku jedinicama lokalne samouprave o uređenju dječjih igrališta, s ciljem podizanja razine svijesti o potrebi osiguravanja dječjih igrališta i brige o njihovoj opremljenosti, uređenosti i sigurnosti, s obzirom na važnu ulogu koju lokalna zajednica ima u stvaranju poticajnog i sigurnog okruženja za djecu. Iz tada zaprimljenih izvješća vidljivo je da je dostupnost, sigurnost, uređenost i opremljenost dječjih igrališta različita u pojedinim jedinicama lokalne samouprave, a njihovi sadržaji nisu jednako dostupni svoj djeci. Unatoč pojedinačnim dobrim primjerima, dostupnost, uređenost i sigurnost dječjih igrališta i dalje ne možemo smatrati zadovoljavajućima, budući da su nam se i u 2010. godini obraćali roditelji ukazujući nam na loše stanje dječjih igrališta i prijavljivali slučajeve stradanja djece ili ukazivali da u njihovoj sredini nema mjesta za igru djece. U 2010. godini podržali smo i inicijative građana i udruga za uređivanjem i opremanjem dječjih igrališta.

Jedinicama lokalne samouprave upućivali smo, kao nastavak na općenitu preporuku iz 2008. godine, preporuke da poduzmu odgovarajuće mjere i radnje kako bi zaštitili zdravlje djece i postigli najvišu razinu njihove sigurnosti te smo upozoravali na važnost redovitog održavanja dječjih sprava za igru. Posebno je zabrinulo obraćanje majke čije se trogodišnje dijete povrijedilo na spravi za igru bez oznake ispravnosti i bez obavijesti o minimalnoj dobi korisnika. Jedinici lokalne samouprave preporučili smo da žurno utvrdi

stanje na svim igralištima za djecu te ukloni uočene nedostatke, a u konkretnom slučaju da, u odnosu na eventualne propuste, poduzme odgovarajuće radnje sukladno zakonu i ovlastima.

Nužno je da jedinice lokalne samouprave ažurno i kontinuirano brinu o sigurnosti, uređenosti, opremljenosti i dostupnosti dječjih igrališta, poštujući odredbe Zakona o općoj sigurnosti proizvoda i odredbe Zakona o komunalnom gospodarstvu.

U komunalnu djelatnost održavanja javnih površina spada, među ostalim, i održavanje dječjih igrališta. Prema Zakonu o komunalnom gospodarstvu jedinice lokalne samouprave te pravne i fizičke osobe koje obavljaju komunalne djelatnosti obvezne su osigurati trajno i kvalitetno obavljanje komunalnih djelatnosti te osigurati održavanje komunalnih objekata i uređaja u stanju funkcionalne sposobnosti. Iako je neupitna roditeljska odgovornost paziti na dijete, ukazivati mu na opasnosti i paziti da sprave za igru koristi na ispravan način, stavljanje natpisa kojim se građane obavještava da djeca sprave za igru koriste „na vlastitu odgovornost ili na odgovornost roditelja“ smatramo neprihvatljivim isključivanjem odgovornosti vlasnika ili ovlaštenih subjekata za održavanje dječjih igrališta u ispravnom stanju.

Na temelju praćenja ovog područja prava djece i u 2010. godini, zaključujemo da praksa vezana uz uređivanje, sanaciju i općenito rješavanje problema koji se tiču dječjih igrališta, nije ujednačena na području jedinica lokalne samouprave, kao i da igrališta još uvijek nisu na jednaki način dostupna svoj djeci. Smatramo da sva pitanja koja su od važnosti za sigurnu i bezbrižnu igru djece na dječjim igralištima nisu dovoljno jasno uređena niti objedinjena propisima. Donošenjem jedinstvenog propisa kojima bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje dječjih igrališta, kao i odgovornosti nadležnih, društvo bi pokazalo da je briga za djecu i njihovu sigurnost u ovom segmentu stvarna, a ne samo deklarativna.

Zaštita djece na poplavljenim područjima - Zbog većeg broja elementarnih nepogoda-poplava tijekom 2010., Ured pravobranitelja za djecu bavio se praćenjem zaštite prava djece s poplavljenih područja. Za vrijeme trajanja elementarnih nepogoda, kao i u periodu sanacije nastalih šteta, prava i interesi djece mogu biti višestruko ugroženi, posebice: pravo na život, na dostupnost pitke vode i hrane, smještaj, život uz roditelje, odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, institucionalnu skrb o predškolskoj djeci te na odgoj i obrazovanje.

Zato je Ured od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi (MZSS); Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ); Državne uprave za zaštitu i spašavanje; Hrvatskih voda; Krapinsko-zagorske županije; Istarske županije; Sisačko-moslavačke županije; Zagrebačke županije; Osječko-baranjske županije; Požeško-slavonske županije i Virovitičko-podravske županije zatražio izvješće o razmjerima prouzročenih šteta u odnosu na djecu te o postupanjima nadležnih institucija (pružanje materijalnih oblika pomoći te stambeno zbrinjavanje stradalih obitelji).

Iz izvješća Krapinsko-zagorske županije, Grada Klanjca i Općine Kumrovec vidljivo je da razmjeri prouzročenih šteta tijekom poplava nisu utjecali na ugroženost prava djece, s obzirom da se šteta na području Grada Klanjca odnosila na klizišta koja se ne nalaze u blizini obiteljskih kuća, dok su na području Općine Kumrovec u osam stambenih objekata u kojima živi osmero djece, obitelji bile izmještene iz svojih kuća, a brzom akcijom Crvenog križa obiteljima je pružena pomoć u saniranju stambenih uvjeta.

Iz izvješća koje je Ured zaprimio od Grada Buje, Grada Novigrada, Općine Brtonigla, Općine Fažana i Centra za socijalnu skrb Rovinj, vidljivo je da su zbog poplava nastala velika oštećenja objekata (športske dvorane i hotela) te šteta na poljoprivrednim nasadima, ali da pri tome nisu bila ugrožena dječja prava.

U izvješćima Osječko-baranjske i Virovitičko-podravske županije navodi se da nije došlo do potrebe stambenog zbrinjavanja obitelji, svakoj je obitelji bila dostupna pitka voda i hrana, da dječja prava nisu bila ugrožena te da stoga nije bilo potrebe za posebnim postupanjima u odnosu na djecu. U izvješćima

Požeško-slavonske županije, Grada Pleternice i Općine Čaglin navodi se da je zbog izlivanja rijeka Orljave i Londže došlo do evakuacije jedne obitelji, dok se dvjema obiteljima koje su bile odsječene od trgovina i liječnika dostavljala hrana i lijekovi, a da je izbjivanje djece s nastave bilo jednodnevno zbog zatvaranja državne ceste D-38. No, pritom nije došlo do ugrožavanja prava i interesa djece u smislu manjka dostupnosti pitke vode, smještaja i odgovarajuće zdravstvene zaštite.

Iz zaprimljenog izvješća Sisačko-moslavačke županije, Grada Siska vidljivo je da je zbog ugroze stanovništva Auto promet Sisak osigurao autobuse za eventualnu evakuaciju stanovništva; da je Crveni križ osigurao potrebnu odjeću, madrace, pokrivače, hranu i piće; da je dvorana Osnovne škole „22. lipanj“ bila pripremljena za smještaj evakuiranih obitelji te da je Gradsko društvo Crvenog križa Sisak bilo stalno na terenu i pružalo pomoć ugroženom stanovništvu. Općina Lipovljani je uložila dodatne napore u zaštiti zdravlja djece pojačanim kloriranjem bunara kako bi mogućnost zaraze bila smanjena na minimum. Prema izvješću Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo i vodno gospodarstvo Sisačko-moslavačke županije bilo je slučajeva obustave nastave u pojedinim školama, ali u relativno kratkom roku. Iz navedenog je razvidno da je lokalna zajednica poduzela različite mjere za pomoć djeci i njihovim obiteljima.

Kroz dostavljena izvješća Zagrebačke županije, Grada Samobora, Grada Svete Nedelje, Grada Ivanić Grad i Općine Brdovec vidljivo da je županija poduzela radnje kako bi zaštitila djecu i njihove obitelji te kako su u urgentnim, sveobuhvatnim i koordiniranim aktivnostima u otklanjanju opasnosti i šteta prouzročenih poplavom bile uključene mnoge relevantne institucije (policija, Javne vatrogasne postave, dobrovoljna vatrogasna društva, ekipa Državne uprave za zaštitu i spašavanje), kao i vlastiti tehnički i ljudski potencijal gradova i općina te da su zahvaljujući dobroj reakciji i organizaciji aktivnosti spriječene dodatne štete.

Na području Velike Gorice bio je osnovan prihvatni evakuacijski centar u Osnovnoj školi „Vukovina“ gdje je bio smješten dio od ukupno 300 evakuiranih stanovnika, dok je u Vatrogasnom domu u Novom Čiču bio organiziran centar humanitarne pomoći za prihvrat donacija poslovnih subjekata i privatnih osoba. U nekim područnim školama na najugroženijem području (Osnovna škola „Vukovina“, područne škole „Novo Čiče“, „Bukevje“ i „Veleševac“) nije bilo moguće organizirati nesmetano odvijanje nastave zbog nemogućnosti organiziranja školskog prijevoza i zbog neposredne opasnosti za djecu te se nastava od 17. do 21. rujna 2010. odvijala otežano ili je bila u prekidu. Pohvalna je akcija organizirana za djecu s najugroženijeg područja županije u vidu pružanja psihološke pomoći u okviru Centra za djecu, mlade i obitelj.

MZSS izvijestio nas je da su samo četiri centra za socijalnu skrb poduzela određene radnje iz svoje nadležnosti, i to: CZSS Velika Gorica, koji je popis korisnika stalne novčane pomoći dostavio Crvenom križu koji je tim obiteljima dijelio hranu, odjeću, obuću i higijenski pribor; CZSS Sisak, koji je odobrio tri jednokratne novčane pomoći te CZSS Zabok, Podružnica Klanjec te Zaprešić koji su odobrili po jednu jednokratnu novčanu pomoć u iznosima koje su obitelji tražile.

MZOŠ u svom je izvješću naveo kako nijedna škola na poplavljenim područjima nije bila ugrožena no da se nastava zbog sigurnosti djece održavala samo za učenike koji stanuju u blizini škola. Također je navedeno kako ministarstvo nije zaprimilo nijedan zahtjev ureda državne uprave ugroženih županija za prekidom nastave, premda je iz izvješća lokalne zajednice vidljivo da neke škole, radi sigurnosti djece, u određenom vremenu nisu radile.

Iz svega navedenog vidljiva je angažiranost lokalnih zajednica, koje su u skladu sa svojom ekonomskom snagom pružale stanovništvu pomoć u akciji zaštite i spašavanja od elementarne nepogode. Također je uočeno da gradske uprave zadužene za ovu problematiku, tijekom i nakon perioda poplava nisu vodile posebnu evidenciju o djeci, već samo opću za obitelji, no svim je zaprimljenim izvješćima zajedničko da

niti jedno dijete nije bilo bez pratnje roditelja, da život i zdravlje djece niti u jednom trenutku nisu bili ugroženi te je svima bila dostupna pitka voda, hrana i odgovarajuća zdravstvena zaštita.

3.11 MEDIJI I ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE

Lik djeteta u hrvatskim medijima najčešće je predstavljen kroz tri tipične slike. Prva je slika „jednog djeteta“ - djeteta koje je žrtva nasilja, nesreće ili sukoba vlastitih roditelja, djeteta koje je bolesno. Druga je slika „groznog djeteta“ - počinitelja nasilja, koji je bezobziran, neodgojen i opasan. A treća je slika „skupog djeteta“, djeteta iz reklame, sretnog i gotovo savršenog, zahvaljujući upravo reklamiranom proizvodu. Iako to nije realni prikaz stanja, takve slike nedvojbeno utječu na sliku djeteta u javnosti, a posredno i na način kako se djecu doživljava u društvu i na očekivanja koja se na njih usmjeravaju. Posredno ta slika utječe i na dječje shvaćanje sebe samih i na njihovo ponašanje te nas ona mora zabrinuti. Upravo je stoga vrlo važno, istraživati i analizirati način na koji se djecu predstavlja u medijima, ali i informirati i educirati javnost o tome, kako bi se i djeci i odraslima, ali i samim medijima, omogućilo da razviju kritički odnos prema stereotipnom prikazivanju djece. U skladu s time pravobraniteljica za djecu već godinama zagovara osnivanje istraživačko-razvojnog centra za medije i djecu, koji bi bio stručna potpora jačanju medijske kulture i djece i odraslih.

Tiskani mediji

Godina	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2008.	5106	2212	2824	652
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546

Ured pravobraniteljice za djecu prati medijski tretman djece i dječjih prava pretežno u tiskanim medijima te djelomično u elektroničkim medijima, pri čemu koristi usluge tvrtke koja analizira medijske sadržaje objavljene u nacionalnim i regionalnim dnevnim, tjednim i mjesečnim listovima te na radiju i televiziji. Premda nije riječ o preciznom istraživanju i analizi, brojčani podaci pružaju uvid u odnos medija prema djeci, osobito u tiskanim medijima, otkrivaju učestalost napisa o djeci i omogućuju usporedbe stanja u protekle tri godine. (Pojedine vijesti svrstane su istodobno u dvije ili tri tematske kategorije pa je ukupni broj manji od zbroja po kategorijama.)

Ohrabruje to što je porast vijesti o djeci najočitiji u skupini vijesti o dječjim pravima, koje zapravo pokrivaju različite aspekte života djece, a ne usko definirana područja zaštite i promicanja pojedinih dječjih prava. Prosjek od osam članaka dnevno o djeci općenito, upućuje na trajnu prisutnost tema o djeci i dječjim pravima u hrvatskim tiskanim medijima. No, zabrinjava to što se u prosjeku dnevno objavljuje gotovo isto toliko vijesti o nasilju nad djecom i među djecom.

Da takvo izvještavanje utječe na stvaranje negativne slike o djeci i mladima u društvu, upozoravaju i sama djeca. Istraživanje „Mišljenja i stavovi djece u Hrvatskoj“, koje je proveo UNICEF, Ured za Hrvatsku u 2009. godini, pokazuje da 16-godišnjaci procjenjuju kako mediji prikazuju mlade uglavnom negativno i neobjektivno, s previše predrasuda i stereotipa. Čak 37% djece navodi taj odgovor, 44% smatra da je prikaz mladih u medijima neutralan, a samo 15% smatra da je pozitivan. Medijima najviše zamjeraju to što ističu samo negativnosti o mladima, povezuju ih s drogom, alkoholom i tučnjavom, okrivljuju ih za sve, prikazuju ih kao neodgovorne i nezrele te je njihovo izvješćivanje neobjektivno, s previše predrasuda i stereotipa. Ispitanici navode da bi više trebalo isticati pozitivno, više govoriti o uspjehu mladih u školi,

na natjecanjima znanja, o njihovim športskim uspjesima. Smatraju i „... da su mladi općenito nedovoljno prikazani u medijima, da nedostaje više brige i razumijevanja za njih. Jednako tako, navode da treba govoriti o rješenjima za probleme, o tome kako promijeniti stanje te dati priliku mladima da sami govore i da se uvaži njihovo mišljenje.“ („Mišljenja i stavovi djece i mladih u Hrvatskoj“, UNICEF, Ured za Hrvatsku, 2011.)

Medijima valja priznati važnu ulogu koju imaju u upozoravanju na teškoće u funkcioniranju sustava zaštite prava djece, u podizanju razine javne svijesti i mobiliziranju javnosti da se više angažira u pojedinim područjima brige o djeci, pa i u stvaranju pritiska na institucije kako bi brže riješile pojedine probleme. Izvještavanje o problemima mladenačkog opijanja, o nužnosti bolje zaštite djece u prometu, o temama iz područja zdravstvene zaštite djece, osobito zaštite mentalnog zdravlja, o pravima djece s teškoćama u razvoju, o zaštiti djece u odgojnim i dječjim domovima, o različitim problemima u sustavu odgoja i obrazovanja, u nekim je slučajevima pokrenulo nadležne na djelovanje u korist djece. U medijima također nalazimo, iako rijetko, i vijesti o dječjem sudjelovanju u životu lokalne zajednice, o radu dječjih foruma, dječjih gradskih vijeća, o humanitarnim akcijama u kojima sudjeluju djeca u školi ili udrugama. Osobito vrijednim smatramo nastojanja medija da ozbiljno istraže pojedine pojave i probleme u odrastanju djece i otvore prostor stručnjacima koji se bave djecom te da pritom konzultiraju i samu djecu. No, djeci se rijetko pruža prilika komentirati pojave među mladima, iznijeti vlastita mišljenja, predlagati rješenja.

Nažalost, ona su medijima znatno zanimljivija kao žrtve i počinitelji nasilja ili kao djeca javnih osoba čije ponašanje privlači pozornost, a način izvještavanja o njima ostavlja širok prostor za ugrožavanje privatnosti, ponekad čak i sigurnosti djece. Pri izvještavanju o nekom negativnom ponašanju djece, mediji često otvaraju prostor građanima da javno iznose negativna i uvredljiva stajališta o djeci, sugerirajući da djeca uživaju preveliku zaštitu, da su nužne oštrije kazne, da im za prekršaje i kaznena djela treba suditi kao odraslima i slično. Pritom u drugi plan dopijevaju mišljenja stručnjaka, a potiče se strah od mladih i stvara se predodžba da su oni sami najveći krivci za porast nasilja, osjećaj nesigurnosti i niz drugih problema u društvu. U pojedinim slučajevima to je stvorilo atmosferu koja pogoduje linču.

Prikaz djece u hrvatskim dnevnim novinama - U suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, skupina studenata, bivših polaznika Komunikološke škole Matice hrvatske, provela je istraživanje o načinu na koji su djeca prikazana u medijima. Komunikološka škola je oblik izvanfakultetskog multidisciplinarnog stručnog usavršavanja koje se organizira jednom godišnje za 12 najboljih studenata novinarstva i komunikologije. Ustrojena je 2008. godine, kao aktivnost Odjela za medije Matice hrvatske, a suorganizatori su Fakultet političkih znanosti i Hrvatski studiji. Suradnja s pravobraniteljicom uspješno se odvija od 2008., pri čemu osobito vrijednim smatramo trajnu usmjerenost Komunikološke škole prema podizanju razine svijesti o važnosti zaštite dječjih prava u medijima i razvijanja medijske kulture djece i mladih. Bivši polaznici Komunikološke škole ostaju u kontaktu s voditeljima i Odjelom za medije Matice hrvatske te mnogi od njih i kasnije sudjeluju u različitim projektima u vezi s medijima. Jedan od tih projekata je istraživanje „Prikaz djece u hrvatskim dnevnim novinama“.

Istraživanjem je obuhvaćeno sedam vodećih dnevnih listova u Hrvatskoj, to jest svi prilozi koji se odnose na djecu, objavljeni tijekom 2010. godine. Uskoro očekujemo cjelovite rezultate istraživanja, a zasad su obrađeni podaci za prvih šest mjeseci 2010.

Rezultati analize provedene na ukupno 1774 priloga, objavljenih u tom razdoblju, pokazali su da mediji zaista najčešće izvještavaju o djeci u negativnom kontekstu, budući da se od 11 dominantnih tema, čak sedam odnosi na priloge negativnog karaktera. Na prvom mjestu su nasilje među djecom, zatim nesretni slučajevi (stradanja u prometu i drugo), zlostavljanje djece od strane vršnjaka ili starije djece, kriminalne ili prekršajne radnje koje su počinila djeca, seksualno zlostavljanje djece koje su počinili odrasli, zatim

nasilje u obitelji, bolest djece, pedofilija te zlostavljanje djece od strane odraslih osoba koje nisu članovi obitelji. Jedine zastupljenije afirmativne teme su djeca s teškoćama u razvoju i dječja prava općenito.

Nažalost, istraživanje je pokazalo i da mediji često otkrivaju identitet djece, čak i onda kad bi on svakako trebao ostati sakriven, na primjer, kad su djeca žrtve, počinitelji ili svjedoci nasilja, zlostavljanja, kriminalnih djela ili su to članovi njihove obitelji. Identitet djece bio je doista posve zaštićen u 54 posto tekstova. U nekim tekstovima zaštita identiteta nije bila nužna, no osobito zabrinjava to što je identitet djeteta bio otkriven u više od 25 posto slučajeva u kojima je morao ostati skriven radi zaštite djetetove dobrobiti. Pritom mediji ponekad objavljuju čak puno ime i prezime djeteta, rjeđe i fotografiju, no najčešće identitet djeteta otkrivaju neizravno, objavljujući imena roditelja, mjesto gdje dijete živi, naziv škole i druge podatke.

Istraživanje bilježi i stanoviti napredak u izvještavanju o samoubojstvima djece, u odnosu na prijašnje godine kad je zabilježen izrazito senzacionalistički tretman ovih tema. Rezultati su pokazali da u prvoj polovici 2010. suicidi djece uglavnom nisu bili vijesti na naslovnica, nisu popraćeni fotografijama djece niti su senzacionalistički tretirani. No u pet slučajeva objavljen je identitet djeteta, a u šest slučajeva novinari su prenosili preuranjene zaključke o razlozima samoubojstva, što upućuje na nepoznavanje ili na neprihvatanje stručnih smjernica o izvještavanju o samoubojstvima. Niti u jednom tekstu nisu navedi brojevi SOS telefona na kojima se može zatražiti psihološka pomoć.

Suradnja s medijima i Hrvatskim novinarskim društvom - Prema podacima koji su nam dostupni, u protekle tri godine **vijesti o radu pravobraniteljice za djecu** kontinuirano su prisutne u medijima. Mediji su se uglavnom odazivali na pozive Ureda pravobraniteljice za djecu i pratili sva događanja koje je Ured organizirao. Redovito su izvještavali o inicijativama pravobraniteljice te prenosili njezine apele i poruke upućene u povodu Dječjeg tjedna, Dana Konvencije o pravima djeteta, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece i u drugim prigodama.

Godina	Televizija	Radio	Tisak
2008.	84	99	652
2009.	119	166	463
2010.	95	119	546

Tijekom 2010. Ured je odgovarao na veliki broj novinarskih upita. Među njima su najčešća bila pitanja u vezi s nasiljem nad djecom i među djecom, zatim o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja, o zaštiti privatnosti djece u medijima i zaštiti od potencijalno štetnih sadržaja, o nastupima djece u medijima i njihovim pravima na zaštitu od vrijeđanja i drugih postupaka koji im mogu štetiti. Po učestalosti zatim slijede pitanja o radu Ureda pravobraniteljice i o Konvenciji o pravima djeteta, o zaštiti djece u oglašavanju, o dostupnosti dječjih vrtića, o maloljetničkom opijanju i slično.

Smatramo da je rad Ureda dovoljno zastupljen i u tiskanim i u elektroničkim medijima, što pomaže njegovoj vidljivosti te potiče i odrasle i djecu na komunikaciju s Uredom. Nažalost, ni u medijskim prikazima nisu uvijek prepoznate stvarne ovlasti pravobraniteljice za djecu, kao ombudsmana, te se uz nju vezuju nerealna očekivanja ili ju se čak proziva zbog toga što nema ovlasti neposredno rješavati slučajeve i sankcionirati kršenja prava djece, već može na to poticati nadležna tijela i institucije, dajući im upozorenja, prijedloge i preporuke.

Ured surađuje s Hrvatskim novinarskim društvom, čije Vijeće časti se redovito očituje i postupa po prijavama pravobraniteljice za djecu o pojedinačnim slučajevima kršenja prava djece u medijima. Vijeće časti svojim radom nastoji među novinarima pridonijeti podizanju razine svijesti o važnosti zaštitite

privatnosti djece u medijima. Pravobraniteljica za djecu podržala je javni apel HND-a za osnivanjem Vijeća za medije, kao samoregulacijskog tijela, koje bi trebalo pridonijeti podizanju profesionalnih standarda i novinarske etike u medijima. Uloga Vijeća za medije bila bi trajno stručno praćenje medija i sankcioniranje loše prakse.

Povrede prava djece u medijima - Tijekom 2010. godine Uredu pravobraniteljice za djecu prijavljeno je 40 slučajeva povrede prava privatnosti djece u medijima. Najčešće je riječ o objavi djetetove fotografije ili punog imena i prezimena te otkrivanju identiteta njegovih roditelja, ili podataka o mjestu stanovanja, školi koju pohađa i specifičnim okolnostima po kojima je bilo moguće otkriti identitet djeteta. U većini slučajeva bila je riječ o izvještavanju u negativnom kontekstu te je objavljivanjem identiteta nanesena šteta djetetu. Djeca su korištena kao ilustracija vijesti o neprimjerenim postupcima jednog od roditelja, ponekad i kao sredstvo obračuna među roditeljima i bivšim partnerima. Slika djeteta korištena je uz vijest u kojoj susjeda optužuje djetetove roditelje za neprimjereno ponašanje prema njoj i drugim susjedima. U više slučajeva djetetova slika ili izjava korištene su kao ilustracija negativnog trenda u ponašanju djece – nasilja, rasizma, nehumanog odnosa prema životinjama, kockanja, konzumacije alkohola. U pojedinim vijestima otkriven je izravno ili neizravno identitet djece koja su bila žrtve, svjedoci ili počinitelji kaznenih djela. Također je, otkrivanjem identiteta oca osumnjičenog za spolno zlostavljanje vlastitog djeteta, bezobzirno ugrožena dobrobit djeteta, pri čemu su pojedini mediji pokazali potpuno nepoštovanje novinarske etike.

Mediji sve češće prenose i informacije o djeci do kojih dolaze putem Facebooka, a pritom se događa da ne vode računa o zaštiti njihova identiteta. Neki se opravdavaju time da osoba koja informacije o sebi objavljuje na Facebooku očito ne drži do svoje privatnosti, međutim, kad je riječ o djeci, novinari su dužni voditi računa o njihovom najboljem interesu i prikriti njihov identitet. Roditelji su se žalili i na pojave lažnih profila na Facebooku otvorenih pod imenima njihove djece, koji su obilovali uvredljivim sadržajem o djeci.

U protekloj smo se godini prvi put susreli s pojavom da pojedine udruge, koje prikupljaju donacije za liječenje oboljele djece i djece s teškoćama u razvoju objavljujući fotografije djece na svojim internetskim stranicama i u medijima, ne dopuštaju roditeljima da se povuku iz takve akcije, sve dok ne prikupe „planiranu“ količinu sredstava, veću od iznosa koji je stvarno potreban djetetu. Po isteku ugovora s jednom takvom udrugom, majka je zahtijevala da se slika njezinog sina i njegovi podaci uklone s internetske stranice, na što predstavnici udruge nisu pristali, obrazlažući to time da još nisu pokrili troškove svoje kampanje. Slika je uklonjena tek nakon intervencije policije, koja je utvrdila da u ugovoru, koji je majka potpisala s udrugom, uvjeti nisu bili na taj način definirani.

Nažalost, često roditelji sami neodgovorno iznose u medijima podatke o svojoj djeci. Neki od njih pritom optužuju drugog roditelja zbog navodnog kršenja djetetovih prava. Roditelji koji ne prezaju od manipulacije vlastitom djecom kako bi ostvarili neki vlastiti interes, nažalost, prečesto dobivaju prostor u medijima, a novinari zaboravljaju da ih Kodeks časti obvezuje da, i kad postoji roditeljska suglasnost za medijsko izlaganje djeteta, u svakom pojedinom slučaju trebaju procijeniti hoće li objavom podataka nanijeti štetu djetetu.

Novinari i urednici i dalje ne prepoznaju važnost zaštite identiteta djece smještene u udomiteljskim obiteljima i domovima za djecu. Njihove slike objavljuju se često bez prikrivanja lica, a uglavnom u namjeri isticanja dobrotvornog djelovanja sudionika humanitarnih akcija, kojima se prikuplja pomoć za njihov dječji dom, ističu se zasluge udomitelja i slično. Posvojitelj djece požalio se da su u dnevnim novinama objavljene fotografije djece iz vremena kad su bila kod udomitelja, a pritom su objavljena i njihova osobna imena.

Roditelji su se žalili i na pojavu da pojedine političke stranke u lokalnoj zajednici posjećuju dječje vrtiće i donose djeci darove, primjerice uz blagdane pa se pritom fotografiraju s djecom i slike objavljuju u medijima. Osoblje vrtića za to ne traži posebnu suglasnost roditelja, jer smatra da je to „pokriveno“ općom suglasnošću roditelja da se djeca snimaju za potrebe vrtića i predstavljanje rada vrtića u medijima. Međutim, roditelji ne žele da se njihova djeca pritom koriste i za populariziranje pojedinih stranaka.

Činjenicu da fotografiranje s vlastitom djecom mnogim javno eksponiranim ličnostima donosi veću popularnost naveliko iskorištavaju i mediji i *celebrityji* pa su gotovo sve novine i portali puni njihovih slika s djecom. To nije nužno kršenje prava djece, ako su slike snimljene uz suglasnost roditelja i same djece, no ponekad nije tako. Događa se da mediji organiziraju doslovce „lov“ na djecu poznatih, nastojeći ih snimiti u šetnji s roditeljima. Objava tako snimljenih fotografija osobito je problematična kad se nađu uz vijesti o bračnom brodolomu, nevjeri ili sukobu sa zakonom njihovih roditelja. Ako se time i želi javnost upozoriti na njihovo neprimjereno ponašanje, slikama djece tu nije mjesto, jer ona nisu odgovorna za ponašanje roditelja.

Osim navedenih 40 prijava, Ured pravobraniteljice za djecu štitio je prava djece u medijima i u brojnim drugim predmetima. Inicirao je i sudjelovao u različitim aktivnostima u vezi sa zaštitom i promicanjem prava djece u medijima, reagirao je i odgovarao na upozorenja i upite roditelja, djece, novinara, studenata i ostalih građana zainteresiranih za zaštitu dječjih prava. Takvih je predmeta u protekloj godini bilo ukupno 253, najviše ih se odnosilo na zaštitu privatnosti djece (46), zatim na oglašavanje (28) ili zaštitu djece od pornografskih sadržaja u medijima (19). Upravo u ova tri područja uočene su teškoće u zaštiti prava i interesa djece zbog nedovoljne pravne regulative ili zbog nezadovoljavajuće primjene zakona. Sve češće korištenje djece u snimanju reklama otvara pitanja zakonske reguliranosti (uvjeta tijekom snimanja i slično), ali i etičnosti takvog dječjeg rada. Javnost je osobito iritirana potpunim ignoriranjem propisa o zaštiti djece od pornografskih sadržaja koji su im dostupni putem dnevnih novina i mnogih drugih medija, kao i nespremnošću nadležnih institucija da spriječe i sankcioniraju takvo ponašanje medija.

Postupanje Ureda u slučaju kršenja prava djece u medijima - Kod većine prijava zbog povreda privatnosti djece Ured je djetetove roditelje ili skrbnike uputio na mogućnosti zaštite djetetovih prava koje su im na raspolaganju: da od medija zahtijevaju ispravak ili ispriku, da mogu zahtijevati uklanjanje podataka o djetetu iz on-line izdanja, da prijave novinara i urednika Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva i da pokrenu privatnu tužbu protiv nakladnika. Pojedini roditelji odlučuju se na to, te pritom traže i mišljenje pravobraniteljice o kršenju prava djeteta u konkretnom slučaju.

U pojedinim slučajevima pravobraniteljica je reagirala na vlastitu inicijativu, bez prijave roditelja, procijenivši da je riječ o teškom kršenju prava djece. U brojnim slučajevima kad su roditelji sami ugrozili privatnost djece u medijima, upućena je preporuka nadležnom centru za socijalnu skrb da ih upozori kako to nije u najboljem interesu njihove djece. U jednom osobito teškom slučaju podnesena je prijava državnom odvjetništvu protiv roditelja koji je, među ostalim, i neprimjerenim medijskim izlaganjem djeteta ugrozio njegovu dobrobit.

Pravobraniteljica je u 2010. godini, u skladu sa svojim ovlastima, uputila 15 pisanih upozorenja pojedinim tiskanim i elektroničkim medijima u pojedinačnim slučajevima u kojima su ugrozili prava djeteta na zaštitu privatnosti. Na žalost, tek se nekoliko urednika očitovalo na ta upozorenja i priznalo pogrešku. Također je podnijela 12 prijava Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva, koje je dosad izreklo 10 opomena i težih opomena novinarima i urednicima (u jednom slučaju opomena nije izrečena, jer je pogreška priznata i sankcionirana unutar redakcije, a drugi do trenutka pisanja izvješća još nije došao na

red za razmatranje). O šest slučajeva povrede privatnosti djeteta u medijima pravobraniteljica je izvijestila Državno odvjetništvo, ali zasad nemamo saznanja o daljnjem postupanju u vezi s time.

Zbog povrede privatnosti djeteta u elektroničkim medijima uputili smo tri prijave Vijeću za elektroničke medije, a ono je po dvije postupalo, ali nas, na žalost, o tome nije izvijestilo pisanim očitovanjem.

Pravobraniteljica je obavijestila Državno odvjetništvo i o kršenju Zakona o medijima u dijelu koji se odnosi na zaštitu djece od izlaganja pornografskim sadržajima, u novinama koje se smatraju obiteljskim, a ne pornografskim tiskom. U vezi s time pravobraniteljica je podnijela tri prijave protiv dva dnevna lista. Jedan od tih prijedloga je odbačen, a za druga dva još čekamo odgovor. Zbog prikazivanju pornografskih sadržaja ili oglasa za pornografske usluge u elektroničkim medijima, na način da su dostupni djeci, pravobraniteljica je podnijela i dvije prijave Vijeću za elektroničke medije, no o njihovom eventualnom postupanju po tim prijavama nemamo saznanja.

Zaštita od neprimjerenih medijskih sadržaja - U području zaštite djece od neprimjerenih medijskih sadržaja ostvaren je djelomični napredak donošenjem novog Zakona o elektroničkim medijima, iz 2009., te osobito donošenjem novog Pravilnika o zaštiti maloljetnika, u svibnju 2010. godine. Pravilnik je, uz postojeće odredbe o obveznom označavanju programskih sadržaja koji nisu primjerni djeci i ne smiju se prikazivati u tzv. „štićenom vremenu“, od 7 do 21 sat (odnosno do 22 i 23 sata), uveo i neke segmente zaštite djece, kojih nije bilo u prethodnom Pravilniku. Na primjer, naglasio je važnost i propisao način zaštite privatnosti djece, te zaštitu njihova ugleda i časti zabranivši vrijeđanje i omalovažavanje djece. Propisana je obveza da prikazivanju uznemirujućih i nasilnih prizora u informativnom programu mora prethoditi upozorenje da slijedi sadržaj koji bi mogao ugroziti djecu. U Pravilnik su uključene i odredbe koje štite djecu u području oglašavanja, te u području nagradnih igara, zabranjeno je prije 23 sata prikazivati programe vezane za proricanje budućnosti i gatanje ili igre kladenja, a i detaljnije su opisane mjere zaštite maloljetnika i kad je riječ o programskim sadržajima radija i elektroničkih publikacija.

No primjena ovih propisa i dalje je sporna. Svakodnevno u televizijskim programima možemo vidjeti brojne primjere kršenja Pravilnika i Zakona o elektroničkim medijima, a broj izrečenih opomena Vijeća za elektroničke medije znatno je manji od stvarnog broja prekršaja. Unatoč uvjerenjima da Vijeće provodi kontinuirani nadzor nad programima i unatoč jasnim zakonskim odredbama i propisanim visokim novčanim kaznama, stječe se dojam da kršenje Zakona uglavnom prolazi bez ozbiljnijih posljedica za televizijske nakladnike.

Pornografski sadržaji i dalje su lako dostupni djeci. Službena tijela na to ne reagiraju na zadovoljavajući način, smatraju da u tom području roditelji trebaju zaštititi svoju djecu, zanemarujući činjenicu da mnogi od njih niti ne znaju koji su sve sadržaji dostupni djeci. Na primjer, na kioscima i u izlozima prodavaonica tiska, u „programima za odrasle“ putem kabelskih televizija. Pornografski oglasi dostupni su na teletekstu te na omotu tjednih tv-priloga u visokonakladnim dnevnim novinama, na što nadležna tijela godinama ne reagiraju, a ignoriraju se i upozorenja pravobraniteljice za djecu. Iako se očekuje da roditelji preuzmu odgovornost za djecu, ne posvećuje se dovoljna pažnja pripremi i informiranju roditelja o tome kako zaštititi djecu. Mnogi od njih nisu upućeni u primjenu tzv. „roditeljske zaštite“ na kabelskim televizijama, pojedine „obiteljske“ novine koje objavljuju i pornografske oglase i druge slične sadržaje, na naslovnici ne objavljuju upozorenje o takvom sadržaju te općenito nedostaju informacije za roditelje o njihovim novim odgovornostima na ovom području.

U prošlogodišnjem Izvešću o radu, upozorili smo kako se stječe dojam da je u hrvatskom društvu prihvatljivo da pornografija bude dostupna djeci, a stanje se, na žalost, ni u 2010. nije poboljšalo. Stoga moramo podsjetiti da Konvencija o pravima djeteta u članku 17. zahtijeva od država da osiguraju zaštitu djece od informacija i materijala koji ugrožavaju njihovu dobrobit. Budući da postojeće zakonske odredbe

u Zakonu o medijima to očito ne osiguravaju, predložili smo Ministarstvu kulture da se one preispitaju i poboljšaju, ali i da se osigura djelotvorniji nadzor nad njihovom primjenom.

Djelotvornost mehanizama zaštite prava djece u medijima - Premda možemo reći da je proteklih godina u Hrvatskoj porasla svijest o potrebi zaštite privatnosti djece u medijima, često je ta zaštita samo formalna pa mediji balansiraju na rubu zakona, bez stvarne želje da zaštite najbolji interes djeteta. Na primjer, često će na slici „zamagliti“ lik djeteta, a zanemarit će činjenicu da su na istoj slici i djetetovi roditelji predstavljeni punim imenom i prezimenom. Ili će u vijesti o nasilju nad djetetom ili o sukobu njegovih roditelja objaviti niz specifičnih podataka o djetetu i sve informacije po kojima ga se može prepoznati i bez navođenja imena. Detaljno će opisivati način zlostavljanja djeteta, što kod žrtve dovodi do sekundarne viktimizacije, a također ju izlaže mogućim neugodnim reakcijama okoline, koja vjerojatno zna da je dijete zlostavljano, ali ne mora znati i sve jezive detalje zlostavljanja. Mediji često ne poštuju ni dostojanstvo stradalog ili umrlog djeteta, o kojem nastoje navesti što više pojedinosti.

Nažalost, brojna kršenja prava djece na zaštitu privatnosti prolaze bez kazne. Već godinama upozoravamo da je zaštita prava djece manjkava posebno u području tiskanih medija, zbog nedostatka regulatora koji bi nadzirao provedbu Zakona o medijima i promptno reagirao na svako njegovo kršenje, neovisno o tome jesu li djetetovi roditelji ili skrbnici spremni pokrenuti privatnu tužbu. Roditelji opravdano očekuju da neko tijelo sankcionira neetične i nezakonite poteze medija na štetu djece te su često razočarani što pravobraniteljica nije i ne može biti tijelo s takvim ovlastima. Upućivanje da se obrate izravno nakladniku i zahtijevaju ispriku nisu uvijek spremni prihvatiti, a oni koji su se obratili uredništvu, kažu da doživljavaju neugodne reakcije novinara i urednika te da su se oni rijetko spremni ispričati i priznati pogrešku.

Iako u području elektroničkih medija postoji Vijeće za elektroničke medije kao regulator, ni tu situacija nije mnogo bolja, iako je zakon jasno odredio ovlasti u tom području. Bolje je jedino to što se točno zna kome treba prijaviti kršenje prava djece. No, Vijeće za elektroničke medije i dalje ne reagira u svim slučajevima kršenja zakona, a najveći problem je to što se ustručava izreći najtežu sankciju, a to je oduzimanje koncesije. Ta bi mjera vjerojatno bila najučinkovitija, jer bi najteže pogodila nakladnike i odvratila ih od kršenja zakona. Iako Vijeće ima pravo na podizanje optužnih prijedloga, njihova iskustva nisu pozitivna te tvrde da pravosuđe reagira vrlo sporo na njihove prijave, a u pojedinim slučajevima čak proglašava Vijeće nenadležnim, unatoč jasnim ovlastima koje mu je dodijelio Zakon o elektroničkim medijima.

Dakle, iako postoji spremnost da se na normativnoj razini uredi zaštita prava djece u medijima, u praksi se ona doživljava manje važnom, ne primjenjuju se sankcije predviđene za to i nema stvarne spremnosti za provedbu propisa.

Medijski sadržaji za djecu - Konvencija o pravima djeteta zahtijeva od država da osiguraju djetetu pristup informacijama, osobito onima koje su važne za djetetovu dobrobit. Također ističe važnost poticanja proizvodnje kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu, pogotovo onih koji mogu pridonijeti promicanju prava djeteta. Iako u aktualnim zakonima, kao što su Zakon o elektroničkim medijima i Zakonu o HRT-u, postoje osnove za ostvarivanje tih prava djece, još uvijek nedostaje osmišljena politika na tom području, te se stječe dojam da je zakonskim formulacijama samo formalno odrađena obveza koja proizlazi iz Konvencije o pravima djeteta.

Iako Zakon o elektroničkim medijima navodi da je djelatnost objavljivanja audiovizualnog i radijskog programa koji je namijenjen djeci i mladima od interesa za Republiku Hrvatsku, položaj dječjeg radijskog i televizijskog programa za djecu, čak i na Hrvatskoj radioteleviziji, znatno je ispod optimalnoga. Nedostaju kvalitetni i pedagoški vrijedni sadržaji, na televiziji nedostaju takvi sadržaji iz domaće proizvodnje i sadržaji namijenjeni djeci nacionalnih manjina. U načelu se smatra da se dječje potrebe za tv-programom

podmiruju crtanim filmovima, u kojima je, nažalost, često mnogo nasilja. Vrijeme emitiranja dječjeg programa također ne respektira dječje potrebe i dnevni raspored. Dječji tv-program emitira se dok su djeca u školi, mogu ga pratiti samo ona koja pohađaju popodnevni turnus. Nisu iskorištene ni mogućnosti razvoja medijske kulture putem elektroničkih medija. U najavama programa rijetko se koristi mogućnost informiranja djece i roditelja o terminima emitiranja dječjih emisija na radiju i televiziji, što bi pomoglo razvijanju navika praćenja određenih dječjih emisija i gotovo nikad se roditelje i djecu ne upućuje na osobito kvalitetne emisije koje će privući pažnju djece, a obrađene su na pedagoški primjeren način.

Koliko je važno da ti sadržaji budu kvalitetni pokazuje i podatak iz UNICEF-ovog istraživanja „Mišljenja i stavovi djece i mladih u Hrvatskoj“, prema kojem je gledanje televizije druga po redu najučestalija aktivnost i mlađe i starije djece u slobodno vrijeme, odmah nakon druženja s prijateljima. Istraživanje upućuje i na to da srednjoškolci nisu zadovoljni sadržajima koji im se nude na televiziji, općenito. Najveća je primjedba to što u televizijskom programu nema dovoljno sadržaja o mladima. Tako 45% srednjoškolaca smatra da su emisije koje se tiču mladih „osrednje“ zastupljene na televiziji, 33% smatra da ih nema dovoljno, a 19% da ih ima dovoljno. Najčešće navode da im u televizijskom programu nedostaju zabavni sadržaji, poput športa, filmova i glazbe, ali jednako tako ističu da bi više prostora trebalo dati zdravstvenim temama za mlade, temama o spolnom životu i seksualnosti mladih, o ovisnostima o drogi, alkoholu i cigaretama. Također bi željeli više tema o školi i mogućnostima nastavka školovanja te da se općenito više govori o životu mladih.

Ove poruke mogu biti poticaj i putokaz za promjene. No za osmišljavanje cjelovite politike proizvodnje i objavljivanja uistinu vrijednih sadržaja za djecu, koji će pridonijeti ostvarivanju njihovih prava u području medija, neophodna su i ciljana istraživanja mišljenja i potreba dječje publike, ali i stručno definiranje kriterija kvalitete medijskih sadržaja namijenjenih djeci i mladima. Stoga je u ovom području nužno intenzivnije angažiranje stručnjaka koji se bave istraživanjem i vrednovanjem najraznovrsnijih sadržaja za djecu u svim područjima: od književnosti, glazbe, filma i kazališta, do pedagogije, psihologije i dječjih prava.

3.12 NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE

Ured pravobraniteljice za djecu sunositelj je provedbi aktivnosti Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine u područjima: odgoja i obrazovanja, uloge obitelji u podizanju i odgoju djece, zaštite zlostavljane i zanemarene djece te u području medija. Održali smo brojna izlaganja za djecu, ali i djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova, psihologe, socijalne radnike, novinare i druge stručnjake koji su s njima u svakodnevnom neposrednom kontaktu. Ostvarili smo suradnju s fakultetima kroz predavanja za studente o zaštiti prava djece. Ured je uputio i niz preporuka nadležnim tijelima nastojeći inicirati i potaknuti djelovanja koja vode realizaciji mjera predviđenih Nacionalnim planom.

S ciljem razvijanja kvalitete poučavanja i sprečavanja isključenosti pojedinih kategorija djece iz odgojno-obrazovnog sustava Ured je uputio MZOŠ-u preporuke u pogledu: sprečavanja nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, izricanja pedagoških mjera i ocjenjivanja učenika, zapošljavanja stručnih suradnika, praćenja i vrednovanja rada odgojno-obrazovnih djelatnika, organizacije rada, prava djece na obavještenost i sudjelovanje, zaštite učenika u kriznim situacijama, uvođenja zdravstvenog odgoja, prijevoza učenika, suradnje s roditeljima, zaštite privatnosti, promicanja prava djece putem učeničkih časopisa, obrazovanja o ljudskim/dječjim pravima i obilježavanja Dana Konvencije, zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja pri obavljanju stručne prakse u školama, zaštite djece s teškoćama u razvoju, djece s poremećajima u ponašanju i djece pripadnika nacionalnih manjina, kao i o osiguranju kvalitete obrazovanja učenika u otočnim školama. Preporuke su bile usmjerene i na potrebu prilagodbe obrazovnih i nastavnih oblika, metoda i sredstava rada potrebama učenika, osiguranje odgovarajućih programa uključivši i one za učenje na daljinu i sredstva za njihovu provedbu u odgojno-obrazovnim

ustanovama radi ostvarivanja prava učenika s teškoćama u razvoju na primjerene programe obrazovanja. Svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave upućena je preporuka vezano uz subvencioniranje smještaja djece u dječje vrtiće kako bi se osigurao razvoj ustanova, olakšice i dostupnost službi za skrb o djeci, kao i da se vodi računa o potrebi visokokvalitetnih, materijalno povoljnih i dostupnih dječjih vrtića.

Ured je, s ciljem razvijanja učinkovitih preventivnih programa, organizirao okrugli stol pod nazivom „Prevencija poremećaja u ponašanju djece u školi“ te su upućene preporuke vezano uz implementaciju UNICEF-ovog programa „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“, potrebu educiranja djece za samozaštitu u kriznim situacijama, potrebu preventivnog rada s roditeljima i osnaživanja obiteljskih centara. Nekim gradovima upućena je preporuka o potrebi osiguranja primjerenih prostora i sadržaja za kvalitetno i osmišljeno provođenje slobodnog vremena djece i mladih, kao i o osiguranju odgovarajućih uvjeta na dječjim igralištima.

U provođenju mjere promicanja odgovornog roditeljstva u medijima te osiguranju dostupnosti informacija roditeljima, u *Večernjem listu* objavljene su kolumne pravobraniteljice za djecu namijenjene prije svega roditeljima, ali i široj javnosti. Objavljen je zbornik „Dječja prava i slobodno vrijeme“ i hrvatsko-engleski zbornik „Djeca i konfliktni razvodi“. Javnosti su putem medija upućene poruke uz Dječji tjedan, Dan konvencije o pravima djeteta te o brojnim temama iz različitih područja zaštite prava i interesa djece (nasilje nad djecom i među djecom, sigurnost djece u igraonicama i na dječjim igralištima, opasnosti od petardi i drugih eksplozivnih sredstava i dr.). Kako bi se osigurala obaviještenost roditelja o raspolaganju imovinom djeteta, putem Hrvatske udruge banaka svim kreditnim institucijama u RH upućena je preporuka o potrebi senzibiliziranja zaposlenika za područje zaštite imovinskih prava djece, njihovo upoznavanje sa zakonskim odredbama koje reguliraju ovo područje te davanje odgovarajućih informacija roditeljima kako bi se izbjegli nesporazumi.

U provođenju mjere poticanja djece na socijalizaciju, širenje znanja, stvaralačkog izražavanja i djelovanja te na aktivni odmor i razonodu, upućene su preporuke o potrebi uključivanja djece iz domova drugih osnivača i vjerskih zajednica u organizirane športske i dramske susrete. Navijačkim udrugama klubova 1. HNL upućena je preporuka o primjeni načela nenasilja i nenasilnog navijanja te isključivanju počinitelja nasilja iz navijačkih udruga.

U zaštiti prava djece u medijima Ured kontinuirano prati medijski tretman djece u tiskanim i elektroničkim medijima te upućuje upozorenja, preporuke i prijedloge institucijama, tijelima i pojedincima za sprečavanje štetnih djelovanja. Tijekom 2010. godine upućeno je 15 upozorenja glavnim urednicima i nakladnicima medija, 12 prijava Vijeću časti Hrvatskih novinara te šest obavijesti Državnom odvjetništvu o kršenju prava na privatnost djece u medijima. Pravobraniteljica ostvaruje i suradnju s djecom novinarima, potiče pokretanje časopisa za djecu te dječje medijsko stvaralaštvo u školama i lokalnim sredinama.

Za potrebe ostvarenja ciljeva zacrtanih Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine održana su i brojna izlaganja i radionice za učenike, studente, nastavnike, učitelje, novinare i druge stručnjake.

3.13 NACIONALNA STRATEGIJA IZJEDNAČAVANJA MOGUĆNOSTI ZA OSOBE S INVALIDITETOM OD 2007. DO 2015. GODINE

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom definira osobe s invaliditetom (pa tako i djecu s teškoćama u razvoju) kao one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Republika Hrvatska se ratificiranjem Konvencije i usvajanjem Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine obvezala unaprijediti položaj djece s teškoćama u razvoju i njihova prava.

Stoga je praćenje primjene ovih dokumenata važno, kako bismo se odredili i u skladu s evolviranom definicijom djeteta s teškoćama u razvoju. Na dan 7. veljače 2011., u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom su podaci o 532 280 osoba s invaliditetom od čega su 33 473 djeca, što čini 6,3% od ukupnog broja osoba s invaliditetom.

Dobne skupine	Spol		Ukupno	%
	Muški	Ženski		
0-4	917	676	1.593	4,8
5-9	4.693	3.090	7.783	23,3
10-14	9.752	6.122	15.874	47,4
15-18	5.066	3.157	8.223	24,5
Ukupno	20.428	13.045	33.473	100

Koliko je država učinila da ukloni prepreke koje sprječavaju puno i učinkovito sudjelovanje u društvu 33.473 djece s teškoćama u razvoju? Bez namjere da paušalno evaluiramo provedbu osvrnut ćemo se na Izvešće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine za 2009. godinu, koje nam je dostupno, s obzirom da se datum obveze podnošenja objedinjenog izvješća Vladi RH o provedbi Strategije podudara s obvezom podnošenja našeg izvješća Saboru RH.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koje ima ulogu i odgovornost koordinатора provedbe Strategije na nacionalnoj razini prepoznalo je probleme i neujednačenost u praćenju primjene i izvještavanju o primjeni Strategije. U suradnji s UNDP Hrvatska, ono je za potrebe projektnog zadatka podrške u primjeni mehanizama praćenja i evaluacije provođenja mjera predviđenih Strategijom, odlučilo analizirati sadašnje mehanizme praćenja provedbe s ciljem njihova unapređivanja na horizontalnoj i vertikalnoj razini.

Ipak i nakon prepoznatih poteškoća, izrade okvira za praćenje, nakon provedenih županijskih radionica te stvorenih obrazaca o izvješćivanju, iz Izvešća za 2009. nemoguće je iščitati učinke i utjecaje na ciljane populacije, primjerice djecu.

Upravo navedena Analiza otkrila je ne samo probleme u praćenju i izvještavanju, nego i slabe točke same Strategije pa u skladu s time i teškoće u primjeni na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Za svaku mjeru navedni su glavni izvori financiranja, a to su u pravilu sredstava iz državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u okviru redovnih djelatnosti, pa ako mjere nisu određene kao prioritetne, njihova provedba je upitna, posebno u doba recesije i gospodarske krize u kojoj se nalazimo.

Isto tako, za svaku aktivnost određeni su indikatori i rok provedbe. Analiza je pokazala da broj aktivnosti i njihovih sudionika jesu adekvatni i nužni indikatori, ali su nedovoljni jer iz njih ne možemo zaključiti kako su provedene aktivnosti pridonijele poboljšanju položaja djece s teškoćama u razvoju i/ili osoba s invaliditetom. Isto tako, često se navode samo uložena sredstva za određene aktivnosti, što je vrlo važan, ali isto tako nedovoljan pokazatelj provedbe. Svi kvantitativni indikatori aktivnosti Nacionalne strategije zasigurno su imali namjeru egzaktnog praćenja i transparentnosti tijeka provedbe, no Analiza je pokazala da se može dogoditi da brojčani podaci prikriju ključne informacije koje bi omogućile procjenu opravdanosti uvođenja i/ili nastavka nekih od aktivnosti. Sigurno je da sama provedba neke aktivnosti ne znači nužno i postizanje željenog standarda i rezultata.

Vrijedan je bio pokušaj koordinatora da Izvešće o provedbi koncipira na način da sažme rezultate provedbe mjera. Međutim, nemoguće je to učiniti ako su podatci nositelja i sunositelja mjera prikazani na način da je teško iz njih vidjeti rezultat.

Ono što uočavamo prateći Izvešće o provedbi je i nadalje slaba koordiniranost nositelja i sunositelja mjera u provedbi na horizontalnoj i vertikalnoj razini. Osim toga, neki od zadanih rokova provedbe pokazali su se nerealnima, pa čak i oni koji se odnose na donošenje zakonskih i podzakonskih propisa, a brojne mjere rok zapravo niti nemaju nego su definirane kao kontinuirane.

Čitajući Izvešće o provedbi posebno nas je zabrinulo pokazano nerazumijevanje samog sadržaja određene mjere. Zato se dodatni naporu moraju uložiti u edukaciju svih nositelja i sunositelja mjera kako bi bili u stanju implementirati Strategiju. Najbolji primjer takvog nerazumijevanja je izvještavanje nositelja i sunositelja mjera na nacionalnoj i regionalnoj razini o provedbi mjere 7. *Uključiti djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom u postupke donošenja odluka koje utječu na njihov život (područje 2.3. Odgoj i obrazovanje).* Ona su se svela na pobrojavanje djece u sustavu odgoja i obrazovanja ne spominjući niti jednom rječu postoji li mogućnost ostvarivanja prava na sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču.

Iako nam Izvešće pokazuje da su brojne aktivnosti učinjene u uklanjanju prepreka i unapređenju kvalitete života djece s teškoćama u razvoju, iako se pokušalo sažimati rezultate mjera, ponekad nedostatak uložених sredstava, nerealni rokovi provedbe, nerazumijevanje sadržaja, a u većini slučajeva nedostatak koordiniranog djelovanja na svim razinama kao i nedostatak prave evaluacije umanjuje dojam o postignutom.

Nacionalnu strategiju doživljavamo kao okvir koji pruža smjernice za djelovanje, ali primjena se u najvećoj mjeri odvija na regionalnoj i lokalnoj razini. Do kraja 2009. Godine dvije županije i Grad Zagreb te devet gradova usvojili su strateški dokument za provedbu Nacionalne strategije. Zato je važno da se ustraje na inzistiranju da su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne izraditi lokalne strategije/programme s prioritetnim mjerama u svrhu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, uz prateće financijske projekcije u svojim proračunima.

3.14 NACIONALNI PROGRAM ZAŠTITE I PROMICANJA LJUDSKIH PRAVA 2008.-2011. GODINE

Vlada RH usvojila je 2007. godine *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava 2008.-2011.godine* kojim su određena prioritetna područja zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj te specificirani ciljevi i mjere koje je potrebno provesti kako bi se ostvarila potpunija zaštita ljudskih prava i poboljšao položaj posebno osjetljivih skupina. Ured pravobraniteljice za djecu je sunositelj nekih aktivnosti predviđenih Nacionalnim programom te je, na poziv Ureda za ljudska prava Vlade RH, zaduženog za koordinaciju provedbe, praćenja i vrednovanja Nacionalnog programa, u siječnju 2010. podnio izvješće o svojim aktivnostima. U srednjoročnom izvješću o provedbi Nacionalnog programa ocijenjeno je kako je Ured pravobraniteljice za djecu, s ciljem osiguranja poštovanja prava na privatnost djece kod izvještavanja u medijima i zaštite djece od štetnih sadržaja u medijima, bio najaktivniji provoditelj ove mjere. Istaknute je kako je Ured održao niz izlaganja o zaštiti prava djece u medijima, s naglaskom na zaštitu privatnosti, za novinare i urednike, odgojno-obrazovne djelatnike, studente i voditelje aktivnosti s mladima. Također je naglašeno da je Ured objavio zbornik "Zaštita privatnosti djece u medijima", uz ostvarenje dobre suradnje s HND-om, čije Novinarsko vijeće časti izriče opomene novinarima i urednicima zbog kršenja Kodeksa časti hrvatskih novinara, a prema prijavama pravobraniteljice za djecu. Naglašeno je kako Ured pravobraniteljice za djecu svakako predstavlja primjer dobre prakse proaktivnog i kreativnog pristupa provedbi mjere, kombinacijom edukativnih aktivnosti, zagovaračkog rada te uspješne suradnje s ključnim dionikom (HND).

3.15 PROGRAM AKTIVNOSTI ZA PREVENCIJU NASILJA MEĐU MLADIMA

U 2010. godini nastavljene su aktivnosti Ureda u okviru Programa aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima, vezane za implementaciju pedagoške mjere odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka u osnovne i srednje škole.

U izvješću za 2009., u poglavljima *Prava djece s poremećajima u ponašanju* i *Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009.*, naveli smo do tada poduzete aktivnosti Ureda usmjerene primjeni ove mjere u školama, kao i dotadašnja iskustva djelatnika u odgoju i obrazovanju te u socijalnoj skrbi, u provođenju mjere. Govorili smo i o stavovima socijalnih pedagoga o opravdanosti primjene ove intervencije na način kako to predviđa *Pravilnik o pedagoškoj mjeri odgojno obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka*, kao izvedbeni dokument ove mjere.

U 2010. godini predstavnica Ureda sudjelovala je u radu 3. kongresa socijalnih pedagoga održanom na Edukacijsko rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu, na simpoziju „(Socijalno?) pedagoška mjera odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka“. Tom prilikom su znanstvenici i socijalni pedagozi iz odgojno-obrazovnog sustava prezentirali iskustva u primjeni ove mjere. Rekli su da pedagoške mjere ne bi trebale biti jedini mehanizam odgojnog djelovanja škole na neprihvatljivo ponašanje djece, već krajnji instrument te da one predstavljaju sustav discipliniranja i pomoći, a ne kažnjavanja. Problem je to što postojeći *Pravilnik* i ovu pedagošku mjeru smatra mehanizmom kažnjavanja. Kako su to zamislili socijalni pedagozi u kreiranju i inicijativi za osmišljavanje intervencije produženog stručnog postupka, svrha izricanja ove pedagoške mjere trebala bi biti pomoć učeniku u prevladavanju teškoća i u razvijanju vještina kojima će stvoriti kvalitetne veze u zajednici. Tako je zamišljeno u izrađenom *Priručniku*, no kasnije donesen *Pravilnik* je to uredio drugačije i suočio škole s nizom teškoća u njegovoj primjeni u praksi. Stječe se dojam kako se nedovoljno jasnim izvedbenim dokumentom učiteljsko vijeće ne potiče, nego obeshrabruje za izricanje ove mjere.

Na simpoziju je zaključeno da ne treba odustati od ove intervencije, jer je ona dobar korak djelovanja u školi. No, nužno je urediti njezine temelje i pristup, odrediti je li pedagoška ili odgojna mjera, je li u pitanju samo tretman ili sankcija te je, u skladu s tim, urediti i terminološki. Treba razjasniti i po čemu se razlikuje od ranijeg pedagoškog stručnog postupka koji se provodi temeljem rješenja centara za socijalnu skrb. Dakle, mjeru ne treba isključiti, već je usavršiti. Također, škole se moraju usmjeriti na resurse u lokalnoj zajednici, od institucionalnih, do nevladinih, u osmišljavanju ove mjere. Konkretna prijedlog izrečen na simpoziju je da škole i Udruga socijalnih pedagoga upute prigovor MZOŠ-u na *Pravilnik*, s prijedlozima za poboljšanje ove intervencije, u skladu sa zakonitostima struke i znanosti, te za edukaciju djelatnika koji će mjeru provoditi, a predložen je i sastanak s AZOO o toj temi.

U skladu s tim zaključcima, a potaknuti i obraćanjima odgojno-obrazovnih djelatnika našem Uredu, organizirali smo okrugli stol u Osijeku „Prevencija poremećaja u ponašanju djece u školi“. Znanstvenici s Edukacijsko rehabilitacijskog i Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, te stručnjaci iz AZOO održali su uvodna predavanja o prevenciji poremećaja u ponašanju u školi, a u okviru ovih izlaganja predstavljeno je zakonsko i stručno utemeljenje pedagoške mjere produženog stručnog postupka. Na skupu su sudjelovali brojni djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, socijalne skrbi, obiteljskih centara, dječjih i odgojnih domova, nevladinih udruga, znanstvene zajednice, državnih tijela te lokalne i regionalne samouprave. Zaključeno je da je ova pedagoška mjera čini vrijedan pomak u prevenciji teškoća u ponašanju djece u školi, no da je MZOŠ treba unaprijediti, a po potrebi i izmijeniti postojeći *Pravilnik*, uvažavajući zakonitosti sociopedagoške znanosti.

4 UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA

Prilikom postupanja u pojedinačnim slučajevima, pravobraniteljica redovito daje preporuke radi otklanjanja nedostataka u zaštiti djece te upozorenja u slučaju utvrđenih propusta. Često ove pojedinačne preporuke prerastu u opću inicijativu pravobraniteljice usmjerenu boljoj zaštiti djece ili učinkovitijem ostvarenju njihovih prava. U ovom poglavlju navedeno je 47 preporuka, prijedloga ili uputa dok su ostale opisane u pojedinim dijelovima ovog izvješća. 23 preporuka je od strane nadležnih tijela prihvaćeno, na 14 još nije odgovoreno dok u preostalim slučajevima nije iskazan jasan stav povodom naše preporuke ili je riječ o preporuci načelne naravi, na koju se ne očekuje odgovor. Preporuke su grupirane po pojedinim područjima kako slijedi:

4.1 PRAVOSUĐE

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child to provide a communications procedure*) – Konvencija o pravima djeteta jedini je međunarodni dokument o ljudskim pravima koji nema predviđen postupak obraćanja i razmatranja pritužbi te je u tijeku postupak izrade trećeg Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta, kojim bi se osigurao postupak obraćanja Odboru za prava djeteta u slučajevima kršenja prava djeteta. Pravobraniteljica je preporučila Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija da se i Republika Hrvatska aktivno uključi u ovaj proces. Naglasili smo potrebu da se podrži usvajanje odredbi kojima će se voditi računa o posebnom položaju djece, potrebi osiguranja postupka prilagođenog djeci, vodeći računa o najboljem interesu djeteta, kao i mogućnost predviđanja podnošenja, kako individualnih, tako i grupnih pritužbi u odnosu na povrede prava djece. Istaknuli smo kako je potrebno podržati prijedlog da nadležnost Odbora za prava djeteta za zaprimanje i razmatranje kolektivnih pritužbi bude obavezna, a ne predviđena kao opcija države potpisnice Konvencije. Nismo zaprimili zatraženo stajalište od Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, no Ured prati postupak i aktivnosti oko izrade ovog Protokola na međunarodnoj razini.

Edukacija sudaca i državnih odvjetnika s ciljem zaštite dobrobiti djece u sudskim postupcima - Pravosudnoj akademiji smo ponovno preporučili da u svoje buduće programe i planove uvrsti kontinuirane, sveobuhvatne i bodovane edukacije sudaca i državnih odvjetnika za zaštitu prava i dobrobiti djece u postupcima obiteljsko-pravne, kazneno-pravne i prekršajno-pravne zaštite. Preporučili smo da aktivnosti usmjerene na promicanje i zaštitu prava i dobrobiti djece unutar pravosudnog sustava svakako uvrste i u programe Državne škole za pravosudne dužnosnike, da se takve aktivnosti provode kontinuirano te da se osobit naglasak stavi na odredbe Konvencije o pravima djeteta i načelo najboljeg interesa djeteta, kao osnovnog polazišta i cilja svih postupaka koji se vode. Naglasili smo i potrebu organiziranja međuinstitucionalnih radionica o primjeni zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu dobrobiti djece u sudskim postupcima, u kojima bi, uz predstavnike pravosudnih tijela, sudjelovali i predstavnici drugih institucija, primjerice socijalne skrbi, unutarnjih poslova, školstva i zdravstva. Takve su radionice, kroz zajednički rad na konkretnim primjerima i situacijama, prepoznate kao dobar način razmjene iskustava i ujednačavanja prakse, te uspostavljanja kvalitetnije suradnje tijela na lokalnoj razini. U svom odgovoru na preporuku Pravosudna akademija je potvrdila potrebu koordiniranog djelovanja svih institucija uključenih u zaštitu prava i interesa djece, kao i potrebu kontinuirane edukacije sudaca i državnih odvjetnika te nastojanje da svojim planom aktivnosti i programom obuhvati što veći broj tema koje izravno ili neizravno obuhvaćaju navedenu tematiku.

Edukacija i specijalizacija odvjetnika radi zaštite dobrobiti djece u sudskim postupcima - Temeljem praćenja zaštićenosti prava i dobrobiti djece, povreda njihovih prava te slučaja manipulacije pravima

djece, uočili smo potrebu za edukacijom i specijalizacijom odvjetnika. Događa se da odvjetnici, usmjereni na interese svoje stranke (roditelja, srodnika ili dr.), dajući im savjete i sugestije ne sagledaju, ili zanemare, položaj, poziciju i potrebe djeteta o čijim se pravima i interesima u postupku odlučuje. Ta se situacija ponavlja u kazneno-pravnoj i prekršajno-pravnoj zaštiti djece, ponajviše u postupcima iz domene obiteljsko-pravne zaštite, u situacijama konfliktnih razvoda roditelja ili prekida obiteljske zajednice. Stoga smo Hrvatskoj odvjetničkoj komori preporučili da u sklopu programa Odvjetničke akademije obuhvati programe edukacija i radionica za odvjetnike za pitanja zaštite prava djeteta u postupcima koji se vode iz domene obiteljsko-pravne, kazneno-pravne i prekršajno-pravne zaštite djece. Istaknuli smo potrebu da se posebni naglasak stavi na odredbe Konvencije o pravima djeteta i načela zaštite najboljeg interesa djeteta te preporučili da se uvede i mogućnost bodovanja, kao dodatne motivacije za sudjelovanjem odvjetnika u tim aktivnostima Odvjetničke akademije. Odgovor na preporuku nismo dobili.

Tjelesno nasilje nad djecom izvan obitelji - u nadležnosti ODO-a - Na ranije upućenu preporuku DORH-u, o potrebi ujednačavanja državnoodvjetničke prakse u situacijama tjelesnog nasilja prema djetetu izvan obitelji, nismo dobili jasan stav pa smo preporuku ponovili u 2010. godini. DORH nam je odgovorilo da našu preporuku nisu u mogućnosti prihvatiti, navodeći kako bi bilo nezakonito procesuirati sva neprihvatljiva ponašanja prema djetetu, ako ona, prema ocjeni državnog odvjetništva, nemaju obilježja prekršaja odnosno kaznenog djela.

Zaštita prava djece lišene slobode - Ministarstvu pravosuđa, Upravi za zatvorski sustav, uputili smo preporuku o potrebi usklađenja načina izvršenja mjere pritvora i kazne zatvora, izrečene u prekršajnim postupcima kad su u pitanju djeca počinitelji kaznenih i prekršajnih djela, s nacionalnim i međunarodnim propisima i standardima. Preporučili smo odvojen boravak djece od odraslih osoba, intenziviranje tretmanskih aktivnosti i omogućavanje nastavka njihova obrazovanja. Uprava za zatvorski sustav izvijestila nas je o nedavnom ustrojavanju Odjela za maloljetnike, čime će biti osigurana kvalitetnija skrb za ovu skupinu djece te će na taj način biti uvažene dane preporuke.

Organizacija rada Odjela posebne skrbi i nadzora Odgojnog zavoda u Požegi - Djelatnici Odgojnog zavoda u Požegi obavijestili su nas o neadekvatnosti tretmana maloljetnica u Odjelu pojačane skrbi i nadzora, zbog nedovoljnog broja stručnog osoblja i nemogućnosti odvajanja štićenica. Upravi za zatvorski sustav preporučili smo premještanje ovog Odjela iz zajedničkog prostora te zapošljavanje potrebnog broja odgajatelja. Odgovoreno je da je adaptacija prostora u tijeku te da je u planu i zapošljavanje potrebnog broja stručnjaka, nakon ukidanja zabrane zapošljavanja koja je trenutno na snazi.

Izvršenje zavodskih odgojnih mjera i kazne zatvora za maloljetnike - U 2010. zaprimili smo stajalište više sudaca za mladež, državnih odvjetnika i stručnih suradnika da se izvršenje zavodskih odgojnih mjera i kazne zatvora za maloljetnike ne odvija u skladu s potrebama i najboljim interesom djece. I sami smo putem obilazaka ovih institucija utvrdili da tretman nije dovoljno diferenciran, da su smještajni uvjeti neadekvatni, da nedostaju stručnjaci te da intervencije nisu dovoljno usuglašene s potrebama djece. Ministarstvu pravosuđa smo uputili preporuku za žurnim poduzimanjem svih potrebnih mjera usmjerenih boljoj zaštiti prava djece u ovom segmentu. Uprava za zatvorski sustav obavijestila nas je da su pribavljene potrebne dozvole i izrađena projektna dokumentacija za adaptaciju zgrade za smještaj odgajnika Odgojnog zavoda u Turopolju čime bi se uvjeti poboljšali, ali da *Akcijskim planom za unaprjeđenje zatvorskog sustava RH u 2010.* nisu predviđena sredstva za realizaciju projekta. Obaviješteni smo da je predviđeno zapošljavanje službenika u Odjelima tretmana, što se ne može realizirati zbog zabrane zapošljavanja. Navedeno je i da je Nacrt prijedloga Pravilnika o načinu izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod dostavljen nadležnim državnim tijelima na mišljenje.

4.2 NASILJE

Obilježavanja Međunarodnog dana prevencije zlostavljanja i nasilja prema djeci u odgojnim domovima

- Povodom Međunarodnog dana prevencije zlostavljanja i nasilja prema djeci, predložili smo obilježavanje ovog dana putem održavanja preventivnih aktivnosti s djecom u svih 11 domova za djecu s poremećajima u ponašanju u cilju poticanja društvenih subjekata na senzibilizaciju djece i odraslih za problem nasilja. Preporučili smo da u provođenje ovih aktivnosti budu uključene i civilne udruge, te da se aktivnosti kreiraju u skladu s iskazanim potrebama i mišljenjem same djece. Predložili smo održavanje jednokratnih aktivnosti, ali i trajnijih programa usmjerenih prevenciji ove pojave, a kao poticaj domovima smo dostavili plakat o prevenciji nasilja, koji su izradili srednjoškolci na poticaj pravobraniteljice za djecu. O aktivnostima provedenim povodom naše preporuke, četiri doma dostavila su izvješća.

Ratifikacija Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja -

Europska Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, koja je stupila na snagu 1. srpnja 2010., međunarodni je dokument koji na cjelovit način uređuje pitanje prevencije od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, propisuje obvezu kriminalizacije određenih aktivnosti, kao i dužnost podizanja svijesti građana o neprihvatljivosti određenih načina ponašanja. Republika Hrvatska je, prepoznajući važnost zaštite djece od svih oblika nasilja, uključujući i seksualno iskorištavanje, pristupila ovoj Konvenciji 2007., no još je nije ratificirala. Svjesni važnosti zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te međunarodnog povezivanja i usklađenog djelovanja u zaštiti djece, u studenom 2009. godine preporučili smo Ministarstvu pravosuđa da u okviru svoje nadležnosti poduzme aktivnosti na donošenju zakona kojim bi se ova Konvencija potvrdila te tako postala dio pravnog poretka RH. Povodom obilježavanja 19. studenoga, *Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece*, ponovili smo Ministarstvu pravosuđa preporuku o potrebi ratifikacije ove Konvencije. Predložili smo da se upravo potvrđivanjem Konvencije, Hrvatska uključi u kampanju Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog zlostavljanja djece, koja je započela u Rimu u studenom 2010. Preporuku istog sadržaja uputili smo i predsjednici Vlade koja je našu preporuku odmah prosljedila na postupanje nadležnim ministarstvima te nas izvijestila kako će Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u sklopu provođenja nacionalne kampanje u cilju iskorjenjivanja spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u suradnji s nadležnim ministarstvima poduzeti potrebne mjere u cilju što žurnijeg ratificiranja Konvencije.

Pokretanje Nacionalne kampanje protiv seksualnog zlostavljanja djece - Polazeći od činjenice da je gotovo svako peto dijete u Europi na neki način spolno zlostavljano, Vijeće Europe pokrenulo je kampanju u cilju zaustavljanja seksualnog zlostavljanja djece, koja je službeno otpočela skupom Vijeća Europe na visokoj razini, održanom u Rimu 29. i 30. studenog 2010., kojem je prisustvovala i pravobraniteljica za djecu. Kao glavni cilj kampanje pod nazivom „Jedan od pet“ („One in five“) istaknuto je poticanje potpisivanja, ratificiranje i implementacija Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Stoga je preporuka Vijeća Europe da nacionalne vlade članica, uz ratifikaciju i provođenje Konvencije, kao jedan od prioriteta brige o djeci, provedu vlastite kampanje usmjerene na osnaživanje djece, roditelja i stručnjaka potrebnim znanjima i alatima, kojima bi se preveniralo spolno zlostavljanje djece i ohrabrilo njegovo prijavljivanje, te na jačanje javne svijesti o ovom problemu općenito. Pravobraniteljica za djecu je stoga uputila predsjednici Vlade preporuku da potakne i osigura provođenje ove važne kampanje u Republici Hrvatskoj kako bi se pridonijelo većoj razini zaštite prava djece. Predsjednica Vlade obavijestila nas je kako je našu preporuku uputila Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti na postupanje te će se ovo ministarstvo aktivno uključiti u provođenje Kampanje.

Zaštita prava i dobrobiti djece-navijača - Uočavajući porast nasilja među djecom i mladima te nasilja u društvu uopće, obratili smo se navijačkim udrugama 1. HNL, uvažavajući njihove mogućnosti utjecaja u suzbijanju nasilja vezanog za športska natjecanja. Ističući da nasilju i neprihvatljivom ponašanju nije

mjesto na športskim terenima, a ni oko njih te da takvo ponašanje narušava ugled, prije svega navijačkih udruga i klubova pod čijim se imenom ponekad javlja. Na ponašanje djece vezano za praćenje športskih natjecanja i navijanje zasigurno imaju utjecaj stavovi i postupci navijačkih skupina s kojima se identificiraju ili kojima pripadaju. Stoga smo navijačkim udrugama preporučili da u svojim statutima, kao uvjerenja i ciljeve, ugrade načela nenasilja i nenasilnog navijanja te s tim u vezi propišu odredbe o isključivanju počinitelja nasilja i izazivača nereda iz svojih udruga. Ukazali smo na nužnost da se navijačke udruge javno i transparentno, putem svojih web stranica ili drugih medija, opredijele protiv svakog oblika nasilja vezanog za športska natjecanja, ne samo na stadionima i dvoranama, već i izvan njih te da u tom smislu upute djeci poruke o važnosti pozitivnog i nenasilnog navijanja. Odgovor na preporuku nismo dobili.

4.3 ZAŠTITA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Zaštita djece u odgojnim domovima od ovisnosti o pušenju - Temeljem anonimne prijave o tolerantnom odnosu djelatnika jednog odgojnog doma prema pušenju štićenika u nekim prostorijama, preporučili smo MZSS bolju zaštitu djece od ovisnosti o pušenju u domovima socijalne skrbi. Preporučili smo dosljedno poštovanje Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda te provođenje preventivnih programa u cilju sprečavanja ove vrste ovisnosti. Odgovoreno je da MZSS nema saznanja o dopuštenom pušenju u domovima, te da Pravilnici o kućnom redu u ustanovama to ne dopuštaju. Ovakva praksa nije utvrđena ni putem obavljanja inspekcijskih nadzora. MZSS nas je obavijestio da su upozorili domove na poštovanje propisa i pojačanu zaštitu djece od ovisnosti o pušenju uvođenjem preventivnih programa.

Zaštita djece u domovima za odgoj od neprimjerenog medijskog izvještavanja - Učestalo izvještavanje medija o odgojnim domovima kao mjestima gdje nema dovoljno zaštite djece i odgojnog rada, gdje su štićenici zlostavljani i izloženi raznim oblicima zloporaba, bio je povod za obraćanje MZSS-u u traženju adekvatne reakcije prema medijima u cilju zaštite djece na smještaju u ustanovama. Neprimjereni medijski tekstovi pobuđuju nekritičan interes javnosti, koja na temelju ovakvih informacija donosi iskrivljene zaključke i razvija predrasude o ustanovama socijalne skrbi, njihovim djelatnicima, a osobito o djeci smještenoj u ustanovama. Upozorili smo da je MZSS, kao tijelo u čijoj nadležnosti je organiziranje skrbi o djeci smještenoj u institucijama, dužno reagirati u situaciji kada su interesi djece ugroženi i tražiti poduzimanje mjera za njihovu zaštitu. Odgovor ministarstva nismo primili.

4.4 OBRAZOVANJE

Preporuka na početku školske godine - Na početku školske godine upućena je preporuka MZOŠ-u vezana za zaštitu prava i interesa djece u odgojno obrazovnim ustanovama. Preporuka je bila usmjerena na poboljšanje stanja u pogledu: sprječavanja nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama, izricanja pedagoških mjera i ocjenjivanja učenika, zapošljavanja stručnih suradnika, praćenja i vrednovanja rada odgojno obrazovnih djelatnika, organizacije rada, prava djece na obaviještenost i sudjelovanje, zaštite učenika u kriznim situacijama, uvođenja zdravstvenog odgoja, prijevoza učenika, suradnje s roditeljima, zaštite privatnosti, promicanja prava djece putem učeničkih časopisa, obrazovanja o ljudskim/dječjim pravima i obilježavanja Dana Konvencije, zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja pri obavljanju stručne prakse u školama, zaštite djece s teškoćama u razvoju, djece s poremećajima u ponašanju i djece pripadnika nacionalnih manjina. Svim odgojno obrazovnim djelatnicima nadležno ministarstvo prosljedilo je našu preporuku na početku školske godine te im ukazalo potrebu njezinog poštovanja.

Zaštita prava djece koja nemaju pristup internetu – MZOŠ-u smo preporučili da upozore djelatnike škola da prilikom zadavanja domaćih zadaća za koje je nužan pristup internetu, uzmu u obzir okolnost da sva djeca kod kuće još nemaju tu mogućnost te da u skladu s tim osiguraju djeci pristup internetu u školi. MZOŠ je na to upozorio odgojno- obrazovne djelatnike te im je preporučio da poduzmu odgovarajuće

mjere i omogućiti pristup internetu u školi, uz obveznu nazočnost odrasle kvalificirane osobe, svim učenicima koji nemaju mogućnost pristupa internetu kod kuće.

Preventivni program „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ – MZOŠ-u, AZOO-u i Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje upućena je preporuka da zajedno s predstavnicima UNICEF-a razmotre sve mogućnosti implementacije programa *Za sigurno i poticajno okruženje u školama* kojem je cilj senzibilizacija djece i odraslih za problem vršnjačkog zlostavljanja u školi, promjena stava prema nasilju i smanjenje nasilnog ponašanja u školi. Sve institucije podržale su našu preporuku.

Educiranje i osposobljavanje djece za zaštitu i spašavanje – MZSS-u, MP-u i MZOŠ-u upućena je preporuka o potrebi educiranja djece za zaštitu i spašavanje u kriznim situacijama. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi podržava inicijativu i preporuku za provođenje edukacija, pod uvjetom da ih provode mjerodavne institucije u ustanovama socijalne skrbi. Ministarstvo pravosuđa izvijestilo nas je da se u odgojnim zavodima i maloljetničkom zatvoru maloljetnici kroz program zaštite na radu educiraju o načinima postupanja i izbjegavanja opasnih situacija tijekom radnog procesa te da se na njih primjenjuje *Plan osiguranja kaznenih tijela i odgojnih zavoda* koji uključuje i planirana postupanja za sve vrste kriznih situacija. Od MZOŠ-a još nismo dobili odgovor na preporuku.

Pružanje podrške učeničkim školskim časopisima - Pravobraniteljica za djecu aktualizirala je *Preporuku o važnosti dječjih i učeničkih časopisa za promicanje prava djeteta*, koju je uputila u studenome 2009. MZOŠ-u i MOBMS-u te ju je u 2010. godini uputila svim županijama, uz zamolbu da ih prosljede jedinicama lokalne samouprave. Cilj preporuke je potaknuti ih da pruže podršku školama, učenicima i voditeljima školskih novinarskih i medijskih družina u izradi školskih časopisa te da ih potiču na objavljivanje sadržaja o dječjim pravima. Preporučeno je i da omogućiti djeci prezentiranje njihovog medijskog stvaralaštva - u školi, lokalnoj sredini i šire te da učiteljima-voditeljima osiguraju financijsku i stručnu potporu za njihov rad, uključujući stručno usavršavanje i superviziju. Preporuka je upućena i Agenciji za odgoj i obrazovanje, koja ju je objavila na svojoj web stranici.

Smjernice za izradu školskih web stranica – MZOŠ-u preporučili smo da u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka pripremi smjernice za izradu web stranice škola kako bi i one bile mjesto gdje će biti zaštićena prava i najbolji interesi djece te mjesto na kojem će djeca moći ostvariti svoja prava na informaciju, obrazovanje, sudjelovanje i izražavanje vlastitog mišljenja. Istaknuli smo da je pri kreiranju web stranica važno voditi računa da one da budu jednako dostupne svoj djeci uz istodobno ograničenje pristupa pojedinim sadržajima za druge korisnike. Naglasili smo kako je važno u njihovu izradu uključiti sve subjekte odgojno-obrazovne ustanove, a posebno djecu, uvažavajući njihove razvojne sposobnosti, te voditi računa o zaštiti prava djece na privatnost. Do izrade ovog izvješća od MZOŠ-a nismo dobili odgovor.

Zaštita prava i interesa djece u okviru ovlasti jedinica lokalne samouprave - Uvažavajući ulogu koju jedinice lokalne samouprave imaju u zaštiti prava i interesa djece te izgradnji njihovog sigurnog i poticajnog okruženja, predložili smo Udruzi gradova i Udruzi općina Republike Hrvatske da, u okviru obuke i programa stručnih skupova koje organiziraju, uvrste i temu zaštite prava djece. Teme koje su važne za jedinice lokalne samouprave svakako su predškolski odgoj, asistenti u nastavi, preventivni programi, dječja gradska vijeća, centri za mlade, dječja igrališta i brojne druge. Udruge su podržale naš prijedlog i izrazile spremnost za suradnju.

Pravovremena zaštita i sigurnost djece na otocima – Budući da nam je ukazano na nedostatak dežurnog policijskog osoblja na otocima te na potrebu zaštite i sigurnosti djece, MUP-u smo preporučili da s posebnom pažnjom procijene stvarne potrebe djece na otocima i osiguraju im sveobuhvatnu neprekidnu zaštitu tijekom 24 sata. MUP je snimio stanje na otocima te dogovorio suradnju s odgojno-obrazovnim ustanovama u skladu s realnim mogućnostima nadležnih policijskih postaja uz uvažavanje realnih

potreba i mogućnosti kao što su: brojnost odgojno obrazovnih ustanova, brojnost stanovništva, povezanost otoka sa županijskim središtima, veličina otoka i prostorna dislociranost odgojno obrazovnih ustanova od nadležnih policijskih postaja.

Dostupnost brzog interneta djeci na otocima - Pri obilasku otoka ukazano nam je da djeca na otocima nemaju pristup brzom internetu. Svjesni specifičnosti života djece na otocima i njihove izoliranosti, kao i važnosti interneta posebice u informiranju i obrazovanju djece, držimo da bi djeca na otocima trebala imati prioritet u dostupnosti brzog interneta. Stoga smo MMPI-u preporučili da procijene stvarne potrebe i mogućnosti da se to osigura djeci na svim otocima. MMPI izvijestilo nas je da su škole na otocima povezane u CARN-et mrežu.

Dostupnost stručnih suradnika djeci na otocima – Djeci na otocima često je nedostupna stručna pomoć pojedinih stručnih suradnika, primjerice psihologa i defektologa. Budući da takvu pomoć i inače ne mogu dobiti nigdje drugdje na otoku, iznimno je važno da ovi profili stručnjaka budu dostupni u školama. Stoga smo uputili preporuku MZOŠ-u da s posebnom pažnjom razmotri mogućnost zapošljavanja stručnih suradnika u otočnim školama. MZOŠ nas je obavijestio o broju ukupno zaposlenih stručnih suradnika na otocima, koji statistički „odgovara“ standardima, ali stvarno nije ni približno dovoljan potrebama djece. U vezi s tim, od MZOŠ-a smo zatražili dopunu izvješća.

Subvencije za smještaj djece u dječjim vrtićima - Potaknuti napisima u dnevnim novinama o poskupljenju smještaja djece u dječjim vrtićima, zbog novih pravila o subvencijama smještaja, a zabrinuti zbog eventualnog smanjenja subvencija za smještaj djece, poslali smo preporuku jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u vezi s utvrđivanjem mjerila za osiguranje sredstava za zadovoljavanje javnih potreba u predškolskom odgoju. Svim općinama, gradovima i županijama preporučili smo da, prilikom određivanja subvencija smještaja djece u dječjim vrtićima i njihove visine, kao i prilikom izdvajanja i korištenja tih sredstava, vode računa o preuzetim obvezama iz Konvencije o pravima djeteta, vezano uz pružanje odgovarajuće pomoći roditeljima i skrbnicima djece u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djetetu. Podsjetili smo kako Konvencija nalaže državi da osigura razvoj ustanova, olakšica i službi za skrb o djeci te poduzme sve odgovarajuće mjere kako bi djeca zaposlenih roditelja imala pravo koristiti te mogućnosti, a ujedno da vodi računa o potrebi visokokvalitetnih, materijalno povoljnih i dostupnih dječjih vrtića. Naglasili smo da, kod promjene pravila u subvencioniranju smještaja u dječjim vrtićima i time povećanja cijena za roditelje, jedinice lokalne i područne samouprave istodobno moraju jamčiti da će sredstva koja su prihodovana zbog smanjenja subvencije, pridonijeti poboljšanju kvalitete skrbi o djeci i dostupnosti službi za smještaj i skrb o djeci. Povodom upućene preporuke zaprimili smo 46 izvješća jedinica lokalne i područne samouprave o načinu subvencioniranja smještaja djece u dječjim vrtićima na njihovom području. Neke od njih najavile su da će prilikom utvrđivanja načina određivanja i visine subvencija smještaja djece u dječjim vrtićima, kao i prilikom izdvajanja i korištenja tih sredstava, voditi računa o pravima djeteta iz Konvencije.

Prilagodba odgojno-obrazovnih i nastavnih oblika, metoda i sredstava rada potrebama i sposobnostima učenika; učenje na daljinu za učenike s teškoćama - Na poticaj djece koja su nam se obratila upitima o mogućnostima i načinima da se učenicima s teškoćama omogući tzv. učenje na daljinu, MZOŠ-u smo preporučili da u daljnjem planiranju i provedbi strategije razvoja osnovnog i srednjeg obrazovanja, poduzme odgovarajuće mjere za provedbu prilagodbe obrazovnih i nastavnih oblika, metoda i sredstava rada pojedinačnim potrebama učenika, osobito onih s teškoćama. Preporučili smo također da, u suradnji s jedinicama lokalne i područne samouprave i ostalim institucijama, osigura odgovarajuće programe, uključivši i one za učenje na daljinu, kao i sredstva potrebna za njihovu provedbu u odgojno-obrazovnim ustanovama. Odgovor na preporuku nismo primili.

Pravo na privatnost i jednakost djece u osnovnoj školi - Anonimnim podneskom obaviješteni smo da je vjeroučitelj u jednoj osnovnoj školi, prema uputi župnog svećenika, učenicima podijelio obrasce – *Upisnice za sakrament krizme u školskoj godini 2010/2011.* koji su sadržavali upit o tome je li dijete: „*sin-kći; zakonit/civil. zakonit/nezakonit*“. Zabrinula nas je činjenica da bi netko od djelatnika škole provodio i/ili dopustio prikupljanje podataka ovakvog ili sličnog sadržaja, ali i da se ovakvim sadržajima djecu može navesti na štetne i pogrešne zaključke da postoji podjela na *zakonitu, civilno zakonitu i nezakonitu djecu*. Nadležnom biskupu preporučili smo da, radi zaštite prava djece na jednakost i privatnost te poštovanja temeljnih ljudskih prava zajamčenih Ustavom RH i Konvencijom o pravima djeteta, poduzme sve potrebne mjere za očuvanje i poštovanje prava djece. MZOŠ-u smo preporučili da škole upozori na obveze postupanja u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, Konvencijom o pravima djeteta i Zakonom o zaštiti osobnih podataka te da poduzme sve potrebne mjere za edukaciju zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama vezano uz zaštitu privatnosti djece. Od biskupa smo primili obavijest da su nadležni u župi i školi upućeni na poštovanje relevantnih odredbi hrvatskog zakonodavstva o poštovanju ljudskih prava. MZOŠ je od Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije zatražio ispitivanje slučaja, no nije odgovorio na naš upit o tome je li bilo i drugih ovakvih ili sličnih slučajeva kršenja prava djece.

Video zapisi dječjih aktivnosti u dječjem vrtiću - Mogućnosti snimanja, odnosno izrade video zapisa dječjih aktivnosti u dječjem vrtiću, posebno djece s teškoćama u razvoju, radi dokumentiranja i mogućnosti istraživanja aktivnosti s djecom unutar projekta, bili su predmet upita jednog dječjeg vrtića. Dječjem vrtiću je upućena preporuka u kojoj smo naglasili potrebu da se jasno definiraju situacije u kojima bi djeca bila snimana, svrha korištenja tih video zapisa, način njihova čuvanja te dostupnost. Preporučili smo da se svi navedeni elementi, koji se odnose na sadržaj video zapisa dječjih aktivnosti i pravila postupanja pri video bilježenju djece, definiraju u suradnji s roditeljima, vodeći pri tom računa o dostojanstvu djece, njihovom pravu na razvojna ograničenja i privatnost. Pri prikazivanju dječjih aktivnosti treba se pridržavati osnovnih etičkih načela i razumne mjere, te se s osobnim podacima djece treba postupati u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka.

Sigurnosni uvjeti u školama - Ured pravobraniteljice za djecu je već ranije upućivao preporuke vezano za sigurnost djece na dječjim igralištima, športskim objektima i igraonicama. Upućene su preporuke gradovima i općinama, na čijem se području nalaze igrališta, da poduzmu aktivnosti uređenja i osiguravanja stabilnosti sprava ili onemogućavanja korištenja površina koje predstavljaju opasnost za djecu, kao i da brinu o redovitoj kontroli i popravcima postavljenih sprava na uređenim dječjim igralištima. Potaknuti nesrećom koja se dogodila u školskoj dvorani, kada je prečka gola teško ozlijedila dijete, te saznanjima o zastarjelosti i nesigurnosti nekih dvorana i športskih sprava, uputili smo putem medija preporuku školama da pojačaju oprez i brigu o stabilnosti i sigurnosti postavljenih sprava, ali i da zahtijevaju od svojih osnivača – općina, gradova i županija punu podršku u brizi o stabilnosti i sigurnost sprava i opreme koja se nalazi u prostoru škole ili na školskim igralištima, što je njihova zakonska obveza.

4.5 ZDRAVSTVO

Zaštita prava i interesa djece prilikom racionalizacije zdravstvenog sustava - Povodom odluke MZSS o racionalizaciji zdravstvenog sustava, izrazili smo zabrinutost za posljedicu koju bi ova racionalizacija mogla izazvati u odnosu na zaštitu prava i interesa djece. Napore zdravstvenog sustava u podizanju razine skrbi i zaštite pacijenata, podržavamo, no preporučili smo da se prilikom primjene mjera štednje vodi računa o tome kakve će posljedice one imati po djecu i njihovo zdravlje. Posebnu zabrinutost izrazili smo zbog najavljenog ukidanja i objedinjavanja nekih zdravstvenih ustanova ističući bojazan da će time zdravstvene usluge djeci u manjim sredinama biti još nedostupnije. MZSS se u dostavljenom odgovoru

očitovao na situaciju objedinjenja zdravstvenih ustanova ne spominjući izrijeom racionalizaciju zdravstvenog sustava.

Zaštita prava i interesa djece u objedinjavanju zdravstvenih ustanova u Gradu Zagrebu - Povodom najavljenog objedinjavanja zdravstvenih ustanova u Gradu Zagrebu, izrazili smo zabrinutost i protivljenje, budući da je planirano objedinjavanje dječjih ustanova s općim zdravstvenim ustanovama. MZSS-u smo preporučili da u ovom procesu svakako vodi računa o dostupnosti zdravstvenih usluga svoj djeci te o njihovoj kvaliteti. Izrazili smo i zabrinutost da će prilikom raspodjele sredstava u objedinjenim ustanovama potrebe djece biti na začelju. U odgovoru je MZSS naveo da je objedinjavanje bolnica reformski trend u svijetu usmjeren podizanju kvalitete usluga liječenja i racionalizaciji sredstava. Pripajanjem Klinike za dječje bolesti Zagreb Kliničkoj bolnici „Sestre milosrdnice“, prema navodima MZSS-a, povećat će se dostupnost i kvaliteta zdravstvene zaštite djece zbog koncentracije visoko diferenciranog zdravstvenog kadra i primjene najsuvremenijih znanstvenih otkrića u novoj kliničkoj ustanovi te se očekuje poboljšanje načina liječenja i zbrinjavanja djece.

Zaštita prava i interesa djece u Psihijatrijskoj bolnici Lopača - Unatoč ranijim upućenim preporukama danim nakon obilaska Psihijatrijske bolnice Lopača, ponovno smo utvrdili da i smještaj djece na liječenju u ovoj bolnici treba unaprijediti. MZSS-u smo preporučili adekvatno rješavanje trenutačno neprimjerenog smještaja za djecu, sustavno rješavanje školovanja djece na liječenju, evaluaciju rada odjela s obzirom na dužinu smještaja pojedine djece, njihovu izoliranost iz socijalne sredine te dugotrajnu primjenu medikamenata. Preporučili smo i organiziranje zajedničkog sastanka stručnjaka socijalne skrbi i zdravstva u cilju osmišljavanja odgovarajućeg rješenja za smještaj djece s poremećajima u ponašanju i psihičkim smetnjama. Povodom našeg prijedloga za zajednički obilazak bolnice i uvid u način ostvarenja brige o djeci smještenoj u ovoj bolnici, u veljači 2011. takav je obilazak i realiziran.

Zaštita mentalnog zdravlja djece - Nakon obilaska Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu, kao jedine specijalizirane bolnice za teškoće mentalnog zdravlja djece u Hrvatskoj, uputili smo preporuku MZSS-u o potrebi povećanja mreže ustanova, odjela i stručnjaka, koja će omogućiti djeci iz svih dijelova Hrvatske pravo na primjereno liječenje. Pravo na jednaku dostupnost zdravstvenih usluga zajamčeno je Konvencijom o pravima djeteta, a trenutačne mogućnosti i resursi za liječenje djece znatno su manji od sve izraženijih potreba. Na preporuku nismo primili odgovor.

Pravo djece na ortodontske uređaje - Iako djeca temeljem važećih zakonskih propisa imaju pravo na jedan besplatan ortodontski uređaj, zbog velikih potreba i malog broja specijalista ortodoncije, djeca čekaju na red po više godina, često izgubivši pravo na besplatni uređaj jer u međuvremenu postaju punoljetna. Stoga smo MZSS-u i HZZO-u preporučili poduzimanje mjera kako bi svoj djeci bilo omogućeno ostvarenje ovog prava koje je zajamčeno važećim propisima. Očitovanje o preporuci nismo dobili.

Pravo na stomatološku skrb za djecu s teškoćama u razvoju - Djeca s teškoćama u razvoju, ovisno o vrsti poteškoće, zahtijevaju poseban pristup i rad stomatologa, dodatnu opremu u ordinaciji i ponekad potrebu opće anestezije prilikom saniranja problema usne šupljine. Ovakvom vrstom zaštite bavi se mali broj stručnjaka, a lista čekanja je duga. Stoga smo MZSS-u uputili preporuku da osigura dovoljan broj stručnjaka koji će, u odgovarajućim uvjetima i pravovremeno, pružati stomatološku skrb djeci s TUR. Odgovoreno nam je da je MZSS upoznat s ovim problemom, da provodi niz aktivnosti s ciljem iznalaženja adekvatnog rješenja te da je održan niz sastanaka stručnjaka i predstavnika HZZO-a o ovom pitanju.

Edukacija zdravstvenih djelatnika za područje zaštite djece od nasilja u obitelji - Iako razni propisi i dokumenti propisuju obvezu zdravstvenih djelatnika da prijavljuju sumnju na obiteljsko nasilje, kao i sankcije za neprijavlivanje, još uvijek se događa da djelatnici ne prepoznaju nasilje ili ga ne prijavljuju nadležnima. Proizlazi potreba za sveobuhvatnom edukacijom zdravstvenih djelatnika, o čemu smo uputili

preporuke MZSS-u, MOBMS-u te HLK-u. Prema primljenim odgovorima proizlazi da je MZSS proveo svega nekoliko edukacija, a HLK ih ne provodi.

4.6 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Preventivni rad s roditeljima i osnaživanje obiteljskih centara - Zabrinuti zbog neučinkovitosti sustava zaštite obitelji, odnosno mjera i programa namijenjenih roditeljima u rizičnim okolnostima, obratili smo se MOBMS-u s preporukom za jačanje preventivnog rada s roditeljima i osnaživanje obiteljskih centara. Istaknuli smo važnost obiteljskih centara te MOBMS-u preporučili da utječe na izmjenu njihove prakse prema kojoj prihvaćaju samo dobrovoljne klijente. To dovodi djecu u nejednaki položaj, jer proizlazi da sustav pruža zaštitu samo onoj djeci čiji roditelji uspijevaju sagledati da im pomoć treba te da time dovodi u pitanje sveobuhvatna zaštita djece. Preporučili smo da se omogući da nadležne institucije na savjetodavni rad i školu za roditelje koje organiziraju obiteljski centri upućuju roditelje i obitelji koje se nemaju namjeru same obratiti za pomoć, a kojima je to neophodno za normalizaciju obiteljskih odnosa te osiguravanje mirne i stabilne svakodnevnice njihovoj djeci. Također smo preporučili da se što prije osiguraju pretpostavke za osnivanje obiteljskih centara u onim županijama u kojima ih još nema, kako bi njihovi programi i usluge bile dostupne svim roditeljima i djeci koji su u potrebi i riziku. Nažalost, preporuka koja se odnosi na rad s nedobrovoljnim strankama nije uvažena dok nas je Ministarstvo izvijestilo da razmatra mogućnosti osnivanja obiteljskih centara u preostale četiri županije, kao i osnivanja njihovih podružnica, čemu će pristupiti čim za to budu ispunjene materijalne pretpostavke.

Zaštita prava djece u postupcima posredovanja - Prateći zaštićenost prava i dobrobiti djece u segmentu obiteljsko-pravne zaštite, uočili smo da se CZSS-i i druge stručne službe, osim povećanja broja prijava, suočavaju i sa sve težim i složenijim slučajevima te nemogućnošću da u takvim slučajevima pruže djeci pravodobnu i učinkovitu zaštitu. Uzimajući u obzir važnost posredovanja u rješavanju obiteljskih konflikata te pozitivan učinak mirnog rješavanja roditeljskih sporova na njihovu malodobnu djecu, MZSS-u smo preporučili da intervenirajući u tekst *Pravilnika o uvjetima koje mora ispunjavati pravna ili fizička osoba za pružanje stručne pomoći u postupku posredovanja*, a koje se odnose na njihovo financiranje, omogući razvijanje mreže ovlaštenih posredovatelja. Prepoznajući obiteljsko posredovanje i medijaciju kao vrlo dobar način rješavanja konflikata među članovima obitelji, neovisno o postupku razvoda, MOBMS-u smo preporučili da preispita mogućnosti uvođenja takve prakse te uključivanja ove vrste obiteljskog posredovanja u zakonski tekst. Odgovor MZSS-a nismo primili, a MOMBS je na preporuku odgovorio iznoseći svoje prijedloge i primjedbe. Saznajemo da Nacrt novog Zakona o socijalnoj skrbi (koji smo zaprimili u vrijeme pisanja ovog izvješća) uvodi pojam obiteljske medijacije, koja bi, kao oblik usluge savjetovanja i pomaganja obitelji, bila u nadležnosti stručnih radnika Zavoda za socijalnu skrb u županiji i obiteljskih centara.

Osiguravanje prostornih uvjeta za susrete i druženja djece s roditeljem s kojim ne žive – Budući da pri centrima za socijalnu skrb često nema adekvatnih prostora za održavanje susreta i druženja djece i roditelja s kojim ne žive, nerijetko se ti susreti održavaju u prostorijama kafića, restorana i trgovačkih centara. Držeći da je to neprimjereno, preporučili smo MZSS-u i MOBMS-u da jedinicama lokalne samouprave, Centrima za socijalnu skrb i Obiteljskim centrima upute naputak da na području svoje mjesne nadležnosti utvrde potrebe te u skladu s njima osiguraju prostore za susrete i druženja djece i roditelja s kojim ne žive. Preporuka je uvažena. Održan je sastanak predstavnika dva ministarstva s pravobraniteljicom, nakon kojeg je MZSS uputio naputak centrima za socijalnu skrb u središtima županija. Obvezao ih je da s ostalim centrima u županiji, predstavnicima Obiteljskog centra, predstavnicima županijskih ureda za zdravstvo i socijalnu skrb te civilnim sektorom, koji djeluje u području socijalne skrbi, utvrde postojanje primjerenih prostora u županiji.

Osposobljavanje posebnih skrbnika koji se imenuju djeci stranim državljanima - Prateći zaštitu djece stranih državljana odvojenih od roditelja koji se zateknu na teritoriju Republike Hrvatske, pravobraniteljica za djecu uočila je nužnost osposobljavanja posebnih skrbnika koji se imenuju djeci stranim državljanima. Djeca bez pratnje posebno su osjetljiva skupina, kojoj je nužno pružiti odgovarajuću zaštitu. To su nadležne institucije i prepoznale te poduzele aktivnosti kako bi se osigurala ujednačenost u postupanju, organiziravši edukacije i prihvaćajući odgovarajući protokol o postupanju u takvim slučajevima. Međutim, zabrinjava nas osposobljenost za ulogu posebnog skrbnika. Edukacijama stručnjaka izvan sustava socijalne skrbi osposobljen je određen broj stručnjaka, no prema nama dostupnim informacijama, njihov broj je nedostatan na područjima mjesne nadležnosti onih centara za socijalnu skrb koji u najvećem broju zbrinjavaju *djecu bez pratnje*. Stoga smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučili da organizira edukaciju stručnjaka upravo na područjima na kojima je uočen njihov nedovoljan broj, primjerice u Kutini, na čijem području je smješteno Prihvatilište za tražitelje azila. Na ovaj način bi se omogućilo centrima za socijalnu skrb da kao posebnog skrbnika imenuju posebno osposobljenog vanjskog suradnika koji bi djetetu bez pratnje trebao osigurati najvišu razinu zaštite. Odgovor na našu preporuku nismo primili.

4.7 MEDIJI

Zaštita djece od pornografskih sadržaja u tiskanim medijima - Pravobraniteljica je više puta upozorila na učestalu praksu objavljivanja u dnevnim novinama pornografskih sadržaja i oglasa uobičajenih za pornografski tisak, kao što su reklamiranje pornografskih usluga i videosnimki za mobitele. Takve novine, koje se ne smatraju pornografskima, niti je na njima istaknuto da sadrže materijale namijenjene samo odraslima, smatraju se „obiteljskim“ tiskom i dostupne su i djeci predškolske i rane školske dobi u gotovo svakom domu. Objavljivanje pornografskih sadržaja u široko dostupnim tiskovinama, za koje je vrlo vjerojatno da su dostupne i djeci, nije u skladu s Konvencijom o pravima djeteta, koja zahtijeva od država da osiguraju zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit. Pravobraniteljica za djecu predložila je Ministarstvu kulture da se postojeće zakonske odredbe u *Zakonu o medijima* preispitaju i dopune ili izmijene, kako bi se osigurali mehanizmi zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja i u tisku, kao što je to definirano u Zakonu u elektroničkim medijima. Predložila je i da se osigura odgovarajući nadzor nad primjenom Zakona. Ministarstvo kulture složilo se da je riječ o pornografskim sadržajima neprimjerenima za dnevne novine, no da je procesuiranje zbog počinjenja kaznenog djela upoznavanja djece s pornografijom u isključivoj nadležnosti državnog odvjetništva, na što ministarstvo nema utjecaja niti mogućnosti sugeriranja. Vezano uz prekršajnu odgovornost, istaknuto je kako trenutačno zakonsko rješenje ne omogućuje procesuiranje takvih situacija, budući da je *Zakonom o medijima* prekršajna odgovornost za neisticanje vidnog upozorenja da tiskovina sadrži pornografske sadržaje, propisana samo kad je riječ o tiskovini pornografskog sadržaja, što dnevni listovi nisu. O eventualnoj izmjeni Zakona, ministarstvo se nije izjasnilo.

Informiranje i educiranje korisnika o mogućnostima roditeljske zaštite na programima MAX TV-a - Prateći stanje u području zaštite djece od štetnih medijskih sadržaja, koju predviđa i *Zakon o elektroničkim medijima* uočili smo da su roditelji nedovoljno senzibilizirani kad je riječ o njihovoj ulozi u zaštiti djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja te da im nedostaju znanja i osnovne informacije o tome. Način korištenja „roditeljske zaštite“ pri korištenju usluga kablских televizija često im nije posve jasan, ne znaju da su tzv. „programi za odrasle“ na nekim kanalima dostupni cijelog dana pa tako ne znaju ni adekvatno zaštititi djecu od potencijalno štetnih sadržaja. Stoga je pravobraniteljica za djecu preporučila Hrvatskom telekomu da aktivnije preuzme svoj dio odgovornosti za informiranje i educiranje roditelja o novim rizicima koje donose određeni paketi njegovih usluga. Predložila je i da se predvidi mogućnost dodatne zaštite kad je riječ o kanalima koji prikazuju pornografske sadržaje. Hrvatski telekom odgovorio je da opcija „roditeljska zaštita“ pruža zaštitu od sadržaja za odrasle, koji su i inače za sve nove

korisnike MAX TV-a automatski zaključani te ih mogu vidjeti samo oni korisnici koji su sami isključili „roditeljsku zaštitu“. Međutim, nije se očitovao na poziv za aktivnijim uključivanjem u educiranje roditelja o zaštiti djece od neprimjerenih sadržaja.

Postupanje s djecom koja sudjeluju u snimanju emisija - Budući da su u emisiji „Hrvatska traži zvijezdu“ RTL televizije povrijeđena prava i dobrobit nekih maloljetnih izvođača, time što su bili javno izloženi podsmijehu, vrijeđanju i neumjesnim primjedbama, koje su se odnosile i na njihov izgled i osobnost, pravobraniteljica za djecu upozorila je da se, neovisno o suglasnosti natjecatelja i njihovih roditelja, organizatori, voditelji i članovi žirija u toj emisiji prema maloljetnim osobama trebaju odnositi s dodatnom pažnjom i poštovanjem njihova dostojanstva, zbog njihove osjetljive dobi. Preporučila je da se, u svim emisijama u kojima sudjeluju i djeca, cijela televizijska ekipa i svi odrasli sudionici prema njima trebaju odnositi u skladu s načelom zaštite njihovog najboljeg interesa, sukladno Konvenciji o pravima djeteta. RTL je prihvatio preporuke pravobraniteljice, navodeći da će posebnu pažnju posvetiti dobrobiti maloljetnih sudionika, te da će upozoriti produkcijsku kuću koja priprema spomenutu emisiju kako tijekom snimanja treba osigurati veće poštovanje dostojanstva sudionika i stalnu prisutnost psihologa radi eventualnih konzultacija. Snažne javne reakcije na ovu emisiju potaknule su i Vijeće za elektroničke medije, koje je u to vrijeme pripremalo Pravilnik o zaštiti maloljetnika, da u Pravilnik uvrsti odredbu kojom se, neovisno o pristanku roditelja ili staratelja, zabranjuje vrijeđanje i omalovažavanje maloljetnika u elektroničkim medijima.

4.8 IMOVINSKI INTERESI DJECE

Zaštita imovinskih interesa djece - Putem Hrvatske udruge banaka svim smo kreditnim institucijama - članicama udruge preporučili senzibiliziranje zaposlenika za područje zaštite imovinskih prava djece, njihovo upoznavanje s odredbama Obiteljskog zakona te s važećim mišljenjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi vezano uz pravo roditelja na raspolaganje imovinom djeteta. Također smo preporučili da se prilikom pružanja bankarskih usluga osigura transparentnost važećih odredbi i mišljenja koja se odnose na zaštitu imovinskih interesa djece te s njima upoznaju roditelji i druge osobe koje u ime djece ili za njihov račun poduzimaju određene radnje. Nismo dobili odgovor na preporuku.

Raspolaganje imovinom djeteta - Temeljem pritužbi roditelja na sporost centara za socijalnu skrb u postupcima davanja odobrenja za otuđenje i opterećenje imovine djeteta, kao i pritužbi da pojedini centri naplaćuju upravne pristojbe u visini od 70,00 kuna za davanje odobrenja za raspolaganje imovinom djeteta, obratili smo se MZSS-u. Preporučili smo da preispitaju takva postupanja CZSS-a, upozore ih na dužnost obavljanja radnji za zaštitu djece te njihovih prava i interesa po službenoj dužnosti te da poduzmu mjere za ujednačavanja prakse. Također smo naglasili da učestala obraćanja roditelja te brojne poteškoće i sporost u primjeni odredbi Obiteljskog zakona o imovinskim odnosima roditelja i djece aktualiziraju raniju preporuku pravobraniteljice kojom je preporučeno i ekipiranje centara za socijalnu skrb te edukacija stručnih radnika, kao preduvjet za dosljednu i efikasnu provedbu zakonskih odredbi. Nismo dobili odgovor.

4.9 OSTALO

Zaštita prava i dobrobiti djece-športaša – MZOŠ-u i HOO-u uputili smo preporuke za zaštitu prava i dobrobiti djece-športaša. MZOŠ-u smo preporučili žurno provođenje Zaključaka Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora iz travnja 2008., donesenih radi efikasnije zaštite prava djece-športaša te provođenje nadzora nad programom športskih aktivnosti „Odmorko“. Također smo upozorili i na potrebu dosljedne provedbe propisa kojima se štite prava djece u športu. MZOŠ nas je izvijestilo da je u tijeku rad na izmjenama Zakona o športu pri čemu će se razmatrati i naše preporuke i upozorenja. Preporuke upućene HOO-u odnosile su se na neprihvatljivost toleriranja nasilnog ponašanja u športu te na poticanje članica - nacionalnih športskih saveza na redovito provjeravanje uvjeta koje, sukladno

važnim propisima moraju imati osobe koje programiraju i vode športske aktivnosti djece i mladeži te njihovu poduku i trening. Također smo preporučili da preispitaju na koji način nacionalni športski savezi uređuju prelasku djece iz jednog kluba u drugi. Odgovor HOO-a nismo dobili.

Sigurnost prijevoza učenika - U poduzimanju daljnjih aktivnosti, naročito analizom dostavljenih primjeraka ugovora o prijevozu učenika osnovnih i srednjih škola, pravobraniteljica se obratila MMPI-u te MZOŠ-u ukazujući na saznanja koja upućuju na potrebu daljnje koordinacije osnivača škola i drugih subjekata koji organiziraju prijevoz djece. Predložila je da se u svim ugovorima koje sklapaju osnivači odgojno-obrazovnih ustanova s prijevoznicima i drugim subjektima koji organiziraju prijevoz djece, unaprijed propišu obvezujuće smjernice za ugovaranje prijevoza djece, kako na redovnu nastavu, tako i na izlete, ekskurzije ili pohađanje raznih slobodnih aktivnosti, posjeta kazalištu i slično. Zaprimiti smo obavijest MZOŠ-a dostavljenu svim predškolskim ustanovama i osnovnim školama, kojom ukazuju na obvezu pridržavanja propisa kako bi se djeci, učenicima i odgojiteljima i učiteljima osigurala propisana sigurnost, napominjući da je uz prijevoz potrebno osigurati i odgovarajuću pratnju djeci predškolske i osnovnoškolske dobi.

Sudjelovanje djece na športskim susretima te na susretima dramskog i likovnog stvaralaštva - Uputili smo preporuku MZSS-u da se na športske susrete te susrete dramskog i likovnog stvaralaštva, osim djece smještene u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, čiji je osnivač RH, uključe i djeca smještena u domovima drugih osnivača, kao i djeca smještena kod drugih pravnih osoba, registriranih prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi. Ministarstvo nas je izvijestilo da prihvaćaju našu preporuku, da je za svu djecu koja ostvaruju skrb izvan vlastite obitelji neophodno osigurati jednaku kvalitetu usluga, ali da to nije moguće osigurati za djecu koja su smještena kod pružatelja usluga s manjim kapacitetom, budući da je riječ o ekipnim natjecanjima djece.

5 SUDJELOVANJA U IZRADI PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU PROPISA

5.1 USTAVNE PROMJENE

Povodom najavljenih ustavnih promjena, pravobraniteljica za djecu aktivno se uključila u raspravu te je Hrvatskom saboru uputila prijedloge kako bi se u Ustavu ojačao položaj djece i njihova prava te poboljšali uvjeti za njihovu zaštitu. Naglasili smo nužnost da se načelu dobrobiti djeteta, kao temeljnom pravu djeteta zajamčenim Konvencijom o pravima djeteta, dade ustavno jamstvo. Predložili smo da se u ustavne odredbe ugradi dužnost države da, uz majčinstvo, štiti i roditeljstvo, naglašavajući ravnopravnost i odgovornost roditelja u odgoju i podizanju djece, ali i obvezu države da preuzme odgovornost za stvaranje uvjeta za ostvarivanje poticajne i odgovorne roditeljske uloge. Naglašena je potreba terminološkog usklađivanja Ustava s Konvencijom o pravima djeteta te potreba da se u Ustav, uz odredbe o pučkom pravobranitelju, ugrade odredbe o pravobranitelju za djecu kako bi se potvrdila spremnost države na dosljednu i sustavnu brigu za položaj i interese djece, a jamstvom neovisnosti i samostalnosti pravobranitelja za djecu, osnažila njegova uloga i važnost u promicanju i ostvarivanju prava djece.

Također je predložena i izmjena odredbi Ustava, koje se odnose na pravne posljedice počinjenja kaznenih djela. Predložili smo da se sadašnje određenje o mogućnosti gubitka stečenih ili zabrane stjecanja nekih prava na određeno vrijeme, kao posljedica kaznene osude za teška i osobito nečasna kaznena djela, formulira na način da ta posljedica može biti trajnog karaktera. Naglasili smo kako je to

potrebno da bi se stvorili preduvjeti da se počiniteljima spolnih delikata na štetu djece zakonski trajno onemogućiti obavljanje poslova u kojima dolaze u neposredan kontakt s djecom, a sukladno zahtjevima koje pred države članice postavlja Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem - Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi dostavilo nam je *Nacrt prijedloga Zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem* kako bismo na predloženi tekst Zakona dali svoje mišljenje. Ta je Konvencija sastavljena u Hagu 1993. te je dosad ratificirana od strane 81 države. Riječ je o međunarodnom dokumentu koji uređuje uvjete za međudržavno posvojenje i postupanje u međudržavnom posvojenju, u svrhu uspostavljanja mjera zaštite koje će osigurati da se međudržavna posvojenja provode u najboljem interesu djeteta. Osnovni cilj Konvencije je osiguranje bržeg načina postupanja i jednoobraznost u postupanju, uspostava sustava suradnje te obvezivanje država članica na poštivanje određenih načela radi zaštite najboljeg interesa djeteta. Konvencija precizno određuje način komuniciranja među nadležnim tijelima i osobama s djetetom i posvojiteljima, pitanje čuvanja podataka o posvojenju, uvid u predmet posvojenja, kao i pitanje osposobljenosti i podobnosti zaposlenika na ovim poslovima. Specifičnost Konvencije je u tome što se njezinom primjenom osigurava priznanje posvojenja, koja su zasnovana u skladu s Konvencijom, u državama članicama bez potrebe naknadnog priznanja odluke o posvojenju u zemlji u koju posvojeno dijete dolazi. Ona omogućuje pojednostavljenje postupka posvojenja s međudržavnim elementom što će omogućiti hrvatskim državljanima da uz podršku vlastite zemlje realiziraju svoju želju za posvojenjem, kao i veću sigurnost za djecu koju u našoj državi posvajaju strani državljani. U Nacrtu prijedloga ovog Zakona predviđeno je da će RH, prilikom polaganja isprave o ratifikaciji, među ostalim staviti rezervu vezano uz napuštanje teritorija Hrvatske, tako da će se onemogućiti da dijete napusti naš teritorij prije pravomoćnosti odluke o posvojenju. Budući da je riječ o važnom međunarodnom ugovoru, čiju ratifikaciju je preporučio i Odbor UN-a za prava djeteta, pravobraniteljica za djecu podržala je donošenje ovog Zakona. Do pisanja ovog izvješća Zakon nije usvojen.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja - Europska Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, kao međunarodni dokument, na cjelovit način uređuje pitanje prevencije od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, propisuje obvezu kriminalizacije određenih aktivnosti, kao i dužnosti podizanja svijesti građana o neprihvatljivosti određenih ponašanja. Hrvatska je pristupila ovoj Konvenciji na Konferenciji ministara pravosuđa Vijeća Europe, održanoj u Lanzerotu 2007. godine, no, do pisanja ovog izvješća, još ju nije ratificirala. Svjesni važnosti ovog međunarodnog dokumenta, tijekom 2009. godine uputili smo inicijativu Ministarstvu pravosuđa za donošenje zakona kojim bi se Konvencija potvrdila u Hrvatskoj, a tu inicijativu ponovili smo i u 2010. Istovjetan prijedlog uputili smo, nakon sudjelovanja na konferenciji VE na kojoj je započela kampanja za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom, i Vladi RH uz prijedlog za provođenje kampanje u Hrvatskoj. Predsjednica Vlade naš je prijedlog podržala te nas obavijestila kako je naš prijedlog prosljedila nadležnim ministarstvima koja će poduzeti potrebne radnje u cilju što žurnijeg ratificiranja Konvencije. Ured pravobraniteljice aktivno se uključio u planiranje provođenja ove Kampanje, a ratifikacija Konvencije jedna je od planiranih aktivnosti Ministarstva pravosuđa tijekom 2011. godine.

5.2 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Obiteljski zakon - Prijedlozi pravobraniteljice za izmjenu *Obiteljskog zakona* aktualni su i u ovom izvještajnom razdoblju, budući da do izmjena u obiteljskom zakonodavstvu još nije došlo. I dalje smatramo da su nužne izmjene kako bi se djetetu dala aktivnija uloga u sudskom postupku te osiguralo njegovo zastupanje po posebnom skrbniku, ali i kako bi se postiglo efikasnije vođenje sudskih postupaka i

bolje zaštitili interesi djece (određivanje rokova za okončanje sudskog postupka lišenja roditeljske skrbi, određivanje rokova između pojedinih ročišta kao i ukupnog trajanja sudskog postupka, obvezno izricanje privremene mjere kojom bi se do donošenja odluke uredila sporna pitanja između roditelja, osobito s kojim će roditeljem dijete živjeti te o dinamici susreta i druženja s drugim roditeljem, jasnije definiranje roditeljskih prava i obveza u sudskoj odluci). Mišljenja smo i da je potrebno proširiti mogućnost sudskog određivanja susreta i druženja djeteta sa širim krugom djetetu bliskih osoba te predvidjeti mogućnost izricanja nadzora u obiteljskim odnosima kada o djetetu skrbe druge osobe. Nužne su promjene i vezano uz zaštitu imovinskih interesa djeteta na način da se u postupcima u kojima se odlučuje o imovinskim pravima djeteta, kao što je primjerice postupak nasljeđivanja, obavezno po službenoj dužnosti uključi centar za socijalnu skrb, kako bi štitio interese djeteta. U ostvarivanju prava djeteta na uzdržavanje također su nužne zakonske promjene kako bi se produljio period u kojem centar za socijalnu skrb osigurava sredstva za privremeno uzdržavanje djeteta, kao i da se osigura povećanje iznosa. Također smo upozorili i na potrebu efikasnije zaštite posvojene djece, jasnijim definiranjem zapreka za posvojenje kako bi se onemogućilo posvojenje osobi protiv koje je u tijeku kazneni postupak ili koja je pravomoćno osuđena za kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te protiv braka, obitelji i mladeži, kao i osobi koja je proglašena krivom za prekršaj zbog nasilja u obitelji, odnosno onoj kojoj je izrečena mjera obiteljskopravne zaštite. Ukazali smo i na potrebu drukčijeg zakonskog uređenja vezano uz presumpciju bračnog očinstva.

Tijekom 2010. godine dostavljen nam je na mišljenje *Prijedlog zakona o dopunama Obiteljskog zakona*, koji je Saboru uputio saborski zastupnik Dragutin Lesar, vezano uz zakonsko određenje presumpcije bračnog očinstva koji je u skladu s otprije predloženim izmjenama od strane pravobraniteljice za djecu te je u tom dijelu podržan. Istovremeno smo naglasili kako nismo u mogućnosti podržati prijedlog izmjena vezano uz izjavu majke o osobi koju smatra ocem djeteta, na način kako je to predloženo, budući da sadašnje zakonsko rješenje ne prisiljava majku da se izjasni o tome tko je otac njezina djeteta, ne propisuje sankcije u slučaju da to ona odbije, no istovremeno je upućuje da bi radi dobrobiti djeteta, njegovog prava na saznanje vlastitog podrijetla i prava na prisutnost i skrb oba roditelja u svom životu, to trebala učiniti. Sadašnje zakonsko rješenje, u ovom pitanju, usmjereno je na zaštitu prava djeteta.

5.3 PRAVOSUDNA ZAŠTITA

Kazneni zakon - Reforma kaznenog zakonodavstva predviđa donošenje novog *Kaznenog zakona* te se Ured pravobraniteljice svojim prijedlozima uključio u njegovo donošenje. Ministarstvu pravosuđa uputili smo niz prijedloga. Predložili smo da se zakonski omogući trajno izricanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti počinitelju kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta. Prijedlozi su bili usmjereni i na pojašnjenje i proširenje pojedinih definicija u *Kaznenom zakonu*, na nove kvalifikacije pojedinih kaznenih djela počinjenih na štetu djece (trgovanje ljudima i ropstvo, izvanbračni život s maloljetnom osobom, spolni odnošaj zloupotrebom položaja, podvođenje, iznošenje obiteljskih prilika djeteta, uzdržavanje, nasilničko ponašanje, neprijavljivanje počinjenja kaznenog djela) kao i uvođenje novih kaznenih djela u kazneno zakonodavstvo (*grooming*, seksualno uznemiravanje djeteta). Tražili smo i da se pooštri zaštita djetetovog prava na privatnost te pooštri sankcioniranje kaznenog djela „grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta“. Predložili smo i da se uvid u kaznenu evidenciju o počiniteljima kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta, zlostavljanja djeteta, nasilja u obitelji i nasilničkog ponašanja, omogući ustanovama kojima su djeca povjerena na obrazovanje, odgoj, njegu ili skrb, kako bi se spriječilo da se počinitelji takvih djela zaposle u tim ustanovama. Predložili smo i da se razmotre potrebne izmjene i dopune *Kaznenog zakona* kako bi se stvorili preduvjeti za uspostavu baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, a problematizirali smo i pitanje kaznene odgovornosti odrasle osobe za stupanje u spolni odnošaj s djetetom, vezano uz dobnu granicu pristanka na spolni odnošaj.

Sudjelujući na stručnoj raspravi na kojoj su predstavljeni prijedlozi radne skupine za izradu Kaznenog zakona, pravobraniteljica za djecu upozorila je da RH još nije ratificirala Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja koja je potpisana 2007. godine, a što je u dva navrata preporučeno Ministarstvu pravosuđa. Problemizirala je i pitanje dobne granice za stupanje u spolni odnos te istaknula kako se zalaže za njezino povišenje na 16 godina. Svoj prijedlog potkrijepila je prije svega potrebom zaštite djece od seksualnog iskorištavanja od strane odraslih osoba, zatim zakonskim rješenjima drugih europskih država koje u većini slučajeva imaju dobnu granicu od 15 i 16 godina te provedenom anketom među 850 zagrebačkih srednjoškolaca. Također je istaknula potrebu zakonskog definiranja pojma pornografije, budući da se, među ostalim, i zbog njegova izostanka redovito događa da se pornografski sadržaji objavljuju u dnevnim novinama koje su obiteljsko štivo.

Zakon o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji - Nastojeći unaprijediti položaj djece u okviru kaznenog zakonodavstva, Ured pravobraniteljice aktivno sudjeluje u radu radne skupine za izradu nacrtu Prijedloga zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji. Prijedlozi Ureda usmjereni su na proširenje kruga ovlaštenika kojima mogu biti dostupni podaci iz kaznene evidencije o osuđenim počiniteljima kaznenog djela, kao i na produljenje rokova u kojima nastupa rehabilitacija počinitelja nekih kaznenih djela. Također nastojimo da se zakonom, kao pravna posljedica osude, definira zabrana obavljanja određenih poslova te da pravne posljedice osude za kaznena djela na štetu djeteta mogu nastupiti neovisno o visini izrečene kazne i primjeni uvjetne osude. Vjerujemo kako će ovi naši prijedlozi biti ugrađeni u zakonski tekst.

Zakon o sudovima za mladež - I tijekom 2010. Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u radu radne skupine za izradu nacrtu prijedloga *Zakona o sudovima za mladež*. Ovo sudjelovanje Ureda usmjereno je prvenstveno na unapređenje položaja djeteta žrtve i svjedoka u kaznenim postupcima, ali i na implementaciju međunarodno preuzetih obveza vezano uz zaštitu djeteta-počinitelja kaznenih djela.

Prekršajni zakon - Odredbama *Prekršajnog zakona* utvrđena je odgovornost maloljetnih počinitelja prekršaja te su predviđene sankcije za počinjeni prekršaj na način da maloljetniku mogu biti izrečene odgojne mjere, zaštitne mjere te novčana kazna i maloljetnički zatvor. Svrha maloljetničkih sankcija je, prema odredbama zakona, pružanje zaštite, brige, pomoći i nadzora kako bi se utjecalo na odgoj, razvijanje cjelokupne ličnosti i jačanje maloljetnikove osobne odgovornosti. Ovakve odredbe u suglasnosti su s Konvencijom o pravima djeteta, koja propisuje da sve mjere, koje se poduzimaju prema djeci, odnosno osobama mlađim od 18 godina, moraju polaziti od najvišeg interesa i dobrobiti djeteta. Sankcije je, prema maloljetnom počinitelju prekršaja, temeljem odredaba *Prekršajnog zakona*, ovlašten izricati samo sud i to uvažavajući odnos maloljetnika prema počinjenom prekršaju te nakon procjene kako će primjena pojedine sankcije utjecati na maloljetnika i njegovo ponašanje, kako bi se postigla odgojna svrha i utjecalo na razvijanje osjećaja odgovornosti. Uočavajući kako u odredbama *Prekršajnog zakona* postoji nesuglasje s ovim odredbama usmjerenim na zaštitu maloljetnog počinitelja prekršaja, uputili smo prijedlog za njegovu izmjenu. Naime, odredbe Zakona omogućuju da i druge osobe (tijela državne uprave, pravne osobe s javnim ovlaštenjima), osim suda, mogu prema maloljetnom počinitelju prekršaja primjenjivati prekršajne sankcije u skraćenom postupku, što se kosi s odredbom da to čini samo sud.

Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod - Ministarstvo pravosuđa dostavilo nam je na mišljenje *Nacrt prijedloga Pravilnika o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod*. U svom očitovanju na predloženi tekst predložili smo da se maloljetnik mora na razumljiv način upoznati s pravima i obvezama, osobito pravom na pritužbu, te da mu tekst Pravilnika mora uvijek biti dostupan tijekom izvršavanja odgojne mjere. Istaknuli smo potrebu da se maloljetniku osigura pravo na liječnički pregled odmah nakon prijema u ustanovu, u svrhu evidentiranja prijašnjih povreda, tragova zlostavljanja te utvrđivanja eventualne potrebe za medicinskom pomoći radi zaštite fizičkog i psihičkog zdravlja maloljetnika. Inzistirali smo i na tome da zdravstvena zaštita maloljetnika obavezno obuhvaća i

oftalmološku skrb te brigu o njegovom mentalnom zdravlju, kao i na obveznom pokretanju kaznenog postupka u slučaju tjelesne ozljede maloljetnika te obavještavanju njegove obitelji o promjenama u zdravstvenom stanju.

Predložili smo i da se smještaj maloljetnika, sukladno odredbama *UN-ovih Pravila za zaštitu maloljetnika lišenih slobode* organizira u malim grupama ili individualnim spavaonicama te da se osigura nadgledanje spavaonica kako bi se osigurala njihova zaštita. Također smo predložili da se smještaj maloljetnika u odgojnu skupinu pojačane skrbi i nadzora na njegov zahtjev, a radi osobne sigurnosti, ne uvjetuje pisanim zahtjevom maloljetnika. Naši prijedlozi odnosili su se i na usklađivanje odredbi Pravilnika, vezano uz obrazovanje maloljetnika, s ustavnim promjenama te da pisani dokaz o završetku obrazovanja tijekom boravka u odgojnom zavodu ne smije ukazivati na činjenicu da je maloljetnik obrazovanje stekao za vrijeme izvršenja odgojne mjere u odgojnom zavodu, kako bi se omogućila njegova prava rehabilitacija. Ukazali smo na neke nepodudarnosti odredbi Pravilnika sa zakonom na temelju kojeg se on donosi u određivanju trajanja stegovne mjere. Inzistirali smo na procesnim pravima maloljetnika u stegovnom postupku, kao što su pravo sudjelovanja u stegovnom postupku, žurnost u postupanju, pravo na žalbu, trajanje boravka na otvorenom, pravo na liječnički pregled, pravo na zaštitu zdravlja, dužnost obavještavanja roditelja i centra za socijalnu skrb o primjeni sredstava prisile. Kako Pravilnik još nije donesen, nije nam poznato hoće li naši prijedlozi biti prihvaćeni.

5.4 OBRAZOVANJE

Zakon o prosvjetnoj inspekciji - Uočavajući kako u propisima iz područja osnovnog i srednjeg obrazovanja ne postoje odgovarajući mehanizmi zaštite djece od postupanja pojedinih odgojno-obrazovnih radnika, a isto tako i ravnatelja, na štetu njihovih prava i interesa, odnosno da su propisi u tom dijelu nedorečeni, obratili smo se Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Predložili smo da se u *Zakon o prosvjetnoj inspekciji* ugradi ovlast prosvjetnog inspektora da zabrani nadziranoj ustanovi da u njoj bilo koji odgojno-obrazovni rad obavlja učitelj, nastavnik, stručni suradnik ili drugi radnik za kojeg se inspekcijским ili stručno-pedagoškim nadzorom utvrdi da nezakonito i/ili neprofesionalno postupaju na štetu prava i interesa djece.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi - Tijekom donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju* predložili smo da se uz izricanje pedagoških mjera: opomena, ukor ili strogi ukor, donosi individualan plan rada s učenikom radi prevencije daljnjeg društveno-neprihvatljivog ponašanja učenika, budući da *rana detekcija i intervencija* može pridonijeti smanjivanju broja izrečenih težih pedagoških mjera. Pored navedenog prijedloga, MZOŠ-u smo ukazali da bi kod sljedećih izmjena i dopuna tog Zakona trebalo izmijeniti članak 19. koji propisuje u kojim slučajevima se dijete trajno može osloboditi od upisa u 1. razred osnovne škole. Naime, u tom članku iznimka od obveze osnovnog obrazovanja preširoko je propisana te bi istu trebalo uskladiti s Ustavom RH, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, kao i Konvencijom o pravima djeteta koji sadrže jamstvo prava na obrazovanje sve djece u skladu s njihovim sposobnostima. Mišljenja smo da bi trebalo propisati da se mogućnost trajnog oslobođenja od upisa u osnovnu školu može odobriti samo u slučaju kada dijete ima višestruke teškoće i kada su iscrpljene sve mogućnosti po kojima bi to obrazovanje bilo moguće organizirati uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama.

Tijekom godine smo, zbog nedostatnih i neprimjerenih zakonskih mjera za suzbijanje protuzakonitog i nasilnog postupanja na štetu djece ukazali i na potrebu da se u *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, u dijelu kojim se regulira licencija, kao javna isprava kojom se dokazuju opće i stručne kompetencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja, uvrste odredbe kojima će se osigurati da osoba kojoj je izrečena zabrana odgojno-obrazovnog rada u školskoj ustanovi, zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece, ne može dobiti licenciju za

rad u školskoj ustanovi na odgojno-obrazovnim poslovima, odnosno da ju ne može obnoviti. Također smo predložili da zabrana odgojno-obrazovnog rada u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece bude prepreka za zasnivanje radnog odnosa učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog odgojno-obrazovnog radnika. Smatrajući kako odgovornu funkciju ravnatelja škole ne može obavljati osoba koja ne želi prepoznati štetnost postupanja učitelja/nastavnika, odnosno koja ga podržava svojim nečinjenjem i nepoduzimanjem mjera u okviru svojih ovlasti, predložili smo da se ugrade odredbe o dužnosti školskog odbora da razriješi ravnatelja koji neopravdano ne izvršava odluke tijela koja obavljaju nadzor nad školskom ustanovom ili postupaju protivno njima.

Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu - Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa predložili smo da preispita dosadašnju primjenu važećeg *Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu*, u dijelu ispunjavanja uvjeta za radno mjesto pedagoga, te da u novom propisu uvjeti za pedagoga budu utvrđeni tako da se onemogući zapošljavanje na tom radnom mjestu osobe kojoj je zabranjeno obavljanje poslova nastavnika zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece (s obzirom na primjer iz jedne srednje škole u kojoj se upravo to dogodilo). U svom očitovanju MZOŠ nas je obavijestio da će naše prijedloge razmotriti prilikom donošenja propisa.

Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi - U postupku donošenja *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* prihvaćen je naš prijedlog o uvođenju obveze učitelja/nastavnika svakoga nastavnog predmeta da tijekom cijele školske godine, a ne samo na njezinom početku, upoznaje učenike s elementima ocjenjivanja, kao i s načinima i postupcima vrednovanja. Ovakvo zakonsko rješenje pruža veću mogućnost ostvarivanja prava na obaviještenost učenika o svim pitanjima koji se na njega odnose.

Nažalost, nisu prihvaćeni ostali naši prijedlozi koji se odnose na elemente ocjenjivanja, na suradnju s roditeljima o postupanju ravnatelja u slučaju kad razrednik ili nastavnik odbija dati pravodobne i potrebne obavijesti roditelju o uspjehu njegova djeteta, i drugo.

Pravilnik o načinu osnivanja, zadaći, djelokrugu i načinu rada školskih športskih društava - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa upozorili smo da još uvijek nije donesen pravilnik kojim bi se propisali način osnivanja, zadaće, djelokrug i način rada školskih športskih društava, a što je obveza sukladno odredbi članka 17. stavka 4. Zakona o športu. Donošenje pravilnika kasni četiri godine, a vjerujemo da bi takav pravilnik potaknuo osnivanje školskih športskih društava i u školama u kojima ih zasad nema te omogućio većem broju djece da se aktivno ili rekreativno bave športom.

Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dostavilo nam je na mišljenje *Nacrt Pravilnika o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika*. U očitovanju koje smo dostavili ministarstvu iskazali smo zabrinutost što predloženi tekst ne uređuje postupak već u većini ponavlja odredbe materijalnog prava ili ih čak proširuje bez razrađenih jasnih procedura. Predložili smo urediti način postupanja nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, u slučaju zaštite prava učenika u samoj školi, kao i izvan škole, odnosno obvezu ravnatelja da prijavi kršenja prava nadležnim tijelima, u slučaju saznanja o postojanju kršenja prava djece. Naglasili smo kako bi u ovom Pravilniku trebalo razraditi tijek prosljeđivanja informacija o kršenju prava učenika, od učitelja do ravnatelja, uz istovremenu razradu načina postupanja s učenicima čija su prava ugrožena, način ispunjavanja obveze ravnatelja za daljnje prosljeđivanje informacija mjerodavnim tijelima, uz traženje povratnih informacija od mjerodavnih tijela o poduzetom po njegovoj prijavi. Izradi navedenih

procedura treba pristupiti temeljito i uz pomoć predstavnika učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, kako bi bile jasne i lako provedive svim nositeljima, koji su u konačnici i odgovorni za zaštitu učenika. Tako izrađene procedure svakako trebaju biti dostupne učenicima i roditeljima i stručnoj javnosti.

5.5 OSTALO

Ovršni zakon - U postupku donošenja *Ovršnog zakona* tražili smo da se utvrdi zakonska obveza da se pri provedbi ovrhe mora osobito voditi računa o dostojanstvu djeteta koje prisustvuje ovrši, budući da takve situacije mogu vrlo negativno djelovati na dijete (deložacija, popis pokretne imovine u stanu ovršenika u kojem stanuje dijete te druge slične situacije). Naš prijedlog bio je usmjeren i na zaštitu prava i dobrobiti djeteta u slučajevima provođenja ovrhe mjera donesenih radi djetetove zaštite (ovrha radi predaje djeteta roditelju, radi ostvarivanja susreta i druženja roditelja s djetetom, postupci ovrhe mjere donesene radi zaštite prava i dobrobiti djeteta) te smo predlagali da se u tim postupcima osigura obvezna prisutnost djelatnika socijalne skrbi, koji svojim znanjem i iskustvom, pravilnim pristupom djetetu mogu olakšati ovu mučnu situaciju, umanjiti djetetov stres, ali i prema potrebi poduzeti druge mjere za zaštitu djeteta i njegova najboljeg interesa. Zbog zaštite dobrobiti djeteta predlagali smo da se mogućnost odgode ovrhe u postupcima radi naplate nenovčanih tražbina (npr. ovršni postupci radi predaje djeteta roditelju, ostvarenja susreta i druženja te drugih mjera donesenih radi zaštite prava i dobrobiti djeteta) ne uvjetuje davanjem jamčevine, već samo prijedlogom centra za socijalnu skrb kad je to u najboljem interesu djeteta.

Kako bi se zaštitili imovinski interesi djeteta predlagali smo da obiteljska mirovina koju prima dijete bude izuzeta od ovrhe na isti način, kao i primanje po osnovi zakonskog uzdržavanja te da se jasno definira da ovrha radi uzdržavanja djeteta ima prednost u svim oblicima ovrhe pa i kod prodaje nekretnina, a ne samo na plaći i stalnom novčanom primanju, kako je to određeno *Obiteljskim zakonom*. Predlagali smo i da se, radi osiguranja učinkovitosti ovršnog postupka, nedvosmisleno utvrdi da ovrhovoditelj ima pravo na naknadu štete koju je pretrpio zbog toga što su se pravne ili fizičke osobe oglušile na obvezu davanja podatka potrebnih za provođenje ovrhe, kao i da se propiše novčana kazna za osobe koje su ovršenikovi dužnici ili one osobe kod kojih se nalazi ovršenikova imovina, a koje ne učine dostupnim podatke o ovršenikovoj imovini. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima - U postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju nereda na športskim natjecanjima* predložili smo da se utvrdi zakonska obveza centra za socijalnu skrb da po primitku policijske obavijesti o protupravnom ponašanju maloljetnika, poduzme mjere usmjerene na maloljetnikovo usvajanje nenasilnih oblika ponašanja, samokontrole i drugih socijalno prihvaćenih i odgovornih ponašanja djeteta, a koje mogu uključivati i izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta propisane *Obiteljskim zakonom*. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim tvarima - Tijekom 2010. uvažene su preporuke i prijedlozi pravobraniteljice da se ograniči prodaja i upotreba pirotehničkih sredstava djeci, radi njihove zaštite i sigurnosti te su izmijenjene odredbe *Zakona o eksplozivnim tvarima*. Na njezin prijedlog propisano je da pirotehnička sredstva II. i III. razreda smiju kupovati i koristiti samo osobe starije od 18 godina.

Zakon o prebivalištu i boravištu građana - Tijekom 2009. godine MUP-u je upućena inicijativa za izmjenu *Zakona o prebivalištu i boravištu građana* kako bi se pojednostavila prijava prebivališta novorođenog djeteta u slučajevima kada njegovi roditelji ne žive zajedno, izostaje suglasnost roditelja koji s djetetom ne živi, a ne postoji odluka nadležnog tijela o roditeljskoj skrbi. Naša inicijativa, da se u tim slučajevima djetetu određuje privremeno prebivalište prema prebivalištu roditelja s kojim dijete živi, uz suglasnost centra za socijalnu skrb, tom je prilikom prihvaćena. No, kako *Nacrt prijedloga izmjena Zakona o*

prebivalištu i boravištu, koji je u siječnju 2011. upućen u saborsku proceduru nije sadržavao predloženo, naše smo prijedloge uputili saborskim odborima. Zakon još nije donesen.

Izmjene i dopune Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama - Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u postupku donošenja *Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama* 2008. godine. Tom prilikom zalagali smo se da se osobama, koje umjesto roditelja skrbe o djetetu niske kronološke dobi, pripadaju prava koja bi, u istoj životnoj situaciji, pripadala djetetovu roditelju. Upozoravali smo i na mogućnost da će neka od zakonom predloženih rješenja u primjeni izazvati nejasnoće zbog neusklađenosti s terminologijom *Obiteljskog zakona*. Nažalost, tada naši prijedlozi nisu prihvaćeni, a primjena Zakona pokazala je da su nužne izmjene, kao što smo i ukazivali.

U Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama, s Konačnim prijedlogom zakona, koji nam je dostavljen na mišljenje u prosincu 2010., prihvaćeni su neki naši ranije dani prijedlozi. Tako je izmijenjena odredba o krugu osoba koje mogu ostvariti potpore, no i dalje ne u potpunosti u skladu s našim prijedlogom. Prihvaćen je prijedlog da se izjednače prava roditelja djece s TUR, odnosno da se ne pravi razlika između roditelja blizanaca, trećeg i svakog slijedećeg djeteta, u odnosu na ostale roditelje, kad je riječ o djeci s teškoćama u razvoju. Prihvaćeno je da se i oduzimanje prava roditelju da živi s djetetom smatra opravdanim razlogom, zbog kojeg je roditelj spriječen započeti ili koristiti pripadajuće pravo, kao i da se izricanje zaštitnih mjera za zaštitu djeteta prema svim posebnim propisima, a ne samo prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, smatra opravdanim razlogom zbog kojeg roditelj ne bi mogao ostvarivati prava iz ovog Zakona. Također, u povodu našeg upozorenja na različito tumačenje odredbe o produženju roditeljnog dopusta radi prerano rođenog djeteta, u Nacrt prijedloga unesena je definicija pojma prerano rođenog djeteta.

Prijedloge koji nisu prihvaćeni, ponovno smo uputili MOBMS-u, a na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je i sastanak s predstavnicima tog ministarstva i MZSS-a, kako bi se naši prijedlozi uvrstili u zakonski tekst prije upućivanja u saborsku proceduru. Tom prilikom ponovno je istaknuta nužnost da se prava iz Zakona osiguraju osobama koje stvarno skrbe o djeci umjesto njihovih roditelja, neovisno o tome primaju li za to neku vrstu naknade. Osobito je ukazano na potrebu da se udomiteljima, neovisno o tome po kojem osnovu su djeca smještena u udomiteljsku obitelj (prema *Obiteljskom zakonu* ili *Zakonu o socijalnoj skrbi*), priznaje pravo na roditeljnu ili roditeljsku potporu, kad je to potrebno s obzirom na kronološku dob djeteta, kako bi se osiguralo da mogu koristiti sve pogodnosti vezane za novčane i vremenske potpore (dopuste, rad s polovicom radnog vremena, rad sa skraćenim radnim vremenom i dr.). Istaknuto je da bi se priznavanjem ovih prava motivirao razvoj udomiteljstva, osobito u gradovima. Naši prijedlozi su prihvaćeni te ugrađeni u tekst Zakona.

Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji - Ministarstvo kulture dostavilo nam je na mišljenje Nacrt Konačnog prijedloga Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji. Pravobraniteljica je osobito podržala odredbe kojima se jamči da će HRT osigurati odgovarajuću zastupljenost sadržaja za djecu, programe namijenjene odgoju i obrazovanju djece i mladih, programe o djeci s teškoćama u razvoju te da će poštovati privatnost i dostojanstvo djece. Podržala je i zahtjev za ograničavanjem trajanja promidžbenih poruka na javnoj televiziji, a pogotovo za dodatnim ograničenjima u vremenu od 18 do 22 sata, ističući kako su djeca previše izložena pritisku oglašivača kroz sve medije, a osobito kroz televizijski program koji je najšire dostupan.

Pravilnik o oglašavanju piva – MZSS-u i Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (MPRRR) predložili smo da, sukladno odredbama *Zakona o hrani*, donesu provedbeni propis o oglašavanju piva. Naime, *Zakon o hrani* zabranjuje reklamiranje alkoholnih pića, no iznimno dopušta reklamiranje piva, sukladno provedbenom propisu koji je u roku od dvije godine od stupanja na snagu ovog Zakona trebao donijeti ministar zdravstva i socijalne skrbi, uz suglasnost ministra poljoprivrede, ribarstva i ruralnog

razvoja. Iako je *Zakon o hrani* stupio na snagu u svibnju 2007., provedbeni propis o reklamiranju piva još nije donesen. Do sada doneseni pravilnici od strane ministra poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (Pravilnik o pivu i pivu s dodacima te Pravilnik o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane) ne predstavljaju provedbene propise u smislu *Zakona o hrani* te ne propisuju uvjete i način oglašavanja piva. Koristeći situaciju nepostojanja provedbenog propisa, oglašavanje piva se trenutačno provodi bez ograničenja i bez sankcioniranja. Svjesni velikog utjecaja reklamnih poruka na mlade, predložili smo da se žurno donesu provedbeni propisi kako bi se spriječilo da se oglašavanjem piva potiče djecu i mladež na njegovu konzumaciju. S obzirom na poražavajuće pokazatelje o konzumaciji alkohola među mladima u Hrvatskoj, predložili smo da u provedbenom propisu predvide i nužna ograničenja u vidu zabrane oglašavanja piva u medijima i elektroničkim medijima u svim terminima do 22 sata, zabranu oglašavanja u tiskovinama koje su dostupne djeci te zabranu oglašavanja piva na svim športskim i drugim priredbama. Naknadno smo obaviješteni da je MZSS izradio Pravilnik o uvjetima i načinu reklamiranja piva, koji je dostavljen na suglasnost MPRRR-u te smo na predloženi tekst dostavili svoje prijedloge.

Pravilnik o stručnoj spremi, odnosno stručnoj osposobljenosti potrebnoj za obavljanje stručnih poslova u športu prema vrsti i složenosti određenih poslova - Pravobraniteljica je upozorila MZOŠ da još nije donesen pravilnik kojim bi se propisala stručna sprema, odnosno stručna osposobljenost potrebna za obavljanje stručnih poslova u športu prema vrsti i složenosti određenih poslova, koji je trebao biti donesen prije četiri godine.

Pravilnik o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima može sudjelovati - Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva (MGRP) dostavilo nam je na mišljenje Nacrt Pravilnika o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima može sudjelovati. Na predloženi Nacrt nismo imali primjedbi, budući da je, prema navodima predlagača, riječ o propisu kojim se samo privremeno premošćuje moguća pravna praznina do razrade regulative angažmana djece mlađe od 15 godina uz naplatu, ali smo naveli naše stajalište o potrebi trajnog reguliranja angažmana djece u navedenim aktivnostima. Naime, Obiteljskim zakonom propisano je da je za sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba, kojima su predmet raspolaganja buduća imovinska prava djeteta, u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Utvrđena je obveza centra za socijalnu skrb koji mora, radi dobrobiti djeteta osobito paziti da se zaštite djetetova imovinska prava i interesi. Nažalost, navedenim propisom nije utvrđeno prethodno uključivanje centra za socijalnu skrb i u postupak ocjene opravdanosti sudjelovanja djeteta mlađeg od 15 godina i možebitne ugroze sigurnosti djeteta, zdravlja, ćudoređa, školovanja ili razvoja, prije samog sklapanja ugovora između djeteta i fizičkih ili pravnih osoba o obavljanju navedenih aktivnosti uz naplatu (što je za sada ostalo u ingerenciji inspektora rada). S tim u vezi, predložili smo MOBMS-u i MGRP-u da, sukladno novonastalim promjenama u radnom zakonodavstvu, ali i radi izbjegavanja paralelizma u postupanju, žurno pristupe usklađenju propisa.

Držimo da bi Obiteljskim zakonom svakako trebalo regulirati ovo područje koje, zbog nedostatka materijalnih odredbi, ostavlja mogućnost zlorabe, kako od strane roditelja, tako i fizičkih ili pravnih osoba, u iskorištavanju i ugrožavanju prava djece. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva složilo se s našim prijedlogom te do donošenja novog propisa Pravilnikom odredilo da ukupno razdoblje trajanja aktivnosti, dnevno i tjedno trajanje aktivnosti te odmori za vrijeme trajanja tih aktivnosti ne smiju ugrožavati zdravlje, ćudoređe, školovanje ili razvoj maloljetnika, ne smiju biti nepovoljniji od prava koja su u propisima o radu za maloljetnike propisana odgovarajućim odredbama o radnom vremenu, stanci, dnevnom i tjednom odmoru. Također je utvrđena obveza da se jedan primjerak odobrenja inspektora za angažman maloljetnika, izdanog na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika maloljetnika, dostavlja i nadležnom centru za socijalnu skrb. Od MZSS i MOBMS-a nismo dobili povratnu informaciju o našoj inicijativi.

Pravilnik o zaštiti maloljetnika - Pravobraniteljica za djecu pratila je aktivnosti Vijeća za elektroničke medije u izradi Pravilnika o zaštiti maloljetnika donesenog na temelju Zakona o elektroničkim medijima, koji se odnosi na način postupanja pružatelja medijskih usluga radi zaštite maloljetnika. Pravilnik, za razliku od prethodnog koji je bio usmjeren uglavnom na potencijalno štetne prizore u programskim sadržajima, zahtijeva i zaštitu identiteta maloljetnika, zabranjuje vrijeđanje i omalovažavanje djece (neovisno o roditeljskoj suglasnosti), zaštitu djece u području regulacije oglašavanja i teletrgovine, usluga na zahtjev i nagradnih igara, a uključuje i elektroničke publikacije.

6 OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA

Temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvid u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica i savjetnici su u 2010. obišli 59 ustanova: 20 ustanova socijalne skrbi, tri ustanove za žrtve obiteljskog nasilja, 28 odgojno-obrazovne ustanove (od toga pet učeničkih domova), šest zdravstvenih ustanova i dvije kaznene ustanove.

6.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ustanove socijalne skrbi uključuju: domove za djecu bez odgovarajuće socijalne skrbi kojima je osnivač RH, drugi osnivači i udruge koje se bave zbrinjavanjem djece; ustanove za djecu s teškoćama u razvoju i domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI (11)

- kojima je osnivač RH:

Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Lipik“, Lipik
 Dom za djecu „Sv. Ana“, Vinkovci
 Dom za djecu „Zagreb“, Podružnica Laduč, Laduč
 Dom za djecu „Zagreb“, podružnica „Ivan Goran Kovačić“, Zagreb
 Dom za djecu „Maestral“, Split
 Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić
 Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Braća Mažuranići“, Novi Vinodolski

- drugih osnivača:

SOS dječje selo „Ladimirevci“, Valpovo

- udruge koje se bave zbrinjavanjem djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost“, Samobor
 Udruga za rad s mladima „Breza“, Čepinski Martinci
 Udruga „Nadomak suncu“, Opatlj.

USTANOVE ZA DJECU S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU (5):

Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica, Velika Gorica
 Centar za odgoj i obrazovanje Zajezda, Budinščina
 Dom za djecu, mladež i odrasle osobe s cerebralnom paralizom i drugim posebnim potrebama „Pula“, Pula
 Centar za rehabilitaciju Down sindrom centar Pula, Pula

Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“, Varaždin

DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU (4):

Dom za odgoj djece i mladeži Zadar

Dom za odgoj djece i mladeži Split

Odgojni dom Ivanec

Centar za odgoj i obrazovanje Lug, Lug Samoborski

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Prilikom obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece i strukturu zaposlenih djelatnika, posebna je pažnja u ovom izvještajnom razdoblju bila usmjerena na: brigu o mentalnom zdravlju djece, izradu individualnog plana za svako dijete, stupanj participacije djece u domovima; nasilje u domovima (vršnjačko i odraslih prema djeci); suradnju s centrima za socijalnu skrb i lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, udruge, policija); prostorne uvjete u domovima i ostvarivanje prava na privatnost; edukaciju djelatnika, prisustvo volontera u domovima te provođenje procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova.

Djelatnost ustanova ostvaruje se kroz poludnevni i stalni smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Domovi „Lipik“, „Sv. Ana“, „Zagreb“, „Maestral“ i SOS dječje selo „Ladimirevci“ imaju stambene zajednice u kojima se mladi pripremaju za samostalni život po izlasku iz institucija.

Najveći broj stručnih djelatnika domova čine odgajatelji, socijalni radnici i psiholozi, a pojedini domovi imaju zaposlene i medicinske sestre. U nekim institucijama na poslovima odgajatelja rade osobe koje nemaju stručnu kvalifikaciju (npr. dipl. ekonomist, ekonomski tehničar, elektrotehničar i dr.) i za koje nam nije potvrđeno da su educirani u pedagoškim i odgojnim vještinama. Gotovo sve ustanove imaju zaposlen dovoljan broj stručnih djelatnika sukladno Pravilniku o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući. Ustanove koje iskazuju manjak stručnih djelatnika navode da nema interesa za rad u domovima u njihovim sredinama ili da nema interesa za zapošljavanje na godinu dana.

Većina institucija u svom radu angažira volontere. Unatoč obavijesti koju je MZSS uputio domovima, o obvezi postupanja sukladno Zakonu o volonterstvu, neki domovi i dalje ne traže izvadak iz kaznene evidencije za volontera ili neki drugi dokaz da ne postoje uvjeti koji bi bili zakonska prepreka obavljanju volonterskog rada, i dalje ne zaključuju ugovor o volontiranju u pismenom obliku, ne sastavljaju program volontiranja te stoga ne postoji niti njegova evaluacija. Nepostojanje plana rada i dinamike susreta nije u interesu djece, jer bi djeca, zbog česte promjene volontera, mogla biti izložena osjećaju gubitka i prečestoj prilagodbi na nove osobe u svom životu.

Stručni djelatnici početkom svake godine sastavljaju plan i program rada koji se odnosi na dnevno, tjedno i mjesečno planiranje rada s djecom, suradnju s drugim djelatnicima ustanove i s vanjskim suradnicima te na stručno obrazovanje. Iako je u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja, uočen napredak, djelatnici domova još uvijek iskazuju potrebu za stručnim edukacijama organiziranim od MZSS-a.

Osim djece koja su izdvojena iz bioloških obitelji zbog ugrožene egzistencije, u domovima je veliki broj djece iz nefunkcionalnih obitelji, u kojima su bila odgojno i emocionalno zanemarivana, zlostavljana i imaju negativna iskustva iz obiteljskog života. To su većinom djeca s emocionalnim poremećajima i odgojno deprivirana, kao i djeca s višestrukim faktorima neurorizika. Zabrinjavajuća je činjenica da sve veći broj djece ima psihičke smetnje, kao posljedicu roditeljske nebrige i zlostavljanja, zbog čega im je potrebno psihološko praćenje, odnosno terapija, a često im je određena i terapija lijekovima. To je još

jedan pokazatelj da nadležne službe nisu pravovremeno reagirale i nisu izdvojile dijete iz obitelji, prije nego što su se posljedice zlostavljanja pretvorile poremećaj koji zahtijeva stručnu pomoć i liječenje.

Rad s tom posebno osjetljivom skupinom djece iziskuje visok stupanj stručnosti i veliku empatiju, a svako nasilničko i neprimjereno ponašanje djelatnika domova mora biti sankcionirano. Djeca iz triju institucija požalila su nam se na neprimjereno ponašanje pojedinih djelatnika koji na njih viču, psuju ih, vrijeđaju, ismijavaju, ucjenjuju ih džeparcem te im zabranjuju susrete i druženja s roditeljima. Nakon što smo voditelja stručnog tima jedne institucije i ravnatelje domova obavijestili o pritužbama djece, u jednom smo slučaju, nažalost, saznali da se pritužbe odnose na ponašanje djelatnika koji je već i prije bio sankcioniran zbog neprimjerenih postupaka prema djeci. O neprimjerenom ponašanju djelatnika u drugoj instituciji obavijestili smo MZSS, uz preporuku provođenja inspekcijskog nadzora. O pritužbi na ucjenjivanje uskratkom džeparca djeci, upozorili smo ravnatelja i zatražili sankcioniranje djelatnika.

Djeca iz drugih domova naglašavaju dobar odnos s djelatnicima.

Djeca se u svim domovima pritužuju na verbalno vršnjačko nasilje. Iako se provode radionice na temu nasilničkog ponašanja stječe se dojam da je ono postalo model ponašanja, a djelatnici domova izjavljuju da su nemoćni.

Participacija djece odvija se kroz Dječja vijeća, Komisije za izradu jelovnika te kroz samostalno biranje odjeće, obuće i higijenskog pribora. Također samostalno odlučuju o slobodnim aktivnostima na koje se žele uključiti, a to su najčešće sportske aktivnosti, folklor, dramske i likovne grupe. Osim sastanaka Dječjeg vijeća redovito se održavaju i sastanci grupa.

Ni djeca, ni njihovi roditelji ne sudjeluju u izradi individualnih planova. U jednom smo domu utvrdili sudjelovanje djece, roditelja, matičnih odgajatelja, psihologa, odgajatelja za pomoć u učenju, odgajatelja slobodnih aktivnosti, predstavnika škole, zdravstvenog djelatnika te djelatnika nadležnih centara, a evaluacija se provodi dva puta godišnje. Individualni bi plan za svako dijete u domu trebao sadržavati ciljeve koji se žele postići kroz određeno vrijeme, koje ne bi smjelo biti prekratko, te bi trebao slijediti specifičnosti djeteta i njegovih potreba te biti jasno definiran.

Nagrađivanje odnosno sankcioniranje neprimjerenog ponašanja djece u većini domova nije jasno definirano, ne odvija se dosljedno i nije djeci razumljivo pa se ona žale na nepostojanje ujednačenih kriterija i na nepravdu. Uglavnom se nagrađivanje odnosi na izlaske u kino i dulje trajanje izlazaka, dok se sankcioniranje odnosi na uskraćivanje izlazaka, igara na računalu ili gledanje televizije.

Kršenje prava djece na privatnost zabilježeno je u dva doma. Djeca su se prituživala na nepostojanje privatnosti u spavaonicama, na nemogućnost zaključavanja ormarića u kojima drže osobne stvari te su se u jednom slučaju pritužila da ne mogu ostvariti privatnost u spavaonici, s obzirom da je ona ormarima odijeljena od dnevnog boravka.

Većina djece susreće se s roditeljima sukladno sudskoj odluci, pri čemu starija djeca redovito odlaze vikendima u svoje obitelji. U slučajevima kad je određeno da se susreti djece i roditelja odvijaju u domovima, o tome se vodi evidencija te se o redovitosti, odnosno neodržavanju susreta, izvještavaju nadležni centri za socijalnu skrb, kako bi se potaknulo roditelje na redovite susrete s djecom. Problem predstavlja odlazak djece u udomiteljske obitelji tijekom školskih praznika i blagdana. Ovi odlasci se ne ostvaruju temeljem sudske odluke, budući da su djeca povjerena na odgoj i čuvanje domovima te sukladno tome ne postoji rješenje o njihovom smještaju u udomiteljsku obitelj. Djeca odlaze u udomiteljske obitelji na osobnu odgovornost ravnatelja i stručnih djelatnika. Zbog toga smo preporučili nadležnom ministarstvu da iznađe mogućnost zakonske reguliranosti vikend-boravka djece u udomiteljskoj obitelji. Naša je preporuka prihvaćena i uključena u Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi.

Stručni djelatnici ustanova ukazali su nam na slučajeve u kojima roditelji grubo krše svoje roditeljske dužnosti tako što neredovito ostvaruju susrete s djecom i ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece, odnosno, što nisu motivirani za preuzimanje roditeljske skrbi.

Djeca izjavljuju da rijetko tko zna svog socijalnog radnika niti su upoznata s aktivnostima centara u cilju izmještanja ili povratka u biološku obitelj. Čini se da premještaj djece u udomiteljske obitelji ili pokretanje postupaka posvojenja ovisi uglavnom o upornosti stručnih djelatnika domova, a, ako dođe do sudskog postupka, tada i o upornosti djelatnika centara za socijalnu skrb. Zabrinjavajuće je da smještaj djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u prosjeku traje četiri godine.

Nasuprot relativno slaboj suradnji s centrima za socijalnu skrb, svi domovi ističu vrlo dobru suradnju sa stručnim timovima vrtića te osnovnih i srednjih škola u koje su djeca uključena. Također je istaknuta odlična suradnja sa zdravstvenim institucijama, institucijama koje pružaju psihološku pomoć djeci, raznim nevladinim institucijama, gradovima i županijama. Dobar primjer suradnje s lokalnom zajednicom je Dom za djecu „Sv. Ana“, kao nositelj projekta „Snažniji kroz život“, koji se provodi u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, područnom službom u Vinkovcima, Obiteljskim centrom Vukovarsko-srijemske županije, industrijskom školom u Vinkovcima, osnovnim školama i Gradom Vinkovcima. Projekt se odvijao kroz razne aktivnosti: kućne posjete obiteljima smještene djece kao i obiteljima u kojima je uočen rizik od izdvajanja djece, školu za roditelje smještene djece kao i djece u riziku, pomoć djeci u pronalaženju zaposlenja, obilazak potencijalnih poslodavaca, informatičku edukaciju i drugo.

Gotovo svi prostori su opremljeni funkcionalnim namještajem primjerenim djeci. Uređeni su u skladu s dobi djece i sadržajima koji su njima zanimljivi te djeca mogu spavaonice ukasiti prema vlastitoj želji. U jednom smo domu uočili da je nužna hitna sanacija spavaonice zbog vlage te da su instalacije neispravne, o čemu smo izvijestiti nadležno ministarstvo. U drugom, prostor nije primjeren smještaju djece, a budući da zgrada ima status spomenika kulture, za sve su popravke i izmjene potrebne dozvole, pa se na sanaciju dugo čega, a djeca cijelo vrijeme borave u takvom prostoru.

Higijena prostora u gotovo svim je domovima uglavnom zadovoljavajuća. Na uočene nedostatke odmah upozorili ravnatelje ustanova. Preporučili smo intenziviranje radioničkog rada s djecom i podučavanje o pravima, kao i respektiranje dječjih primjedbi o kvaliteti skrbi i ponašanju djelatnika domova i odgojno-obrazovnih ustanova.

Činjenica da ni u jednoj instituciji kapaciteti nisu popunjeni, upućuje možda na efekte deinstitutionalizacije.

USTANOVE ZA DJECU S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Tijekom 2010. posjetili smo pet ustanova za djecu s teškoćama u razvoju. Sve ustanove koje smo obišli uglavnom skrbe i o osobama starijim od 18 godina. Većinom o onima do 21. godine, što je i propisima određena dobna granica do koje se mogu osposobljavati djeca s većim teškoćama u razvoju. U četiri ustanove se, uz suglasnost MZOŠ-a, izvode različiti odgojno-obrazovni programi za učenike s TUR.

Stanje, prostranost i opremljenost ustanova varira od ustanove do ustanove. Opća ocjena je da su uvjeti relativno dobri. U tri ustanove prostori su, na prvi pogled, uredni, no pojedini dijelovi zgrade su prilično oronuli i zahtijevaju ozbiljnije renoviranje. U dvije ustanove prostori su nedavno djelomično renovirani, uglavnom iz donacija. U jednoj je renoviran dio prostora za stanovanje, a u drugoj potkrovlje, koje je adaptirano za različite izvannastavne aktivnosti, s uređenim kutom za odmor, uz televizore i druge sadržaje za odmor i razonodu. Rad škole se odvija u dvije smjene, a organiziran je i rehabilitacijsko-obrazovni produženi stručni postupak (PSP). Posebno je neprimjeren prostor za presvlačenje djece, koji ne zadovoljava ni estetske, ni funkcionalne, a upitni su i sigurnosni standardi. Ipak, prostori škole prepuni

su boja i dječjih radova. U te dvije ustanove može se prepoznati usmjerenost djeci i njihovim potrebama, osjetiti topla atmosfera, a vidi se i prislan odnos djece i djelatnika.

Jedna je ustanova ukrašena dječjim radovima, no ipak se u njoj osjeti „duh institucije“ i distanciranosti od zajednice. Isto se može, nažalost, osjetiti i u drugoj ustanovi, koja je dobila na uporabu doista golemi prostor, što naravno, zahtijeva i dodatna golemu sredstva da bi se primjereno opremio. Visoki stropovi, velike prostorije, debeli zidovi oličeni uljanim bojama, odaju dojam hladnog i djeci neprimjerenog prostora, koji je u hladnijim mjesecima teško ugrijati i doslovno, a i oplemeniti i „utopli“, što djelatnici pokušavaju postići fotografijama i radovima djece te zastorima. Nažalost prostor i dalje djeluje prilično sumorno i u neskladu s propagiranim idejama koje ustanova zagovara.

Stručni rad s djecom u svim ustanovama provode u najvećem broju stručnjaci edukacijske rehabilitacije, logopedi, psiholozi, nastavnici odgojnih područja, socijalni radnici, fizioterapeuti. Ekipiranost stručnih timova kao i djelatnika u razredima, odgojnim i rehabilitacijskim skupinama je uglavnom zadovoljavajuća. U svim ustanovama podršku radu daje i tehničko osoblje (spremačice, službenice, vozači). U većini ustanova djelatnici se kontinuirano usavršavaju i educiraju. Nažalost, financiranje edukacija ovisi o upornosti i snalažljivosti ravnatelja da osiguraju sredstva, a mnogi djelatnici ih plaćaju sami. Neke ustanove uključile su svoje djelatnike u program supervizije.

Zdravstvena zaštita djece u ustanovama koje pružaju usluge stalnog ili tjednog smještaja, osim osnovne brige za redovito uzimanje propisanih terapija te manjih intervencija koje se zbrinjavaju u ustanovama uz pomoć medicinskih sestara, osigurana je putem izabranog liječnika opće prakse u redovnoj ambulanti u mjestu gdje se ustanova nalazi. U svim ustanovama posebno ističu senzibiliziranost liječnika/ca s kojima surađuju i razumijevanje za sve zdravstvene potrebe djece i organizacijske potrebe ustanova (primjerice dostupnost putem telefona i 24 sata dnevno). Specijalistički pregledi se po potrebi i uputi liječnika opće medicine, također obavljaju kroz redovni sustav zdravstvene skrbi uglavnom u prvom najbližem bolničkom centru, a po potrebi i odlaskom u druge, veće gradove.

Međutim, i dalje u većini ustanova ističu problem nedostatnosti psihijatrijskog praćenja i terapije za djecu koja su smještena u ustanovama. Sve češće djeca, uz primarno oštećenje, imaju i utjecajne psihičke teškoće. Neke od ustanova imaju sklopljene ugovore s dječjim psihijatrima koji dolaze u ustanovu. Djelatnici ovakvu psihijatrijsku skrb i praćenje procjenjuju nedovoljnim. Psihoterapija još nije našla svoj put do ove populacije. Tamo gdje je to potrebno osigurane su, putem ugovora o djelu i usluge ortopeda i fizijatra.

U odnosu na suradnju s centrima za socijalnu skrb, u ustanovama načelno nemaju primjedbi, „razumiju“ njihovu preopterećenost. Ipak navode da su obilasci neredoviti, ali da djelatnici nadležnih centara dolaze po pozivu, posebice ako je riječ o problematičnoj situaciji, prekidu smještaja i sličnom. Ono što svi na neki način prigovaraju centrima je nedovoljan psihosocijalni tretman i rad s obiteljima dok je dijete na nekom od oblika smještaja u ustanovi.

Što se kontakta s roditeljima tiče, sazivaju se roditeljski sastanci na početku školske godine, kojima se odaziva relativno mali broj roditelja. Većinom je riječ o obiteljima koje su u tretmanu centara za socijalnu skrb pa je situacija u obitelji poznata socijalnim radnicima preko kojih i ustanove dobivaju potrebna informacije. U jednoj ustanovi na smještaju je i određeni broj romske djece, čiji su roditelji u zatvoru. Neki od njih su prijavljeni i za zanemarivanje djece pa u takvim slučajevima suradnja gotovo i nije moguća. Kada su djeca iz udaljenijih krajeva smještena u ustanovi, održavanje kontakta je otežano i zbog financijskih zapreka.

U dvije ustanove su naveli da je zbog novog Zakona o udomiteljstvu „zakomplicirano“ vikend-udomljavanje djece pa se skoro i ne prakticira, no djeca preko praznika ipak odlaze, ako ne u svoje, onda u udomiteljske obitelji.

Tri ustanove koje smo posjetili nemaju takvih problema jer ne pružaju ovakve oblike smještaja, već usluge iz socijalne skrbi bez osnivanja klasičnog doma. Mada u jednoj ustanovi u ciklusima od po deset dana borave djeca s TUR, za to vrijeme s njima borave i njihovi roditelji jer je riječ uglavnom o uslugama rane intervencije, kada se, paralelno s rehabilitacijskim postupcima namijenjenim djeci, pružaju usluge edukacije i podrške roditeljima. Ovaj model promovira se kao model prevencije institucionalizacije. U drugoj ustanovi se pružaju mješovite usluge, primjerice organiziran je produženi stručni postupak, sukladno Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s TUR, ali imaju i posebnu odgojnu obrazovnu i rehabilitacijsku skupinu. Produženi stručni tretman u ustanovi provodi se s ciljem da se rehabilitacijskim postupcima i pomoći u učenju ublaže posljedice teškoća u razvoju.

Suradnja s lokalnom zajednicom u većini ustanova procjenjuje se zadovoljavajućom, a ponegdje i izuzetno dobrom. Lokalne zajednice koje su i u široj javnosti prepoznate kao socijalno osjetljive i senzibilizirane za potrebe svojih građana, a posebice djece s TUR, uključuju aktivnosti ustanova u svoje socijalne programe, a ponekad ih i financiraju. Ponekad iako postoji prilika da djeca sudjeluju u životu lokalne zajednice, ona bivaju „nevidljiva“ i preskoči ih se, osim ako nije riječ o nekoj humanitarnoj akciji, obilježavanju važnih datuma i sl. Primjer je formiranje vijeća učenika na nivou grada, kada djeca iz jedne ustanove koja se bavi odgojem i obrazovanjem, nisu bila pozvana da sudjeluju u radu. Kada su ustanove prostorno udaljenije od većih gradova, smještene u manjima sredinama, uključivanje djece smještene u ustanovi u život lokalne zajednice skoro potpuno izostaje, uz napomenu da niti djeca u lokalnoj zajednici, koja žive u svojim obiteljima u ovako malim mjestima nemaju previše izbora i mogućnosti za kvalitetno sadržajno provođenje slobodnog vremena.

U svim ustanovama navode brojne i različite interesne aktivnosti kojima se djeca mogu baviti, kao što su: sportske aktivnosti, sudjelovanje u radu keramičarske i likovne radionice, očuvanje prirode, obilježavanje blagdana, odlasci u kazalište i kino, odlasci na izlete, plivanje, folklor, tamburaši, hipoterapija, i brojne druge. Ponekad je prepreka za ostvarivanje planiranih aktivnosti nedostatak vozila i potreba za organiziranim prijevozom djece i djelatnika. Ustanove čija glavnina aktivnosti se odvija kroz odgojno-obrazovne programe bez smještaja u ustanovi, obično imaju organiziran prijevoz kombijem ili minibusom za svoje korisnike.

U jednoj ustanovi su istaknuli da su proračunska sredstva koja su dobivali za prehranu djece smanjena.

Sudjelovanje u donošenju odluka koje se na njih odnose mogućnost je koja se djeci pruža iznimno rijetko u ustanovama ovog tipa. Prije svega zato što uvažavanje mišljenja djeteta i uključivanje u proces donošenja odluka koje ih se tiču nije općeprihvaćen koncept u društvu, a posebice se propituje zbog „ograničenja“ djece s TUR. Zato je iznimno pohvalno što je u jednoj ustanovi formirano vijeće učenika. U nekim organizacijskim oblicima ustanova ne postoji mogućnost formiranja takvih vijeća, no uvijek ima prostora za razgovor s djecom, slušanje njihovih potreba i mišljenja te podržavanje djece u izražavanju njihovog mišljenja.

DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

U 2010. obišli smo tri doma za djecu s poremećajima u ponašanju (PUP), te centar za odgoj i obrazovanje za djecu s kombiniranim smetnjama - poremećajima u ponašanju i teškoćama u razvoju. U ovim se domovima provodi više odgojnih mjera. Osim mjera institucionalnog karaktera - upućivanja u odgojnu ustanovu i posebnu odgojnu ustanovu, izvršava se i odgojna mjera upućivanja u centar za odgoj i mjera upućivanja na savjetovanje, odlukom državnog odvjetništva ili suda. Neki domovi provode i pojačanu brigu i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi temeljem sudske odluke, ali i temeljem odluke

centra za socijalnu skrb u osnovnim školama. Rade se i vještačenja djece po uputi centra za socijalnu skrb, no nažalost sudovi rijetko upućuju djecu na vještačenja tijekom pripremnog postupka. U neke ustanove sudovi upućuju djecu na privremeni smještaj za vrijeme trajanja pripremnog postupka.

Domovi većinom zadovoljavaju standarde smještaja, osim za dio djece s intenzivnim PUP, u jednom od njih. U taj je prostor potrebno češće i veće ulaganje, iako se, prema navodima djelatnika, prostor kontinuirano pokušava oplemeniti, no težina poremećaja u ponašanju štíćenika utječe na njegovu čestu devastaciju. Na neprimjerenost smještaja ove djece Ured je upozoravao i prilikom ranijih obilazaka.

Privatnost u domovima za djecu s PUP često je reducirana i zbog potrebe snažnijeg nadzora, kako dnevnog, tako i noćnog, čime se preveniraju razni oblici neprihvatljivog ponašanja, uključujući i nasilje koje je učestalije u situacijama bez adekvatnog nadzora. Sobe su uglavnom trokrevetne i dvokrevetne djeca se mogu povremeno osamiti ako žele. U sanitarnim čvorovima privatnost djece se poštuje. Što se tiče iznošenja podataka o djeci, djelatnici navode da se na zaštitu tajnosti podataka iznimno pazi, te da su dostupni samo stručnjacima.

Školovanju štíćenika u svim se domovima posvećuje posebna pozornost, gotovo sva djeca su obuhvaćena nekim oblikom školovanja, bilo internog tipa, bilo u redovnim školama, koje se nalaze u blizini doma. Za dio štíćenika osnovno školsko obrazovanje odvija se po modelu za obrazovanje odraslih. Srednjoškolci uglavnom pohađaju strukovne škole u trajanju od dvije ili tri godine. U internoj školi pri jednom domu postoji potreba i za uvođenjem šestomjesečnog tečaja za pomoćna zanimanja. Djeca u svim domovima u okviru dnevnog rasporeda imaju određeno vrijeme za učenje. Iskustva suradnje sa školama različita su: od bezrezervne podrške u interesu djeteta, do potpunog odbijanja upisa djeteta u školu ili neprofesionalnog odnosa prema ovoj djeci u razredu.

Slobodnim aktivnostima također se pridaje puno pozornosti, djeci su dostupni razni oblici organiziranog provođenja slobodnog vremena u ustanovama, kroz sportske aktivnosti te rad u glazbenim, likovnim, dramskim, informatičkim i drugim sekcijama. Manji dio djece sudjeluje u radu udruga i klubova u gradu, pri čemu postoji problem plaćanja članarine, posebice za sportske aktivnosti.

Zdravstvena skrb se obavlja u suradnji s lokalnim mogućnostima, a najveći problem je zaštita mentalnog zdravlja, zbog nepostojanja dovoljno resursa za liječenje djece sa psihičkim teškoćama, koja su često štíćenici odgojnih domova. Mogućnosti liječenja postoje samo u većim sredinama. U domovima se ne provode terapijsko savjetovanje i psihoterapija, što možemo povezati i s nedovoljnim brojem stručnog kadra koji je zaposlen u ovim ustanovama. U većini domova postoji i problem djece konzumenata opojnih sredstava.

Nedovoljno se provode posebni programi, na primjer, spolni i zdravstveni odgoj, prevencija nasilja. Nisu iskorišteni ni potencijali civilnog sektora u ovom segmentu. Zbog većeg broja romske djece na smještaju u jednom od domova te zbog njihove neprihvaćenosti od strane drugih štíćenika, kao i zbog nasilničkog ponašanja prema njima, preporučili smo uvođenje programa u cilju razvijanja tolerancije i prihvaćanja različitosti.

Prema informacijama dobivenim u razgovoru s djecom, nasilje odraslih prema djeci u domovima je rijetko, djeca spominju povremeno potezanje za uho i pljuske, o čemu smo izvijestili MZSS. Veći problem je vršnjačko nasilje skriveno „tamnom brojkom“ o čemu izvješćujemo u poglavlju o pravu na zaštitu od nasilja.

Djeca nedovoljno sudjeluju u radu domova i odlukama koje se odnose na njihov život. Osim sudjelovanja u kreiranju jelovnika i slobodnih aktivnosti, kao i u izradi individualnih planova i programa rada, dječja je participacija površna i formalna.

Suradnju s centrima djelatnici domova ocjenjuju uglavnom zadovoljavajućom, osim u segmentu obilazaka štićenika. I sama djeca navode da ih njihove „socijalne“ obilaze rijetko, a neke i nikad. U segmentu rada s obiteljima djece na smještaju i pripreme za postinstitucionalni prihvat, aktivnosti centara procjenjujemo nedostatnim. Nijedan od posjećenih domova nema stambenu zajednicu za djecu u pripremi za otpust.

Suradnja sa sudovima je različita, primjedba djelatnika je da sudovi nedovoljno uvažavaju njihove stručne prijedloge i mišljenje za dijete. Poseban problem čini dugo čekanje na zakazivanje kontrolnog ročišta povodom izmjene ili obustave odgojne mjere.

O nedovoljnoj diferencijaciji tretmana i drugim teškoćama u zaštiti prava djece s poremećajima u ponašanju u domovima, izvješćujemo u poglavlju o pravima djece s PUP..

6.2 USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Posjetili smo tri **ustanove koje pružaju smještaj i skrb ženama i djeci žrtvama obiteljskog nasilja:**

„Sigurna kuća Istra“, Pula
Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji „MIRTa“, Split
Caritas biskupije Šibenik – „Sigurna kuća Šibenik“, Šibenik

Prostori skloništa u potpunosti odgovaraju potrebama žena i djece. Osim prostorija u kojima spavaju, a koje su opremljene namještajem prilagođenim potrebama i dobi djece, kao i primjerenim sadržajima, dva skloništa imaju velike dnevne boravke namijenjene druženjima žena i djece, kao i grupnim terapijskim sastancima.

Trajanje smještaja u sva tri skloništa iznosi do godinu dana, nakon čega se veći dio žena svojevolično vraća u sredinu iz koje su pobjegle, dok se neke uz pomoć djelatnika skloništa zapošljavaju i na taj način osamostaljuju. Neka skloništa sklapaju ugovore s korisnicama na tri mjeseca, uz mogućnost produljenja, kako bi se žene potaknulo na preuzimanje aktivne uloge u vlastitom životu. Djelatnici dvaju skloništa navode kako pomažu korisnicama u pronalaženju zaposlenja, a da prihodom koji eventualno ostvare ne sudjeluju u troškovima smještaja, već štede, dok u trećem skloništu postoji obveza korisnica da participiraju u troškovima smještaja ako ostvaruju prihod.

Zabrinjava nas da većina djece smještene zajedno s majkama u skloništa ne održavaju susrete i druženja s očevima, iako oni nisu sudski zabranjeni. Sudski postupci razvoda braka kao i donošenja odluke o tome s kojim će roditeljem živjeti dijete dugo traju, a pojedine majke za to vrijeme poduzimaju niz aktivnosti kako bi dijete emocionalno udaljile od oca. Argumenti koje o tome čujemo od djelatnika skloništa odnose se na strah od otkrivanja tajnosti adrese, što nije utemeljeno, jer se susreti djeteta s ocem trebaju održavati izvan skloništa uz nadzor stručne osobe. Čini se da i sami djelatnici skloništa i centara ponekad podržavaju ovakva manipulativna ponašanja majki, ne vodeći računa o pravima i interesu djeteta.

U jednom smo skloništu obaviješteni da na smještaj ne primaju dječake starije od 14 godina, u drugom ne primaju starije od 15 godina. Njih se smješta u dječje ili učeničke domove, čime ih se zapravo izlaže dodatnome stresu odvajanja i od majke. U skloništim a to obrazlažu navodom da su se u praksi često susreli sa slučajem da dječaci, po uzoru na nasilnog oca, preuzimaju nasilne obrasce ponašanja što dovodi do izlaganja drugih žena i djece potencijalno nasilnom ponašanju u okruženju koje im treba biti utočište od nasilnika. Smatramo da takva praksa nije u interesu djeteta.

Nastojali smo, kao i u 2009., posjetiti još jedno sklonište za žene i djecu žrtve nasilja, no to nam od strane koordinatorice skloništa ni ove godine nije omogućeno. Razlog koji se i nadalje koristio kao argument za neomogućavanja ulaska u prostor skloništa, odnosi se na tajnost adrese prostora. Iako smo djelatnike skloništa obavijestili o stavu institucija koje sufinanciraju rad skloništa (Vlada RH, Grad i županija), koji su

u potpunosti uvažili naše traženja u smislu omogućavanja obilaska skloništa i uvida u kvalitetu sveukupne skrbi o djeci, i nadalje nam posjet nije omogućen, ali smo obaviješteni da se prihvaća naš prijedlog za realiziranjem susreta s majkama i djecom u prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu.

6.3 ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

U 2010. godini pravobraniteljica i njezini savjetnici posjetili su ukupno 28 odgojno-obrazovnih ustanova: sedam dječjih vrtića i jednu predškolu, 13 osnovnih škola, dvije srednje škole i pet učeničkih domova. Svi obilasci ostvarivali su se kroz razgovor s djecom i radnicima ustanova te uvidom u prostore u kojima borave djeca. Posebna pažnja posvećivala se razgovoru s djecom, najčešće u okviru školskog učeničkog vijeća. Prema predviđenom planu obilazaka otočnih škola obidene su škole na otocima: Ugljanu, Pašmanu, Dugom otoku, Murteru i Braču. Obišli smo i odgojno obrazovne ustanove u mjestima pod posebnom državnom skrbi: Gospiću, Otočcu, Ličkom Osiku, Bilju i Vukovaru. Nakon obilazaka, odgojno obrazovnim ustanovama i njihovim osnivačima uputili smo preporuke u svrhu poboljšanja kvalitete rada i zaštite prava i interesa djece, a o preporukama smo obavijestili i MZOŠ.

PREDŠKOLSKKE USTANOVE

Ove smo godine posjetili sljedeće predškolske ustanove:

DV „Vesela kuća-Asando cher“, Pula

DV „Gustav Krklec“, Krapina

DV „Varaždin“, Varaždin

DV „Petrinčica“, Petrinja

DV „Pahuljica“, Gospić

DV „Mimoza“- grupa darovite djece Bistrići, Split

DV „Rin-tin-tin“, Pula

Projekt predškole u Pribislavcu

Obilazak i opažanja upućuju na znatnu razliku u uvjetima, kako organizacijskim, tako prostornima, sigurnosnim i kadrovskima u ovim vrtićima kao i na razliku u kvaliteti tih uvjeta u odnosu na poticanje dječjeg razvoja. Neki od njih imaju osam, a neki 40 skupina djece. Vrtići u Gospiću, Petrinji, Puli i Krapini pokazuju visoke stručne i sigurnosne standarde i izraziti „*child friendly*“ pristup i dojam, te partnerstvo s roditeljima i lokalnom zajednicom kao i dostatne kapacitete. U vrtiću Varaždin zamijećena je izrazita osjetljivost za potrebe djece s teškoćama u razvoju i visoka razina uvjeta za ostvarivanje programa za njih. DV „Rin Tin Tin“ u Puli provodi predškolski program na talijanskom jeziku. DV „Vesela kuća“ u Puli pohađaju djeca romske nacionalne manjine, a njegov je osnivač Udruga Roma Istre Pula. Program predškolskog odgoja djece romske nacionalne manjine u Pribislavcu znatno pridonosi boljoj pripremljenosti djece za polazak u školu. Specifičnost DV „Mimoza“ u Splitu je poseban rad sa darovitom djecom u okviru grupe Bistrići.

Naše su se preporuke općenito kretale od nastavljanja i unapređivanja stručne orijentacije i rada, zapošljavanja stručnjaka adekvatnog profila, poglavito stručnih suradnika, obogaćivanja programske ponude za djecu i roditelje do prilagođavanja fasade zgrade, ulaza vrtića i prednjeg dijela okućnice dječjoj perspektivi što će djeci olakšati prvi kontakt s vrtićem i period adaptacije na vrtić. Dječjem vrtiću Krapina predlagali smo upotpunjavanje sadašnjeg sigurnosno-zaštitnog i preventivnog programa, protokolom postupanja u situacijama poput potresa, poplave, talačke krize, ugrožavanja djece upotrebom vatrenog oružja i slično.

Na preporuke Ureda odgovorio je jedino gradonačelnik Petrinje iz čijeg odgovora proizlazi da ih je osnivač s pažnjom razmotrio te razmatra zapošljavanje defektologa, a aktualnim gradskim i županijskim proračunom osigurana su sredstva za dogradnju vrtića.

OSNOVNE ŠKOLE

Posjetili smo 13 osnovnih škola:

OŠ „Supetar“, Supetar, otok Brač

OŠ „Murterski škoji“, Murter

OŠ „Valentin Klarin“, Preko, otok Ugljan

OŠ „Petar Lorini“, Sali, Dugi otok

OŠ „Vladimir Nazor“ Neviđane, otok Pašman

OŠ „Zrinskih i Frankopana“, Otočac

OŠ „Dr. Franje Tuđmana“, Lički Osik

OŠ „Bernardo Benussi“, Rovinj

OŠ „Bilje“, Bilje

OŠ „Ivana Perkovca“, Šenkovec

OŠ „Vladimira Nazora“, Pribislavec

OŠ „Dr. Ivana Novaka“, Macinec

Škola za odgoj i obrazovanje, Pula

I u osnovnim školama uočene su bitne razlike u prostornim, organizacijskim i sigurnosnim uvjetima te u postignućima. Poseban problem većini škola predstavlja neekipiranost stručnih službi. Specifičnosti otočnih škola opisali smo u dijelu izvješća koji se odnosi na prava djece na otocima. OŠ „Zrinskih i Frankopana“ u Otočcu u svom sastavu ima 10 područnih škola, koje su međusobno udaljene više od 35 km, a poseban problem čini prijevoz učenika i prosvjetnih djelatnika. U školama pod posebnom državnom skrbi, uočava se niz problema koji se odnose na životni standard, nezaposlenost i složene posljedice rata, što se odražava i na djecu. U OŠ „Bernardo Benussi“ u Rovinju nastava se odvija na talijanskom jeziku, a u OŠ „Bilje“ u Bilju za učenike mađarske nacionalne manjine kojih je ukupno 80, provodi se njegovanje jezika i nacionalne kulture. OŠ „Ivana Perkovca“ u Šenkovcu ima tri posebne odgojno-obrazovne skupine za školovanje djece s TUR. Školu pohađa dosta učenika s poremećajima u ponašanju, od kojih je njih 20 smješteno u ustanovu socijalne skrbi – Dom za djecu Zagreb, Podružnica Laduč.

Škole koje smo posjetili u Međimurju specifične su zbog velikog broja učenika pripadnika romske nacionalne manjine. Uz to su vezani i specifični problemi, poput rasporeda učenika u razredne odjele, učenja hrvatskog jezika kao drugog jezika te ostvarivanja suradnje s roditeljima. Škola u Pribislavcu je u jako lošem stanju te je u dijelovima škole upitna sigurnost učenika.

U Školi za odgoj i obrazovanje Pula provodi se poseban program u razredima i odgojno – obrazovnim skupinama za 55 učenika s TUR. S obzirom da je riječ o posebnoj ustanovi, u njoj se obrazuje i 32 učenika u srednjoj školi za pomoćna zanimanja kuhara i slastičara, autolimara, vodoinstalatera, vrtlara, cvjećara te soboslikara i ličioca.

Preporuke školama uglavnom su se odnosile na zapošljavanje stručnih suradnika ili osiguravanje mobilnih timova, posebno na otocima, poboljšanje suradnje s roditeljima, provođenje evaluacije u svrhu unapređenja kvalitete rada te jasnije definiranje uloge učeničkih vijeća i njihov aktivniji rad. Školama je ukazano na potrebu veće odgovornosti u organiziranju sigurnoga školskog prijevoza. U svim školama kroz razgovor s djecom uočeno je da djeca nisu upoznata s Konvencijom o pravima djeteta te da vrlo malo poznaju dječja prava i mogućnosti njihove zaštite. Stoga su škole upozorene i na obvezu upoznavanja djece s njihovim pravima i Konvencijom.

SREDNJE ŠKOLE

Posjetili smo i srednje škole Tehničku školu „Nikole Tesle“ u Vukovaru i Klesarsku školu u Pučišćima na otoku Braču.

Srednja klesarska škola u Pučišćima jedina je srednja škola u mjestu, te jedina klesarska škola u državi. Prepoznata je i u europskim i svjetskim stručnim krugovima. U školi ističu usmjerenost na potrebe djece i osiguravanje svih potrebnih uvjeta za rad. Učenici izražavaju zadovoljstvo odnosom i brigom profesora prema njima, mogućnošću sudjelovanja u životu i radu škole, ponudom slobodnih aktivnosti, prostornim uvjetima, postavljenim pravilima, načinom izricanja pedagoških mjera kao i uvažavanjem njihovog mišljenja od strane odraslih.

Tehnička škola „Nikole Tesle“ u Vukovaru specifična je, jer se uz nastavu na hrvatskom jeziku, u njoj odvija i nastava na srpskom jeziku. Budući da nema primjerene prostorne uvjete za rad i u nekim segmentima narušava sigurnost i zdravlje djece. U školi je izražena nacionalna netrpeljivost, djeca se školuju odvojeno, a mnogim zbivanjima i sukobima daje se nacionalni predznak. Djelatnici nisu osnaženi za rad na tom problemu i boje se reakcije roditelja. Stoga je preporučeno da se zbog brojnih složenih problema osigura zapošljavanje psihologa. Ujedno smo preporučili uključivanje lokalne zajednice kao podršku u rješavanju ovih problema, te uključivanje stručnjaka iz drugih institucija i nevladinog sektora u provođenje preventivnih programa usmjerenih na građanski odgoj, razvijanje tolerancije i prihvaćanje nacionalnih i vjerskih različitosti te na prevenciju vršnjačkih sukoba i nasilja.

UČENIČKI DOMOVI

U 2010. posjetili smo pet učeničkih domova:

Učenički dom „Maksimir“, Zagreb

Dom učenika srednjih škola „Antun Gustav Matoš“, Zagreb

Učenički dom „Marije Jambrišak“, Zagreb

Učenički dom Klesarske škole Pučišća na otoku Braču

Učenički dom „Gospić“.

Tri doma pružaju smještaj djeci oba spola, jedan učenički dom samo djevojčicama, a jedan dječacima. Od spomenutih domova zagrebački učenički domovi samostalne su ustanove dok je Učenički dom u Pučišćima u sastavu Klesarske škole, a Učenički dom Gospić u sastavu Strukovne škole Gospić.

Tijekom obilazaka obavljen je uvid u broj djece smještene u učeničke domove, uvjete smještaja i prehrane djece, zaposlene djelatnike, njihov odnos prema djeci, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena, programe koji se provode u okviru odgojno-obrazovnog rada s djecom i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

U domovima koje smo posjetili prostor je zadovoljavajuće i funkcionalno opremljen i uredan, a razlika je jedino u stupnju estetske uređenosti. U nekim domovima sobe imaju vlastiti sanitarni čvor što pridonosi većem stupnju poštovanja privatnosti djece. Jedan učenički dom istaknuo je potrebu žurnog saniranja krova i fasade i ugradnje novih prozora na pročelju zgrade o čemu je obavijestio osnivača, pa ćemo u vezi s tim zahtjevom doma prema osnivaču pratiti poboljšanje prostornih i sigurnosnih uvjeta u domu.

U nekim od domova, unatoč videonadzoru, nedostaje zaštita od ulaska neovlaštenih osoba i time zaštita sigurnosti djece, stoga smo preporučili da se problemu sigurnosti djece posveti posebna pažnja i osiguraju uvjeti da se zgrada zaštititi od ulaska neovlaštenih osoba i da se djeca ne dovedu u neposrednu opasnost od mogućih incidentnih ponašanja posjetitelja.

Svi domovi imaju dobro organiziranu prehranu djece, a u nekima djeca mogu jesti i izvan dnevnih obroka. U jednom domu djeca su nam se požalila na nedostatnost obroka i jednoličnost jelovnika te smo u vezi s time uputili domu i osnivaču preporuku da ozbiljno razmotri iznesene primjedbe i poduzme mjere kako bi se udovoljilo potrebama djece.

Neki od domova ističu potrebu za zapošljavanjem noćnih odgajatelja (u punom ili s polovinom radnog vremena) radi nadzora i brige o djeci u noćnim satima, a neki potrebu za stručnim suradnicima (psihologom, knjižničarom) i informatičarom. U jednom domu odgajatelji rade u poslijepodnevnim satima u dvije smjene, pri čemu je rad odgajatelja organiziran tako da svi rade zajedno sa svom djecom u skupinama sa po 20 djece. Stoga smo domu i njegovom osnivaču uputili preporuku za procjenom potrebe zapošljavanja dodatnih stručnjaka.

Potaknuti slučajem raskida ugovora o pružanju usluga odgoja i obrazovanja, smještaja i prehrane, koji zaključuju zakonski zastupnik učenika i učenički dom, zbog neplaćanja dijela cijene smještaja i prehrane od strane roditelja, u nekim učeničkim domovima izvršili smo uvid u spomenute ugovore kojima se reguliraju međusobna prava i obveze učenika, njegova zakonskog zastupnika i učeničkog doma te utvrdili da ugovori ne sadrže vrijeme do kojeg trenutka, od nastupa okolnosti za raskid, korisnik (učenik) može koristiti usluge smještaja i prehrane, a kako ne bi došlo do neželjenih situacija „izbacivanja“ učenika iz doma.

Djelatnici domova ističu da je vršnjačko nasilje među djecom rijetko te da se uglavnom javljaju slučajevi blažeg kršenja pravila. Kada se kod učenika jave teškoće u ponašanju domovi surađuju s centrima za socijalnu skrb i zdravstvenim ustanovama te, po potrebi, s drugim nadležnim institucijama.

Kroz razgovor s učenicima stječe se dojam da su zadovoljni smještajem kao i brigom i odnosom odgajatelja prema njima. Učenici iskazuju da imaju dobru i otvorenu komunikaciju s ravnateljem i odgajateljima, spremni su držati se pravila kućnog reda, a neki ističu da u učeničkom domu prevladava ugodna i prijateljska atmosfera. Imaju pravo izreći svoje mišljenje i primjedbe, a u odlučivanju o pitanjima od njihova interesa sudjeluju i putem vijeća učenika.

Iako se u ovim domovima suradnja s roditeljima procjenjuje zadovoljavajućom, ističe se i potreba jačanja daljnje suradnje budući da se ponekad roditelji „opuste“ znajući da za dijete skrbe odgajatelji te nedostatno sudjeluju u aktivnostima djece u domovima. Stoga je stručnim timovima ukazano na potrebu dodatnog motiviranja roditelja na suradnju i veću angažiranost u skrbi i nadzoru djece, kroz kontinuirano pozivanje roditelja na aktivnosti u kojima sudjeluju djeca, kroz redovito održavanje zajedničkih roditeljskih sastanaka i druženja u kojima bi se roditelji upoznali i sa svojim roditeljskim dužnostima i obvezama temeljem Obiteljskog zakona.

Kako bi se povećalo sudjelovanje roditelja u odgojno-obrazovnom procesu potrebno je da učenički domovi ukažu roditeljima na potrebu češćeg sastajanja vijeća roditelja s pozivom na njihova prava i obveze iz Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

6.4 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Djelatnici Ureda obišli su šest zdravstvenih ustanova u kojima su smještena djeca te je prilikom obilazaka pažnja bila usmjerena na smještajne i kadrovske uvjete kao i na mogućnost smještaja i boravka roditelja uz dijete, a što ima važan utjecaj na tijek oporavka djeteta.

Posjetili smo:

Psihijatrijsku bolnicu Lopača;

Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu;

Klinički odjel za dječju hematologiju, onkologiju, imunologiju i genetiku i rodilište Kliničkog bolničkog centra Split;

Klinički odjel za dječju hematologiju i onkologiju Klinike za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Osijek
Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra
Opću bolnicu u Karlovcu

Tijekom obilazaka razgovarali smo s djelatnicima ustanova i djecom pacijentima.

Prilikom obilaska dviju zdravstvenih ustanova namijenjenih skrbi o mentalnom zdravlju djece ponovno smo u Bolnici Lopača uočili iste nedostatke kao i prilikom prijašnjih obilazaka, dok je u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu stanje bitno bolje. Navedene se bolnice razlikuju po dobnoj strukturi pacijenata pa je tako Bolnica Lopača namijenjena liječenju djece i odraslih osoba, dok je bolnica u Zagrebu namijenjena samo djeci te je jedina takva zdravstvena ustanova u Hrvatskoj, koja u svom sklopu ima i dnevnu bolnicu kroz čiji tretman mjesečno prođe oko 60 djece. Razlika je među bolnicama vidljiva i po tome što u Psihijatrijskoj bolnici Lopača nijedan liječnik nema subspecijalizaciju iz dječje psihijatrije. U toj je bolnici i dalje prisutan problem smještajnih kapaciteta, budući da ona ne zadovoljava specifične potrebe oboljele djece, a do dječjeg se odjela dolazi prolazeći prostorom na kojem borave punoljetni psihijatrijski pacijenti. Nasuprot tome, u bolnici u Zagrebu postoje odvojeni odjeli za djecu i adolescente, sobe za djevojčice i dječake i cijeli je prostor obojen vedrim bojama te je ukrašen crtežima dječepacijenata. Kapacitet bolnice je uglavnom stalno popunjen, a nerijetko se iskazuje potreba za dodatnim smještajem djece.

U kontaktu s 12 djece u bolnici u Lopači primjećuje se, uz uvažavanje njihova zdravstvenog stanja, fizička zapuštenost, bljedilo i drugi znakovi zanemarivanja. Djeca hospitalizirana u bolnici u Zagrebu, od kojih je najmlađi u dobi od devet godina, liječe se zbog emocionalnih problema, poremećaja ponašanja, depresije, shizofrenije. S obzirom na stav liječnika da se problem djetetova zdravlja ne može promatrati kao izolirani problem, već je povezan s obiteljskom situacijom, nastoji se raditi i s roditeljima te se potiču njihova kontinuirana druženja s djecom. Oko 35-40% pacijenata je iz Zagreba, dok su ostali pacijenti iz drugih dijelova države. U prosjeku djeca borave u zagrebačkoj bolnici 16-17 dana, s time da se pacijenti sa psihičkim poremećajima hospitaliziraju do 60 dana, dok je hospitalizacija djece u Lopači dugotrajna. Djeca kronični bolesnici, nakon hospitalizacije u zagrebačkoj bolnici, uglavnom nastavljaju svoje liječenje u Lopači. Čest je problem što se, nakon završetka hospitalizacije u zagrebačkoj bolnici, daljnja skrb o psihičkom zdravlju djece koja žive daleko od Zagreba ne nastavlja, budući da nema stručnjaka koji se bave psihičkim problemima djece na način na koji se to čini u ovoj bolnici.

Nažalost, moramo konstatirati da prilikom obilaska Psihijatrijske bolnice Lopača nisu uočeni značajni pomoci u ostvarenju prava pacijenata na obrazovanje, ne ostvaruju sva djeca to pravo, iako neka od njih u bolnici borave i više godina, za razliku od zagrebačke bolnice koja ima sklopljen ugovor s Osnovnom školom „Jabukovac“ pa su djeca i tijekom hospitalizacije uključena u obrazovni sustav.

Zbog uočenih je nedostataka u skrbi o djeci smještenoj u Bolnici Lopača, na prijedlog Ureda pravobraniteljice, realiziran obilazak bolnice od strane Državnog povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama i pravobraniteljice, ali o daljnjim eventualnim postupanjima nadležnog ministarstva nismo obaviješteni.

U 2010. prisustvovali smo otvorenju Kliničke jedinice za dječju psihijatriju u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, lokalitet Kantrida, koja je jedina takve vrste u RH koja radi u sklopu klinike za pedijatriju. Nova se jedinica sastoji od prostora ambulate i dnevne bolnice, a planira se i otvaranje odjela. Prostor je predviđen za individualne i grupne terapije, kao i za roditeljsko savjetovanje.

Prilikom obilaska Kliničkog odjela za dječju hematologiju i onkologiju KBC Osijek i Kliničkog odjela za dječju hematologiju, onkologiju, imunologiju i genetiku KBC Split, uočeni su neadekvatni prostorni uvjeti u obje zdravstvene ustanove. Krov u KBC Osijek prokišnjava, a voda se slijeva direktno u prostorije u kojima borave djeca. Zbog dotrajalosti liftova djeca su svakodnevno izložena opasnosti, a prostorije

nemaju rashladne uređaje. U KBC Split nema lifta, kao ni posebnog, izdvojenog ulaza, nužnog s obzirom na specifične zdravstvene teškoće djece, hodnici koji vode do odjela su tamni i derutni. S obzirom na skučenost prostora nije uvijek moguće razdvajanje djece po spolu i dobi, kao niti prema fazama bolesti, a roditelji su onemogućeni stalno boraviti uz svoje dijete, čak i za vrijeme kemoterapija. U obje je bolnice zamijećena nemogućnost ostvarivanja prava djece i roditelja na privatnost.

Također je u obje bolnice iskazana velika potreba za zapošljavanjem stručnih djelatnika (medicinskih sestara, liječnika, psihologa, radnih terapeuta). Edukacije medicinskog osoblja su nedostatne, posebno u dijelu koji se odnosi na postupanja u kriznim situacijama. Iskazana je potreba edukacija iz komunikacijskih vještina s umirućim i teško oboljelim pacijentima i njihovim obiteljima.

Djelatnici Ureda obišli su i Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra, u kojoj je u trenutku obilaska bilo smješteno 107 pacijenata. Medicinski rad organiziran je kroz odsjeke za metaboličko-genetske i endokrine bolesti, neurološka oštećenja te reumatologiju sa fizikalnom medicinom i rehabilitacijom. U bolnici se također provodi i polikliničko konzilijarna zdravstvena zaštita, fizikalna i logopedska rehabilitacija te socijalizacija djece. Bolnica zapošljava 89 djelatnika (liječnici specijalisti, defektolozi, medicinske sestre, fizioterapeut te tehničko i pomoćno osoblje). Svakog pacijenta prati tim stručnjaka. Bolnica već niz godina surađuje s volonterima iz Italije čija je pomoć i pažnja pacijentima od velike važnosti.

Posljednjih je godina pomoću donacija učinjeno puno u obnovi prostora, koji je u potpunosti prilagođen specifičnim potrebama pacijenata. Cjelokupni je prostor topao, uredan i svijetao, a igraonice su prostrane i opremljene didaktičkim materijalima. Pacijenti bolnice su uglavnom djeca kod kojih je došlo do genetskih malformacija, komplikacija i oštećenja u trudnoći ili tijekom poroda te komplikacija dječjih bolesti koje su rezultirale višestrukim, najčešće neurološkim oštećenjima. U bolnicu se smještaju djeca u dobi od jednog mjeseca do 18 godina, no budući da ne postoje ustanove u koju bi korisnici bili uz isti standard smješteni nakon 18. godine, trenutno ih je ondje oko 40% starijih od 18 godina. Veći broj djece uključen je u odgojno-obrazovne skupine/igraonice u kojima s njima rade defektolozi, medicinske sestre i pomoćno osoblje. Većina njih neprekidno borave u bolnici, dok ih samo nekoliko za vrijeme vikenda i školskih praznika odlazi u obitelji.

Uz navedene zdravstvene ustanove, posjetili smo i Kliniku za ženske bolesti i porode KBC Split, koja je proglašena *Rodilištem - prijateljem djece* te Opću bolnicu u Karlovcu, nakon stradanja veće grupe djece u prometnoj nesreći.

6.5 KAZNENE USTANOVE

U 2010. djelatnici Ureda obišli su preostale dvije ustanove koje se nalaze u sustavu izvršenja kazni, i to Kaznionicu u Lipovici-Popovači i Zatvor u Karlovcu.

Za vrijeme obilazaka u navedenim kaznenim ustanovama nije bilo smještenih maloljetnika. Za razliku od kaznionice Lipovica-Popovača koja je poluotvorenog tipa i u svom sastavu ima i otvoreni odjel, Zatvor u Karlovcu je ustanova zatvorenog tipa. U odnosu na Kaznionicu, u Zatvoru je uočena dvostruka prekapacitiranost te se u prostoru koji je predviđen za 40 nalaze čak 82 osobe.

S obzirom na poluotvorene i otvorene uvjete u Kaznionici, svi zatvorenici koriste izvanzavrske pogodnosti, osim novopridošlih za koje po Zakonu o izdržavanju kazne zatvora mora proći određeno vrijeme da steknu pravo na njihovo korištenje. S obzirom na ovu okolnost, zatvorenici Kaznionice redovito odlaze kući na vikende, blagdane i godišnji odmor te izlaze u Popovaču prilikom dolaska obitelji. Samo manji broj prima posjete u Kaznionici. Neki zatvorenici ne žele da djeca dolaze u Kaznionicu i čekaju stjecanje uvjeta za korištenje izvanzavrskih pogodnosti.

Posjete djece se za lijepog vremena odvijaju u vanjskom uređenom dijelu, gdje ne postoji prostor primjeren boravku i igri djece (igralište, pješčanik). Unutar Kaznionice dječje posjete se odvijaju u prostoru za posjete u kojem je jedan kutak opremljen dječjim namještajem i skromnim igračkama i didaktičkim materijalom, a zidovi su oslikani dječjim motivima.

Susreti djece i roditelja koji se nalaze na izdržavanju kazne u Zatvoru u Karlovcu mogu se odvijati na dva načina: u prostoriji sa staklenom pregradom preko koje se odvija komunikacija, ili se, ako za to postoji dopuštenje upraviteljice, može ostvariti direktan kontakt. Prostorija u kojoj se odvijaju susreti ukrašena je ilustracijama, u njoj postoji stolić i pribor za crtanje, no nedostaju sredstva za djecu različite dobi i ona koja mogu biti sadržaj zajedničke aktivnosti zatvorenika, djece i članova obitelji (društvene igre, slikovnice).

Radi unapređenja prostornih uvjeta u kojima se odvijaju susreti roditelja s djecom Upravi za zatvorski sustav i Kaznionici preporučili smo opremanje igrališta za djecu koja borave vani, redovito opremanje i obogaćivanje dječjeg kutića novim igračkama i potrošnim didaktičkim materijalom, kao i kvalitetnije vođenje evidencije dječjih posjeta i broja djece općenito. Također smo preporučili i uvođenje programa Odgovornog roditeljstva i u ovu Kaznionicu, te upošljavanje psihologa. Uprava za zatvorski sustav izvijestila nas je o uvažavanju svih preporuka i pristupanju njihovoj realizaciji.

S obzirom na uočene nedostatke, Upravi za zatvorski sustav i Zatvoru u Karlovcu preporučili smo daljnje unapređivanje prostornih uvjeta i sadržaja za kontakte djece i roditelja te smo ih, radi postizanja bolje opremljenosti prostora, uputili na ostvarivanje suradnje sa školom, vrtićem, knjižnicom i obiteljskim centrom. Preporučili smo i zapošljavanje stručnjaka za tretman, te angažiranje civilnog sektora, uz superviziju Uprave za zatvorski sustav, budući da udruge mogu provoditi različite psihosocijalne programe za počinitelje kaznenih djela, posebice onih vezanih uz obiteljsko nasilje i onih na štetu djece. Ujedno smo preporučili i uvođenje programa Odgovornog roditeljstva u Zatvor u Karlovcu.

O pravima djece čiji su roditelji u zatvoru više u posebnom poglavlju.

7 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE

7.1 STRUČNI SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je jedan okrugli stol, pet skupova na kojima su predstavljani zbornici, objavljeni u nakladi Pravobranitelja za djecu, te seminar za djecu, članove Mreže mladih savjetnika.

Okrugli stol pravobraniteljice za djecu "Prevenција poremećaja u ponašanju djece u školi", Osijek 15. listopada 2010. - Na skupu, održanom u Županijskoj gospodarskoj komori Osijek, govorilo se odgojno-obrazovnom sustavu kao nositelju snažnog preventivnog potencijala, o preventivnim programima i o pedagoškoj mjeri produženog stručnog postupka u školi, a s ciljem da se senzibilizira stručna i šira javnost za tu temu i da se potakne rasprava o aktualnim teškoćama i mogućim budućim rješenjima. Uvodna izlaganja održale su prof. dr. sc. Josipa Bašić s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Dejana Bouillet s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu te Ružica Pažin-Ilakovac iz Agencije za odgoj i obrazovanje. Skup su pratili predstavnici škola, centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, dječjih i odgojnih domova, nevladinih udruga, znanstvene zajednice, državnih tijela te lokalne i regionalne uprave.

Predstavljanje zbornika „Djeca i konfliktни razvodi/Children and disputed divorces“, održano je:

- u Osijeku, 15. lipnja 2010., u Županijskoj gospodarskoj komori Osijek
- u Rijeci, 1. listopada 2010. u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke
- u Zagrebu 4. listopada 2010., u Tribini Grada Zagreba i
- u Splitu, 22. listopada 2010., u dvorani Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije.

Predstavljanja su organizirana kao prikaz mišljenja pravnih stručnjaka, psihologa, socijalnih radnika, dječjih psihijatara, sudaca i stručnjaka za područje prava djeteta, o problematici manipulacije djecom tijekom razvoda roditelja. Na svakom predstavljanju izlaganja su održali istaknuti stručnjaci, autori pojedinih priloga u zborniku, dajući obilje vrijednih informacija o ovoj vrlo važnoj tematici, stoga su i imala odjek poput „seminara“ za sve stručne djelatnike koje se u svome radu susreću s pitanjima zaštite prava djece. Predstavljali su bili pravobraniteljica Mila Jelavić, recenzentica prof. dr. Dubravka Hrabar, doc. dr. Branka Rešetar, prof. dr. Gordana Buljan Flander, dr. Bruna Profaca, Silvana Krnić, savjetnica pravobraniteljice za djecu Gordana Filipović te drugi autori i djelatnici Ureda pravobraniteljice. Na sva četiri skupa bilo je više od 250 sudionika, među kojima su bili djelatnici centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, odgojno-obrazovnih ustanova, dječjih domova, savjetovališta za djecu i obitelj, policijskih uprava, odvjetnici, predstavnici civilnog društva i drugi. Skupovi su naišli i na snažni odjek u medijima, a ova je tema i kasnije često obrađivana u tisku i elektroničkim medijima.

Zbornik „Dječja prava i slobodno vrijeme“ predstavljen je 22. studenoga 2010. u Gradskoj knjižnici „Juraj Šižgorić“ Šibeniku, a tom je aktivnošću Ured obilježio Dan Konvencije o pravima djeteta. Zbornik, u čijem je stvaranju sudjelovalo više od 20 autora, objedinjuje stajališta stručnjaka, mišljenja djece i mladih, kao i preporuke pravobraniteljice za djecu, s ciljem da potakne cjelovito sagledavanje važnosti slobodnog vremena za djecu te osiguravanje primjerenih i kvalitetnih sadržaja svakom djetetu. Publikaciju su predstavili autori pojedinih njegovih dionica, među kojima su bile i učenice iz Splita Željka Galić, Pia Baban i Gabriela Marin, aktivne članice Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu. Domaćin predstavljanja bio je dječji dogradonačelnik Grada Šibenika Dario Ivanović, koji je i sam član MMS-a. On je tom prilikom predstavio brojne aktivnosti u području promicanja prava djeteta, koje ostvaruju učenici u njegovoj školi OŠ Petra Krešimira IV. u Šibeniku. Ostali predstavljači zbornika bili su pravobraniteljica Mila Jelavić, njezine savjetnice Ana Pezo i Tanja Opačak, predstojnik podružnice "Miljenko i Dobrila" u Kaštel Lukšiću (pri dječjem domu "Maestral") Toni Maglica te voditelj Odsjeka za maloljetničku delinkvenciju Policijske uprave splitsko-dalmatinske Stipe Jagnjić.

Dvodnevni seminar za članove Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), na Bjelolasici, 10-11. rujna 2010. - Prvi sastanak svih članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu iz cijele Hrvatske održan je 10. i 11. rujna 2010. na Bjelolasici, u prostorima HOC Bjelolasica, uz sudjelovanje 18 djece u dobi od 13 do 17 godina iz Osijeka, Rijeke, Splita, Šibenika i Zagreba. Zajedno s pravobraniteljicom Milom Jelavić i pet savjetnica, kroz radionice i rasprave definiran je način, pravila i budući sadržaj rada ove Mreže. Članovi Mreže tijekom godine se češće sastaju na regionalnoj razini.

7.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

U 2010. godini Ured pravobraniteljice za djecu objavio je dva velika tematska zbornika i promotivni materijal: mape, obilježivače za knjige (*bookmarkere*) i džepne kalendare. Za tisak je pripremljeno i ponovljeno izdanje Konvencije o pravima djeteta – za djecu i odrasle.

„Djeca i konflikti razvodi/Children and disputed divorces“, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe i stručnih rasprava Pravobranitelja za djecu RH/A collection of presentations given at the Annual Conference of the Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe and expert meetings organised by the Ombudsperson for

Children of the Republic of Croatia, ur. Davorka Osmak-Franjić, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2010. (1000 primjeraka)

Ovaj dvojezični zbornik u prvom dijelu iznosi pregled stanja u europskim zemljama glede zaštite prava djece u postupku razvoda ili rastave roditelja, s posebnim naglaskom na pravo pristupa djeteta pravosuđu. Autorica uvodnog teksta je predsjedateljica Odbora za prava djeteta UN-a Yanghee Lee. U drugom dijelu iznose se stručni pogledi na utjecaj razvoda na dijete i potrebne stručne intervencije te iskustva u radu hrvatskih stručnjaka: odvjetnika, sudaca, socijalnih radnika, psihologa i psihijatara. Autori su: Peter Newell, međunarodni ekspert za prava djeteta, dr. Bruna Profaca, doc. dr. Gordana Buljan Flander, doc. dr. Branka Rešetar, Gordana Filipović, Davorka Osmak-Franjić i drugi. Opseg zbornika je 340 stranica.

„Dječja prava i slobodno vrijeme“, Zbornik priopćenja s tribina pravobraniteljice za djecu, ur. Maja Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2010. (800 primjeraka)

Zbornik obrađuje temu slobodnog vremena sa stajališta razvoja djeteta, a u kontekstu dječjih prava te podsjeća na odgovornosti države i lokalne zajednice u ostvarivanju tih prava. Ulazeći u pojedine aspekte dječjega slobodnog vremena (šport, dječja igrališta, internet, usluge knjižnica, centara za mlade i obiteljskih centara, dječji i učnički časopisi) prikazuju se i pojedina prava iz Konvencije o pravima djeteta, čije je ostvarivanje preduvjet i okvir za kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Sadrži i tekstove djece. Autori su: Mila Jelavić, Ana Pezo, Maja Gabelica Šupljika, Tanja Opačak, doc. dr. Ivanka Stričević, Srećko Listeš, Branka Reić Kukoč i drugi. Opseg zbornika je 168 stranica.

U tisku je **ponovljeno i izmijenjeno izdanje knjižice „Konvencija o pravima djeteta – Uloga pravobraniteljice za djecu/Konvencija o pravima djeteta – Zakon o pravobranitelju za djecu“** (3000 primjeraka). Publikacija s jedne strane sadrži tekst Konvencije UN-a o pravima djeteta i tekst Zakona o pravobranitelju za djecu, a s druge strane sadržaj tih dvaju dokumenata izložen na način primjeren djeci (prijevod Konvencije o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci) te popraćen ilustracijama.

Džepni kalendari izrađeni su u šest (6) varijanti, sa šest motiva koji prikazuju prava djece: na obrazovanje, na pomoć ako imaju teškoće u razvoju, na slobodno vrijeme i igru, na izražavanje mišljenja, na život s roditeljima te na zaštitu od nasilja (5000 komada). Tiskani su i **obilježivači za knjige (bookmarkeri)** s adresama Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu i porukama vezanim za pravo djeteta na obrazovanje i pravo na sudjelovanje (5000 komada) te **mape**, s otisnutom Konvencijom o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci, dio naklade je na engleskom jeziku (ukupno 4000 komada).

7.3 IZLAGANJA I SUDJELOVANJA

U proteklom su izvještajnom razdoblju pravobraniteljica i njezini suradnici održali više od 60 izlaganja na skupovima u vlastitoj organizaciji te u organizaciji drugih subjekata. Ta izlaganja i sudjelovanja navodimo u nastavku, podijeljene po temama: Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje; Roditeljska skrb i ostala osobna prava; Obrazovna prava; Zdravstvena prava; Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju; Slobodno vrijeme, igra i šport; Zaštita djece u medijima, te Promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece. U 2010. godini novost su on-line izlaganja, odnosno naša sudjelovanja u Programu webinara „Učimo zajedno“, jednoj od niza aktivnosti koje se odvijaju u okviru zajednice Suradnici u učenju.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- *Djeca žrtve nasilja* - uvodno izlaganje na Okruglom stolu u povodu obilježavanja godišnjice Holokausta u organizaciji Židovske općine, 28. siječnja u Zagrebu.

- *Što je Ured pravobraniteljice učinio na uspostavi baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece* - uvodno izlaganje na predstavljanju knjige „Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice“, 19. travnja u Zagrebu.
- *Djeca i nasilje u obitelji* – uvodno izlaganje na osnivanju Komiteta lige humanista za Republiku Hrvatsku u organizaciji Internacionalne liga humanista, 15. srpnja u Zagrebu.
- *Tjelesno kažnjavanje* – izlaganje na Međunarodnom kongresu „Djeca svijeta ranjenog djetinjstva“ u organizaciji Lige humanista iz Sarajeva, 25. listopada u Zagrebu.
- *Nasilje nad djecom – Raskorak između propisa i prakse, pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu* – izlaganje na Konferenciji „Prevencija nasilja u dječjoj dobi“, u organizaciji Hrvatskog katoličkog liječničkog društva, 6. studenoga u Zagrebu.
- *Zaštita djece od svakog oblika nasilja* - izlaganje na Susretu mreže škola bez nasilja, u organizaciji UNICEF-a, 12. studenoga u Zagrebu.
- *Prevencija nasilja treba biti prioritet* – on-line predavanje u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, u organizaciji Microsoft-a i Agencije za odgoj i obrazovanje, 19. studenoga u Splitu.
- *Nasilje nad djecom i među djecom* – izlaganje na stručnom skupu „Sajam nenasilja“, u organizaciji Obiteljskog centra Istarske županije, Društva psihologa Istre i Županijskog stručnog vijeća stručnih suradnika psihologa osnovnih i srednjih škola Istarske županije, 10. prosinca u Rovinju.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- *Manipulacija djecom tijekom razvoda* - uvodno izlaganje u organizaciji Odvjetničkog zbora Osijek, 4. veljače u Osijeku.
- *Lišenje roditeljske skrbi* – izlaganje studentima Obiteljskog prava Pravnog fakulteta, 3. prosinca u Zagrebu.
- Predstavljanje zbornika pravobraniteljice za djecu „Djeca i konfliktni razvodi“ u Osijeku, Rijeci, Zagrebu i Splitu.

Obrazovna prava

- *Ured Pravobranitelja za djecu i zaštita prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj* – izlaganje za Nastavničko vijeće Osnovne škole „Višnjevac“, 25. veljače u Višnjevcu.
- *Zaštita prava djece u školi* - izlaganje na Županijskom aktivu nastavnika razredne nastave OŠ „Eugena Kumičića“ u Slatini, 9. travnja u Slatini.
- *Profesionalne i osobne odgovornosti u zaštiti prava djeteta* - izlaganje za odgojiteljice, stručne suradnice i ravnateljice vrtića „Šumska jagoda“ i „Petar Pan“, 13. travnja u Zagrebu.
- *Važnost školske knjižnice u zaštiti i promicanju prava djece* - izlaganje na Državnom skupu za stručne suradnike knjižničare u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 14. svibnja u Splitu.
- *Etičko pitanje uvođenja video-nadzora u odgojno obrazovnim ustanovama* - izlaganje na Konferenciji o sigurnosti u odgojno obrazovnim ustanovama, 12. listopada u Zagrebu.
- *Uloga školskih listova u promicanju dječjih prava* - izlaganje na skupu za stručne suradnike knjižničare dalmatinske regije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 27. listopada u Splitu.
- *Pravni propisi u zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama* – on-line izlaganje „Suradnici u učenju“, 18. studenoga.

- *Zaštita i promicanje dječjih prava u učeničkim listovima* – četiri radionice s djecom, školskom novinarima i urednicima školskih časopisa splitskih osnovnih i srednjih škola u Splitu.

Zdravstvena prava

- Izlaganje u projektu „Brinemo li se dovoljno o mentalnom zdravlju djece“, u organizaciji Doma za djecu „Maestral“, Srednje Grafičke škole i Dječjeg gradskog vijeća Omiš, a uz potporu Rotary kluba Split Novi, 9. ožujka u Splitu.
- *Prevenција suicida djece – perspektiva Ureda Pravobranitelja za djecu* - izlaganje na Okruglom stolu „O tome govoriti - može život spasiti“ u organizaciji Obiteljskog centra Vukovarsko-srijemske županije, 19. listopada u Vinkovcima.
- *Ovisnost o kocki i klađenju* – izlaganje na javnoj tribini na temu ovisnosti o kocki i klađenju u organizaciji splitskog Informativnog centra za mlade - Info zona, 25. studenoga u Splitu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- *Zaštita prava djece s poremećajima u ponašanju* - izlaganje na Županijskom aktivu psihologa, 5. veljače u OŠ „A.Mihanovića“ u Osijeku.
- *Obrazovne potrebe i prava djece s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj* – on-line izlaganje u okrilju zajednice Suradnici u učenju, namijenjen učiteljima i nastavnicima svih predmetnih skupina, 1. listopada.
- *Zaštita prava djece u zatvorskom sustavu* - izlaganje na znanstveno stručnom skupu u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta, 25. do 27. studenoga u Osijeku.
- *Prava, odgovornosti i zaštita djece s poremećajima u ponašanju u školi* - izlaganje u Osnovnoj školi „Mladost“ u Osijeku, u organizaciji Udruge prosvjetnih djelatnika Nauk, 8. prosinca u Osijeku.

Slobodno vrijeme, igra i šport

- *Dječja prava u športu* – izlaganje na međužupanijskim stručnim skupovima za učitelje i nastavnike tjelesne i zdravstvene kulture u Osnovnoj školi Špansko Oranice, u organizaciji AOO, 8. i 9. travnja u Zagrebu.
- *Zaštita prava i interesa djece koja se bave športom* - on-line izlaganje, 17. lipnja.

Zaštita djece u medijima

- *Prava djece i elektronički mediji* – on line predavanje za učitelje informatike u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje povodom obilježavanja Dana sigurnijeg interneta, 9. veljače u Splitu.
- *Na putu ka stvarnoj zaštiti djece na internetu* - izlaganje u sklopu obilježavanja Dana sigurnijeg interneta, na Fakultetu elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje u Splitu, 9. veljače u Splitu.
- *Djeca u projekciji medija* - predavanje studentima Komunikološke škola Matice Hrvatske, 2. ožujka u Zagrebu.
- *Zaštita prava djece u medijima* - predavanje za stručne suradnike pedagoge u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 24. ožujka u Zadru i 26. ožujka u Splitu.
- *Medijsko izvješćivanje o mladim „nasilnicima“* - uvodno izlaganje na Okruglom stolu „Mladi i urbani kriminalitet“ u sklopu Druge regionalne konferencija „Sigurnost gradova – 2010.“, 31. ožujka u Zagrebu.

- Uvodno izlaganje na Okruglom stolu „Zaštita privatnosti djece u medijima“, u organizaciji Hrvatskog novinarskog društva, Ogranka Slavonsko-brodske županije, 18. travnja u Slavanskom Brodu.
- *Djeca i mediji* - izlaganje na Sekciji psihologa socijalne skrbi Društva psihologa u Splitu, 23. travnja u Splitu.
- *Zaštita djece na internetu* - radionica održana za djecu korisnike Dječjeg doma Maestral, 26. svibnja u Splitu.
- *Etičnost medija u izvješćivanju o djeci* – izlaganje na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji o stanju medija u regiji „Vjerodostojnost medija“, u organizaciji Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, 30. lipnja u Zagrebu.
- *Filmom i mladošću protiv nasilja* – izlaganje na istoimenoj tribini održanoj u sklopu 15. filmske revije mladeži i 3. *Four River Film Festivala u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza i Kinokluba Karlovac*, 12. rujna u Karlovcu.
- *Zaštita prava djece u elektroničkim medijima* – izlaganje na skupu „3. Dani elektroničkih medija“, u organizaciji Hrvatske udruge radija i novina – HURIN, 18. studenoga u Rovinju.
- Sudjelovanje u emisiji Pressijek Kanala Ri, povodom Dana Konvencije o pravima djeteta i Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, 22. studenoga u Rijeci.

Promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece

- *Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu* - predavanje održano studentima Učiteljskog fakulteta u Splitu, u okviru kolegija Dijete i društvo, 18. siječnja u Splitu.
- *Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu* - izlaganje održano studentima Učiteljskog fakulteta u Splitu, u okviru kolegija Dijete i društvo, 19. siječnja u Splitu.
- *Ured Pravobranitelja za djecu i zaštita prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj* - izlaganje studentima psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku, održano u Uredu pravobraniteljice za djecu, 19. i 20. siječnja te 7. prosinca u Osijeku.
- *Ured Pravobranitelja za djecu i zaštita prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj* – izlaganje za Županijski aktiv školskih psihologa u Osnovnoj školi „Antuna Mihanovića“ u Osijeku, 5. veljače, u Uredu pravobranitelja za djecu u Osijeku.
- *Prava djece u udomiteljskim obiteljima* - uvodno izlaganje na Okruglom stolu o udomiteljstvu u organizaciji Udruge za inicijative u socijalnoj politici, 19. veljače u Vinkovcima.
- *Ured Pravobranitelja za djecu i zaštita prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj* – izlaganje studentima Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 24. veljače u Osijeku.
- *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina* - uvodno izlaganje na Prvom europskom kongresu Roma u športu „Nogometom protiv rasizma, diskriminacije i siromaštva“, 31. ožujka u Zagrebu.
- *Ured Pravobranitelja za djecu i zaštita prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj* - izlaganje na Županijskom aktivu nastavnika razredne nastave u Osnovnoj školi „Eugena Kumičića“ u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 9. travnja u Slatini.
- *Suradnja sustava socijalne skrbi i pravobraniteljice za djecu* - izlaganja na Aktivu radnika na poslovima obiteljskopravne zaštite u centrima za socijalnu skrb, 16. travnja u Zagrebu i 26. travnja u Opatiji.
- *Maloljetni brakovi u romskoj zajednici* – izlaganje na okruglom stolu u organizaciji Udruge žena Romkinja „Bolja budućnost“, 24. svibnja u Zagrebu.

- *Podrška škole djetetu čiji je roditelj u zatvoru* – on-line izlaganje 2. lipnja.
- *Zaštita prava djece na otoku Braču* - okrugli stol povodom obilježavanja Tjedna djeteta u Supetru, za stručnjake i službe na otoku Braču koje se bave zaštitom, odgojem i obrazovanjem djece, 5. listopada u Supetru.
- *Zaštita prava i dobrobiti djece na otoku Braču* – izlaganje na okruglom stolu održanom u organizaciji Grada Supetra i Ureda pravobraniteljice za djecu, 6. listopada u Supetru.
- *Udomiteljstvo djece u RH* - izlaganje na skupu „Udomiteljstvo djece mlađe od tri godine“, u organizaciji UNICEF-a i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, 12. listopada u Zagrebu.
- *Zaštita prava i interesa djece u sudskim postupcima obiteljsko-pravne zaštite* – izlaganje na regionalnom seminaru za suce „Zaštita prava i interesa djece kod donošenja odluka o izdvajanju iz obitelji“ u organizaciji Unicefa i Pravosudne akademije, 10. studenoga u Splitu, 23. studenoga u Osijeku te 8. i 9. prosinca u Zagrebu.
- *Utjecaj industrije oglašavanja na djecu* - izlaganje na prvoj konferenciji o marketingu usmjerenom prema djeci pod nazivom *Playbrand-djeca mali, veliki potrošači*, 19. studenoga u Zagrebu.
- *Ekonomska kriza i dječja prava* – izlaganje na konferenciji "Djeca u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti – izazovi i mogućnosti", u organizaciji Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, kao koordinatora Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju (JIM), u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, predstavnicima Europske komisije - Općom upravom za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti te uz potporu Europske komisije za tehničku podršku TAIEK, 30. studenoga u Zagrebu.
- *Dječja prava i uloga Ureda pravobraniteljice za djecu* – izlaganje studentima na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta, 7. prosinca u Zagrebu.
- *Način rada i uloga pravobraniteljice za djecu u zaštiti djece* – izlaganje studentima Pravnog fakulteta, 14. prosinca u Zagrebu.
- izlaganja na stručnim skupovima „Možemo zajedno“, u organizaciji Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, 31. svibnja i 15. prosinca u Zagrebu, 27. rujna u Osijeku, 26. listopada u Splitu, 22. studenoga u Rijeci.
- Ured je sudjelovao na Sveučilištu u Splitu, u izvođenju kolegija *Sveobuhvatna zaštita djece* za studente pedagogije i *Pravo u svakodnevnici* za studente Učiteljskog fakulteta.

7.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

U 2010. godini objavljeno je više od dvadeset tekstova vezanih za nasilje i zlostavljanje; pravo na roditeljsku skrb; pravo djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju; slobodno vrijeme, igru i šport; sudjelovanje djece te općenito za prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu, a navodimo ih po grupama u nastavku.

Nasilje i zlostavljanje

- Gabelica Šupljika, M., Filipović, G., Jelavić, M. (2010). *Uloga pravobranitelja za djecu u prevenciji seksualnoga zlostavljanja djece te podizanju svijesti i odgovornosti zajednice*, u knjizi *Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice*, ur. L. Mužinić i Lj. Vukota, Medicinska naklada i Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb.

Pravo na roditeljsku skrb

- Filipović, G. i Osmak-Franjić, D. (2010). *Manipulacija djecom tijekom razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice roditelja - iz perspektive pravobraniteljice za djecu*, u zborniku *Djeca i konfliktni razvodi*, ur. D. Osmak-Franjić, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Flego, M. (2010). *Prava djece čiji su roditelji u zatvoru*, (Pravobranitelj za djecu, Zagreb, prikaz publikacije), časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj 1-2/ 2010.
- Gabelica Šupljika, M. (2010). *Djeca i konfliktni razvodi*, prikaz zbornika *Djeca i konfliktni razvodi*, časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj 1-2/2010.
- Jelavić, M. (2010). *Predgovor*, u zborniku *Djeca i konfliktni razvodi*, ur. D. Osmak-Franjić, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Pravo djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- Radmilo, E. (2010). *Čija su briga „neprilagođeni“?*, *Školske novine*, broj 7/2010.
- Vladović, S. (2010). *Djeca s poremećajima u ponašanju u školi*, časopis *Zrno*, broj 90-91/2010.

Slobodno vrijeme, igra i šport

- Flego, M. (2010). *O čemu govore i što nam poručuju filmovi na 48. reviji hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece*, u Katalogu 48. revije hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece, Hrvatski filmski savez, Zagreb.
- Flego, M. (2010). *Za kvalitetu djetinjstva*, prikaz zbornika *Dječja prava i slobodno vrijeme* (Pravobranitelj za djecu, Zagreb), časopis *Zrno*, broj 93-94/ 2010.
- Gabelica Šupljika, M. (2010). *Sport i rekreacija u slobodno vrijeme djece – za sve ili samo za odabrane*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M.Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Jelavić, M. (2010). *Prava djece u slobodnom vremenu – što o tome govori Konvencija o pravima djeteta*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Opačak T. (2010). *Dostupnost sadržaja slobodnog vremena djeci s teškoćama u razvoju*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Pezo, A. (2010). *Rad novinarske radionice za djecu u Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Pezo, A. (2010). *Uloga odraslih u zaštiti djece na internetu*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Pezo, A. (2010). *Zaštita i promicanje dječjih prava u učeničkim časopisima*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Reić Kukoč, B. i Pezo, A. (2010). *Uloga lokalne zajednice u ostvarenju prava djece u slobodnom vremenu*, u zborniku *Dječja prava i slobodno vrijeme*, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Sudjelovanje djece

- Flego, M. (2010). *Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe: „Pravo djeteta na uvažavanje njegova mišljenja – pravo na sudjelovanje“*, časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj 1-2/ 2010.
- Opačak, T. (2010). *Slušajući djecu i uvažavajući njihovo mišljenje najbolje promičemo njihova prava*, časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj1-2/2010.

- Opačak, T. (2010). *ENOC-ova mreža mladih savjetnika – ENYA*, časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj 1-2/2010.

Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu

- Filipović, G. (2010). *Dob za „odrasle“ odluke*, časopis *Zrno* broj 88-89/2010.
- Filipović, G. (2010). *Možemo zajedno - viđenje problematike iz kuta Ureda pravobraniteljice za djecu*, u zborniku radova s četiri stručna skupa pod nazivom *Možemo zajedno* održana u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Zagreb.
- Flego, M. (2010). *Aktivnosti u povodu 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta*, časopis *Dijete i društvo*, godina 12, broj 1-2/ 2010.
- Jelavić, M. (2010). *Stanje dječjih prava u Republici Hrvatskoj u „Dijete u suvremenom hrvatskom društvu“*, skup Hrvatskog pedijatrijskog društva, Zagreb, ur. J. Meštrović, Klinika za pedijatriju Split, razni autori – *Liječnički vjesnik*, broj 9-10/2010.
- Petrović, L. (2010). *Ekonomska kriza i dječja prava*, časopis *Zrno*, broj 93-94/2010.
- Pezo, A. (2010). *Poznaju li djeca doista svoja prava*, časopis *Zrno*, broj 92-93/2010.

7.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, STRUKOVNIM UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

Kao i prethodnih godina, Ured je i u 2010. surađivao s institucijama, strukovnim udrugama, nevladinim i drugim organizacijama te istaknutim stručnjacima. Sudjelovali smo u radu Odbora za obitelj, mladež i šport, Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbora za ravnopravnost spolova kao i drugih saborskih odbora, razmjenjivali mišljenja te prijedlozima i preporukama promicali i štilili prava djece. Suradivali smo s uredima Pučkog pravobranitelja, Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije.

S Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvom uprave, Ministarstvom kulture, Ministarstvom mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvom unutarnjih poslova, Ministarstvom pravosuđa i Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva, kontaktirali smo u vezi s propisima koji propisuju prava djeteta te su ostvarena zajednička sudjelovanja na javnim raspravama. Ured je i ove godine aktivno sudjelovao u preventivnoj akciji Ministarstva unutarnjih poslova "Mir i dobro", namijenjenoj sprečavanju stradavanja i povećanju zaštite djece od opasnih pirotehničkih sredstava. S Ministarstvom pravosuđa surađivalo se po pitanju zaštite djeteta u pravosudnom sustavu, primjerice s Upravom za zatvorski sustav, u vezi sa zaštitom djece-počinitelja kaznenih djela i djece čiji su roditelji u zatvoru te u vezi s provođenjem projekta „Odgovorno roditeljstvo“, a s novoosnovanom Upravom za probaciju održan je sastanak o budućoj suradnji, posebice u vezi s djecom-žrtvama i svjedocima. Ured sudjeluje u radnoj skupini za izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež i radnoj skupini za izradu Zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji. Suradnja s Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija bila je vezana uz ostvarivanjem suradnje Ureda s međunarodnim organizacijama.

Surađivali smo s Uredom za ljudska prava, Uredom za udruge Vlade RH te Centrom za ljudska prava i Pravosudnom akademijom. S predstavnicima Državnog odvjetništva sudjelovali smo na stručnim skupovima vezanim za kaznenopravnu zaštitu djece.

Sa stručnjacima filozofskih fakulteta u Splitu, Osijeku, Zagrebu i Rijeci, pravnih fakulteta u Zagrebu i Osijeku, Studijskog centra za socijalni rad u Zagrebu, učiteljskih studija u Osijeku i Splitu te Fakulteta političkih znanosti i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu održavana su predavanja o dječjim

pravima te znanstveno-stručni skupovi. O pojedinim temama smo od stručnjaka, predstavnika znanstvene zajednice, tražili ekspertna mišljenja.

S Agencijom za odgoj i obrazovanje nastavili smo suradnju kroz stručne skupove i webinare uz podršku Zajednice učitelja i nastavnika *Suradnici u učenju*, a ostvarena je i zajednička suradnja s tjednikom za odgoj i obrazovanje „Školske novine“ i izdan tematski podlistak o Konvenciji o pravima djeteta.

Surađivali smo i ove godine s Hrvatskom odvjetničkom komorom, u vezi s pružanjem besplatne pravne pomoći djeci u sudskim postupcima, a važni suradnici u zaštiti djece od gospodarskog iskorištavanja su nam Državni inspektorat i Hrvatska obrtnička komora te MGRP. Ostvarena je suradnja s Obiteljskim centrima, kao važnim subjektima u zaštiti djece i obitelji, s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo i Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje po pitanju zdravstvenih prava djece, s Hrvatskim novinarskim društvom u području zaštite privatnosti djece u medijima te s Hrvatskim centrom za razminiranje

Intenzivna suradnja s UNICEF-om nastavljena je, primjerice, kroz edukaciju sudaca; pružanje podrške programu *Za sigurno i poticajno okruženje u školama*; sudjelovanju u projektu *Rana intervencija u djetinjstvu: Razvoj modela mobilne stručne podrške obiteljima i djeci s razvojnim teškoćama/rizicima* te u organiziranju Festivala o pravima djeteta. Nastavlja se i suradnja s Hrvatskim filmskim savezom koji organizira godišnje Revije filmskog i videostvaralaštva djece i druge manifestacije u vezi s medijskom kulturom djece i mladih.

S UNDP-om smo surađivali i razmjenjivali mišljenja u aktivnostima i mjerama povodom osiguranja bolje zaštite djece zaražene HIV-om ili prijenosnika HIV-a te u pitanjima vezanim uz analizu i stavove o postojećem sustavu zaštite ljudskih prava unutar UNDP-ove studije o racionalizaciji sustava za zaštitu ljudskih prava u Republici Hrvatskoj, u sklopu projekta "Jačanje kapaciteta institucije pučkog pravobranitelja". Tom prilikom smo iznijeli stajališta o potrebi zadržavanja statusa dječjeg pravobranitelja, kao neovisnog nadzornog tijela, sukladno preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 1996. i 2004.

UNHCR, HPC i Centar za mirovne studije važni su nam suradnici u zaštiti prava djece tražitelja azila i djece stranih državljana.

Ostvarili smo i suradnju s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te s gradskim knjižnicama, u području brige o djeci te zaštite i promicanja dječjih prava.

Suradnja s udrugama i stručnim ili strukovnim organizacijama – Ova suradnja uglavnom se odvijala kroz zajednička sudjelovanja na skupovima (primjerice s Udrugom roditelja Korak po korak koja provodi značajne projekte među kojima i „Mama je mama“ te CAP - *Child Assault Prevention*), zajedničke sastanke (primjerice s Koordinacijom udruga za djecu ili Hrvatskim školskim športskim savezom) te razmjenu informacija u vezi s dječjim pravima. Obuhvaćala je sljedeće udruge i organizacije:

- Koordinacija udruga za djecu u Republici Hrvatskoj, Djeca prva, Udruga roditelja Korak po korak, Savez društava Naša djeca,
- SOS dječje selo Hrvatska, Dom za djecu „Maestral“, Dom za odgoj Split, Dom za dnevni boravak djece „Tić“
- Dječje gradsko vijeće Grada Omiša, Županijski i Gradski savjeti mladih u Osijeku, Informativni centar za mlade - Info zona, Centar za djecu i mlade Velika Gorica
- CESI, Udruga „Mirta“ Split, Klub trudnica i roditelja Split, Sve za nju, Iskorak
- Društvo psihologa–Sekcija psihologa socijalne skrbi u Splitu, Društvo za psihološku pomoć, Hrvatsko psihološko društvo, Hrvatska psihološka komora, Društvo za psihološku pomoć „Sunce“, Medijski centar Zagreb

- Društvo za socijalnu pedijatriju, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju
- Hrvatska udruga socijalnih radnika, Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Županijska stručna vijeća defektologa-rehabilitatora Grada Zagreba i Zagrebačke županije
- Udruga sudaca za mladež, Odvjetnički zbor Splitsko-dalmatinske županije
- Koalicija za promociju i zaštitu ljudskih prava Osijek, Centar za nestalu i zlostavljano djecu u Osijeku
- Hrvatski školski športski savez, Udruga prosvjetnih djelatnika Nauk u Osijeku, Udruga Promo-vita iz Osijeka
- Hrvatsko novinarsko društvo
- Hrvatska zajednica županija, Udruga gradova, Udruga općina, kao i mnoge druge.

8 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

U ORGANIZACIJI DRUGIH

Osmi susret djece iz Dječjih foruma gradova i općina Hrvatske i zastupnika u Hrvatskom saboru, održan je u siječnju u saborskoj Maloj vijećnici. Susret djece sa zastupnicima Hrvatskog sabora jedan je od načina kojima Savez društava Naša djeca pokušava ojačati dječju participaciju, odnosno sudjelovanje u životu zajednice. Većina dječjih prijedloga sadržavala je i konkretne primjedbe i upute za lokalne vlasti, ali i institucije na regionalnoj i državnoj razini, kao i za zastupnike Hrvatskoga sabora. Predsjednica Odbora za obitelj, mladež i šport koja je ugostila djecu, rekla je da će sve dječje prijedloge i zahtjeve proslijediti nadležnim institucijama. Susretu s djecom je nazočila pravobraniteljica te predstavnici ministarstava.

Uz **obilježavanje Međunarodnog dana djeteta oboljelog od malignih bolesti**, pravobraniteljica za djecu nazočila je, u veljači, premijernom prikazivanju dokumentarnog filma "Djeca krijesnice", o djeci koja su prošla težak proces liječenja od malignih bolesti, te je tom prigodom razgovarala s djecom.

Učenici Upravne i birotehničke škole u Zagrebu, koji pohađaju izborni predmet Ljudska prava, organizirali su **Mliječni dan** za svoje kolege u Centru mladih "Ribnjak". Izveli su predstavu o poremećaju prehrane kod mladih "Stvarnost na (d)jelu" koju su sami osmislili. Nakon nje svim učenicima su ponudili mliječni obrok, a potom je održan okrugli stol o pravu srednjoškolaca na zdravu prehranu, kojem je nazočila i predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu. Godinama se grupa okupljena oko izbornog predmeta Ljudska prava angažira kako bi upozorila da njihovoj školi treba školska kuhinja, da bi učenici koji su često na nastavi cijeli dan, mogli zdravije jesti. Školsku kuhinju ni nakon tri godine rada na projektu i snažne podrške pravobraniteljice za djecu nisu mogli dobiti, zbog nedostatka prostora. Iako je Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kao jedna od mjera u poglavlju Prehrana, predviđeno je uvođenje jednog obvezatnog zdravog obroka u sve osnovne i srednje škole i ustanove koje skrbe za djecu do kraja 2007. godine, no to u većini srednjih škola nije ostvareno, pa tako ni u ovoj.

U svibnju je održana **državna smotra projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo**, koju organizira Agencija za odgoj i obrazovanje. Smotri je prisustvovala i pravobraniteljica sa svojim suradnicima te je naglasila važnost učinkovite integracije obrazovanja za ljudska, pa time i dječjih prava u postojeći odgojno-obrazovni sustav te istaknula odgovornost države da osigura kvalitetno i kontinuirano obrazovanje o ljudskim pravima. Djeci i odraslima je poručila da za obrazovanje o ovoj temi nikada nije prerano te da je ono preduvjet uspješnog sudjelovanja djece i mladih u društvu i doprinos jačanju demokratskog društva.

U Hrvatskom športskom centru na Bjelolasici u svibnju su održani **Četvrti športski susreti dječjih domova u Republici Hrvatskoj**, a prisustvovala im je i savjetnica pravobraniteljice za djecu. U popularnoj Domijadi, sudjelovalo je 250 djece, odgajatelja i ravnatelja iz 14 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske, čiji je osnivač Republika Hrvatska. Organizator Domijade bio je Dječji dom Zagreb.

Na atletskom stadionu Športsko-rekreacijskog centra Mladost, u organizaciji Hrvatskog školskog športskog saveza u lipnju je održan **treći dan Univerzalne športske škole te je obilježen Međunarodni olimpijski dan**, čemu je nazočila zamjenica pravobraniteljice. Više od 400 djece iz svih krajeva Hrvatske prezentiralo je svoje športske vještine i sposobnosti stečene tijekom godine u Univerzalnoj športskoj školi, čiji program je pohađalo oko 6500 djece. Ovaj program je pokrenut 2007. u svim županijama, u 155 osnovnih škola te je tada okupljao oko 5000 učenika od 1. do 4. razreda. Danas se Univerzalna športska škola provodi u 283 razredna odjela hrvatskih škola te promiče važnost bavljenja tjelesnom aktivnošću, a ne samo pripremom djece za vrhunski šport.

U Zagrebu je u rujnu održana **48. revija filmskog i videostvaralaštva djece**, na kojoj su prikazana 94 filma čiji su autori djeca u dobi od 7 do 14 godina. Uz pomoć svojih mentora, učitelja u osnovnim školama i voditelja videodružina u izvanškolskim klubovima, učenici iz cijele Hrvatske smjelo se okušavaju u različitim filmskim vrstama, a pojedini njihovi filmovi mogu se mjeriti i s djelima profesionalaca. Domaćin je bila zagrebačka Osnovna škola Rudeš, čija videodružina već godinama snima vrlo uspješne dokumentarne filmove i tv-reportaže i osvaja nagrade na revijama. Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je u pripremi Revije kao članica Ocjenjivačkog suda. Specifičnost i tradicija revije dječjeg filmskog stvaralaštva je to da filmove ocjenjuje i Dječji ocjenjivački sud, koji su ove godine činili učenici 7. razreda zagrebačke Osnovne škole Josipa Jurja Strossmayera. Bogatstvo filmskog stvaralaštva djece te zanimljive teme njihovih filmova mogu biti poticaj za razgovor o problemima i izazovima s kojima se djeca često susreću u školi, obitelji i širem okruženju, ali i o ostvarivanju dječjih prava. Stoga pravobraniteljica za djecu prati i podržava takav oblik rada s djecom u školama i klubovima.

U sklopu obilježavanja Dječjeg tjedna, u Velikoj Gorici je u listopadu zasjedalo **Gradsko vijeće djece iz velikogoričkih vrtića i osnovnih škola**. Tom su prilikom djeca-vijećnici postavljala pitanja gradonačelniku, predsjednici Gradskog vijeća i pravobraniteljici za djecu. Mali zastupnici velikogoričkih vrtića pitali su gradonačelnika kada će njihovi vrtići dobiti nove klackalice i pješčanike, djeca iz Centra za odgoj i obrazovanja Velika Gorica, zamolila su da im se obnovi igralište i da Grad pomogne u nabavci još jednog kombija za prijevoz korisnika Centra, a učenici osnovnih škola imali su brojna pitanja za gradske čelnike o uređenju njihovih škola, pješačkih prijelaza i prometne signalizacije. Učenici iz Velike Mlake poželjeli su da se u njihovom mjestu održavaju kino i kazališne predstave, a neki su vijećnici bili vrlo kritični prema televizijskom programu i video-spotovima, zbog prizora nasilja i vulgarnosti.

U Omišu je u studenom održana **konstituirajuća sjednica novog Dječjeg gradskog vijeća**. Kandidati za Dječje gradsko vijeće bili su učenici od 5. do 7. razreda osnovne škole. Izbori za dječje vijećnike proveli su se među učenicima omiške osnovne škole "Josip Pupačić" i njezinih područnih škola te u tri osnovne škole iz okolice Omiša: OŠ Šestanovac, OŠ Žrnovnica i OŠ Srinjine. Svog predstavnika u Vijeću ima i Društvo "Priatelj", koje okuplja djecu s teškoćama u razvoju. U novom vijeću ukupno je 27 dječjih vijećnika. Na prvoj sjednici djeca su predstavila svoj program rada i izabrala dječjeg gradonačelnika. Budući da su kandidati Marija Pavlić i Mateo Jurčević imali jednak broj glasova, odlučeno je da u prvoj godini mandata Dječjim vijećem predsjedava dječja gradonačelnica, a u drugoj dječji gradonačelnik. Na prvoj sjednici, uz dogradonačelnika grada Omiša, predsjednika Poglavarstva Grada Omiša te predstavnike učitelja i roditelja, gost je bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U ORGANIZACIJI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Dječji dogradonačelnik Šibenika, i član Mreže mladih savjetnika (MMS), 14-godišnji Dario Ivanović, zajedno s pravobraniteljicom za djecu, bio je domaćin predstavljanja zbornika "Dječja prava i slobodno

vrijeme", održanog u studenom u Gradskoj knjižnici "Juraj Šižgorić" u Šibeniku. Tim događanjem u kojem su sudjelovala i djeca i odrasli, Ured pravobraniteljice za djecu obilježio je Dan Konvencije o pravima o djeteta. Učenici Osnovne škole Petra Krešimira IV. dala su osobit ton ovoj manifestaciji.

Ured je organizirao aktivnosti MMS-a, koje su detaljno opisane u zasebnom poglavlju Uvažavanje mišljenja djece i pravo na sudjelovanje.

Nakon prometne nesreće koja se dogodila u lipnju 2010. kod Karlovca i u kojoj su stradala djeca iz Velike Gorice, pravobraniteljica ih je posjetila u Karlovačkoj općoj bolnici gdje su medicinski bila zbrinuta 34 učenika. Razgovarala je s djecom i njihovim roditeljima, a oni su izrazili zadovoljstvo pruženim im zdravstvenim uslugama i psihološkom podrškom.

DJECA U UREDU PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

U ožujku su ured u Splitu posjetila djeca smještena u **Domu za djecu „Maestral“, podružnici „Miljenko i Dobrila“ u Kaštel Lukšiću**. Tom prilikom, uz razgovor o dječjim pravima savjetnice su održale i radionicu o zaštiti djece na internetu.

Osječki ured pravobraniteljice za djecu u ožujku su posjetila djeca medijatori, učenici 6. razreda **OŠ Višnjevac**, sudionici projekta u kojem se obučavaju za posredovanje u rješavanju sukoba među vršnjacima u školi. Djeca su tom prilikom govorila o metodi medijacije i načinu kako je provode među svojim školskim kolegama, pri čemu ne traže krivca, već zajednički tragaju za rješanjem konkretnog problema koji je nastao između dvoje ili više djece.

U travnju su u regionalnom Uredu u Osijeku bili učenici **Tehničke škole i Prirodoslovne gimnazije Ruđer Bošković u Osijeku**, koji ostvaruju *Projekt građanin*, u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Njihova godišnja tema bila je *Mediji – kreatori naše stvarnosti*, a cilj projekta je senzibilizacija društva za sustavni pristup odgoju za medije te isticanje prava na izbor humanih vrijednosti u suvremenim medijima. Učenici su predstavili svoj projekt, koji uključuje ankete, edukaciju vršnjaka i njihovih roditelja za kulturu medija, a razgovaralo se i o pozitivnim i negativnim utjecajima koje mediji imaju na djecu i mlade.

U povodu obilježavanja trogodišnjice osnutka Ureda u Osijeku, u lipnju su Ured posjetila djeca iz **Doma za odgoj djece i mladeži u Osijeku**. Kako pravobraniteljica za djecu želi čuti mišljenja i stavove djece o pitanjima koja se odnose na njih, posjet je bio prigoda da se čuje glas djece smještene u domovima, kao često marginalizirane skupine. Pozivu se odazvalo sedmero djevojaka i mladića u dobi od 15 do 18 godina. S djecom su savjetnici pravobraniteljice razgovarali o svome radu i o dječjim pravima. U razgovoru su dotaknute i teme vezane za njihova iskustva u sudjelovanju u životu Doma i šire te u iznošenju mišljenja o pitanjima koja se odnose na njihov život.

Dječji gradonačelnik Osijeka Domagoj Leko i njegova zamjenica Sara Matijević, posjetili su u srpnju ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku i razgovarali sa savjetnicima pravobraniteljice. Ured pravobraniteljice za djecu uputio je poziv na suradnju predstavnicima **Dječjeg gradskog vijeća Grada Osijeka**, koje broji ukupno 20 članova. Dječji gradonačelnik i njegova zamjenica prihvatili su ponuđenu suradnju te očekuju podršku pravobraniteljice za projekte i inicijative koje namjeravaju pokrenuti.

Učenici 4. b razreda **Osnovne škole Ivana Kukuljevića u Sisku**, posjetili su Ured pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, u listopadu. Posjet je organizirao Obiteljski centar Sisačko moslavačke županije u suradnji s Gradskim poglavarstvom Grada Siska. Ekološki osviješteni učenici ove škole izradili su slikovnicu koju su nazvali „Čarobna ljestvica“, kako bi upozorili na opasnosti zagađenog okoliša i važnost redovitoga mjerenja koncentracije dima u zraku. Kroz pitanja koja su postavljali pravobraniteljici, pokazali su da ih zanima i kako pomoći djeci bez roditelja i djeci koja žive u dječjem domu te koliko djece živi u domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj, na kakvim sve drugim „slučajevima“ radi pravobraniteljica i kako se

postaje pravobranitelj za djecu. Obavijestili su pravobranitelji o tome kako provode slobodno vrijeme, kojim se športovima bave i koliko vremena provode za računalom.

Dvadesetero djece u dobi od 10 do 14 godina, članovi **Dječjeg foruma Društva Naša djeca Osijek**, posjetili su u listopadu ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku. Članovi Dječjeg foruma postavljali su pitanja o zaštiti prava dječica privatnost, o pravu na saznavanje vlastitog podrijetla, zaštiti djece pripadnika nacionalnih manjina, pravu na igru i slobodno vrijeme. Izvijestili su o svome posjetu gradonačelniku grada Osijeka, kojem su iznijeli vlastite prijedloge za unapređenje sigurnosti djece u prometu, kao što je gradnja biciklističkih staza, duže trajanje zelenog svjetla na semaforima na raskrižjima kojima djeca prolaze na putu do škole, sprečavanje parkiranja vozila na pločniku, uređivanje i održavanje igrališta za djecu. Djecu smo podržali u njihovim akcijama te im predložili povezivanje sa savjetima mladih grada Osijeka i županije Osječko-baranjske radi zajedničkog i djelotvornijeg nastupa prema gradskoj ili općinskoj upravi.

U povodu Dana Konvencije o pravima djeteta i Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, regionalni Ured pravobraniteljice za djecu u Rijeci u studenom su posjetila djeca iz **Dječjeg foruma Društva "Naša djeca" Opatija**, među kojima su i članovi **Dječjeg gradskog vijeća Grada Opatije**. Djeca su izvijestila o svojim aktivnostima u Hrvatskoj, ali i na dvjema inozemnim konferencijama na kojima su sudjelovala. U razgovoru o tome kako provode slobodno vrijeme te o mogućnostima koje se za to nude u Opatiji. Na ovom susretu bile su i članice Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu koje su se također uključile u razgovor i kratko predstavile aktivnosti MMS-a.

U osječkom uredu su u studenom bila djeca iz **Dječjeg vrtića "Sunčica"** sa svojim odgojiteljicama. Djeca su donijela svoje likovne radove među kojima i one o dječjim pravima. Pokazala su da već poznaju dječja prava te da su dobro upoznata i sa svojim pravima i odgovornostima. Savjetnicima pravobraniteljice su rekla kako im je posebno važno pravo na igru, obrazovanje, poštovanje različitosti i jednakosti svakoga djeteta. Govorili su im o važnosti prijateljstva s vršnjacima, ali i potrebi da se odrasli brinu o njima u obitelji i izvan nje, kako bi se djeca uvijek osjećala zaštićeno.

Splitski ured pravobraniteljice za djecu pokrenuo je novi ciklus **radionica za djecu i mlade o dječjim pravima**, a u prosincu je održan prvi susret s budućim polaznicima radionica. Bila su to djeca koja pišu i uređuju časopise splitskih osnovnih škola i gimnazijalci. Učenici su tom prilikom predstavili i svoje radove u školskim listovima i izrazili želju za aktivnim sudjelovanjem u radionicama o dječjim pravima.

9 MEĐUNARODNA SURADNJA

9.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Europska mreža pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children-ENOC*) – Ured pravobraniteljice za djecu član je ENOC-a od 2003. i kontinuirano aktivno sudjeluje u njegovu radu. U 2010. godini osobito je bio angažiran u uspostavljanju i aktiviranju ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA (*ENOC Network of Youth Advisors*).

Godišnja konferencija Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC (*European Network of Ombudspersons for Children*) održana je od 7. do 9. 10. 2010. u Strasbourgu, s temom "Slušati djecu i uključiti ih u promociju i ostvarivanje njihovih prava". U radu skupa sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu sa suradnicima, među kojima je dvoje djece, članova njezine Mreže mladih savjetnika. Ova skupština je na neki način imala i „povijesni“ značaj, jer se ondje, paralelno sa zasjedanjem pravobranitelja, 8. 10. 2010. održao prvi sastanak ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA (*ENOC Network of Youth Advisors*). Tridesetak djece i mladih u dobi od 12 do 17 godina na posebnoj su sjednici

raspravljali o zadanim temama: obrazovanje, nasilje, zdravlje te zaštita privatnosti i internet. O ovim temama su mladi savjetnici već raspravljali putem elektroničkog foruma, i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini. U Strasbourgu su imali priliku surađivati "uživo" te zajednički definirati svoje prijedloge, koje su potom predstavili europskim pravobraniteljima za djecu na zajedničkoj sjednici. Pravobranitelji će nastojati provesti u djelo načelo za koje se ustrajno zauzimaju, a to je participiranje djece u raspravama i donošenju odluka o svim pitanjima koja su za njih važna.

Ovom događanju prethodila su dva sastanka koordinatora i moderatora ENYA projekta, i to 26. - 27. 2. 2010. u Parizu i 4. - 5. 6. 2010. u Rabatu na Malti, kojima su nazočile savjetnice pravobraniteljice za djecu uključene u aktivnosti mreže mladih savjetnika. U Rabatu je održan je i tematski seminar ENOC-a „Specifična uloga pravobranitelja za djecu u Europi: omogućiti da se glas djece čuje i da se njihova prava unaprijede“, kojem su nazočili pravobranitelji za djecu i/ili njihovi predstavnici iz Azerbajdžana, Belgije (francuski ured), Cipra, Francuske, Grčke, Mađarske, Litve, Portugala, Srbije, Republike Srpske, Slovačke, Slovenije, Sjeverne Irske i Hrvatske.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (*Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe – CRONSEE*) – Peta po redu Godišnja konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe održana je 20. i 21. 5. 2010. u Banjaluci. Tema Konferencije bila je "Djeca imaju pravo na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja". Govorilo se o međunarodnim standardima i zakonskom okviru aktivnosti protiv seksualnog nasilja nad djecom, o pravnim posljedicama osude, o zastari kaznenog progona, o kaznenoj evidenciji počinitelja kaznenih djela, sudskom postupku i skrbi o djeci tijekom njihova sudjelovanja u postupku, u svojstvu žrtava i svjedoka, o službi za podršku djeci žrtvama zlostavljanja, o radu sigurnih kuća i centra za socijalnu skrb te općenito o kaznenoj politici.

Nastavak ove konferencije bila je tematska sjednica pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe pod naslovom "Prioriteti institucija ombudsmana za djecu u zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja" koja je održana 4.11. 2010. u Banjaluci.

Na tematskoj sjednici sudionici su razmijenili iskustva u ostvarivanju zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, ukazali na uočene nedostatke u funkcioniranju sustava zaštite djece kao i na poduzete aktivnosti. Ponovno je naglašena potreba ratifikacije Konvencije o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja (u međuvremenu su je ratificirale Srbija i Crna Gora) te stvaranja preduvjeta za njezinu implementaciju. Posebna tema bila je uspostava registra počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Pravobranitelji su zaključili kako je potrebno iskoristiti najavljenju kampanju Vijeća Europe usmjerenu na sprečavanje seksualnog nasilja nad djecom, najavljenju za mjesec studeni u Rimu, kako bi se prihvatile preporuke i stavovi pravobranitelja i kako bi se unaprijedio sustav zaštite djece.

Suorganizator oba skupa bila je organizacija **Save the Children Norway**, a pravobraniteljica za djecu i njezini savjetnici aktivno su sudjelovali u njihovu radu.

Vijeće Europe (*Council of Europe*) - Na poziv Vijeća Europe i talijanske ministrice za jednake mogućnosti, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je 29. i 30.11. 2010. u Rimu na otvorenju kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom. Svrha kampanje bila je podržati potpisivanje, ratifikaciju i implementaciju Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te jačanje javne svijesti o raširenosti seksualnog nasilja što utječe na vjerovanje u ono što djeca kažu i na načine prevencije nasilja.

Europski odbor za djecu čiji su roditelji u zatvoru (*the European Network for Children of Imprisoned Parents-EUROCHIPS*) - Ured pravobraniteljice za djecu kao član i partner EUROCHIPS-a od 2009. je i tijekom 2010. aktivno sudjelovao u radu Odbora kroz razmjenu iskustava o stanju prava djece čiji su roditelji u zatvoru, prezentacije na godišnjoj konferenciji i generalnoj skupštini te obilježavanju Tjedna

nacionalne svjesnosti o potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru. Ured pravobraniteljice pridružio se zahtjevu Quaker United Nations Organization (QUNO), EUROCHIPS-a i 40 drugih međunarodnih organizacija i pojedinaca da Odbor za prava djeteta UN-a u 2011. godini jedan dan posveti raspravi o djeci čiji su roditelji u zatvoru. Obaviješteni smo da je Odbor za prava djeteta prihvatio ovaj prijedlog te će se rasprava održati u rujnu 2011.

Delegacija Europske unije - Predstavnici Delegacije Europske unije u Republici Hrvatskoj u svibnju su posjetili pravobraniteljicu za djecu u njezinom Uredu, interesirajući se za aktivnosti Ureda i aktualno stanje u zaštiti prava djece u Hrvatskoj. Ova delegacija svake godine u studenome objavljuje Izvešće o napretku (*Progress Report*) za Republiku Hrvatsku, u kojem se dio, među ostalim, odnosi i na ostvarivanje ljudskih prava pa tako i prava djece, stoga redovito konzultiraju i pravobraniteljicu za djecu o svim važnim pitanjima iz tog područja. Posebno ih zanima položaj pravobranitelja za djecu u odnosu na tijela vlasti, njegova nezavisnost i ovlasti, a također i vidljivost i utjecaj ove institucije u društvu.

Međunarodni Centar za nestalu i iskorištavanu djecu jugoistočne Europe (ICMEC- International Centre for Missing & Exploited Children) - u organizaciji Centra i grčke udruge "Dječji osmijeh", u Maroussiju u Grčkoj je 11.10. 2010. otvoren Centar za nestalu i iskorištavanu djecu jugoistočne Europe (SEEC). Otvaranju je nazočila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Women's World Summit Foundation (WWSF) - Ured je u 2010. godini obnovio aktivno članstvo u ovoj međunarodnoj koaliciji koja provodi kampanju za prevenciju nasilja nad djecom i zlostavljanja djece. U povodu 19. Studenoga, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, pravobraniteljica je pozvala na suradnju pojedine odgojne i učeničke domove i srednje škole, uz prijedlog da organiziraju iskustvene radionice kojima će osnažiti djecu za prijavljivanje svakog nasilja, kao i da trajno educiraju odrasle o zaštiti djece od zlostavljanja i o postupanju u kriznim situacijama. Kao poticaj, dostavljeni su im plakati u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, koje su prošle godine, upravo uz kampanju pravobraniteljice za djecu, dizajnirali učenici Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu. Na taj dan zamjenica pravobraniteljice je održala webinar "Prevencija zlostavljanja djece" te su djeca na forumu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu potaknuta na raspravu o temi "Rizični faktori zlostavljanja djece i prevencijske strategije".

International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights Institutions (ICC) - Pri Uredu Visoke povjerenice za ljudska prava Ujedinjenih naroda djeluje međunarodna asocijacija nacionalnih institucija za ljudska prava koja promiče i jača nacionalne institucije za ljudska prava kako bi bile u skladu sa Pariškim načelima, a osigurava rukovođenje u promociji i zaštiti ljudskih prava. Pravobraniteljica za djecu obratila se ovoj međunarodnoj instituciji pismom namjere, izražavajući zainteresiranost za podnošenje zahtjeva za dobivanje akreditacije „A-statusa“, predstavljajući specifičnost institucije pravobranitelja za djecu kao prve specijalizirane nacionalne institucije za zaštitu i promociju prava djece, kao i prednosti koje bi ova institucija i prava djece u Hrvatskoj ostvarili ovom akreditacijom.

Ured pravobraniteljice za djecu je u postupku praćenja postupka izrade trećeg Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta, na zamolbu i putem Pučkog pravobranitelja, ICC-u dostavio svoje mišljenje o važnosti donošenja ovog Protokola. U revidiranom prijedlogu Fakultativnog protokola predviđa se mogućnost podnošenja kolektivnih pritužbi, ali u varijanti „opcijske“ odredbe (članak 7.), tako da svaka država *može* u vrijeme potpisivanja ili ratifikacije Protokola ili pristupanju istome, izjaviti da priznaje nadležnost Odbora za prava djece za zaprimanje i razmatranje kolektivnih pritužbi. Upozorili smo da takvo rješenje, prema našem mišljenju, potvrđenom i kroz konzultaciju s međunarodnim ekspertom, ne predstavlja najbolje rješenje te bi se države trebale založiti da ova izjava bude sastavni dio Protokola, a ne opcija države. Obaviješteni smo da naše mišljenje podržava i ICC.

UNICEF - Na prijedlog UNICEF-a, u srpnju je održan je sastanak s regionalnim direktorom UNICEF-a Stevenom Allenom i predstojnicom ureda UNICEF-a za Hrvatsku. Tom prilikom se razgovaralo o područjima uzajamne suradnje Pravobraniteljstva za djecu i UNICEF-a, prioritetima u zaštiti djece i planovima za budući rad. Tema razgovora bila je mogućnost implementacije UNICEF-ovog programa sprečavanja nasilja među djecom u školi kao obveznog programa za sve. Ured je već dao preporuku MZOŠ-u, prepoznavši taj program kao kvalitetan i učinkovit, da ga preuzme i implementira kao dio vlastitog programa te da ga provodi u školama na cijelom području Hrvatske.

U 2010. je održan i sastanak s revizorom programa UNICEF-a Emmanuelom Ngalaba, kojom prilikom se razgovaralo o načinu ostvarivanja partnerstva Ureda pravobraniteljice za djecu i UNICEF-a.

9.2 BILATERALNA SURADNJA

Institucije i nevladine organizacije iz Republike Srbije - Na inicijativu **Centra za žene žrtve rata** iz Zagreba, u travnju su naš Ured posjetili predstavnici institucija i nevladinih organizacija iz Republike Srbije, koje se bave zaštitom žrtava obiteljskog nasilja. Pravobraniteljica i suradnice predstavile su zakonsku regulativu RH u dijelu koji se odnosi na zaštitu djece od nasilja u obitelji, kao i dosadašnju praksu Ureda u tom području.

Internacionalna liga humanista – Predstavnici Internacionalne lige humanista (ILH), organizacije koja okuplja članstvo iz cijelog svijeta, a sjedište joj je u Sarajevu, u svibnju su posjetili pravobraniteljicu za djecu kako bi joj predstavili svoj rad i pozvali je da sudjeluje u radu 6. kongresa ILH, koji se, pod nazivom "Zaštita djece ranjenog djetinjstva", održava u Zagrebu od 24. do 27.10. 2010., pod pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske.

Udruga ravnatelja ustanova za skrb o djeci iz Mađarske - Na inicijativu mađarske Udruge ravnatelja ustanova za skrb o djeci i njihova domaćina u Hrvatskoj - kuće za zbrinjavanje djece s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem "Bl. Alojzije Stepinac" u Brezovici, pravobraniteljica je, u rujnu, u svome Uredu primila skupinu ravnatelja iz Mađarske te se tom prilikom razgovaralo o organizaciji i kvaliteti zaštite prava djece u objema zemljama. Teme razgovora bile su zakonska uređenost i provedba u praksi zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djece s poremećajima u ponašanju, kao i djece s teškoćama u razvoju koja se nalaze u sustavu socijalne skrbi.

GoodPlanet Foundation iz Francuske - Ured je u studenome na vlastitu inicijativu posjetila predstavica Zaklade GoodPlanet i direktorica projekta "On the road to School" Cecile Cros sa suradnicima. Predstavili su aktivnosti na provedbi natječaja Zaklade za potpore projektima izobrazbe u Hrvatskoj, namijenjene djeci u dobi od šest do 15 godina. Zaklada je osobito zainteresirana za financiranje projekata posvećenih djeci iz ranjivih skupina: djeci s invaliditetom, bolesnoj ili socijalno depriviranoj djeci, djeci ulice, djeci bez roditeljske skrbi i manjinama.

Bundesarbeitsgemeinschaft Kinder - und Jugendschutz (BAJ) – Federal Association For Protection Of Children And Young People - Pravobraniteljica za djecu primila je zamolbu ove njemačke organizacije za suradnjom u izradi brošure o propisima koji se odnose na zaštitu dječjih prava u državama u kojima Nijemci provode odmor. Smatrajući to dobrim načinom informiranja o stanju prava djece i njihovoj zaštiti u pojedinim državama, odazvali smo se pozivu te odgovorili na 17 pitanja iz upitnika koje su nam dostavili, a koja se odnose na zaštitu prava i dobrobiti djece u RH. Budući da pitanja aktualiziraju potrebu stalnog promišljanja o razini zaštite prava djece u Hrvatskoj, naročito onih koji se odnose na aktivnosti djece u slobodnom vremenu, svoje smo odgovore dostavili i Ministarstvu turizma, Institutu za turizam i Hrvatskoj turističkoj zajednici, smatrajući da bi im mogli biti korisni u radu, u dijelu koji respektira djecu kao korisnike turističkih usluga te njihova prava i interese općenito.

Francusko veleposlanstvo u RH - Na poziv francuskog veleposlanika u Zagrebu Jérômea Pasquiera, u svibnju je zamjenica pravobraniteljice za djecu sudjelovala na susretu predstavnika udruga i ustanova koje se bave zaštitom i promocijom dječjih prava, na temu položaja dječjih prava u Republici Hrvatskoj.

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u RH - U kolovozu je, na inicijativu Američkog veleposlanstva u Hrvatskoj, održan sastanak sa savjetnicom za ljudska prava Nicole Callahan i njezinom suradnicom. Tema razgovora bilo je aktualno stanje prava djece u Republici Hrvatskoj te aktivnosti Ureda pravobraniteljice tijekom 2010. godine na raznim područjima zaštite prava i interesa djece.

9.3 SUDJELOVANJA NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Međunarodni seminar „Children with Imprisoned Parents-Exchanging experience and good practise“ i generalna skupština Eurochipsa – održani 7. – 8. 5. 2010. u Oslu i Bergenu u organizaciji EUROCHIPS-a (Europski odbor za djecu čiji su roditelji u zatvoru) i norveške civilne udruge FFP (*Families and Friends of Prisoners*) uz podršku Europske komisije. U sklopu stručnih skupova sudionici su obišli i dva zatvora: zatvor Bredtveit u Oslu (za žene) i zatvor u Bergenu (muškarci i žene). Zamjenica pravobraniteljice održala je uvodno predavanje pod naslovom „Pravobranitelj za djecu kao katalizator“. U izlaganju je izložen rad Ureda pravobraniteljice za djecu u protekle četiri godine od Eurochipsove konferencije u Parizu, 2006. Presentacija je potaknula pitanja o broju djece zatvorenika u Hrvatskoj, o konkretnim postupcima pomoći djeci, o mogućnosti znanstvenih istraživanja o toj temi u Hrvatskoj, o tome zašto smo se tako sveobuhvatno i intenzivno odlučili baviti ovom temom. Sudionike je posebno zanimao rad Ureda s medijima kao i procjena osjetljivosti izvršne vlasti na preporuke.

Na generalnoj skupštini je također predstavljen rad Ureda kao novog člana Eurochipsa uz tri druga nova člana: Njemačku, Švicarsku i Italiju. Govorilo se o važnosti proširivanja mreže i uključivanja novih članova, o aktivnoj strukturi organizacije, o tome kako se Eurochips pretvara u europski centar ekspertnih znanja o djeci čiji su roditelji u zatvoru. Mreža uključuje 14 zemalja, 19 organizacija i sedam pojedinačnih stručnjaka. Postoji 10 godina, a ova se smatra tranzicijskom u odnosu na funkciju i obilježja mreže.

Kampanja Vijeća Europe protiv seksualnog nasilja nad djecom - Na poziv Vijeća Europe i talijanske ministricе za jednake mogućnosti, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je sa svojom zamjenicom 29. i 30.11. u Rimu na [konferenciji](#) na kojoj je službeno pokrenuta kampanja Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom. Svrha kampanje je podržati potpisivanje, ratifikaciju i implementaciju Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te jačanje javne svijesti o raširenosti seksualnog nasilja, što utječe na vjerovanje u ono što djeca kažu i na načine preveniranja nasilja. Važnost ove konferencije potvrdio je svojom prisutnošću i talijanski predsjednik, koji je tom prilikom prvi dobio slikovnicu "Kiko i ruka" namijenjenu djeci i jačanju njihove samozaštite. Osnovna je poruka konferencije da je nužno u svakoj europskoj državi što prije započeti nacionalnu kampanju za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Hrvatska je među 32 zemlje koje su potpisale Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, ali je još nije ratificirala, što je zasad učinilo tek devet zemalja. Osim apela za pokretanja nacionalne kampanje, zemlje Vijeća Europe pozvane su da što prije ratificiraju Konvenciju kako bi se ostvario paneuropski plan zaštite djece od seksualnog zlostavljanja. Pravobraniteljica je o konferenciji obavijestila predsjednicu Vlade i predložila pokretanje nacionalne kampanje.

Konferencija u Bosni i Hercegovini "Unapređenje kvalitete života djece i mladih" - *Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece* i mladih iz Bosne i Hercegovine, u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Univerziteta u Tuzli, u studenom je organiziralo Međunarodnu znanstveno-stručnu konferenciju "Unapređenje kvalitete života djece i mladih". Predstavnicа Ureda na skupu je održala plenarno izlaganje pod nazivom "Unapređenje kvalitete života djece i mladih - uloga i iskustva

Pravobranitelj (Ombudsmana) za djecu u Republici Hrvatskoj". Teme na konferenciji bile su: unapređenje kvalitete života i kreativne afirmacije djece predškolske i osnovnoškolske dobi, zaštita sloboda i prava djece, razvijanje programa za povećanje obuhvata djece osnovnoškolskim obrazovanjem, pružanje podrške osobama s invaliditetom, informiranje i educiranje javnosti putem medija o potrebama djece i inkluziji djece i mladih s teškoćama u razvoju, mijenjanje stavova prema osobama s invaliditetom, podrška trajnom dijalogu između roditelja, nastavnika, vladinih i nevladinih organizacija s ciljem unapređivanja inkluzije i cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava, poticanje znanstveno-istraživačkog rada u korist djece s teškoćama u razvoju te djece i mladih općenito, kao i suradnja među institucijama odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi te drugim institucijama koje se bave zaštitom, edukacijom i rehabilitacijom djece i mladih.

Godišnja konferencija Agencije Europske unije za temeljna prava: "Osiguravanje pravde i zaštite za svu djecu"- Konferencija Agencije Europske unije za temeljna prava (*Agency for Fundamental Rights* - FRA) održana je u Bruxellesu 7. i 8.12. 2010. Sudjelovalo je oko 300 stručnjaka, predstavnika nacionalnih i lokalnih struktura vlasti, tijela EU, međunarodnih organizacija, civilnih udruga i specijaliziranih tijela za zaštitu ljudskih prava. Cilj konferencije bio je putem dijaloga stručnjaka raznih profila usvojiti praktične prijedloge za poboljšanje zaštite djece. U radnim grupama obrađene su teme: Djeca žrtve obiteljskog nasilja; Djeca bez pratnje tražitelji azila; Djeca žrtve trgovine ljudima; Djeca s intelektualnim teškoćama; Djeci prilagođen pravosudni i upravni postupak; Participacija ranjivih skupina djece; Ujedinjavanje vlada u ostvarivanju prava djece; Dostupnost podataka i indikatora. Istaknuto je kako je Vijeće ministara EU usvojilo Smjernice za pravosuđe prilagođeno djeci te je nužno osigurati njihovu primjenu u nacionalnim okvirima. Naglašena je i važnost pravodobne i potpune informacije o pravima koja proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta te potreba da se učenje o pravima djece uvrsti u obrazovni kurikulum, naročito u okviru visokog obrazovanja te u profesionalno usavršavanje stručnjaka. Istaknuta je važnost sudjelovanja djece, ali i prihvaćanja njihovog mišljenja kad je riječ o donošenju odluka koje ih se tiču.

Kongres Internacionalne lige humanista - Internacionalna liga humanista (ILH), sa sjedištem u Sarajevu, okuplja članstvo iz cijelog svijeta, a njezina je aktualna predsjednica Elisabeth Rehn. Na poziv ILH, pravobraniteljica za djecu bila je jedan od uvodničara na Šestom kongresu Internacionalne lige humanista, pod naslovom "Za djecu svijeta ranjenog djetinjstva", održanom 24. – 27. 2010. u Zagrebu, pod pokroviteljstvom Vlade RH. Tom je prilikom održala izlaganje o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece. Kongres je okupio predstavnike brojnih zemalja koji su raspravljali o zaštiti djece u ratom zahvaćenim područjima, zaštiti djece od svih vrsta nasilja, zaštiti djece bez roditeljske skrbi i djece s invaliditetom. E. Rehn je u svome uvodnom obraćanju istaknula važnost obitelji u životu svakog djeteta, dječjeg odrastanja u poticajnom i podržavajućem okruženju te nužnost brige i skrbi o djeci, koju im trebaju pružiti ponajprije sami roditelji, ali i država, odnosno njezine institucije, kad roditelji u tome zakažu.

Znanstvena konferencija „Vjerodostojnost medija“ - U organizaciji Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu je 30. 6. 2010. održana međunarodna konferencija "Vjerodostojnost medija". Uz brojne domaće sudionike, u radu konferencije sudjelovali su predstavnici iz Slovenije, Bosne i Hercegovine i Srbije. Pravobraniteljica za djecu održala je izlaganje "Etičnost medija u izvješćivanju o djeci", iznoseći pritom iskustva u radu svoga Ureda na području medija. Rad konferencije odvijao se kroz plenarni dio i module: Izazovi profesije; Elektronički mediji i odnosi s javnošću: razvojne perspektive; Etika, objektivnost i publike u suvremenom medijskom kontekstu; Istraživanje medija; Novi počeci - mladi kao nositelji novih medijskih istraživačkih pristupa.

Okrugli stol „Osobe s invaliditetom“ – U suradnji s Veleposlanstvom Republike Austrije, Uredom izaslanika za rad, socijalne poslove i zaštitu potrošača, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirao je 29. 6. 2010. u Zagrebu okrugli stol na kojem je gostovao pravobranitelj za osobe s invaliditetom Republike Austrije dr. Erwin Buchinger, koji je govorio o austrijskim iskustvima u provedbi

UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te o ulozi i ovlastima njegova ureda. Hrvatska iskustva u tom području iznijela je hrvatska pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak. U radu okruglog stola sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu.

Konferencija „Djeca u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti“ - U organizaciji Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, kao koordinatora Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju (JIM), u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, predstavnicima Europske komisije - Općom upravom za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti te uz potporu Europske komisije za tehničku podršku TAIX, 30.11. 2010. u Zagrebu je održana konferencija "Djeca u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti – izazovi i mogućnosti". Savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je izlaganje "Ekonomska kriza i dječja prava". Svrha konferencije, održane u Europskoj godini borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, bila je raspraviti politiku borbe protiv dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti. Predstavljena je i Strategija Europa 2020 i njezina glavna inicijativa "Europska platforma protiv siromaštva i isključenosti", kojoj je cilj pružiti potporu i poticaj državama za postizanje što bolje koordinacije socijalnih politika.

Svjetski kongres medicinskog prava - U Zagrebu je od 8. do 12. 8. 2010. održan Svjetski kongres medicinskog prava, u organizaciji Svjetske udruge za medicinsko pravo, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predavanja su bila tematski organizirana te su pokrila čitavo područje medicinskog prava: zdravstveni sustavi, ljudska prava, informirani pristanak, nesavjesno liječenje, pravni aspekti različitih bolesti kao što je AIDS, forenzički aspekti medicinskog prava, vještačenje, prava pacijenata, bioetika, eutanazija itd. Predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu pratili su teme: djeca s teškoćama u razvoju, pravo zlostavljane djece na zdravstvenu zaštitu, potreba postojanja multidisciplinarnih timova, pravo na psihoterapiju i obiteljsku terapiju te dobna granica za djetetovo donošenje odluke o svome liječenju.

10 RAD REGIONALNIH UREDA

Ured pravobraniteljice za djecu, osim u Zagrebu, djeluje dislocirano, i to u uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku. Ustroj rada Ureda je, sukladno potrebi proširenja rada na regionalnoj razini, koncipiran na način da se, s relativno malim brojem savjetnika, multidisciplinarno pokrivaju različita područja u zaštiti prava djece. U dijelu promocije prava djece radi se prema teritorijalnom načelu, dok se u dijelu rješavanja prijave pojedinačnih povreda prava djece i predlaganja sveobuhvatne zaštite njihovih prava, radi prema funkcionalnom načelu sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika neovisno o regiji iz koje dijete dolazi. U nastavku opisujemo rad i aktivnosti ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci. Također dajemo prikaz pojedinačnih povreda prava po vrstama i županijama (grupirane prema lokaciji ureda – u daljnjem tekstu regijama), kako za Osijek, Split i Rijeku, tako i Zagreb.

10.1 URED U OSIJEKU

Ured u Osijeku preselio je početkom godine na novu lokaciju, primjereniju potrebama, posebice u odnosu na aktivnosti s djecom. Dvoje savjetnika, diplomirani pravnik i diplomirana socijalna pedagoginja, obavljaju stručni rad u predmetima koji se odnose na odgoj i obrazovanje, socijalnu skrb, zdravstvo, obiteljskopravnu i pravosudnu zaštitu, sigurnost, poremećaje u ponašanju i teškoće mentalnog zdravlja te zaštitu djece zatvorenika. Djelovanje Ureda, prema teritorijalnom načelu, obuhvaća pet županija: Vukovarsko-srijemsku, Osječko-baranjsku, Brodsko-posavsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Osim regionalnih potreba, savjetnici su obavljali i poslove vezane za druge dijelove Hrvatske, s obzirom

na svoju specifičnu stručnu usmjerenost. Podjednakim intenzitetom se radilo na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, kao i na općim inicijativama radi zaštite prava i interesa djece, praćenja ostvarivanja prava djece te promocije dječjih prava na lokalnoj razini.

U tablici su iskazani broj i vrsta povreda dječjih prava temeljem prijava u 2010. godini za svaku županiju posebno te ukupno za regiju, u odnosu na ukupan broj prijava Uredu.

URED U OSIJEKU	Virovitičko-podavska	Požesko-slavonska	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava-ukupno	10	8	17	46	28	109	578	687
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	5	6	7	22	17	57	274	331
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1		2	5		8	35	43
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	4	2	8	18	10	42	240	282
<i>Ostala osobna prava</i>				1	1	2	29	31
Prava djece kao članova društvene zajednice				1		1	10	11
Obrazovna prava		3	3	10	6	22	131	153
Zdravstvena prava					1	1	20	21
Socijalna prava			1	5	3	9	20	29
Ekonomska prava	1	1	1	6	1	10	62	72
Kulturna prava							10	10
Pravosudno-zaštitna prava			1	2	1	4	34	38
Sigurnost i zaštita djece	1					1	11	12
Diskriminacija							3	3
Nenadležnost							19	19
Ostala prava							4	4
Ukupno	12	12	23	70	40	157	902	1059

Ukupan broj od 157 pojedinačnih prijava za područje regije, u odnosu na 130 prijava u 2009., razmjerno prati ukupno povećanje broja prijava na državnoj razini. Najveći broj prijava, njih 109, odnosi se na povredu osobnih prava djeteta (pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja), a zatim slijede 22 prijave povrede obrazovnih prava. Najviše predmeta (70) zaprimljeno je iz Osječko-baranjske županije, slijedi Vukovarsko srijemska s 40 predmeta.

Tijekom 2010. godine Uredu u Osijeku neposredno su se obratile ukupno 252 stranke, osobnim dolaskom 54, a telefonskim putem 198. U odnosu na 2009. godinu bilježimo porast javljanja za više od 90%.

Traženi savjeti su pretežito bili vezani za pravna pitanja, mogućnosti zaštite djece u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa. Iz razgovora sa strankama zaključujemo da građani još nisu potpuno upoznati sa svim mogućnostima zaštite prava djece, s pravima djece općenito, ali ni s ovlastima Ureda.

Podaci u tablici prikazuju podnositelje prijava. Djeca se javljaju rijetko, što ukazuje na potrebu daljnje promocije dječjih prava te osnaživanja za prijavu njihovih kršenja.

Obraćanja Uredu u Osijeku	
Dijete osobno	2
Majka	98
Otac	87
Roditelji	3
Sestra/brat	1
Baka/djed	23
Rođaci	2
Ostali	20
Institucije	10
Anonimno	3
Ukupno	252

Javljanje stranaka najčešće se odnosilo na područje obiteljsko pravne zaštite, a potom probleme u odgojno-obrazovnim ustanovama. Stranke i dalje ističu sporost nadležnih institucija u rješavanju problematične situacije u kojoj se krši neko pravo djeteta. Naglašava se inertnost i nedovoljna učinkovitost institucija (škole, sudovi, centri za socijalnu skrb) u provedbi mjera, osobito u manjim sredinama.

Treća obljetnica Ureda pravobraniteljice za djecu u Osijeku obilježena je predstavljanjem hrvatsko-engleskog zbornika „Djeca i konfliktni razvodi“, uz prisutnost djelatnika CZSS iz cijele regije, djelatnika policije, sudova, fakulteta, nevladinih udruga, savjetovaštva i drugih.

Potaknuti sve češćim obraćanjima vezanim za kršenje prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu, u Osijeku smo organizirali okrugli stol „Prevencija poremećaja u ponašanju djece u školi“ u čijem su radu sudjelovali renomirani znanstvenici i stručnjaci, a pratili su ga predstavnici škola, centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, dječjih i odgojnih domova, nevladinih udruga, znanstvene zajednice, državnih tijela te lokalne i regionalne uprave.

U okviru suradnje s Obiteljskim centrom Vukovarsko-srijemske županije, sudjelovali smo s izlaganjima na okruglom stolu o prepoznavanju i prevenciji nasilja u obitelji nad djecom, te na okruglom stolu o prevenciji suicida „O tome govoriti može život spasiti“.

Pravobraniteljica za djecu je nastavila započete aktivnosti na poticanju predstavnika svih pet županija s ciljem osnivanja poliklinike za zaštitu djece na slavonskom području. U regionalnom uredu u Osijeku održana su dva sastanka sa stručnjacima i predstavnicima lokalne zajednice, na jednom je bio i potpredsjednik Vlade RH Slobodan Uzelac.

Vezano za promociju prava djece i mladih, savjetnici u osječkom Uredu organizirali su više susreta u prostoru Ureda: s članovima dječjeg Gradskog vijeća i dječjim gradonačelnikom, članovima Savjeta mladih Grada Osijeka, Savjeta mladih Osječko-baranjske županije, dječjeg foruma Društva „Naša djeca“, učenicima - medijatorima OŠ Višnjevaca (pomagači u rješavanju vršnjačkih sukoba), učenicima Tehničke škole i Prirodoslovne gimnazije Ruđer Bošković – sudionicima Projekta građanin u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, djecom iz Doma za odgoj djece i mladeži u Osijeku te djecom iz DV Sunčica. Djeca i mladi su kroz razgovor upoznati s ulogom i djelokrugom rada pravobraniteljice za djecu, upućen im je poziv za suradnju i ponuđena pomoć u

djelovanju radi ostvarenja njihovih programskih ciljeva. Održano je i više susreta s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu iz Osijeka, a savjetnica je sudjelovala i na prezentacijama o dječjim pravima koju su članovi mreže održali u svojim školama.

Ured su u tri navrata posjetili studenti Studija psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku kada im je održana prezentacija o dječjim pravima te o radu i ovlastima pravobraniteljice za djecu. Prezentacija je održana i za studente Učiteljskog fakulteta u Osijeku. Savjetnica iz Ureda sudjelovala je na znanstveno-stručnom skupu na Filozofskom fakultetu u Osijeku, posvećenom temi nasilja, s izlaganjem „Zaštita prava djece u zatvorskom sustavu“.

Ostvarena je dobra suradnja s AZOO i odgojno-obrazovnim ustanovama i njihovim djelatnicima, u školama je održano više predavanja o zaštiti prava djece u školi, s posebnim osvrtom na prava djece s poremećajima u ponašanju (za potrebe Županijskog aktiva psihologa, Županijskog aktiva nastavnika razredne nastave, nastavničkih vijeća, Udruge „Nauk“).

Djelatnici Ureda su u prisustvovali i na brojnim skupovima i drugim događanjima u regiji, kao što su: okrugli stol SOS Dječjeg sela Ladimirevci „Priprema djeteta za izdvajanje iz biološke obitelji“; sastanak članica Mreže škola bez nasilja „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“; predstavljanje programa Udruge Centar za nestalu i zlostavljano djecu „Sigurni na internetu“.

Sukladno godišnjem Programu rada Ureda, na području regije smo obišli ustanove u kojima su zbrinuta djeca bez roditeljske skrbi: Dom za djecu Sv. Ana u Vinkovcima, Stambenu zajednicu mladih udruge Breza u Čepinskim Martincima, SOS Dječje selo Ladimirevci i izdvojenu stambenu zajednicu mladih u Osijeku te Dom za djecu u Lipiku. Posjetili smo Tehničku školu Nikole Tesle u Vukovaru, OŠ Bilje u Bilju te KBC Osijek – Kliniku za pedijatriju, Odjel za hemodijalizu i onkologiju. Kroz razgovor s ravnateljima ustanova, a posebno s djecom, uz obilazak prostora u kojem su djeca smještena ostvaren je uvid u kvalitetu smještaja i skrbi. Temeljem uočenog upućene su preporuke nadležnim institucijama.

10.2 URED U RIJECI

U regionalnom uredu u Rijeci, za područje Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije, rad obavljaju dvije diplomirane pravnice na radnim mjestima savjetnice pravobraniteljice za djecu i stručne suradnice. Do početka lipnja 2010., zbog korištenja roditeljskog dopusta savjetnice, u Uredu u Rijeci je radila samo stručna suradnica.

Obračanja Uredu u Rijeci	
Dijete osobno	10
Majka	152
Otac	111
Roditelji	4
Sestra/brat	2
Baka/djed	24
Rođaci	3
Ostali	26
Institucije	19
Anonimno	1
Ukupno	352

Tijekom 2010. zabilježeno je ukupno 352 izravnih obraćanja riječkom uredu, od čega 231 telefonom i 121 osobnim dolaskom stranaka. Broj osobnih i telefonskih obraćanja Uredu u Rijeci kontinuirano je u porastu. Stranke se najčešće obraćaju vezano uz uzdržavanje djeteta, ostvarenje susreta i druženja s roditeljem s kojim dijete ne živi i vršnjačko nasilje.

Često iz prijave proizlazi da roditelji ne poznaju ovlasti Ureda i očekuju odluku, rješenje, kažnjavanje ili zabranu.

Od ukupnog broja od 1059 prijava pojedinačnih povreda prava djece s područja cijele države, 146 se odnosilo na ovu regiju, od toga 102 prijave na Primorsko-goransku županiju, 34 na Istarsku te 10 na Ličko-senjsku županiju. Najveći broj prijava s područja regije, njih 99, i ove se godine odnosio na povrede osobnih prava djeteta, najviše na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po broju prijava zatim slijede povrede obrazovnih i ekonomskih prava djece.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava-ukupno	69	9	21	99	588	687
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	25	3	11	39	292	331
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1		2	3	40	43
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	40	5	6	51	231	282
<i>Ostala osobna prava</i>	3	1	2	6	25	31
Prava djece kao članova društvene zajednice	1			1	10	11
Obrazovna prava	9		6	15	138	153
Zdravstvena prava	3		3	6	15	21
Socijalna prava	2		1	3	26	29
Ekonomska prava	11		3	14	58	72
Kulturna prava					10	10
Pravosudno-zaštitna prava	5			5	33	38
Sigurnost i zaštita djece	1	1		2	10	12
Diskriminacija					3	3
Nenadležnost	1			1	18	19
Ostala prava					4	4
Ukupno	102	10	34	146	913	1059

Tijekom 2010. sudjelovali smo na različitim skupovima, okruglim stolovima i drugim sličnim aktivnostima na riječkom području. Na Aktivu radnika na poslovima obiteljsko pravne zaštite u centrima za socijalnu skrb u Opatiji održali smo izlaganje „*Suradnja sustava socijalne skrbi i pravobraniteljice za djecu*“. U povodu obilježavanja Dječjeg tjedna obilježena je trogodišnjica osnutka riječkog regionalnog Ureda pravobraniteljice za djecu, predstavljanjem zbornika „*Djeca i konfliktni razvodi*“ u Rijeci. Predstavljanju su nazočili djelatnici CZSS iz cijele regije, djelatnici policijskih uprava, sudova, državnih odvjetništava, nevladinih udruga, Caritasovih savjetovališta, fakulteta i drugi.

Korisna smo saznanja prikupili sudjelovanjem na jednodnevnoj radionici u organizaciji Pravosudne akademije u Rijeci o temi „*Alternativno postupanje u maloljetničkom suđenju*“, namijenjenoj sucima za

mladež i državnim odvjetnicima (općinska i županijska razina) za mladež, u okviru koje je obrađeno postupanje prema maloljetnim počiniteljima u pretkaznenom postupku, te mlađim punoljetnicima u prethodnom, odnosno kaznenom postupku. Sudjelovali smo i na stručnom skupu „3. dani elektroničkih medija“, u organizaciji Hrvatske udruge radija i novina – HURIN u Rovinju.

S ciljem povezivanja cijelog sustava u zaštiti djece, u Rijeci je, u organizaciji Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, održan stručni skup pod nazivom „*Možemo zajedno*“, za područje Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Istarske i Karlovačke županije, na kojem smo održali uvodno izlaganje iznoseći iskustva Ureda, ukazujući na uočene slabosti i propuste u radu pojedinih sustava i moguće uzroke te predlažući nužna poboljšanja radi ostvarivanja učinkovitije zaštite djece.

Na stručnom skupu u organizaciji Obiteljskog centra Istarske županije, Društva psihologa Istre i Županijskog stručnog vijeća stručnih suradnika psihologa osnovnih i srednjih škola Istarske županije po nazivom „Sajam nenasilja“ u Rovinju, održali smo plenarno predavanje *Nasilje nad djecom i među djecom*, u kojem smo predstavili rad ureda u pogledu prava djece na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, posebno ukazavši na zakonodavnu regulativu i obveze svih nadležnih tijela u postupanju povodom nasilja nad djecom i među djecom, problematiku vršnjačkog nasilja, te nasilje putem novih medija mobitelom i internetom.

U Primorsko-goranskoj županiji, kao i u drugim dijelovima države, djeluje velik broj subjekata koji se na različite načine bave problemom nasilja nad djecom i među djecom, ali nisu dovoljno povezani i koordinirani međusobno. Zato smo sudjelovali na skupu *Kako ostvariti efikasnu suradnju svih aktera koji se bave problemom nasilja nad djecom*, u organizaciji Doma za dnevni boravak djece „Tić“ u Rijeci, koji je okupio sve ove subjekte s ciljem njihova povezivanja, a njihovi zaključci govore o potrebi međusobnog „umrežavanja“, stvaranja protokola o postupanju radi sprečavanja višestruke sekundarne viktimizacije djeteta te o potrebi formiranja koordinacijskog tijela na lokalnoj razini. Nazočili smo i predstavljanju istraživanja Doma za dnevni boravak djece „Tić“ o nasilju među djecom u školi te proslavi 10. obljetnice stručnog rada „Tića“. Prisustvovali smo i na edukaciji zdravstvenih djelatnika o prevenciji i prijavljivanju nasilja u obitelji, koju kontinuirano provodi Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije u suradnji s Hrvatskom liječničkom komorom i Hrvatskom komorom medicinskih sestara.

Sudjelovali smo na otvorenju 4. susreta gradova/općina prijatelja djece u Rijeci pod nazivom „*Zdrava prehrana od prvog dana*“, zatim na stručno-znanstvenom skupu u Organizaciji Hrvatskog pedagoško-književnog zbora „Kurikulum - izazov hrvatskom odgoju i obrazovanju“, te na IV. konferenciji u organizaciji Hrvatske udruge socijalnih radnika pod nazivom „Siromaštvo, socijalna isključenost i socijalni rad“. Posjetili smo Centar za odgoj i obrazovanje u Rijeci u povodu obilježavanja 50. obljetnice rada. Također smo, u sklopu obilaska područja Ličko-senjske županije, razgovarali s gradonačelnicima Otočca i Gospića te smo posjetili Centar za socijalnu skrb u Gospiću i odgojno-obrazovne ustanove na području županije.

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica za djecu i njezine suradnice posjetile su tijekom 2010. godine više ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca, a koje se nalaze na području riječke regije. Obilasci ustanova detaljnije su opisani u posebnom dijelu izvješća. Posjetili smo dječje vrtiće „Vesela kuća - Asando cher“ i „Rin-tin-tin“ u Puli, te „Pahuljicu“ u Gospiću, zatim OŠ Zrinskih i Frankopana u Otočcu, OŠ Dr. Franje Tuđmana u Ličkom Osiku i OŠ „Bernardo Benussi“ u Rovinju. U Gospiću smo obišli Učenički dom Gospić u sastavu Strukovne škole Gospić.

Od zdravstvenih ustanova, u 2010. godini ponovno smo obišli Psihijatrijsku bolnicu u Lopači, a nakon obilaska predložili smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da se zajednički obiđe bolnica radi uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja su tamo smještena. Krajem godine prisustvovali smo svečanom otvorenju Kliničke jedinice za dječju psihijatriju Klinike za pedijatriju KBC Rijeka, kao jedine takve jedinice

u RH u sklopu klinike za pedijatriju. Od ustanova socijalne skrbi posjetili smo Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Braća Mažuranići“ u Novom Vinodolskom, Udrugu „Nadomak suncu“ Opatalj te dvije udomiteljske obitelji smještene u objektima kojima raspolaže Udruga. U Puli smo obišli Dom za djecu, mladež i odrasle osobe s cerebralnom paralizom i drugim posebnim potrebama, Centar za rehabilitaciju Down syndrom centar te Udrugu „Sigurna kuća Istra“ i njezino sklonište koje pruža smještaj i skrb ženama i djeci žrtvama obiteljskog nasilja.

10.3 URED U SPLITU

Regionalni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. Savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirana pravica i pedagoginja, zaposlene u regionalnom Uredu i ove su godine obavljale poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). To je obuhvaćalo rad na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, opće inicijative i preporuke te promociju prava djece u regiji.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava - ukupno	64	14	21	10	109	578	687
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	23	7	9	6	45	286	331
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	5		1		6	37	43
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	31	6	10	4	51	231	282
<i>Ostala osobna prava</i>	5	1	1		7	24	31
Prava djece kao članova društvene zajednice						11	11
Obrazovna prava	29		4	3	36	117	153
Zdravstvena prava	1	1	1		3	18	21
Socijalna prava	2	2	2		6	23	29
Ekonomska prava	3	3	1	2	9	63	72
Kulturna prava						10	10
Pravosudno-zaštitna prava	3	1		1	5	33	38
Sigurnost i zaštita djece	4				4	8	12
Diskriminacija						3	3
Nenadležnost	2	2			4	15	19
Ostala prava		1			1	3	4
Ukupno	108	24	29	16	177	882	1059

Podaci iz tablice dio su ukupnih podataka o radu Ureda pravobraniteljice za djecu za 2010. godinu za svaku županiju u regiji. Od ukupno 1059 prijava povreda pojedinačnih prava, 177 prijava odnosi se na područje splitske regije. Od toga se 108 prijava odnosilo na Splitsko-dalmatinsku županiju, 24 na Zadarsku županiju, 29 na Dubrovačko-neretvansku i 16 na Šibensko-kninsku županiju.

U odnosu na vrste povreda prava, za razliku od prošlog izvještajnog razdoblja kada se najveći broj prijava odnosio na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, u 2010. najveći broj prijava odnosio se na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Po broju prijava slijede povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, a potom povrede obrazovnih prava.

Tijekom 2010. godine Ured pravobraniteljice za djecu u Splitu zabilježio je 539 slučajeva obraćanja stranaka, od čega osobnih obraćanja u 75 slučajeva, a telefonskih 434. Kao i do sada, u najčešće su nam se obraćale majke. Najmanji je broj obraćanja same djece. U različitim kontaktima s djecom uočavamo da djeca nisu upoznata s postojanjem Ureda kao ni sa svojim pravima i načinima njihove zaštite, što upućuje na daljnju potrebu informiranja djece i promoviranja dječjih prava. Ova obraćanja regionalnom uredu, kao i u prethodnim godinama, u najvećem broju slučajeva su se odnosila na područje obiteljskopравne problematike.

Obraćanja Uredu u Splitu	
Dijete osobno	1
Majka	243
Otac	124
Roditelji	7
Sestra/brat	3
Baka/djed	54
Rođaci	1
Ostali	24
Institucije	79
Anonimno	3
Ukupno	539

Iz ukupnog broja prijava povreda prava djece proizlazi da je vodeći problem u splitskoj regiji sve veći broj slučajeva nasilja - u obitelji, odgojno obrazovnim ustanovama te drugi oblici nasilja. Stranke se najčešće žele informirati o mogućnostima zaštite djece u slučaju nasilja, ovlastima škola i drugih institucija u zaštiti prava djece. Zbog nezadovoljstva radom nadležnih institucija, najčešće CZSS-a, škola i suda, stranke često očekuju „intervenciju“ pravobraniteljice za djecu te sankcioniranje radnika tih službi. Nerealna očekivanja od Ureda posebno su izražena u slučajevima razvoda roditelja i određivanju susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi. Sljedeći problem, po učestalosti prijava, je povreda obrazovnih prava djece.

Ured je i ove godine posebno bio usmjeren na senzibiliziranje javnosti i lokalnih vlasti o potrebi stvarne brige za mentalno zdravlje djece i mladih kroz različite sastanke i tribine te akciju „Brinemo li se dovoljno?“, koja je započela u studenome 2009. U ovom području, nažalost, još nije došlo do vidljivih pomaka. Još uvijek u cijeloj dalmatinskoj regiji ne postoji stručna institucija koja na jednom mjestu i multidisciplinarno pruža djeci i njihovim obiteljima usluge dijagnostike, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa niti postoji odjel dječje psihijatrije.

Ured je, u okviru promocije prava djece, upoznao, informirao, senzibilizirao i savjetovao djecu, stručnjake i javnost o dječjim pravima te načinu i djelokrugu rada pravobraniteljice za djecu. U 2010. godini savjetnice iz splitskog ureda održale su niz predavanja, izlaganja i radionica na raznim skupovima i tribinama, što je navedeno u posebnom dijelu ovog izvješća, a redovito su sudjelovale i na brojnim drugim manifestacijama i skupovima. Neki od njih su: „Mladi i ovisnost“, javna tribina u organizaciji CZSS Split; „Izricanje i izvršavanje odgojnih mjera te mjera obiteljsko pravne zaštite“, okrugli stol u organizaciji Doma za odgoj u Splitu; „Hrvatska proljetna pedijatrijska škola“ u organizaciji Hrvatskog pedijatrijskog društva; „Novi model umrežavanja u sustavu socijalne skrbi“, okrugli stol u organizaciji Obiteljskog centra

Splitsko-dalmatinske županije i CZSS Split, „Porod po mjeri majke i djeteta“, okrugli stol u organizaciji Kluba trudnica i roditelja Split; „Nasilje nad ženama – jesu li zakoni i institucije djelotvorni u zaštiti žrtava“, okrugli stol u organizaciji Splitsko-dalmatinske županije Povjerenstva za ravnopravnost spolova; „Prevenција nasilja u gradu Kaštela“, okrugli stol u organizaciji MUP-a i Grada Kaštela; „Mirisi djetinjstva, obitelj, dijete, vrtić“, stručno-znanstveni skup u organizaciji DV Grigor Vitez, DV Cvit Mediterana i Filozofskog fakulteta u Splitu.

Promocija je ostvarena i kroz susrete s djecom u Uredu i izvan njega pa su tako savjetnice i ove godine obišle ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Nakon posjeta uputili smo preporuke nadležnim institucijama za poboljšanje uvjeta u kojima djeca borave. U 2010. godini posjetili smo škole na otocima, i to osnovne škole u Supetru na Braču, na Dugom otoku, Pašmanu, Ugljanu i Murteru te srednju Klesarsku školu i učenički dom u Pučišćima na Braču, što je opisano u posebnom dijelu izvješća. Posjeti su ostvarivani kroz razgovor s djecom, zaposlenicima i obilazak prostora. Od drugih institucija u regiji posjetili smo: Dom za odgoj Split, Dom za odgoj Zadar, Prihvatilište za žrtve obiteljskog nasilja Caritasa biskupije Šibenik, Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Udruga Mirta, Obiteljski centar Šibensko-kninske županije, Dom za djecu Maestral Split, Podružnicu Doma za djecu Maestral „Miljenko i Dobrila“ u Kaštel Lukšiću, Odjel dječje onkologije, Klinički odjel za dječju hematologiju, onkologiju, imunologiju i genetiku KBC Split i Kliniku za ženske bolesti i porode KBC Split.

Osim posjeta, susreti s djecom događali su se i u Uredu. Tako su nastavljene aktivnosti i radionice za djecu, školske novinare, koja su aktivno sudjelovala u predstavljanju zbornika „Dječja prava i slobodno vrijeme“, koje je održano u Šibeniku, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu. U splitskom uredu pravobraniteljice kontinuirano su se održavali i susreti s petoro djece iz regije, koja su članovi Mreže mladih savjetnika (MMS). Mladi savjetnici su u svojim školama, uz djelatnice Ureda, održali prezentacije o pravima djece, Uredu pravobraniteljice za djecu i Mreži mladih savjetnika. U Splitu je održana i promocija zbornika „Djeca i konfliktni razvodi“ u organizaciji Ureda, na kojoj su sudjelovali stručnjaci iz sustava socijalne skrbi, pravosuđa, policije, kao i predstavnici civilnog sektora.

S ciljem promocije dječjih prava i informiranja javnosti o postojanju Ureda, kao i utvrđivanja stanja prava i rješavanja pojedinačnih slučajeva kroz zajedničke aktivnosti i sastanke, nastavljena je suradnja sa svim službama u regiji i s civilnim sektorom. Nastavljena je suradnja i s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao vanjski suradnik, sudjeluje u izvođenju kolegija o pravima djece za studente učiteljskog smjera i studente pedagogije.

Broj i vrste pojedinačnih povreda prava za osam županija i grad Zagreb (ostale županije)

Od ukupnog broja od 1059 prijava zaprimljenih u 2010. godini, 250 se odnosilo na Grad Zagreb, 64 prijava na Zagrebačku, 26 na Sisačko-moslavačku, 23 na Bjelovarsko-bilogorsku, 11 na Koprivničko-križevačku, 25 na Karlovačku, 17 na Krapinsko-zagorsku, 14 na Međimursku i 21 prijava se odnose na Varaždinsku županiju. Ukupni broj prijava (451) na području ove regije, u odnosu na prethodnu godinu, porastao je za 19. U 126 prijava nije bilo podataka o županiji, dok su dvije prijave zaprimljene iz inozemstva.

U uredu u Zagrebu rade pravobraniteljica za djecu, dvije zamjenice i šest savjetnica pravobraniteljice za djecu, a po struci su dvije profesorice psihologije, profesorica pedagogije, profesorica defektologije – rehabilitator, diplomirana socijalna radnica i četiri diplomirane pravnice. U Zagrebu također rade i četiri administrativno-računovodstvena službenika (ekonomist-VŠS, računovodstvena referentica-SSS i dvoje administrativnih referenata-SSS).

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	19	17	10	10	9	16	13	43	156	1	294	317	76	687
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	12	5	3	4	5	10	8	24	80	1	152	141	38	331
Pravo na djetetovu privatnost		1	3				1	1	13		19	17	7	43
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	6	10	4	6	4	6	3	18	58		115	144	23	282
Ostala osobna prava	1	1					1		5		8	15	8	31
Prava djece kao članova društvene zajednice	1								5		6	2	3	11
Obrazovna prava	1	7		4	2	4	4	9	36		67	73	13	153
Zdravstvena prava				1	1			2	3		7	10	4	21
Socijalna prava		1						1	4		6	18	5	29
Ekonomska prava	1		1	2		5	3	4	18		34	33	5	72
Kulturna prava									9		9		1	10
Pravosudno-zaštitna prava	1					1	1	3	7	1	14	14	10	38
Sigurnost i zaštita djece					1				3		4	7	1	12
Diskriminacija					1			1	1		3			3
Nenadležnost								1	7		8	5	6	19
Ostala prava									1		1	1	2	4
Ukupno	23	25	11	17	14	26	21	64	250	2	453	480	126	1059

Radi cjelovitosti dajemo prikaz događaja koji nisu navedeni u prethodnom tekstu izvješća, a na kojima su predstavnici ureda u Zagrebu sudjelovali.

Događaji u Zagrebu:

- Javna rasprava o izradi Izvješća o provedbi ljudskih prava (*Universal Periodic Review - UPR*) u RH, u organizaciji Centra za ljudska prava i Mreže Kuća ljudskih prava, 4. veljače
- Predstavljanje knjige „Psihologija-mediji-etika“, 19. veljače
- "Prekini lanac - zaustavimo elektroničko nasilje" - predstavljanje priručnika programa prevencije elektroničkoga nasilja u sklopu akcije UNICEF-a i Hrabrog telefona, 24. veljače
- Premijerno prikazivanje dva hrvatska dokumentarna filma s temama o djeci čije su majke u zatvoru i njihovim kontaktima, na Međunarodnom festivalu dokumentarnog filma ZagrebDoxu, 2. ožujka
- "Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj - analiza stanja i prijedlog smjernica", - predstavljanje UNICEF-ove publikacije u sklopu akcije Svako dijete treba obitelj, 31. ožujka
- "Ostvarivanje prava djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom boravka u bolnici" - tematsko savjetovanje na Klinici za pedijatriju KBC-a Zagreb, u sklopu Akcije *Za osmijeh djeteta u bolnici*, u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske, Hrvatskog društva za preventivnu i socijalnu pedijatriju i Pedijatrijskog društva hrvatske udruge medicinskih sestara, 8. travnja
- "Problemi suvremene hrvatske obitelji – interdisciplinarni pristup" - okrugli stol održan u povodu Međunarodnog dana obitelji, u organizaciji Obiteljskog centra Grada Zagreba u suradnji sa Sekcijom za psihologiju obitelji, braka i partnerstva Hrvatskog psihološkog društva, 13. svibnja

- "Sprečavanje nesreća i povećanje sigurnosti djece predškolske dobi" - predstavljanje edukativnog materijala UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, 16. rujna
- Otvaranje Savjetovališta protiv nasilja djece i mladih "Luka Ritz", 12. listopada "Nasilje" - premijera predstave u Dječjem kazalištu Dubrava, dio projekta neformalne edukacije djece, 12. listopada
- Savjetovanje akcije Gradovi i općine - prijatelji djece u organizaciji saveza Društava "Naša djeca", 19. studenoga
- "Uloga medija u suzbijanju diskriminacije" - okrugli stol u organizaciji Udruga za promicanje ljudskih prava i medijskih sloboda CENZURA PLUS iz Splita, u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom, 8. prosinca

11 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

11.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za djecu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove, u kojem uz pravobraniteljicu za djecu i dvije zamjenice, od potrebnih 23 radi 16 državnih službenika na četiri lokacije, i to u Zagrebu (10), Splitu (2), Rijeci (2) i u Osijeku (2).

Ured pravobraniteljice za djecu je ustrojen i radi sukladno:

- preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta o "...jačanju političke, ljudske i financijske potpore Ureda pravobranitelja za djecu, u svrhu olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, van glavnoga grada države članice" i
- preporukama iz Strateškog okvira za razvoj 2006. - 2013. Vlade RH o Socijalnoj koheziji i socijalnoj pravdi: "...Odnos društva prema djeci slika je samog društva. Potrebno je ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja za dio socijalnog sustava koji se bavi djecom i obiteljima..."

Kadrovi - u veljači 2010. zamjenica pravobraniteljice za djecu razriješana je na osobni zahtjev radi odlaska na novu dužnost, a na njezino mjesto je, na prijedlog pravobraniteljice za djecu, Odlukom Hrvatskog sabora imenovana osoba koja je u Uredu do tada obavljala poslove savjetnice pravobraniteljice.

U travnju 2010. provedena su dva postupka za prijem u državnu službu, uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija i uz pomoć Ministarstva uprave, jedan za radno mjesto savjetnika/ce pravobraniteljice na neodređeno vrijeme radi popunjavanja upražnjenog radnog mjesta i jedan za radno mjesto savjetnika/ce pravobraniteljice na određeno vrijeme radi zamjene do povratka savjetnice s rodiljnog dopusta. U rujnu 2010. završen je postupak zapošljavanja savjetnice pravobraniteljice za djecu na neodređeno vrijeme, nakon davanja suglasnosti čelnika državnog tijela u kojem je prije radila. Zapošljavanje za radno mjesto savjetnice pravobraniteljice na određeno vrijeme nije realizirano, jer je u postupku kandidatkinja odustala.

Radno mjesto	Broj potrebnih službenika	Broj raspoređenih službenika na dan 31.12.2010.
STRUČNA SLUŽBA		
1.1.Savjetnik/ca pravobranitelja za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj	1	1
1.2.Savjetnik/ca pravobranitelja za stručne poslove - obiteljskoppravna zaštita, zdravstvo, socio-ekonomska i kulturna prava i rani razvoj	1	1
1.3.Savjetnik /ca pravobranitelja za stručne poslove - socijalna skrb i obitelj	1	1
1.4.Savjetnik/ca pravobranitelja za stručne poslove - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina	1	1
1.5.Savjetnik/ca pravobranitelja za pravne poslove - pravosudna zaštita, socijalna skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
1.6.Savjetnik/ca pravobranitelja za pravne poslove - pravosudna zaštita, socijalna skrb zdravstvo i obitelj promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
1.7.Savjetnik/ca pravobranitelja za stručne poslove - odgoj i obrazovanje, obitelj, kulturna i ekonomska prava djece i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
1.8.Savjetnik/ca pravobranitelja za djecu za stručne poslove - povrede pojedinačnih prava djece	1	0
1.9.Savjetnik /ca pravobranitelja za djecu za pravne poslove - socijalna skrb i obitelj - samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
1.10.Stručni suradnik/ca za obitelj i zdravstvo - samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
1.11.Savjetnik /ca pravobranitelja za stručne poslove - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
1.12.Stručni suradnik/ca za pravne i stručne poslove	1	0
SLUŽBA ZA OPĆE POSLOVE		
2.1.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi	1	1
2.2.Savjetnik /ca pravobranitelja za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija	1	1
2.3.Voditelj/ica računovodstvenih poslova	1	1
2.4.Administrativni tajnik/ca pravobranitelja	1	1
2.5.Voditelj /ica informatičkih poslova i poslova pisarnice	1	1
2.6.Savjetnik/ca pravobranitelja za stručne poslove - ekonomsko- socijalna prava i planiranje proračuna	1	0
2.7.Stručni suradnik/ca za izdavaštvo i dokumentaciju, web i nove tehnologije	1	0
2.8.Stručni suradnik/ca za kadrovske i opće poslove	1	0
2.9.Voditelj/ica poslova pripreme i izvršenja proračuna	1	0
2.10.Referent/ica za opće poslove	1	0
2.11.Referent /ica za tehničke poslove	1	1
UKUPNO	23	16

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije. Prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH, a nama dodijeljeni na korištenje, dok je prostor u Rijeci zakupljen od Grada Rijeke. Tijekom 2010., u suradnji sa Središnjim uredom za državnu imovinu i Ministarstvom financija, nastavljene su aktivnosti na trajnom osiguranju prostora za obavljanje programa rada Ureda u primjerenim uvjetima i s mogućnošću redovitog organiziranja suradnje s djecom i mladima, primjereno njihovim potrebama.

U Osijeku od veljače 2010., nakon preuređenja koristimo poslovni prostor u vlasništvu RH od 192,83 m², na prvom katu zgrade na adresi Šetalište Petra Preradovića 7.

U Splitu su nam od ožujka 2010., uz već prethodno dodijeljeni poslovni prostor na adresi Braće Kaliterna 10 (dvije sobe od 46,38 m², s prostorom za arhivu od 13 m²), dodatno dodijeljeni prostori, koje smo u kolovozu uredili.

Neuređeni poslovni prostor u Zagrebu, Teslina 10/I. i II. kat, u vlasništvu RH, površine 407,62 m², koji nam je dodijeljen u listopadu 2009., adaptirali smo zahvaljujući osiguranim sredstvima u Državnom proračunu za 2010. Proveli smo četiri postupka javne nabave putem Elektroničkog oglasnika javne nabave, sukladno Zakonu o javnoj nabavi te krajem prosinca uspjeli završiti preuređenje i preseliti.

Kako ovaj prostor nije arhitektonski prilagođen djeci i odraslima s invaliditetom te ne zadovoljava potrebu cjelovite promocije prava djece, a u istoj zgradi u prizemlju postoji neuređen prostor površine 189,97 m², u vlasništvu RH, Središnji ured za upravljanje državnom imovinom smo zamolili da, ako je moguće, uvaži potrebu Pravobranitelja za djecu za osiguranjem dodatnog prostora. Taj prostor trebao bi biti „kuća dječjih prava“, mjesto susreta i druženja, mjesto rada Mreže mladih savjetnika (savjetodavnog tijela pravobraniteljice za djecu) te mjesto razmjene informacija i rada s volonterima (učenicima i studentima), s medijatekom i knjižnicom. Tako bi se, uz postojeće prostore na I. i II. katu, u prizemlju uredio prostor za organiziranje susreta i druženja s djecom, koji bi bio prilagođen i djeci s motoričkim teškoćama (elementi prilagodbe su: rampa na glavnom ulazu, ulazna i sva ostala vrata min. širine 90 cm te prilagođeni sanitarni čvor). Središnji ured za državnu imovinu odgovorio nam je kako za navedeni poslovni prostor u prizemlju treba još razriješiti neka tehnička pitanja u vezi s postojećim instalacijama te da će nas, „u namjeri da udovolji potrebi Pravobranitelja za djecu za adekvatnim poslovnim prostorom za aktivnosti na promociji prava djece i neposredni rad s djecom, dodjelom na korištenje poslovnog prostora u prizemlju zgrade u kojoj je sjedište Ureda pravobraniteljice za djecu, obavijestiti o daljnjim aktivnostima te po potrebi uključiti u rješavanje“.

11.2 FINACIJSKO POSLOVANJE

Sukladno programu rada i planiranom razvoju Ureda proračun Ureda pravobraniteljice za djecu je u 2010. godini iznosio 6.209.680 kuna. Ured pravobraniteljice za djecu raspolagao je proračunskim sredstvima sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 98,73% iznosu. Od ukupno izvršenog proračuna za 2010. godinu (6.130.709), 52,50% sredstava (3.218.447) izdvojeno je za rashode za zaposlene, 44,65% (2.737.539) za materijalne rashode, u kojima najveći udio čine usluge tekućeg i investicijskog održavanja u iznosu od 1.445.400 kuna (52,80%), radi uređenja poslovnog prostora u Zagrebu. Za informatizaciju i opremanje Ureda utrošeno je 2,90% sredstava (177.890), od čega najviše za opremanje ureda (nabavu komunikacijske opreme i uredskog namještaja) 80,40% (143.014), radi opremanja ureda u Zagrebu i Splitu te nabave računalne opreme 19,60% (34.875).

2010.

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.	Proračun 2009.	Proračun 2010.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000	5.714.232	6.209.680
Izvršenje	2.173.247	2.709.864	4.082.059	5.287.665	5.684.842	6.130.709
% izvršenja	81,87	95,14	97,68	94,88	99,49	98,73

Usporedbom podataka o izvršenju Državnog proračuna u ovoj godini s izvršenjem proračuna u 2005., 2006., 2007., 2008. i 2009. godini, svakom godinom postižu se dobri rezultati u planiranju i praćenju izvršavanja proračuna. Zahvaljujući vrlo dobroj suradnji s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna te odobrenim rebalansima proračuna, sukladno programskim aktivnostima Ureda, izvršenje proračuna je skoro u potpunosti pratilo plan te učinilo mogućim završetak uređenja novog poslovnog prostora u Zagrebu i preseljenje u prosincu 2010.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2010. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno Državnoj reviziji i FINA-i.

12 ZAKLJUČAK

U Hrvatskoj su učinjeni brojni pomaci u poštovanju i zaštiti ljudskih prava djece. No, slijedimo li riječi povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe Thomasa Hammarberga: „... *braniteljima ljudskih prava mora biti omogućeno kritizirati*“, od pravobraniteljice za djecu očekuje se ukazivanje na slabosti i propuste u zaštiti dječjih prava kako bi se one mogle nadvladati. Stoga i godišnje izvješće pravobraniteljice na to ukazuju. Otkrivanje slabosti i propusta pri tom nema za cilj pronalaženje krivca već rješavanje problema.

I ove godine susreli smo se s velikim problemom odricanja vlastite odgovornosti i njenog prebacivanja na druge. To je prisutno i kod pojedinaca: roditelja, učitelja, socijalnih radnika i drugih stručnjaka pa i djece. No, posebno zabrinjava kad se tako ponašaju institucije. Prijave Uredu pravobraniteljice za djecu u 2010. godini ukazuju nam da sustav zaštite djece u Hrvatskoj ne funkcionira dosljedno i ujednačeno, često je neučinkovit te postoje brojne poteškoće u primjeni važećih propisa i dokumenata. Iako su djeca i obitelj pod osobitom zaštitom države, uočavamo da institucije i sustav u cjelini nemaju odgovora na neke životne situacije, u kojima i zbog kojih djeca ne mogu ostvariti svoja prava. Dijete najbolnijim doživljava povrede prava iz područja obiteljskih odnosa te prava na zaštitu od nasilja. A upravo su takve povrede prava bile najbrojnije pa smo i u 2010. najviše radili na ta dva područja. Pritom samo središte problema čine sporost institucija u donošenju odluka, neučinkovitost u njihovom provođenju te priznavanje nemoći pred nasiljem nad djecom, kao i pred manipulativnim ponašanjima roditelja.

Dugotrajnost sudskih postupaka i nepravovremene reakcije u rizičnim situacijama izravno štete djetetovoj dobrobiti, budući da je riječ o pitanjima koja su od životne važnosti, kao što su uzdržavanje, život uz roditelje i pravo na prisutnost oba roditelja u djetetovom životu, pravo na život u obitelji, pravo na zaštitu od nasilja. Neefikasnost sustava pogoduje zanemarivanju djetetovih potreba, nepoštovanju donesenih odluka i manipuliranju pravima djece. Generalna prevencija zakazuje, a toleriranjem i nesankcioniranjem roditeljskog zanemarivanja te emocionalnog i psihičkog zlostavljanja djece, država i društvo ostavljaju ih bez zaštite te pokazuju vlastitu nemoć.

I dalje izostaje sustavna, cjelovita i pravovremena briga o obitelji u riziku. Stručnjaci iz centara za socijalnu skrb i suci koji donose odluke o odnosima roditelja i djece nedovoljno su educirani za sve složenije zadaće i preopterećeni su rastućim brojem slučajeva. Posljedica je nedostatan angažman centara za socijalnu skrb u zaštiti najboljeg interesa djece te nepoštovanje rokova u donošenju odluka koje se tiču djece.

Zakašnjelo reagiranje unutar sustava često otežava i osiguravanje alternativnih oblika skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te utječe na njihov predugi boravak u institucijama. Budući da je proces deinstitutionalizacije vrlo spor, nužno je unaprijediti kvalitetu smještaja i stručnih usluga za djecu koja su još u institucijama. No, krajnji cilj mora biti izmještanje djece iz institucija, kroz razvoj sustava podrške za biološke i udomiteljske obitelji te izdašniju potporu sustavu zamjenske skrbi.

Tjelesno kažnjavanje još uvijek je široko prihvaćeno u obitelji i izvan nje, kao „metoda odgoja“, unatoč brojnim argumentima koji ukazuju na njegovu štetnost. Toleriranjem tog i drugih oblika nasilja u društvu djeci se šalje poruka da je ono prihvatljivo, a posljedica su sve teži oblici nasilja među sve mlađom djecom.

Internet i mobiteli otvaraju vrata novim oblicima nasilja nad djecom, koje sve više uzimaju maha, a ni djeca, ni roditelji, ni stručnjaci još nisu stekli sva potrebna znanja i vještine za sprečavanje takvog nasilja. Među stručnjacima u području odgoja i obrazovanja ipak raste svijest o važnosti prevencije svakog pa tako i elektroničkog nasilja, ali nužno je uložiti veći napor da dobri preventivni programi zažive te da se nasilje na mreži suzbije djelotvornim mjerama.

Zbog nedostatne prevencije, vršnjačko je nasilje osobito težak problem u obrazovnim ustanovama, gdje ga odgojno-obrazovni djelatnici često ne prepoznaju pravovremeno, te u domovima za djecu, gdje mu osobito pogoduje nedovoljno strukturiran odgojni rad, nedostatna diferencijacija tretmana i neusklađenost intervencija s potrebama djece.

Iako dijelimo zabrinutost zbog porasta nasilja u društvu, zabrinjava nas stajalište odraslih prema maloljetnim počiniteljima, za koje se traži strože kažnjavanje. Nedvojbeno je da oni moraju snositi posljedice za neprihvatljivo ponašanje, no ne smijemo smetnuti s uma da je riječ o djeci te da ona ne smiju biti kažnjena strože nego odrasli počinitelji nasilja. Mladi počinitelji nasilja proizvod su društva i njegove tolerancije na nasilje u svim oblicima te je, uz odgovarajuće kažnjavanje i preodgoj, sveobuhvatna prevencija najučinkovitiji oblik suzbijanja i sprečavanja svih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja.

Sporost pojedinih sudova uzrokuje nisku razinu učinkovitosti pravosuđa u postupcima u kojima se rješava o pravima djece. Zaštita djece-žrtava i svjedoka nije dovoljno organizirana, manjkava je i neefikasna. Predugo se čeka na izricanje sankcija maloljetnicima, kad je sudski postupak u tijeku, unatoč zakonskoj obvezi žurnog postupanja. Zabrinjava nedostatak odgovarajućih smještajnih kapaciteta za djecu-pritvorenike u pretkaznenom postupku, kako bi se osiguralo njihovo odvajanje od punoljetnih počinitelja kaznenih djela. Primjena alternativnih mjera i sankcija nedostatna je zbog nedovoljnih kadrovskih i programskih kapaciteta, a nedovoljno je razvijen i postpenalni prihvrat djeteta.

Djeca još uvijek stradavaju u prometu, u igraonicama i na igralištima, a u odgojno-obrazovnim ustanovama izostaje njihovo osnaživanje i poučavanje o ponašanju u kriznim situacijama poput potresa, poplave, terorističkog napada, pucanja na ulici i sličnog.

U komunikaciji između vrtića ili škole, centara za socijalnu skrb i roditelja najčešće nema stvarne suradnje i dogovora o zaštiti djeteta, a rezultat toga su nekoordinirane i nedjelotvorne mjere. Neprimjereni i neetični postupci pojedinih odgojitelja, učitelja, nastavnika i ravnatelja, nisu prepoznati i sankcionirani te dodatno ugrožavaju prava djece, ali i prava i ugled ostalih prosvjetnih radnika koji predano rade s djecom. Stoga držimo važnim uspostavu licencija i vrednovanja te jačanje kapaciteta inspeksijskih i pedagoško nadzornih službi. Nažalost, neka djeca školuju se u derutnim školama, do škola pješače po javnim prometnicama, nemaju sportsku dvoranu ni zadovoljavajuću nastavnu opremu, a to su problemi u čijem je rješavanju nužna pomoć države.

Brojnoj djeci s teškoćama u razvoju onemogućeno je integriranje u redovne odgojno-obrazovne ustanove, zbog prevelikog broja djece u vrtićkoj skupini ili razrednom odjelu, nereguliranog statusa asistenata u nastavi te arhitektonskih, kadrovskih i drugih prepreka. Neprihvatljivo je da zbog takvih barijera djeca prekidaju školovanje ili ih se izdvaja iz obitelji i šalje u posebne ustanove. Budući da država prihvaća i promiče koncept jednakih mogućnosti i inkluzije djece s teškoćama u razvoju, kroz usvojene međunarodne konvencije te nacionalne strateške i zakonske dokumente, morala bi uložiti pojačane napore u dosljednoj primjeni tih propisa uz osiguravanje dovoljnih financijskih sredstava. Usto, nužno je osigurati što je moguće ravnomjerniju raspodjelu usluga i povećati broj dostupnih stručnjaka potrebnih za rad s djecom s TUR, u svim krajevima Hrvatske.

Potrebno je poduzeti dodatne napore kako bi se osiguralo dovoljno zdravstvenih djelatnika u području zaštite tjelesnog i mentalnog zdravlja djece, omogućiti bolju informiranost roditelja i djece o ostvarivanju prava iz zdravstvenog osiguranja te pojačati aktivnosti usmjerene promicanju zdravlja, unapređenju prehrambenih navika djece i prevenciji prekomjerne tjelesne težine i pretilosti. Zabrinjava odluka o odustajanju od uvođenja zdravstvenog odgoja i obrazovanja u škole, koji je trebao integrirati sva područja zdravstvenih rizika za djecu te prevenciju zlorabe alkohola i drugih sredstava ovisnosti,

prevenciju nasilja i zaštitu reproduktivnog zdravlja. I dalje je velikom broju djece nedostupna psihijatrijska pomoć i stručnjaci iz područja zaštite mentalnog zdravlja, osobito u manjim mjestima.

U vremenu gospodarske krize naglašena je potreba većeg angažiranja u ostvarivanju mjera i programa namijenjenih socijalno ugroženim osobama. Podaci o siromaštvu u Hrvatskoj, koje potvrđuje i Svjetska banka, ukazuju na povećanje stope siromaštva djece, što ugrožava njihove šanse za preživljavanje i razvoj i zapreka je ostvarivanju punih potencijala djece.

Važnost ostvarivanja kulturnih prava, zajamčenih Konvencijom o pravima djeteta, nije dovoljno prepoznata u društvu te se na povrede prava djece u slobodnom vremenu najčešće ne reagira. Nedovoljno ulaganje u sadržaje slobodnog vremena, uskraćuje djecu za vrijedne razvojne poticaje, a može pridonijeti i povećanju neprihvatljivih i nasilnih ponašanja djece i mladih.

Premda je prisutna svijest o pravima djece u medijima te ih se nastoji bolje zaštititi propisima, njihova je primjena nedosljedna i neučinkovita te se i dalje nekažnjeno krše prava djece na privatnost i zaštitu od neprimjerenih sadržaja u medijima. Nedostaju kvalitetni sadržaji za djecu te razvoj medijske pismenosti, kako u odgojno-obrazovnom sustavu, tako i za roditelje.

Ugrožavanje prava djece pripadnika nacionalnih manjina često je povezano s nerazumijevanjem i nedostatkom tolerancije, što upućuje na potrebu za sustavnim odgojem i obrazovanjem za demokratsko građanstvo, koji će razvijati kulturu ljudskih prava i života u multikulturalnom društvu. Odrasli moraju biti odgovorniji u pružanju pozitivnih primjera djeci u prihvaćanju i poštovanju različitosti.

Rješenja za mnoge od utvrđenih slabosti moraju se tražiti uz aktivno uključivanje djece, kao ravnopravnih sudionika u svim pitanjima koja ih se tiču. Zato djeci moramo pružiti mogućnost da se njihova mišljenja slušaju redovito, a ne samo prigodno. Naš je zadatak osigurati što je moguće veći utjecaj djece kad se raspravlja i odlučuje o njima.

Podsjećamo da djeca imaju prava, koja su zajamčena svim zakonima, ali odgovornost za ostvarivanje tih prava u cijelosti je na nama odraslima.

13 LEGENDA

Zbog opširnosti Izvešća, u tekstu koristimo slijedeće akronime i kratice:

Kratika	Puni naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DV	Dječji vrtić
HLK	Hrvatska liječnička komora
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HPC	Hrvatski pravni centar
HŠŠS	Hrvatski školski športski savez
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
MGRP	Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu
MOBMS	Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPRRR	Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZOŠ	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
MZSS	Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OŠ	Osnovna škola
PUP	Poremećaji u ponašanju
TUR	Teškoće u razvoju
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VE	Vijeće Europe

2010.

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

www.dijete.hr

